T.C.
SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

Nİ'MET DİVANI (İstanbullu)
(İNCELEME-METİN-DİZİN)

SEVİM ALKAN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN
Yrd. Doç. Dr. Selami TURAN

ISPARTA 2011

T.C
SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MÜDÜRLÜĞÜ

TEZ SAVUNMASI ve SÖZLÜ SINAV TUTANAĞI

Gönderen : Türk Dili ve Edebiyatı EABD Başkanlığı

Gönderilen : Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Enstitü Anabilim Dalımız **YÜKSEK LİSANS** Programı öğrencisi Sevim ALKAN tez çalışmalarını sonuçlandırmış ve kurulan jüri önünde tezini savunmuştur. Sınav tutanağı aşağıdadır.
Tez Adı Değişikliği **YAPILMADI.**

09.09.2011
Tarih

Prof. Dr. Osman YILDIZ
Enstitü Anabilim Dalı Başkanı

SINAV TUTANAĞI:

Jürimiz Lisansüstü Öğretim Yönetmeliği'nin 25./39. maddesi uyarınca 09/09/2011 günü saat 10.00'da toplanmış ve yukarıda adı geçen öğrencinin "Ni'met Divanı (İstanbullu): İnceleme-Metin-Dizin" konulu tezini incelemiş ve yapılan sözlü sınav sonunda **OYBİRLİĞİ / OYÇOKLUĞU** ile aşağıdaki kararı almıştır.

☒ KABUL ☐ RED ☐ DÜZELTME

Tez Sınavı Jürisi	Ünvanı, Adı Soyadı	İmza
Başkan	Prof. Dr. Menderes COŞKUN	
Üye	Yrd. Doç. Dr. Selami TURAN	
Üye	Yrd. Doç. Dr. Melek DİKMEN	
Üye		
Üye		

Yukarıda adı geçen öğrenci Sınav Tutanağı'nda belirtildiği üzere mezun olmaya **HAK KAZANMIŞTIR / KAZANMAMIŞTIR.**
Göreğini rica ederim.

ENSTİTÜ YÖNETİM KURULU KARARI : Tarih: Karar No:

Enstitü Müdürü

MADDE-25 Tez Sınavının tamamlanmasından sonra Jüri tez hakkında salt çoğunlukla **"KABUL", "RED", veya "DÜZELTME"** kararı verir. Bu karar, Enstitü Anabilim Dalı Başkanlığınca tez sınavını izleyen üç gün içinde ilgili Enstitüye tutanakla bildirilir. Tezi reddedilen öğrencinin **Enstitü ile ilişiği kesilir.** Tezi hakkında düzeltme kararı verilen öğrenci en geç **üç ay içinde** gereğini yaparak tezini aynı jüri önünde yeniden savunur. Bu savunma sonunda da tezi kabul edilmeyen öğrencinin Enstitü ile ilişiği kesilir. Düzeltme alan öğrenci **bir sonraki dönemde kayıt yaptırmak** zorundadır.
Madde-39 Tez Sınavının tamamlanmasından sonra Jüri tez hakkında salt çoğunlukla "KABUL" ,"RET" veya "DÜZELTME" kararı verir. Bu karar, Anabilim Dalı Başkanlığınca tez sınavını izleyen üç gün içinde ilgili Enstitüye tutanakla bildirilir. Tezi reddedilen öğrencinin Yüksek Öğretim Kurumu ile ilişiği kesilir. Tezi hakkında düzeltme kararı verilen öğrenci en geç altı ay içinde gereğini yaparak tezini aynı jüri önünde yeniden savunur. Bu savunma sonunda da tez kabul edilmeyen öğrencinin Enstitü ile ilişiği kesilir.

T.C.
SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum *"Ni'met Divanı (İstanbullu): İnceleme-Metin-Dizin"* adlı çalışmanın, tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadar ki bütün süreçlerde bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurulmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Bibliyografya'da gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonucu kabul ettiğimi beyan ediyorum.

Öğrenci Adı ve SOYADI
Sevim ALKAN
09.09.2011

ÖN SÖZ

Türk Edebiyatı, Asya'dan başlayarak Anadolu'da İslâm'la yoğrulmuş, onuncu ve yirminci yüzyıllar arasında kültür, sanat ve medeniyetimizle birleşerek kendine has bir üslûp ve tarzı ile ortaya konmuştur. Bu on asırlık süre içerisinde kültürel ve edebî yönden zengin, milletimizin duygu ve düşünce hayatını dille ifade de mükemmelliğe ulaşmış olan Klasik Türk Edebiyatı, edebiyatımıza çok değerli eserler kazandırmıştır. Günümüzde, bu eserlerin ortaya çıkarılması ve incelenmesi hususu ne yazık ki sınırlı kalmakta, gereği gibi ilgi ve rağbet görmemektedir. Biz de bu sahadaki eksikliği görerek ve bunu bir parça da olsa giderebilmek amacıyla XVIII. asır şairlerinden Ni'met Ni'metullah Efendi'nin Divanı'nı çeviriyazıya aktarmaya ve eserini çeşitli edebî yönlerden ele alarak incelemeye karar verdik.

Ni'met Divanı, *k*aynaklarda tek nüsha olarak görülmektedir ve yaptığımız araştırma ve incelemeler sonucunda eserin başka bir nüshasına da rastlanmamıştır. Bu çalışma, İstanbul Topkapı Sarayı Müzesi Türkçe Yazmaları Koleksiyonu'nda H.881 arşiv numarası ile kayıtlıdır.

Üç ana bölümden oluşan çalışmamızda birinci bölümde; kaynaklarda yer alan bilgilere göre şairin hayatı, edebî kişiliği ve eserleri hakkında bilgiler verilmiş ve yine Divan'ın giriş kısmındaki bilgilere dayanılarak şairin şiir ve şair hakkındaki görüş ve düşüncelerine değinilmiştir. İkinci bölümde; Ni'met Divanı hem şekil hem de muhteva özellikleri bakımından incelenmiştir. Son bölümde ise, Ni'met Divanı çeviriyazıya aktarılmış şekli ile verilmiştir. Ayrıca bazı biyografik kaynaklarda Ni'met Divanı'nda yer almayan şairin dört gazeli tespit edilmiştir. İşte bu gazeller, transkripsiyonlu metnin en sonunda ek olarak verilmiştir. Divan'da bazı okunamayan kısımlar (…) şeklinde gösterilmiştir. Bir de "Şahıs Adları" ve "Yer Adları"ndan oluşan bir dizin ortaya konulmuştur.

Bu çalışmamın hazırlanmasında bana yol gösteren ve çalışma süreci boyunca bana olan katkılarını esirgemeyen değerli hocam Yrd. Doç. Dr. Selami TURAN'a çok teşekkür ederim.

Ayrıca hocalarımdan, metinde geçen Arapça ibareleri anlama konusunda yardımcı olan Yrd. Doç. Dr. Melek DİKMEN'e, metnin okunma ve oluşma

aşamasında düzeltme ve eleştirileri ile yardım ve katkılarından dolayı Araş. Gör. Kamile ÇETİN'e, metinde geçen Farsça kısımları okuma ve anlama konusunda yardımlarını esirgemeyen Aliye YILMAZ'a, yardımlarından dolayı, şükranlarımı sunarım.

Yine, tezimin 2134-YL-10 proje numarasıyla maddî açıdan desteklenmesi hususunda Süleyman Demirel Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon Birimi'ne de teşekkürü bir borç bilirim.

Sevim ALKAN

Isparta

2011

ÖZET

Nİ'MET DİVANI (İSTANBULLU): İNCELEME-METİN-DİZİN

SEVİM ALKAN

Süleyman Demirel Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü,

Yüksek Lisans Tezi, 328 Sayfa, Eylül 2011

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Selami TURAN

18. yüzyıl şairlerinden olan Ni'met Ni'metullah Efendi, tarih düşürmeleri ile öne çıkmış ve Klâsik Türk Edebiyatı içerisinde yer bulmuş şairlerdendir. Çoğu kaynakta doğum tarihi H.1112/M.1700 ve ölüm tarihi 12 Şevvâl 1186 (6 Ocak 1773) olarak geçen Ni'met, küçük yaşta yetim kalmış ve dedesi Osman Efendi tarafından yetiştirilmiştir.

Ni'met Divanı'nın başında yer alan *dibace* kısmında şairin sanat görüşü, şiir ve şair hakkındaki düşünceleri yer almaktadır. Ayrıca çeşitli biyografik kaynaklar vasıtasıyla hem şairin hayatı hem de sanatı hakkında birtakım bilgiler edinilmiştir.

İstanbul Topkapı Sarayı Yazma Eserleri Koleksiyonu'nda H.881 arşiv numarası ile tek nüsha olarak tespit edilen eser, bu nüsha esas alınarak oluşturulmuştur. Türkçe 4 kaside, 10 gazel, 97 kıt'a, 49 beyitten müteşekkil olan Ni'met Divanı, transkripsiyonlu olarak ve klâsik divan tertibine uygun olarak hazırlanmıştır. Ayrıca, eser hem şekil hem de muhtevâ özellikleri açısından incelenmiştir. Divan'da yer alan tarihlerin, eserin çoğunluğunu oluşturması sebebiyle, konularına göre de incelenen tarihler, metinde de alfabetik bir düzen içerisinde verilmiştir. Ayrıca çalışmanın sonuna yer ve şahıs isimlerinin yer aldığı bir de dizin eklenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Ni'met Ni'metullah Efendi, Ni'met Divanı, Tarihler, Klâsik Türk Edebiyatı, 18. Yüzyıl.

ABSTRACT

DIVAN OF NI'MET (ISTANBULITE): STUDY-TEXT-INDEX

SEVIM ALKAN

Suleyman Demirel University, Department of Turkish Language and Literature, Master Thesis, 328 Pages, September 2011

Supervisor: Asst. Prof. Dr. Selami TURAN

Master Ni'met Ni'metullah, one of the 18th century poets, is a poet who came to the forefront with his datings and held a place in Classical Turkish Literature. Ni'met whose his date of birth is given as H.1112/A.D 1700 and date of death as 12 Shawwal 1186 (6 January 1773) in many resources became an orphan at his mother's knee and was raised by his grandfather Osman Efendi.

In the preamble of Divan of Ni'met, the poet's view of art, as well as his thoughts on poetry and poet is given. Also, through a variety of biographical resources, information about both the poet's life and his art has been acquired.

The work which was found in Istanbul Topkapi Palace, Collection of Manuscripts in one copy with the archive number H.881 was formed based on this copy. Divan of Ni'met which consists of 4 encomiums, 10 lyrics, 97 verses and 49 singulars in Turkish was prepared in transcript and in conformity with the classical divan order. This work has also been studied as regards its form and content characteristics. Because the dates in Divan form the greater part of it, the dates which were studied with regard to their subject and were also given in alphabetical order in the text. As well in place and person names the index of the Divan is given in the end.

Key Words: Master Ni'met Ni'metullah Efendi, Divan of Ni'met, Dates, Classical Turkish Literature, 18th Century.

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ ... iv

ÖZET ... vi

ABSTRACT ... vii

İÇİNDEKİLER ... viii

KISALTMALAR ... xv

BİRİNCİ BÖLÜM ... 1

1. Nİ'MET'İN HAYATI, EDEBÎ ŞAHSİYETİ VE ESERLERİ ... 1

1.1. Nİ'MET'İN HAYATI ... 1

1.2. Nİ'MET'İN EDEBÎ ŞAHSİYETİ ... 4

1.2.1. Şiir ve Şair Hakkındaki Görüşleri ... 5

1.2.2. Dil ve Üslûp ... 9

1.2.3. Atasözleri ve Deyimler ... 10

1.2.4. Etkilendiği Şairler ... 18

1.3. Nİ'MET'İN ESERLERİ ... 24

1.3.1. Divanı ... 24

İKİNCİ BÖLÜM ... 26

2.1. Nİ'MET DİVANI'NIN ŞEKİL BAKIMINDAN İNCELENMESİ ... 26

2.1.1. Nazım Şekilleri ... 26

2.1.1.1. Kasideler ... 26

2.1.1.2. Gazeller ... 26

2.1.1.3. Kıt'alar ... 26

2.1.1.4. Beyitler ... 26

2.1.2. Nazım Türleri ... 26

2.1.2.1. Na't ... 26

2.1.2.2. Medhiye ... 27

2.1.2.3. Tarihler 27

2.1.2.3.1. Konularına Göre Tarihler 28

2.1.2.3.1.1. Mansıb ve Tayinlere Düşürülen Tarihler 30

2.1.2.3.1.1.1. Padişahın Tahta Çıkışına (Cülûs) Düşürülen Tarih 30

2.1.2.3.1.1.2. Sadrazam, Vezir ve Dârüssaâde Ağalığı Tayinlerine Düşürülen Tarihler 30

2.1.2.3.1.1.3. Şeyhülislâm Tayinlerine Düşürülen Tarihler 31

2.1.2.3.1.2. Doğumlara (Velâdet) Düşürülen Tarihler 31

2.1.2.3.1.3. Zafer ve Fetihlere Düşürülen Tarihler 32

2.1.2.3.1.4. İnşa, Tamir, Tecdidlere (Yenilemelere) ve Çeşitli Yapıların Yapımına Düşürülen Tarihler 32

2.1.2.3.1.4.1. Çeşme ve Sebillerin İnşalarına Düşürülen Tarihler 32

2.1.2.3.1.4.2. Kasır İnşa ve Tarhına Düşürülen Tarihler 34

2.1.2.3.1.4.3. Mektep ve Medrese İnşasına Düşürülen Tarihler 35

2.1.2.3.1.4.4. Kasır Kapısına Düşürülen Tarihler 36

2.1.2.3.1.4.5. Kütüphane Yapımına Düşürülen Tarihler 37

2.1.2.3.1.4.6. Cami, Mahfil ve Tekyelerin Tecdid, Tarh ve İnşalarına Düşürülen Tarihler 37

2.1.2.3.1.4.7. Kaplıca ve Hamamların İnşa ve Tarhına Düşürülen Tarihler 38

2.1.2.3.1.4.8. Filika ve Sandal İnşalarına Düşürülen Tarihler 39

2.1.2.3.1.4.9. Cebehane İnşa ve Tecdidine Düşürülen Tarihler 39

2.1.2.3.1.4.10. Tersâne-i Âmire Mahzeninin Yenilenmesine Düşürülen Tarih 40

2.1.2.3.1.4.11. Hâne İnşasına Düşürülen Tarihler 40

2.1.2.3.1.4.12. Bend Yapımına Düşürülen Tarihler 41

2.1.2.3.1.4.13. İmâret-i Âmire Yapımına Düşürülen Tarihler 41

2.1.2.3.1.4.14. Vakıf Divanı Odası İnşasına Düşürülen Tarih 42

2.1.2.3.1.4.15. Taş Dikilmesine Düşürülen Tarih 42

2.1.2.3.1.5. Yeni Yılın Gelişine Düşürülen Tarihler 42

2.1.2.3.1.6. Farklı Konulara Düşürülen Tarihler 43

2.1.2.3.1.6.1. Ayva Tüylerinin (Hattın) Çıkmasına Düşürülen Tarihler 43

2.1.2.3.1.6.2. Kalyonun Denize İndirilişine Düşürülen Tarih 43

2.1.2.3.1.6.3. Abdurrahman ve Vahhap Efendilerin Tedrisine Düşürülen Tarih 43

2.1.3. Nazım Tekniği 44

2.1.3.1. Vezin 44

2.1.3.2. Kafiye ve Redif 45

2.2. Nİ'MET DİVANI'NIN MUHTEVA YÖNÜNDEN İNCELENMESİ 49

2.2.1. DİNÎ UNSURLAR 49

2.2.1.1. Allah 49

2.2.1.2. Peygamberler 51

2.2.1.2.1. Hz. Âdem 51

2.2.1.2.2. Hz. İbrahim 52

2.2.1.2.3. Hz. İsa 52

2.2.1.2.3. Hz. Muhammed 53

2.2.1.2.4. Hz. Musa 56

2.2.1.2.5. Hz. Süleyman 56

2.2.1.3. Ayetler ve Hadisler 56

2.2.2. TARİHÎ VE EFSANEVÎ ŞAHISLAR 65

2.2.2.1. Abdullah Paşa (Boynueğri, Seyyid) 65

2.2.2.2. Ahmed Paşa (Hacı, Foçalı) 66

2.2.2.3. Ali Paşa (Hekimoğlu) 68

2.2.2.4. Hz. Ali (Murtazâ, Haydar) 69

2.2.2.5. Aristo 70

2.2.2.6. Âsaf 70

2.2.2.7. Ayşe Kadın 71

2.2.2.8. Aziz-i Mısr 72

2.2.2.9. Behmen 72

2.2.2.10. Beşir Ağa (Hacı) 72

2.2.2.11. Beşir Ağa 74

2.2.2.12. Bihzâd (Behzâd) 76

2.2.2.13. Bijen 76

2.2.2.14. Cem (Cemşid) 77

2.2.2.15. Dârâ (Keykûbâd) 78

2.2.2.16. Efrâsiyâb 79

2.2.2.17. Emir Sultân 79

2.2.2.18. Esad Efendi (Ebûishakzâde) 79

2.2.2.19. Fağfûr 80

2.2.2.20. Fahreddin Râzî 81

2.2.2.21. Felâtun (Eflâtun) 81

2.2.2.22. Ferîdûn 82

2.2.2.23. Haccâc 83

2.2.2.24. Hacı Mustafa Efendi 83

2.2.2.25. Hasan Paşa (Seyyid) 84

2.2.2.26. Hâtem-i Tâî 85

2.2.2.27. Hızır (Hızr) 86

2.2.2.28. Hûşeng 86

2.2.2.29. Hüsrev 87

2.2.2.30. İbn-i Hâcib 87

2.2.2.31. İbn-i Hümâm 88

2.2.2.32. İbn-i Sinâ (Ebû Alî Sînâ) 88

2.2.2.33. İmâd ... 89
2.2.2.34. İskender ... 89
2.2.2.35. Kahraman ... 90
2.2.2.36. Kârun ... 91
2.2.2.37. Kayser ... 92
2.2.2.38. Keykâvus ... 92
2.2.2.39. Kubâd ... 92
2.2.2.40. Mânî ... 93
2.2.2.41. Mehmed Ağa (Sarıcazâde) ... 93
2.2.2.42. Mehmed Emin Efendi (Hayâtî-zâde) ... 94
2.2.2.43. Mehmed Paşa (Tiryâki, Hacı) ... 95
2.2.2.44. Nemrûd ... 95
2.2.2.45. Nizâmü'l-mülk ... 96
2.2.2.46. Nûşirevân, Kisrâ ... 96
2.2.2.47. Hz. Ömer ... 97
2.2.2.48. Rüstem ... 97
2.2.2.49. Sâm ... 98
2.2.2.50. Sarıcazâde Mehmed Ağa ... 98
2.2.2.51. Sinimmâr ... 98
2.2.2.52. Sultan I. Mahmûd ... 99
2.2.2.53. Şeddâd ... 101
2.2.2.54. Verdinâz Kadın ... 101
2.2.2.55. Yusuf Hemedânî ... 102
2.2.2.56. Zeyd u Amr ... 102
2.2.3. YER ADLARI ... 103
2.2.3.1. Aden ... 103

2.2.3.2. Adn 103

2.2.3.3. Bâğ-ı İrem 103

2.2.3.4. Bathâ 104

2.2.3.5. Belgrad 105

2.2.3.6. Beşiktaş 105

2.2.3.7. Beytullâh, Beytü'l-Harem 106

2.2.3.8. Bursa 106

2.2.3.9. Çin 107

2.2.3.10. Hoten, Hatâ 107

2.2.3.11. İran 108

2.2.3.12. İstanbul 108

2.2.3.13. Kastamonu 109

2.2.3.14. Mora 109

2.2.3.15. Nemçe 109

2.2.3.16. Rum 110

2.2.3.18. Şumnu 111

2.2.3.19. Yesrib 111

2.2.4. NEHİRLER 112

2.2.4.1. Ceyhun 112

2.2.4.2. Fırat 112

2.2.4.3. Kevser 113

2.2.4.4. Meriç 113

2.2.4.5. Nil 114

2.2.4.6. Umman 114

2.2.5. KOZMİK ÂLEM 114

2.2.5.1. Felek 114

2.2.5.2. Yıldızlar 116

2.2.5.2.1. Bercîs 118

2.2.5.2.2. Ferkadân 118

2.2.5.2.3. Keyvân 119

2.2.5.2.4. Pervîn, Süreyyâ 119

2.2.5.2.5. Utârid 119

2.2.5.2.6. Zühre, Nahîd 120

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM 121

3.1. Transkripsiyon İşaretleri 122

METİN 123

SONUÇ 298

DİZİN 300

KAYNAKÇA 305

ÖZ GEÇMİŞ 313

KISALTMALAR

age.	**:**	Adı geçen eser
B.	**:**	Beyit
bkz.	**:**	Bakınız
c.	**:**	Cilt
Çev.	**:**	Çeviren
***DİA*.**	**:**	Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi
d.	**:**	Doğum
Düz.	**:**	Düzenleyen
haz.	**:**	Hazırlayan
İA	**:**	İslâm Ansiklopedisi
K.	**:**	Kaside
Kt.	**:**	Kıt᾽a
MEB.	**:**	Milli Eğitim Bakanlığı
ö.	**:**	Ölüm
s.	**:**	Sayfa
S.	**:**	Sayı
Tr.	**:**	Tarih
***TDEA*.**	**:**	*Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*
TDK.	**:**	Türk Dil Kurumu
vd.	**:**	Ve diğerleri

BİRİNCİ BÖLÜM

1. Nİ'MET'İN HAYATI, EDEBÎ ŞAHSİYETİ VE ESERLERİ

1.1. Nİ'MET'İN HAYATI

Ni'met'in asıl adı Ni'metullâh'tır[1]. Şairin doğum tarihi, çoğu kaynakta H. 1112/M. 1700 olarak kayıtlıdır[2]. Fakat Topkapı Yazma Eserler Kataloğu'nda ve Sicill-i Osmanî'de doğum yılı, H. 1122/M. 1710-11 olarak verilmiştir[3].

Ni'met Efendi, İstanbulludur ve küçük yaşta yetim kalınca dedesi Osman Efendi tarafından yetiştirilmiştir[4]. Sicill-i Osmanî'de Osman Efendi ile ilgili olarak "mevâlîden[5]" olduğu bilgisi yer almaktadır[6]. Yine Ârif Hikmet Tezkiresi'nde; "Ni'met Efendi, Ebû Eyyûb Ensârî ruznâmçecisi[7] Abdurrahîm Efendi sülâlesindendir. Yaklaşık olarak H. 1112/M. 1700 tarihlerinde dünyaya gelmiş, küçük yaşta yetim kalınca annesinin babası mevâlîden Selânikli Mektubî[8] Osman

---

[1] M. Nâil Tuman, *Tuhfe-i Nâilî,* (Haz. Cemâl Kurnaz-Mustafa Tatçı), Bizim Büro Yayınları, Ankara, 2001, c. II, s. 1081; Mehmed Süreyyâ, *Sicill-i Osmânî Yahud Tezkire-i Meşâhîr-i Osmâniyye*, Matbaa-i Âmire, İstanbul, 1308, c. IV, s. 575; *İstanbul Kütüphaneleri Türkçe Yazma Divanlar Kataloğu,* Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1967, c. III, s. 826; *Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Kataloğu,* (Haz. Fehmi Edhem Karatay), Topkapı Sarayı Müzesi Yayınları, İstanbul, 1961, c. II, s. 205; *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi Devirler/İsimler/Eserler/Terimler,* "Nimet Ni'metullah Efendi", Dergâh Yayınları, İstanbul, 1997, c. VII, s. 62.

[2] Tuman, *age*., c. II, s. 1081; Şemsettin Sâmî, *Kâmusu'l-A'lâm* (Tıpkıbasım/Facsimile), Kaşgar Neşriyat, Ankara, 1996, c. VI, s. 4593; *İstanbul Kütüphaneleri Türkçe Yazma Divanlar Kataloğu,* c.III, s. 826; Ârif Hikmet, *Tezkire-i Şu'arâ*, Millet Genel Kütüphanesi Mikrofilm Arşivi Nu: 601, 62a; http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/belge/1-83503/fatin-davud---hatimetul-esar.html .

[3] *Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Kataloğu,* c. II, s. 205; Mehmed Süreyyâ, *age*., c. IV, s. 575.

[4] http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/belge/1-83503/fatin-davud---hatimetul-esar.html; *Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü,* (Haz. Halûk İpekten-Mustafa İsen-Recep Toparlı-Naci Okçu-Turgut Karabey), Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1988, s. 343.

[5] "Azatlı yerinde kullanılır bir tâbirdir. Ulemanın yüksek sınıfı hakkında kullanılan "molla"nın cem'i de mevalidir. Molla gibi mevali tâbiri de kullanılırdı."; M. Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü,* "Mevali", Millî Eğitim Basımevi, İstanbul, 1983, c. 2, s. 495.

[6] Mehmed Süreyyâ, *age*., c. IV, s. 575.

[7] "Günlük varidat ve masarifin yahut vukuatın kaydına mahsus defterleri tutan memurlar hakkında kullanılır bir tâbirdir. Deftere "ruzname" denildiği için memura da bu ad verilmiştir."; Pakalın, "Ruznamçeci", *age*., c. 3, s. 62.

[8] "Mektupçu yerinde kullanılır bir tâbirdir. Bulunduğu işe göre Mektubî-i Sadr-ı Âli, Mektubî-i Nezaret, Mektubî-i Vilâyet de denilirdi. Vazifesi memur olduğu yerin yazı işlerini görmekti."; Pakalın, "Mektubî", *age*., c. 2, s. 465.

Efendi'nin himâyesinde yetişmiş ve bizzat ondan ilim tahsil ederek mülâzım[9] olmuştur[10]." ifadeleri zikredilmektedir. Tuhfe-i Nâilî'de; "Eyüp Ruznamçecisi Abdurrahîm ahfâdındandır[11]." şeklinde bahsi geçmektedir. Şemsetti Sâmî ise, Ni'met Efendi ile ilgili; "Şu'ârâ-i Osmânî'den olup H. 1112/M. 1700 tarihinde Der-saâdet'de togmış[12]." bilgilerini vermiştir.

Sicill-i Osmânî'de ailesi ile ilgili olarak, şairin oğlunun Ni'met-zâde Seyyid Şükrullâh Efendi olduğu kayıtlıdır[13]. Bu kaynakta oğlu ile ilgili; müderrislik ve Şam mollalığı görevlerinde bulunduğu, H. Cemaziyelevvel 1202/M. Şubat-Mart 1788 tarihinde vefat ettiği bilgileri yer almaktadır[14].

Ni'metullâh Efendi, ilmiye mesleğinden yetişmiştir ve mevâlîdendir[15]. Medrese tahsili görerek H. 1143/M. 1730-31 tarihinde Mirza-zâde Şeyh Mehmed Efendi'nin şeyhülislâmlığı zamanında müderris olmuş fakat Damad-zâde Ebûlhayr Ahmet Efendi'nin şeyhülislâmlığında bu görevinden uzaklaştırılmış ve daha sonra ise yeniden bu göreve dönmüştür[16]. Bazı vakıfların teftişi görevini de üstlenen Ni'met, Âhi Çelebi ve Mahmut Paşa'nın nâibliklerinde[17] de bulunmuş ve Darüssaâde ağası[18] Makbul Beşir Ağa zamanında ise, beş buçuk sene süreyle Harameyn müfettişliğiyle görevlendirilmiştir[19]. H. 1168/M. 1754-55 senesinde Galata mollası, sonra Mısır ve H. Muharrem 1178/M. Temmuz 1764 tarihinde Mekke mollası

---

[9] "Medrese tahsilini bitirip "icazet" alanlar hakkında kullanılan bir tâbirdir."; Pakalın, "Mülâzim", *age.*, c. 2, s. 611-612.
[10] Ârif Hikmet, *age.*, 62a.
[11] Tuman, *age.*, c. II, s. 1081
[12] Şemsettin Sâmî, *age.*, c. VI, s. 4593.
[13] Mehmed Süreyyâ, *age.*, c. IV, s. 575.
[14] Mehmed Süreyyâ, *age.*, c. III, s. 155.
[15]http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/belge/1-83505/sefkat-i-bagdadi---tezkiretus-suara.html; Silahdar-zâde Mehmed Emin, *Tezkire-i Silahdar-zâde*, Millet Genel Kütüphanesi Mikrofilm Arşivi Nu: 605, 71b; *İstanbul Kütüphaneleri Türkçe Yazma Divanlar Kataloğu*,c. III, s. 826.
[16]http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/belge/1-83503/fatin-davud---hatimetul-esar.html; Ârif Hikmet, *age.*, 62b; Mehmed Süreyyâ, *age.*, c. IV, s. 575.
[17] "Şer'î mahkemelerin hâkimlerine verilen unvandır. Kadı yerinde kullanılırdı."; Pakalın, "Naip", *age.*, c. 2, s. 644.
[18] "Saray memurlarının büyüklerinden biri olan kızlar ağasının unvanı idi. Dâr-üs-saade, padişahın evi demek olup tâzimen bu unvan ile anılırdı."; Pakalın, "Dâr-üs-saade ağası", *age.*, c. 1, s. 400-404.
[19] Ârif Hikmet, *age.*, 62b; İpekten, vd., *age.*, s.343.

olmuştur[20]. Ni'met, daha sonra İstanbul kadılığı pâyesini almış[21], H. 1183/M. 1769-70 senesinde Altûnî Çuka-zâde Abdullâh Efendi'nin yerine ordu-yı hümâyûn kadılığı memuriyetine getirilmiştir[22]. H. 1183/M. 1769-70 tarihi ortalarında Tevkii Ali Paşa sadrazamlığının son dönemlerinde Babadağı kışlağına gitmiş ve burada üç seneye yakın kadılık görevinde bulunmuştur[23].

Şefkat ve Silahdar-zâde tezkirelerinde şairin vefat tarihi, H. 1185/M. 1771-72 olarak verilirken[24] Ârif Hikmet ve Fatin tezkirelerinde H. 12 Şevval 1186/M. 6 Ocak 1773 olarak verilmiştir[25]. Şumnu'da vefat eden şairin mezarı Cami-i Atik yakınlarındadır[26].

Kaynaklarda şairin şahsiyeti ile ilgili olarak Sicill-i Osmânî'de; "…maʿārif-āşnā vü nüktedān olup şāʿir idi, Haşmet Efendiyle muṭāyebe vü Rāğıb Paşa meclisinde münādemeleri vardır[27]." ifadeleri yer almaktadır.

---

[20] Fatin Tezkiresi'nde; "…yüz altmış sekiz târîhinde Galata mevleviyyetine ve ba'dehû Mısr-ı Kâhire mevleviyyetine ve biraz vakt mürûrunda Mekke-i Mükerreme mevleviyyetine nâiliyetle vâsıl-ı ser-menzil-i merâm…" ifadeleri yer almaktadır; http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/belge/1-83503/fatin-davud---hatimetul-esar.html; Sicill-i Osmânî'de Ni'met'in H. 1167/M. 1753-54 tarihinde Galata mollası olduğu kayıtlıdır; Mehmed Süreyyâ, *age*., c. IV, s. 575; Ârif Hikmet Tezkiresi'nde ve Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi'nde Ni'met'in Galata, Mısır ve Mekke kadılıklarında bulunduğu bilgisi verilmiştir; Ârif Hikmet, *age.*, 62b; *TDEA,* c.VII, s. 62.

[21]Mehmed Süreyyâ, *age*., c. IV, s. 575; http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/belge/1-83503/fatin-davud---hatimetul-esar.html.

[22] Ârif Hikmet, *age*., 62b; Silahdar-zâde Mehmed Emin, *age*., 71b; *İstanbul Kütüphaneleri Türkçe Yazma Divanlar Kataloğu,* c. III, s. 826; Şemsettin Sâmî, *age*., c. VI, s. 4593; Tuman, *age*., c.II, s. 1081.

[23] Ârif Hikmet, *age.*, 62b.

[24] Silahdar-zâde Mehmed Emin, *age.*, 71b; http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/belge/1-83505/sefkat-i-bagdadi---tezkiretus-suara.html.

[25] Ârif Hikmet, *age*., 62a; http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/belge/1-83503/fatin-davud---hatimetul-esar.html. Ayrıca şairin vefat tarihini H. 1186/M. 1773 olarak veren diğer kaynakları da şöyle verebiliriz: "Tuhfe-i Nâilî'de H. 12 Şevval 1186/M. 1773 olarak verilmiştir.";Tuman, *age*., c.II, s. 1081; Şemsettin Sâmî, *age*., c. VI, s. 4593; Mehmed Süreyyâ, *age*., c. IV, s. 575; *Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Kataloğu,* c. II, s. 205.

[26] Ârif Hikmet, *age*., 62a; Tuman, *age*., c.II, s. 1081; Şemsettin Sâmî, *age*., c. VI, s. 4593; *İstanbul Kütüphaneleri Türkçe Yazma Divanlar Kataloğu,* c. III, s. 826; İpekten vd., *age.*, s.343.

[27] Mehmed Süreyyâ, *age*., c. IV, s. 575.

1.2. Nİ'MET'İN EDEBÎ ŞAHSİYETİ

Ni'met'in edebî şahsiyeti ile ilgili kaynaklarda Ârif Hikmet, şairin önemli devlet görevlerinde bulunmasının yanında şiir ve inşada da kabiliyetli olduğunu ifade ettikten sonra, Sultan Mahmut tarafından yaptırılan bir çeşmeye şu mısraın yer aldığı bir tarih düştüğünü belirtmiştir[28]. Nitekim bu mısra Divanı'nda da yer almaktadır:

"End-bend itdi bu bend āb-ı ḥayātı sū-be-sū" (H. 1161/M. 1748)[29]

Fatin Tezkiresi'nde Ni'met'in edebî yönü ile ilgili; şairin epeyce seçkin şiirleri ve İstanbul'da çeşme ve mahalde birçok beğenilmiş tarihleri olduğu, hatta Atbâzârı isimli yerde yaptırılmış bir çeşmeye şairin bir tarih düştüğü belirtilmiştir. Hatta bu çeşmenin H. 1269/M. 1852-53 yılında tamir ve inşasında bu zikredilen mısra çeşmeye işlenmiştir bilgileri verilmektedir:

"Müşârün-ileyh nessâc-ı kârhâne-i maâni-yi âlemin bir şâir-i mu'ciz-beyânı olup haylice eş'âr-ı güzîdesi ve Dersaâdet'de çeşme ve mahall-i sâirede birçok tevârih-i pesendîdesi vardır. Atbâzârı nâm mahallde vâki çeşmede muharrer nazm; "*Âb-ı hayvân dolu dizgin girdi Atbâzârı'na*" mısra-ı bercestesi müşârün-ileyhin eser-i kalemi olduğu mervîdir. Hatta çeşme-i mezbûrun bin iki yüz altmış dokuz senesi ta'mîr u inşâsında yazdırılan tevârihin ebyâtı arasında mısra-ı mezkûr dahi muharrer u mestûrdur[30]."

Kâmusu'l-A'lâm'da da şairin birçok tarihleri olduğu ve özellikle tarih nevinden şiirleri ile tanındığı belirtilmiştir. Yukarıda verdiğimiz Fatin Tezkiresi'nde geçen mısra örneği verilmiş ve bu mısraın Atpazarı'nda yaptırılan bir çeşmeye yazıldığı ifade edilmiştir[31].

---

[28] Ârif Hikmet, *age.*, 63a.
[29] Ni'met Ni'metullâh Efendi, *Dîvân*, Topkapı Sarayı Yazma Eserler Müzesi Arşiv Nu: H. 881, 38a, Tr. 94.
[30] http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/belge/1-83503/fatin-davud---hatimetul-esar.html.
[31] Şemsettin Sâmî, *age.*, c. VI, s. 4593; *TDEA*, c.VII, s. 62.

1.2.1. Şiir ve Şair Hakkındaki Görüşleri

Bilindiği üzere tarih boyunca süregelen edebî eleştiri faaliyeti, hem bu sahanın içinden hem de dışından olmak üzere çeşitli kişiler tarafından yürütülmüştür. Fakat bu faaliyeti doğrudan üstlenen kişiler ise; bizzat edebiyat sanatının yaratıcıları, yani şairler ve yazarlar olmuştur[32].

Döneminde müstakil tenkit eserlerinin yazılmamış olması dolayısıyla biz, şairler ve eserleri ile ilgili yorumları yine bu dönemin sanatkârları ve şairlerinin eserlerinden öğrenmekteyiz. Divan Edebiyatı'nda ise, şiir ve şairle ilgili değerlendirmeler alanın önemli kaynakları olan tezkirelerde ve divan dibacelerinde ise sınırlı olarak ortaya çıkmaktadır. Ayrıca bizzat Divan şairi tarafından yazılan şiirlerde, şair ve şiirin değişik yönlerini ele alan pek çok hususu görmekteyiz. İşte gerek tezkireler de gerekse divan dibacelerinde veya içlerindeki şiirlerde yer alan düşünceler itibariyle divanlar, bu konuda bize yol gösteren ve yardımcı olan eserlerdir[33].

Biz bu bölümde Ni'met'in Divanı'ndan yola çıkarak şairin şiir ve şair hakkındaki görüşlerini ortaya koymaya çalışacağız.

Divanın giriş kısmında yer alan dibace kısmına bakıldığında şair, sonsuz feyizler dergâhının mahremleri olan şairler zümresinin uyanık gönüllerini, "*inne mine'ş-şiʿri le-ḥikmeten*"[34] *ve* "inne mineʾl-beyānı le-siḥren[35]" hadisleri ile âdeta bir emniyet dolu harmanının yerinde, yüce kişilerin başaklarını, lütuf ve nimetlendirme ölçüsünün temiz sahasından toplayarak tecelli ettiklerini dile getirmiştir. Kısacası

---

[32] Harun Tolasa, "Divan Şairlerinin Kendi Şiirleri Üzerine Düşünce ve Değerlendirmeleri", *Ege Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, İzmir, 1982, S. 1, s. 15.

[33] Ali Yıldırım, "Kâmî'nin Divan Şairi ve Şiiri Hakkındaki Düşünceleri", *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Elazığ, 2001, C. 11, S. 2, s. 185-186.

[34] "Şiirde, mutlak bir hikmet vardır."; Mehmed Yılmaz, *Edebiyatımızda İslamî Kaynaklı Sözler (Ansiklopedik Sözlük),* Enderun Kitabevi, İstanbul, 1992, s. 84.

[35] "Beyanda, mutlak bir sihir vardır."; Yılmaz, *age.*, s. 83.

Ni'met, seçilmiş insanlardan olan şairlerin üstünlüğünü belirtmiş ve şairleri övmüştür:

"…maḥremān-ı der-gāh-ı füyūżāt-ı nā-mütenāhī olan zümre-i şuʿarā-yı mülhemūnuñ dil-i āgāhlarını "inne mine'ş-şiʿri le-ḥikmeten (4) ve inne mineʾl-beyānı le-siḥren" (5) ḫirmen-i pür-emninüñ sāḥa-i fesīḥuʾl-mesāḥa-i luṭf u inʿāmından ḫūşe-çīn-i senābil-i celāʾil-i tekrīm ile tecellī…"

Şairlerin her biri kendilerine has üslûpları ile şiir sanatını oluşturmuşlardır. Kimi nesirde kimisi de nazımda eser vermiştir. Bazısı kasidede bazısı da gazel ve mesnevide daha güzel şiir icra etmiştir. Bu şairlerden bazıları rubaide Haletî gibi, bazıları da inşâda Nergisî gibi şiir söyleyerek adlarını duyurmuşlardır. Ayrıca her biri zamanında padişahın vasıflarını överek şöhret bulmuştur:

"…ve ṣad-hezār füyūżāt ile tesellī eyledigi (7) gürūh-ı maʿārif-şükūhuñ her biri bir vādīde cevelān (8) ve her biri bir semte ʿaṭf-ı ʿinān (9) her birinde bir lehce (10) ve her birinde bir ṭavr-ı pür-behce (11) her birinüñ naẓmında bir edā (12) ve her birinüñ nāy-ı ḳaleminde bir ṣadā (13) her birinde bir ḥüsn-i reftār (14) ve her birinde bir leẕẕet-i güftār (15) nev-be-nev bedīdār olup (16) kimi naʿt-ḫʷān-ı muʿciz-beyān (17) ve kimi ḳaṣāyid-perdāz-ı tāze-zebān kimi ṭarz-ı ġazelde ḫoş-reftār (18) kimisi mes̱nevīde lüʾlüʾ-bār (19) kimi rubāʿīde Ḥāletī-gūyā kimi ebyāt u ḳıṭʿada yek-tā (20) kiminüñ nes̱ri ṣubḥa-i gevher (21) kimi inşāda Nergisī-perver olup her biri bir es̱er iẓhārıyla nām-dār (22) u her biri zamānında medīḥa-gū-yı evṣāf-ı şehri-yār ile kesb-i iştihār…"

Ni'met, kendisinden sermayesi kıt ve güçsüz biri olarak bahsetmiştir. Ayrıca kendisinin de devlet hanedanının yetiştirdiği bir kimse olduğunu ve yine bu hanedanın iyilik sofrasından nimetlendiğini ifade etmiştir:

"…bu ʿabd-ı ḳalīlüʾl-biżāʿa (25) u bu ʿadīmüʾl-istiṭāʿa daḫi perverde-i ḫānedān-ı devleti (26) vü niʿam-ḫūrde-ḫʷān-ı ʿināyeti oldıġum…"

Şiirlerine baktığımızda şairin şiir karşılığı olarak daha çok “sühan” kelimesini tercih ettiği görülmektedir:

Fenn-i süḫanda ḥāliyā kimse ʿadīl olmaz baña

Oldı bu naẓmum bī-riyā reşk-āver-i Ṣad-muḥteşem

(K. 4/ 34)

O yek-tā gevher-i kān-ı süḫānuñ

Naẓīrin görmemişdür çeşm-i gerdūn

(Tr. 84/ 2)

Şair, sözün yani şiirin çok fazla uzatılmaması gerektiğini ifade eder:

Geldi yeter vaḳt-i duʿā ġayri bilindi müddeʿā

Olsa ḳaṣīden bī-bahā taṣdīʿ olur ceffeʾl-ḳalem

(Tr. 4/ 34)

Çekme ġam ṭaṣdīʿ idersin itme taṭvīl-i süḫān

Baʿd-ezīn eyle duʿā-yı devletin beytüʾl-ḳaṣīd

(Tr. 43/17)

Yeter taṣdīʿi ḳo ṭayy-ı kelām it

Ki fülk-i ḫāmede ṭopṭolu mażmūn

(Tr. 84/ 16)

Yeter taṣdīʿ idersin ṭayy-ı ṭūmār-ı süḫān it kim

O şāh-ı emcedüñ evṣāfı zīrā ġayr-ı maḥdūda

(Tr. 95/ 9)

Şiir; şirin, yeni, renkli, ince, hünerli,tesirli olmalıdır:

Sāyesinde ola Niʿmet bendesi daḫi müdām

Midḥat-ı şāh-ı cihān-ārāyıla şīrīn-maḳal

(K. 3/ 17)

Baʿd-ezīn diḳḳat-i duʿādur itme taṭvīl süḫan

Naẓmuñ ey ḫāme ne deñlü olsa da siḥr-i ḥelāl

(K. 3/ 20)

İdersen naḳş-ı rengīn-i nev-āyīnin eger tedḳīḳ

Nühüfte ān-ı rūy-ı dil-rübā-veş ḥüsn olur peydā

(Tr. 4/ 3)

Düşdi o deñlü mevḳiᶜine Niᶜmetā hemān

Oldı kenār-ı yemde güher gibi pür-ṣafā

(Tr. 15/ 4)

Şairlerin pek çoğunda olduğu gibi Ni'met de kendi şiirini övmüştür, kendisinin hem nazımda hem de nesirde hünerli olduğunu dile getirmiştir:

Ẓāhirde gerçi bī-dilüm bāġ-ı süḫanda bülbülüm

Naẓm ü nes̱rde kāmilüm alsam ele levḥ ü ḳalem

(K. 4/ 33)

Fenn-i süḫanda ḥāliyā kimse ᶜadīl olmaz baña

Oldı bu naẓmum bī-riyā reşk-āver-i ṣad-Muḥteşem

(K. 4/ 34)

Ben şāᶜir-i muᶜciz-demüm feyż-āver-i ehl-i dilüm

Çoḳ nükte iḥyā eylerüm olmaz baña lā ve neᶜam

(K. 4/ 35)

Gerçi sözüñ bī-irtiyāb olsa daḫi ger dürr-i nāb

Şimdi saña emr-i ṣavāb ḫayr-ı duᶜādur pek ehem

(K. 4/ 38)

Şair, kendisinin tarih düşürmede edebî yönden üstün bir şahsiyet olduğunu belirtmiştir:

Re'yi üstād u būstān-ı ḥikemdür el-ḥaḳ

Ṭıfl-ı ebced gibidür pīş-gehinde ᶜuḳalā

(Tr. 10/ 5)

1.2.2. Dil ve Üslûp

Ni'met Divanı'nı dil ve üslup açısından ele aldığımızda, şairin dilinin sade olmadığını, özellikle Arapça ve Farsça terkipleri çokça kullandığını, âyet ve hadislerden iktibaslar yaptığını, Arapça ifadelere ve dua cümlelerine şiirlerinde yer verdiğini görmekteyiz. Bunun yanında şair, konuşma dilinden söylemler ile atasözü ve deyimlere daha az yer vermiştir. Diğer taraftan şair, hikemî üslupla yazan şairlerden Koca Ragip Paşa'nın meclisinde bulunmuştur ve şair Haşmet ile latifeleri söz konusudur[36].

Özellikle hikemî tarzda şiir yazan şairlerin etkisinde kalan Ni'met, bu üslûbun gereklerini şiirlerine de yansıtmıştır. Ve yine şairin Divanı'nda Nef'î'nin bir kasidesine nazire yazdığını, ayrıca İbn-i Abbâd, Harirî, Muhteşem gibi İranlı ve Arap şairlerden de şiirlerinde bahsettiğini ve bu şairlerle kendini kıyasladığını görmekteyiz.

Baḥr ü berr olsa n'ola deryūze-kār-ı himmeti
Kim kef-i dür-pāşı maḥṣūl-i yem ü kān-ı ʿaṭā

(Tr. 3/ 3)

Nesīm-i nefḫa-pāşı būy-ı cennetden peyām-āver
Hevā-yı ruḥ-baḫşı nuṭḳ-ı ʿĪsā-veş ḥayāt-efzā

(Tr. 4/ 4)

ʿArşa teşbīhi bu ḳaṣr-ı bī-ʿadīlüñ nārevā
Farḳı gerdūn ile mā-beyne'ṣ-Ṣüreyyā ve'ṣ-ṣerā

(B. 7)

---

[36] Mehmed Süreyyâ, *age*., c. IV, s. 575.

1.2.3. Atasözleri ve Deyimler

Hemen her dönemde şairler, duygu ve düşüncelerini daha iyi ifade edebilmek ve anlatıma güç katabilmek amacıyla, halk arasında yaygın olarak kullanılan atasözleri ve deyimlere eserlerinde sıkça yer vermişlerdir. Divan şairlerimiz de bu geleneğe uymuş ve birtakım kalıp ifadelerle bu malzemeleri kullanarak şiire zenginlik kazandırmışlardır. Uzun yıllar boyunca dilden dile dolaşarak günümüze kadar gelen, kısa ve özlü bir anlatım tarzı olan atasözleri ve deyimler, divan şairleri tarafından bazen şiirin içinde gizli tutularak bazen de açık bir şekilde kullanılarak yer bulmuştur.

Ni'met Divanı'nda herhangi bir atasözü tespit edilememekle birlikte, şairin deyimleri epeyce kullandığı görülmektedir. Aşağıda Ni'met Divanı'nda bulunan deyimleri, tespit edebildiğimiz kadarıyla, alfabetik sıra ile ve geçtiği beyitleri de vermek suretiyle oluşturduk.

1.2.3.1. Deyimler

Allah vergisi[37] **:**

Ḥamdüli'llāh dūde-i ʿOs̱māniyāna bu şeref

Dād-ı Ḥaḳdur kim o nesl-i pāküñ olmış mefḫarı

(K. 2/10)

Allaha emanet[38] **:**

Hemān mesʿūd olup ẕāt-ı hümāyūn-ı cihān-dārı

Emānet eyledüm ḥıfẓ-ı Cenāb-ı Ḥayy-ı Sübḥāna

(Tr. 97/17)

---

[37] E. Kemal Eyüboğlu, *On Üçüncü Yüzyıldan Günümüze Kadar Şiirde ve Halk Dilinde Atasözleri ve Deyimler (Deyimler-Tabirler)*, Doğan Kardeş Matbaacılık, İstanbul, 1975, s. 24.

[38] Eyüboğlu, *age.*, s. 24.

Ateş düşmek (içe, yüreğe)[39] **:**

Göricek emr-i cihāda himem-i pādişehi

Düşdi āteş dil-i aʿdāya çü nār-ı Nemrūd

(Tr. 36/8)

Ayak basmak[40]**:**

Merd-āne ḳaṣd-ı cengle şemşīrin alsa ger ele

Ṣalar cihāna velvele başınca meydāna ḳadem

(K. 4/28)

Bahtı açılmak[41] **:**

Baḫtı açılsa güni ṭoġsa bu ḳaṣruñ lāyıḳ

Bābınuñ mıṣraʿıdur maṭlaʿ-ı ṣubḥ-ı ṣādıḳ

(B. 28)

Baş ağrıtmak[42] **:**

Çekme ġam ṭaṣdīʿ idersin itme taṭvīl-i süḫan

Baʿd-ezīn eyle duʿā-yı devletin beytü ʾl-ḳaṣīd

(Tr. 43/17)

Baş eğmek[43] **:**

Şāhān-ı dehre eber ü aḥkāmı cārī sū-be-sū

İtsün derinde ser-fürū şehler ilā yevmü ʾl-ḥısāb

(Tr. 22/2)

---

39 Eyüboğlu, *age.*, s. 33.
40 Ö. Asım Aksoy, *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü II*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 1988, s. 600. Ayrıca diğer örnekler için bkz. (K. 4/2); (B. 17).
41 Aksoy, *age.*, s. 611. Ayrıca diğer örnekler için bkz. (B. 17).
42 Aksoy, *age.*, s. 616. Ayrıca diğer örnekler için bkz. (Tr. 77/13); (Tr. 95/9).
43 Aksoy, *age.*, s. 618. Diğer örnekler için bkz. (Tr. 94/1).

Bir içim su[44] **:**

Gelince ābı tebşīr eyleyüp Niᶜmet didüm tārīḫ

Bu vālā-çeşme haḳḳa bu maḥalde bir içim ṣudur

(Tr. 54/4)

Boynu bağlı[45] **:**

Boynı baġlu bende itsün der-geh-i iḳbāline

Ḳande var ise gürūh-ı düşmen-i gerden-keşān

(Tr. 89/14)

Cirit oynamak[46] **:**

Görinen şekl-i hilāl sāl-ı nev itme ḳıyās

Der-geh-i şehde felek çevgānıla oynar cirid

(Tr. 43/5)

El salmak[47] **:**

El ṣalar şāhid-i feyż-i seḥere revzenesi

Şevḳıla bāb-ı muᶜallāsı olur sīne-güşād

(Tr. 44/22)

El vurmak[48] **:**

El ursa ḳavs-ı Behmene tīri geçerdi āhına

Düşürdi çāh-ı Bījene aᶜdāyı bīm-i ḳahrı hem

(K. 4/30)

---

[44] Aksoy, *age*., s. 647. Diğer örnekler için bkz. (Tr. 4/5).
[45] Eyüboğlu, *age.*, s. 87.
[46] Eyüboğlu, *age.*, s. 114.
[47] *Yeni Tarama Sözlüğü*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1983, s. 81.
[48] Eyüboğlu, *age.*, s. 162.

Ele girmek[49] **:**

Der-dest ola çār-pāreler raḳṣ eyleye meh-pāreler

Cūş eyleye fevvāreler girmez ele bir böyle dem

(K. 4/6)

Eşi manendi (menendi, benzeri) olmamak[50] **:**

ʿİlm ü hünerde kāmil her fende bī-muʿādil

Mis̱l ü şebīhi ḥāṣıl yoḳdur cihānda aṣlā

(Tr. 14/7)

Gam çekmek[51] **:**

Çekme ġam taṣdīʿ idersin itme taṭvīl-i süḫan

Baʿd-ezīn eyle duʿā-yı devletin beytü'l-ḳaṣīd

(Tr. 43/17)

Gönül yakmak[52] **:**

Nā-gehān yaḳdı derūnın şerer-i nār-ı ḳażā

İtdi ol cāya es̱er bed-naẓar-ı çeşm-i ḥasūd

(Tr. 36/5)

Gönülden pası silmek[53] **:**

Bezm-i çemende ehl-i dil ʿıyş u ṭarabla müştaġil

Sen de göñülden pası sil tā ḳalmaya jengār-ı ġam

(K. 4/10)

---

[49] Eyüboğlu, *age.*, s. 165.
[50] http://tdkterim.gov.tr/atasoz/?kategori=atalst&kelime=e%FEi+benzeri+olmamak&hng=tam.Diğer örnekler için bkz. (Tr. 29/3).
[51] Aksoy, *age.*, s. 787.
[52] Eyüboğlu, *age.*, s. 203.
[53] Eyüboğlu, *age.*, s. 204

Gözün aydın[54] **:**

Geldi bir peyk-i berīd-i müjde-res ṣad-şevḳle

Didi ey Niʿmet gözin aydın Ḫudā-yı lā-niyām

(Tr. 75/8)

Gül gibi açılmak[55] **:**

Bu sāḥil-ḫāne teşrīf-i hümāyūn ile ser-tā-pā

Açıldı gül gibi maʿmūr olup her cāy-ı rūḥ-efzā

(B. 3)

Hatırına gelmek[56] **:**

İşte ez-cümle bu zībende eṡer kim evvel

Gelmedi ḫāṭır-ı eslāf-ı kirāma aṣlā

(Tr. 9/2)

Himmet etmek[57] **:**

Öyle himmet eyledi tanẓīm-i emr-i ṣurrede

İtmemiş eslāf-ı emcād-ı kirāmından beri

(K. 2/23)

Kapısında kul olmak[58] **:**

Şāhenşeh-i muẓaffer kām-āver-i kerem-ver

Olsun derinde çāker ṣad-Ḳayṣer ile Dārā

(Tr. 14/1)

---

[54] Aksoy, *age.*, s. 818.
[55] Eyüboğlu, *age.*, s., 227.
[56] Eyüboğlu, *age.*, s., 240.
[57] Eyüboğlu, *age.*, s. 246.
[58] Eyüboğlu, *age.*, s. 291. Diğer örnekler için bkz. (Tr. 83/1).

Kıskancından çatlamak[59] **:**

İrtifāʿ-ı ḳubbe-i vālāsı reşkinden nʾola

Çatlasa her dem ḥabāb-āsā ḳıbāb-ı nüh-semā

(Tr. 3/15)

Kulak vermek[60] **:**

Gūş idüp Niʿmet duʿā-gū-yı didi taḥsīn ile

Olsa tārīḫi sezā bu beyt-i pāk u nev-ḳumāş

(Tr. 59/9)

Kulağına girmek[61] **:**

Reşk ile olsa ʿaceb mi zāhidüñ ḳaddi kemān

Gūşına girdükçe tāze naġmelerle sāz u sūz

(Tr. 57/5)

Mushafa el basmak[62] **:**

Ḳasem eylersem eger muṣḥafa olmam ḥāniṣ

Gelmedi ṣadra senüñ gibi vezīr-i dānā

(Tr. 10/10)

Parmağı ağzında kalmak[63] **:**

Māh-ı nev ṣanma görince ṭāḳ-ı vālā ṭarḥını

Āsumān olmış aña ḥayretle engüşt-der-dehān

(Tr. 87/7)

---

59 Eyüboğlu, *age.*, s. 310.
60 Aksoy, *age.*, s. 945. Diğer örnekler için bkz. (Tr. 13/18); (Tr. 26/6); (Tr. 56/4); (Tr. 78/5); (Tr. 89/9); (Tr. 97/19); (Tr. 100/3).
61 Aksoy, *age.*, s. 942.
62 Eyüboğlu, *age.*, s. 338.
63 Eyüboğlu, *age.*, s. 356.

Ruhunu şâd etmek[64] **:**

Türbe-i pāk-ı Ebü 'l-fetḥe iki çeşme-i nev

Şād idüp rūḥını çün ḳıldı bu bābda iḥyā

(Tr. 9/4)

Sözü uzatmak[65] **:**

Şimdilik eyleme taṭvīl-i süḫanla taṣdīʿ

Vaḳt-i tebrīk ü duʿādur anı eyle taḳdīm

(Tr. 77/13)

Su gibi ezberlemek[66] **:**

Niʿmetā ṣu gibi ezberle yazup tārīḫin

ʿİlme ḳān oldı bu nev-mekteb-i Aḥmed Paşa

(Tr. 10/16)

Suyunu bulmak[67] **:**

Kān-ı feyż-i güher ol āṣaf-ı vālā-himemüñ

ʿAhd-i adlinde ṣuyın buldı umūr-ı dünyā

(Tr. 8/3)

Taş dikmek[68] **:**

Atdı iki biñ yedi ḫatve mesāfe menzile

Urdı ḥaḳḳa kim nişānı dikdi bunda daḫi ṭaş

(Tr. 59/4)

Taş yürekli[69] **:**

Ḳalb-i sengīnüñ eritdi ḳurşun-āsā bu kemāl

Ḥāliye virdi ḥasid iḳbāli oldı pür-telāş

(Tr. 59/5)

---

[64] Eyüboğlu, *age.*, s. 363. Diğer örnekler için bkz. (Tr. 72/5).
[65] Eyüboğlu, *age.*, s. 379. Diğer örnekler için bkz. (Tr. 43/17).
[66] Aksoy, *age.*, s. 1048; Eyüboğlu, *age.*, 380.
[67] Eyüboğlu, *age.*, s. 203.
[68] Eyüboğlu, *age.*, s. 390. Diğer örnekler için bkz. (Tr. 59/10).
[69] Aksoy, *age.*, s. 1066.

Tıraş etmek[70] **:**

Kār-ı Mūsā oldıġından tā tüfeng-i zer-nişān

Ṣad-ser-i düşmen bürīde olmasın itdüm tirāş

(Tr. 59/6)

Vakit dökmek[71] **:**

Ḥabbeẕā cāy-ı temāşā-gāh kim vaḳt dökem

Eyleye seyrān içün teşrīf o sulṭān-ı güzīn

(Tr. 91/3)

Yoluna baş(can) vermek[72] **:**

Ḥaḳ veliyy-i niʿmeti şāhen-şehi manṣūr idüp

Ḳande varısa ʿadüvv virsün yolında cān (u) baş

(Tr. 59/7)

Yüreğine ateş düşmek[73] **:**

Göricek emr-i cihāda himem-i pādişehi

Düşdi āteş dil-i aʿdāya çü nār-ı Nemrūd

(Tr. 36/8)

Yüz sürmek[74] **:**

İʿtirāf-ı ʿacz ile dergāh-ı Ḥaḳḳa yüz sürüp

Kim duʿā-yı devleti olsun hemān faṣlüʾl-ḫiṭāb

(Tr. 25/19)

---

70 Eyüboğlu, *age.*, s. 397.
71 Eyüboğlu, *age.*, s. 408.
72 Eyüboğlu, *age.*, s. 434.
73 Aksoy, *age.*, s. 1130.
74 Aksoy, *age.*, s. 1134. Diğer örnekler için bkz. (Tr. 13/22); (B. 9).

1.2.4. Etkilendiği Şairler

Ni'met Divanı'nda Cerîr, Harîrî, İbn-i Abbâd, Lebîd gibi Arap, Muhteşem-i Kâşânî, Vassâf, Şevket gibi Fars ve Haletî, Nef'î, Nergisî, Veysî gibi Türk şairler yer almaktadır. Bu isimlerden şair, Nef'î'ye bir de nazire yazmıştır.

Cerîr (d. H. 30/M. 650-651-ö. H. 110?/M. 728), Emevîler döneminde eski üslûbu devam ettiren üç biyük hiciv şairden biridir[75]. Harîrî (d. H. 446/M. 1054- ö. H. 516/M. 1122) ise, makamât[76] yazarı, dil âlimi ve aynı zamanda da bir şairdir[77]. Birçok konuda yazdığı eserleri bulunmaktadır. Bu iki şair Harîrî ve Cerîr, Divan'da bir tarih beytinde söz konusu edilmiştir. Halep yakınlarında padişahın yaptırdığı bir çeşmeye yazılmış tarihte, ne Harîrî'nin ne de Cerîr'in çeşmenin vasıflarını anlatmaya yeteceği ifade edilir:

Nüsḫa-i midḥat-fezā-yı şehri-yār-ı aʿẓamuñ
Ne Ḥarīrī vaṣfına ḳādirdür anuñ ne Cerīr

(Tr. 52/3)

Büveyhoğulları Devleti'nin veziri, aynı zamanda da bir âlim ve şair olan İbn-i Abbâd (Talakan/Isfahan 938-Rey 995)[78], Divan'da iki tarih beytinde geçmektedir. Aşağıdaki beyitte Ni'met, kendi şiirinin İbn-i Abbâd'ı kıskandıracak kadar güzel olduğunu ifade etmiştir:

Niʿmetā ḳaṣr-ı kelām ile ḳuṣūruñ ẓāhir
Naẓmuñ olursa da reşk-āver-i İbn-i ʿAbbād

(Tr. 44/25)

---

[75] Zülfikar Tüccar, "Cerîr b. Atıyye", *DİA*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1993, c. 7, s. 412.
[76] "Manzum ve mensur kısa, ibretli hikâyelere denir. Asıl Arap edebiyatında görülür. Makameler ravî denilen birinin ağzından anlatılır. En ünlü makamât yazarı Harirî'dir (Ölümü: 1122).", Arslan Tekin, *Edebiyatımızda İsimler ve Terimler*, "Makamât", Ötüken Yayınları, İstanbul, 1999, s. 412.
[77] Hulûsi Kılıç, "Harîrî", *DİA*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1997, c. 16, s. 191.
[78] Abdülbâki Gölpınarlı, *TDEA*, "İbn Abbad Ebu'l-Kasım", Dergâh Yayınları, İstanbul, 1981, c. IV, s. 317.

Şeyhülislâm Esad Efendi için yazılmış bir tarih beytinde ise, şairin bu şahsiyetin vasıflarını beyâna yetmeyeceği söylenmiştir:

Ol fāżıl-ı yegāne yek-dāne-i zamāne

Evṣāfını beyāna ḳadir mi İbn-i ʿAbbād

(Tr. 45/13)

Ni'met, kendisini ünlü Arap şairlerinden Lebîd[79] ile kıyaslamış ve kendi şiirlerinin Lebîd'i kıskandıracak kadar güzellikte olduğunu belirtmiştir:

Gerçi kim vaṣf u s̱enā-yı devletüñ ḥaddüm degül

Olsa da naẓmum eger reşk-āver-i şiʿr-i Lebīd

(Tr. 43/12)

Süslü nesrin üstadı olarak bilinen Veysî, Divan'da da bu yönüyle ele alınmış ve memduhun Rum ülkesinin Veysî tabiatlı kimsesi olması dileğinde bulunulmuştur:

Ol semiyy-i Muṣṭafā ʿallāme-i müşkil-güşā

Münşī-i ʿatebi ola Veysī-nihād mülk-i Rūm

(Tr. 78/2)

İranlı tarihçi ve şair olan Vassâf, *Târîh-i Vassâf* adlı eseri ile tanınmıştır[80]. Aşağıdaki beyitte şair, kendini zamanın Vassâf'ı olarak görmektedir:

Sen aʿẓam-ı şāhānsın tāc-ı ser-i ʿirfānsın

Sen ʿāleme sulṭānsın Vaṣṣāf-ı sulṭānī benem

(K. 4/32)

---

[79] Süleyman Tülücü, "Lebîd b. Rebîa", *DİA*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 2003, c. 27, s. 121-122.

[80] Erdoğan Merçil, "Vassâf", *İslâm Ansiklopedisi (İA)*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1986, c. 13, s. 232.

Nef'î, Divan'da Ni'met'in kendisine yazdığı bir naziresinden başka bir tarih beytinde de söz konusu edilmektedir. Şair, burada adına tarih yazılan memduhun vasıflarını anlatmada, Nef'î'den başka kendisinin de inşâ ve güzel söyleyişte üstün olduğunu dile getirmiştir:

Gerçi Nefʿī ġayruñ evṣāfında inşād eylemiş

Lafẓ u taʿbīr-i digerle mıṣraʿ-ı şīrīn-edā

(Tr. 7/13)

Ni'met, İranlı büyük şairlerinden, kaside ve mersiye türü dışında tarih ve muamma alanlarında da meşhur Muhteşem-i Kâşânî (d. H. 905/M. 1500- ö. H. 996/M. 1588)[81] ile kendisini kıyaslamaktadır ve kendisine söz ehlinden kimsenin eşit olamayacağını, hatta şiirinin yüz Muhteşem'i kıskandıracak kadar güzel olduğunu ifade etmiştir:

Fenn-i süḫanda ḥāliyā kimse ʿadīl olmaz baña

Oldı bu naẓmum bī-riyā reşk-āver-i ṣad-Muḥteşem

(K. 4/34)

Hakimane şiirin temsilcilerinden olan ve Farsça şiirleri ile tanınan Şevket-i Buhârî'nin üslûbu Ni'met'in kalemine de yansımıştır:

Şevket-āne ḫāme-i Niʿmet bu beyt-i pākda

Biri cevher-pāş iki tārīḫ ile itdi s̱enā

(K. 1/26)

81 Kurtuluş, Rıza, "Muhteşem-i Kâşânî", *DİA*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 2006, c. 31, s. 77.

Divanın dibace kısmında yer alan "şairin şiir ve şair hakkındaki düşünceleri"nden daha önce bahsetmiştik. Bilindiği üzere, 17. yüzyıl divan şairlerinden olan Haletî, daha çok rubâîleri ile tanınmıştır ve Divanın dibace kısmında da bu özelliği ile verilmiştir. Yine süslü nesrin üstadı olan Nergisî de bu yönüyle dibace kısmında ele alınmaktadır:

"…(19) kimi rübāʿīde Ḥāletī-gūyā (21) kimi inşāda Nergisī-perver olup…"

Klâsik Türk şiirinin başlangıcından itibaren görülen nazire yazma geleneği, şairler tarafından başka bir şairi taklit etmek ya da ondan daha üstün şiir yazabilmek amacıyla oluşmuştur. Ayrıca bu, şairlerin kendi şiir anlayışlarını oluşturmasında da büyük bir rol oynamıştır. Nazire, kelime anlamı olarak; "bir şeye benzemek üzere yapılan şey, örnek, misl, karşılık"[82] anlamlarını ifade ederken bir edebiyat terimi olarak; "edebiyatta bir şiirin genellikle gazel, başka bir şair tarafından aynı vezin ve kafiye ile yazılmış benzerlerine[83]" denir. Tanımlardan da anlaşılacağı üzere, nazireler genellikle zemin şiirle aynı vezin ve kafiye de olmakta, hatta söyleyiş (edâ), anlam ve hayal benzerliği bakımından da yakın olmaktadırlar. Bütün bunlarla beraber bir nazirecinin model aldığı şiirdekilerden farklı buluşları yakalaması, aynı muhteva içinde okuyucuyu farklı iklimlere taşıması, tekrara düşmemesi beklenir[84].

Ni'met Divanı'nda şairin, "*Nazīre-i Bahāriyye-i Nefʿī*"[85] başlıklı, Nef'î'ye yazılmış bir naziresi bulunmaktadır. Zemin şiir ise, Nef'î'nin Divanın'da onbeşinci kasidedir ve "*Der Medḥ-i Sulṭān Murād Ḫân ʿAleyhiʾr-raḥmetü Veʾlġufrān*"[86] başlığını taşımaktadır. Aşağıda zemin şiir ile nazire yazılan şiir tablo hâlinde karşılaştırmalı olarak verilmiştir:

---

[82] Şemseddin Sâmî, *Kâmus-i Türkî*, Kapı Yayınları, İstanbul, 2009, s. 1464.
[83] İskender Pala, *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, Kapı Yayınları, İstanbul, 2004, s. 354.
[84] M. Fatih Köksal, *Sana Benzer Güzel Olmaz Divan Şiirinde Nazire*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2006, s. 47.
[85] Ni'met Ni'metullâh Efendi, *age.*, 5a, (K. 4).
[86] Nef'î Dîvânı, (Haz. Metin Akkuş), Akçağ Yayınları, Ankara, 1993, s. 94-97.

	Zemin Şiir	**Nazire Yazılan Şiir**
Yazar	Nef'î	Ni'met
Vezin	*Müstefʿilün/Müstefʿilün/ Müstefʿilün/ Müstefʿilün*	*Müstefʿilün/Müstefʿilün/ Müstefʿilün/ Müstefʿilün*
Kafiye	-em	-em
Redif	-	-
Beyit Sayısı	39	39

Her iki şiire bakıldığında dikkat çeken bir unsur, iki şiirde de iç kafiye kullanılarak ahenk sağlanmış olmasıdır. Aşağıda zemin şiirde ve ona nazire yazılan şiirde karşılık gelen beyitlerden birkaç örnek verilmiştir ve böylece hem edâ hem de anlam ve hayal bakımından karşılaştırılarak daha iyi anlaşılır hâle gelecektir:

Nef'î[87]

Dönsün yine peymâneler olsun tehî hum-hâneler
Rakṣ eylesin mestāneler mutrıblar etdikçe nagam

(K. 15/4)

Ni'met

Şenlendi ṣahbā-ḫāneler ḳaldı tehī kāşāneler
Tertīb idüp cānāneler ṣaḥn-ı çemende bezm-i Cem

(K. 4/4)

Nef'î

Mey âkili irşâd eder âşıkları dil-şâd ider
Seyle verir berbâd eder dillerde koymaz gerd-i gam

(K. 15/13)

---

[87] Nef´i'den verilen beyit örnekleri Metin Akkuş'un kitabından alınmıştır; Nef'î Dîvânı, *age.*, s. 94-96.

Ni'met

Mey dilleri ābād ider feyż-i ṣafā īcād ider

Fikr-i ġamı ebʿād ider gelmez derūna bīm ü hemm

(K. 4/13)

Nef'î

Bir câm sun Allâh içün bir kâse de ol mâh içün

Tâ medh-i şehen-şâh içün alam ele levh u kalem

(K. 15/17)

Ni'met

Ey ḫāme gel Allāh içün luṭf it Ḥabību'llāh içün

Tā vaṣf-ı ẓıllu'llāh içün eyle dile feyż-i kerem

(K. 4/17)

Nef'î

Şâhenşeh-i ferhunde-baht ârâyiş-i dîhîm ü taht

Bahtı kavî ikbâli saht İskender-i Yûsuf-şiyem

(K. 15/23)

Ni'met

Tāb-āver-i mir'āt-ı baḫt zīnet-fezā-yı tāc u taḫt

Nev-māh u encüm-zīn ü raḫt eşheb-süvār-ı Cem-ḥaşem

(K. 4/23)

1.3. Nİ'MET'İN ESERLERİ

Ni'met'in kaynaklarda Divanı'ndan başka bir eserine rastlanmamıştır. Fakat Ârif Hikmet Tezkiresi'nde, Ni'met Efendi'nin divançesinin Kartal vakasında[88] yok olduğu ve bu durumun bizzat şairin kendi ağzından duyulduğu ve diğer eserlerine ulaşmanın ise oldukça güç olduğu dile getirilmiştir[89].

1.3.1. Divanı

Ni'met Divanı, Topkapı Sarayı Müzesi, Topkapı Sarayı Müzesi Türkçe Yazmaları Koleksiyonu, H. 881 arşiv numarası ile kayıtlıdır. Yapılan araştırmalar sonucunda eserin başka herhangi bir nüshasına rastlanmamıştır. Divanın boyutları, (Dış-İç) 220x130 mm. eninde ve 70 mm. uzunluğundadır. Divan, toplam 44 varak ve her sayfası 19 satırdan müteşekkil olup güzel nestalikle yazılmıştır. Eser, 18. asır sonralarında kopya edilmiştir[90]. Divan, serlevha güzel tezhipli, cetveller zengin yaldızlı, söz başları kırmızı ve yekşahlı siyah deri cilttir. Eserin dibace kısmında yer alan bilgilere göre; şair, dönemin padişahı olan Sultan I. Mahmud'a sunmak maksadıyla Divanı'nı tertip ettiğini belirtmiştir[91]. Ni'met Divanı, müretteb divan tertibine uygun olarak yazılmıştır.

Ni'met Divanı'nda bir de mensur bir dibace yer almaktadır. Dibacenin başında Besmele olmak üzere 3 Farsça beyit ve sonrasında mensur kısım gelmektedir. Mensur kısımda şair; hamd, salât u selâm, şiirin dince yüceltilmesi, şairin şiir ve şair hakkındaki görüşleri, Sultan I. Mahmud'u övme ve ona sunulmak üzere Divanı'nı tertip edişini anlatmaktadır. Eserde toplam 160 şiir bulunmaktadır. Şiirlerin 4'ü kaside, 10'u gazel, 97'si kıt'a ve 49'u beyittir. Ayrıca Divan'da dikkat

---

[88] "Kartal Savaşı, Türkler ile Ruslar arasında Tuna'nın sol kıyısında İsakçı'nın karşısında Kartal'da yapılan bir savaştır (16 Aralık 1769). Osmanlı ordusu bu savaş sonunda bozguna uğramıştır." *Meydan Larousse-Büyük Lûgat ve Ansiklopedi*, "Kartal savaşı", Meydan Yayınevi, İstanbul, 1973, c. VII, s. 41.

[89] Ârif Hikmet, *age.,* 63a.

[90] *Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Kataloğu,* c. II, s. 205.

[91] Ni'met Ni'metullâh Efendi, *age.,* 2b.

çeken önemli bir husus, şiirlerin 102 tanesinin tarih türünde yazılmış olmasıdır. Ni'met, döneminde yaşanmış çeşitli olaylara, durumlara ve bazı yapı ve imar faaliyetlerine tarih düşürmüştür.

İKİNCİ BÖLÜM

2.1. Nİ'MET DİVANI'NIN ŞEKİL BAKIMINDAN İNCELENMESİ

2.1.1. Nazım Şekilleri

2.1.1.1. Kasideler

Ni'met Divanı'nda 3'ü na't ve biri de Nef'î'ye yazılmış bir nazire olmak üzere toplam 4 kaside bulunmaktadır.

2.1.1.2. Gazeller

Divan'da gazel nazım şekli ile yazılmış 10 şiir yer almaktadır. Ayrıca Ni'met Divanı'nda bulunmayan ama çeşitli biyografik kaynaklarda geçen Ni'met'in toplam 4 gazeli tespit edilmiştir. Bu gazeller, transkripsiyonlu metnin en sonunda ek olarak verilmiştir.

2.1.1.3. Kıt'alar

Ni'met Divanı'nda kıt'a nazım şekli ile yazılmış 97 şiir bulunmaktadır.

2.1.1.4. Beyitler

Ni'met Divanı'nda toplam 49 beyit yer almaktadır.

2.1.2. Nazım Türleri

2.1.2.1. Na't

Ni'met Divanı'nda yer alan 4 kasidenin üçü na't türünde yazılmıştır. Bu üç na't da, "*Naʿt-ı Şerīf-i bā-Sitāyiş-i Māh-ı Mevlid-i Nebiyy-i Ekrem Ṣallallāhu ʿAleyhi Vesellem*" başlığını taşımaktadır ve Hz. Peygamber'in doğumu için yazılmıştır. Na'tlar sırasıyla 27, 31 ve 23 beyitten müteşekkildir.

2.1.2.2. Medhiye

Ni'met Divanı'nda yer alan dördüncü kaside bir medhiyedir. Bu medhiyede Ni'met, Nef'î'nin "*Der Medḥ-i Sulṭān Murād Ḫān ʿAleyhi'r-raḥmetü Ve'lġufrān*" başlıklı kasidesine "*Nazīre-i Bahāriyye-i Nefʿī*" başlığını taşıyan bir nazire yazmıştır ve bu kaside de 39 beyitten oluşmaktadır.

2.1.2.3. Tarihler

Ni'met Divanı'nda toplam 102 tarih bulunmaktadır. Tarihlerden 92 tanesi kıt'a, 10 tanesi gazel nazım şekli ile yazılmıştır. Divan'da dikkati çeken bir husus; tarihlerin elif-bâ yani hecâ harfleriyle tertip edilmiş olmasıdır. Bu tarihlerden 18'i "elif", 7'si "bā", 2'si "tā", 1'i "s̱ā", 1'i "cīm", 1'i "ḥā", 1'i "ḫā" 19'u "dāl", 1'i "ẕāl" kafiyesiyle, 5'i "rā", 1'i "zā", 1'i "sin", 1'i "şın", 1'i "ṣad", 1'i "ḍād", 1'i "ṭā" kafiyesiyle, 1'i "ẓā", 1'i "ʿayn", 1'i "ġayn", 1'i "fā", 1'i "ḳāf", 1'i "kāf", 5'i "lām" kafiyesiyle, 6'sı "mīm", 14'ü "nūn", 1'i "vāv", 3'ü "hā" ve 5'i "yā" kafiyesiyle yazılmıştır.

Ni'met, kime veya niçin tarih yazdığını her tarihin başına belirtmiştir. Ayrıca tarihin düşürüldüğü beyitin yanına hesaplanmış şekli de verilmiştir. Tarihler incelendiğinde şairin hemen her tarih türünde şiir yazdığı görülmektedir. Divan'da tarih ibaresinin yer aldığı dizedeki harflerin sadece noktalı veya sadece noktasız olanlarının hesaplanması ya da tüm dizedeki harflerin hepsinin hesaplanması en fazla kullanılmış tarih düşürme çeşitlerindendir. Ayrıca fazla ya da eksik ta'miyeli tarihler, ekleme ya da çıkarma yoluyla oluşan tarihler, her mısraı birer tarih veren beyitler, beytin tamamı sadece bir tarih veren beyitler, birçok tarih türünün kullanılmasıyla birden fazla elde edilen tarihler ve katmerli tarihler ise, Ni'met Divanı'nda diğer kullanılan tarih düşürme türleri arasında yer almaktadır. Şair, elde edilecek tarihin nasıl hesaplanacağını bize tarih dizesi öncesinde kullandığı bir ibare ile vermektedir. Örneğin; şair, tarih düşürmeyi noktalı harflerle yapacaksa "cevâhir", "cevher-pâş", "cevher", "cevherî", "cevher-dâr", "gevher", "güher", "pür-güher" "mücevher",

"menkût", "nokta-dâr" gibi kelimeleri kullanmaktadır. Noktasız harflerle tarih düşürme yapacak ise, "bî-nokta", "sâde", "bî-nukât" gibi ifadelere yer vermektedir. Eğer eksik ya da fazla ta'miyeli bir tarih ise, tarihe kaç ekleneceği ya da çıkaralacağı yine beyitte şair tarafından zikredilmektedir. Fakat herhangi bir ibare verilmeyen tarih düşürmeler de vardır. Bu durumda tarih, genellikle dizede ve beyitteki tüm harflerin toplanmasıyla elde edilmektedir.

Divan'da tarih düşürmelerde hicrî yıl esas alınmıştır. Bu yüzden metinde tarihlerin miladî yıla göre çevrilmiş şekli tarafımızdan verilmiştir. Hicrî yılı miladî yıla çevirmek için şu formül kullanılmıştır:

Miladî tarihi bulmak için; $M = \frac{H \times 32}{33} + 622$[92]

2.1.2.3.1. Konularına Göre Tarihler

Tarihler incelendiğinde şairin birçok konuda tarih düşürdüğü görülmektedir. Divan'da yer alan tarihler konularına göre incelenmiştir. Burada geçen şahsiyetlerden biyografik kaynaklarda tespit edebildiklerimiz ileride bahsedeceğimiz "Tarihî ve Efsanevî Şahsiyetler" kısmında zikredilmiştir. Aşağıdaki tabloda konularına göre tarih sayıları verilmiştir:

	Konularına Göre Tarihler	**Adedi**
1.	Mansıb ve Tayinlere Düşürülen Tarihler	7
2.	Doğumlara (Velâdet) Düşürülen Tarihler	4
3.	Zafer ve Fetihlere Düşürülen Tarihler	1
4.	Çeşme ve Sebillerin İnşalarına Düşürülen Tarihler	22
5.	Kasır İnşa ve Tarhına Düşürülen Tarihler	14

[92] İsmail Yakıt, *Türk-İslâm Kültüründe Ebced Hesabı ve Tarih Düşürme*, Ötüken Yayınları, İstanbul, 1992, s. 15.

6.	Mektep ve Medrese İnşasına Düşürülen Tarihler	8
7.	Kasır Kapısına Düşürülen Tarihler	4
8.	Kütüphane Yapımına Düşürülen Tarihler	1
9.	Cami, Mahfil ve Tekyelerin Tecdid, Tarh ve İnşalarına Düşürülen Tarihler	11
10.	Kaplıca ve Hamamların İnşa ve Tarhına Düşürülen Tarihler	2
11.	Filika ve Sandal İnşalarına Düşürülen Tarihler	3
12.	Cebehane İnşa ve Tecdidine Düşürülen Tarihler	2
13.	Tersâne-i Âmire Mahzeninin Yenilenmesine Düşürülen Tarihler	2
14.	Hâne İnşasına Düşürülen Tarihler	6
15.	Bend Yapımına Düşürülen Tarihler	2
16.	İmâret-i Amire Yapımına Düşürülen Tarihler	3
17.	Vakıf Divanı Odası İnşasına Düşürülen Tarih	1
18.	Taş Dikilmesine Düşürülen Tarih	1
19.	Yeni Yılın Gelişine Düşürülen Tarihler	4
20.	Ayva Tüylerinin (Hattın) Çıkmasına Düşürülen Tarihler	2
21.	Kalyonun Denize İndirilişine Düşürülen Tarih	1
22.	Abdurrahman ve Vahhap Efendilerin Tedrisine Düşürülen Tarih	1
	Toplam	102

2.1.2.3.1.1. Mansıb ve Tayinlere Düşürülen Tarihler

2.1.2.3.1.1.1. Padişahın Tahta Çıkışına (Cülûs) Düşürülen Tarih

Ni'met, Sultan I. Mahmûd'un tahta çıkışına (cülûsuna) bir tarih düşürmüştür:

Mis̱āl-i rūḥ cism-i dehri feyżile idüp iḥyā

Cülūs-ı H̱ān-ı Maḥmūd oldı emn-i ʿāleme bāʿis̱ (H. 1143/ M. 1730)

(Tr. 28/8)

2.1.2.3.1.1.2. Sadrazam, Vezir ve Dârüssaâde Ağalığı Tayinlerine Düşürülen Tarihler

Divan'da Ali Paşa, Dârüssaâde Ağası Beşir Ağa, Mehmed Paşa ve Abdullah Paşa'nın sadâretine bir tarih düşürülmüştür:

Cihāna müjde idüp didi Niʿmet bendesi tārīẖ

Gelüp iclālle ṣadra vezīr oldı ʿAlī Paşa (H. 1145/ M. 1732)

(Tr. 13/25)

Dārü'ʾs-saʿāde-i cāhın ʿizle ḳıldı pür-zīb

Gencūr-ı pādişāhī Beşīr Aġay-ı dānā (H. 1159/ M. 1746)

(Tr. 14/13)

Nāsa tebşīr ile Niʿmet didi bālā-tārīẖ

Mihr ile dehre vezīr oldı Muḥammed Paşa (H. 1159/ M. 1746)

(Tr. 17/12)

Şād olup ser-cümle ʿālem yazdılar tārīẖini

Geldi ṣadr-ı mihre ʿAbduʾllāh Paşay-ı benām (H. 1160/M. 1747)

(Tr. 75/14)

2.1.2.3.1.1.3. Şeyhülislâm Tayinlerine Düşürülen Tarihler

Ni'met, Es'ad Efendi ve Hayâtî-zâde Mehmed Emin Ağa'nın şeyhülislâmlık makamına getirilişine bir tarih düşürmüştür:

Esʿad Efendi cāh-ı fetvāyı ḳıldı pür-zīb

İtsün hemīşe Cevvād iclāl-i cāhın esʿad (H. 1161/M. 1748)

(Tr. 45/17)

Yazdı bu mıṣraʿ-ı bālā ile tārīḫ-i duʿā

Ṣadr-ı iftāda emīn eyleye ʿAllām-ı Ḥakīm (H. 1159/M. 1746)

(Tr. 77/18)

2.1.2.3.1.2. Doğumlara (Velâdet) Düşürülen Tarihler

Divan'da Ali oğlu Abdülfettâh, Mehmed Bey, Seyyid Yümnî oğlu Nesîb Çelebi ve Tahir Ağa'nın kızı Hatice adlı kimselerin doğumlarına bir tarih düşürülmüştür:

Niʿmetā mevlidine yaz bu duʿāyı tārīḫ

Ṭūl-i ʿömr ile muʿazzez ola ʿAbdü'l-Fettāḥ (H. 1159/M. 1746)

(Tr. 30/6)

Bu yek-tā mıṣraʿ-ı tārīḫ oldı ṭabʿıma lāyıḥ

Bu şeb müjde ṭulūʿ itdi Meḥmed Beg çü māh-ı ʿīd (H. 1160/ M. 1747)

(Tr. 46/8)

Niʿmetā böyle duʿā-gūne gerekdür tārīḫ

Mehd-i kevn içre Nesīb ola hünerle maḥfūẓ (H.1155/ M. 1742)

(Tr. 63/3)

Niʿmetā cevherle yazdum mevlidi tārīḫini

Ṣulb-ı Ṭāhirden Ḫadice itdi gün gibi ṭulūʿ (H. 1151/M. 1738)

(Tr. 64/6)

2.1.2.3.1.3. Zafer ve Fetihlere Düşürülen Tarihler

Divan'da bu konuda sadece Belgrad'ın fethine bir tarih düşürülmüştür:

ʿAfv u ḳahrı cemʿ idüp ol āṣaf-ı vālā-himem

Emr-i ceng ü fetḥ ü ṣulḥı bī-bedel ḳıldı edā (H. 1152/M. 1739)

(Tr. 7/21)

2.1.2.3.1.4. İnşa, Tamir, Tecdidlere (Yenilemelere) ve Çeşitli Yapıların Yapımına Düşürülen Tarihler

2.1.2.3.1.4.1. Çeşme ve Sebillerin İnşalarına Düşürülen Tarihler

Ni'met Divanı'nda toplam 19 tarihte çeşme, 2 tarihte sebil, 1 tarihte ise çeşme ve sebil inşalarına tarih düşürülmüştür. Bu tarihleri şöyle sıralayabiliriz:

1) Sultan I. Mahmûd tarafından yaptırılan Halep şehrinde bir çeşmenin inşası için düşürülen tarihler (Tr. 1); (Tr. 52),

2) Başkadın'ın yaptırdığı bir çeşmeye düşürülen tarih (Tr. 6),

3) Hacı Ahmed Paşa tarafından Fatih'in türbesinin iki yanına iki çeşme yaptırılmasına düşürülen tarihler (Tr. 8); (Tr. 9),

4) Mehmed Emin Ağa'nın yaptırdığı bir sebile düşürülen tarih (Tr. 15),

5) Beşir Ağa'nın yaptırdığı bir çeşmeye düşürülen tarih (Tr. 18),

6) Padişah tarafından Sultan I. Mahmûd'un eşlerinden Verdinâz Kadın için yaptırılan bir çeşmeye düşürülen tarih (Tr. 19),

7) Dârüssaâde katibinin yaptırdığı bir çeşmeye düşürülen tarih (Tr. 20),

8) Sarıca-zâde Muhammed'in yaptırdığı bir çeşmeye düşürülen tarih (Tr. 21),

9) Bursa'da Hacı Beşir Ağa'nın Emir Sultan Camii ve türbesinin tamiri sırasında yaptırdığı bir çeşmeye düşürülen tarih (Tr. 26),

10) Sadrazam Hasan Paşa'nın yaptırdığı bir sebile düşürülen tarih (Tr. 27),

11) İsmail isimli bir zatın yaptırdığı bir çeşmeye düşürülen tarih (Tr. 29),

12) Sultan I. Mahmûd tarafından yaptırılan başka bir çeşmeye düşürülen tarih (Tr. 40),

13) Ahmed Ağa isimli bir zatın yaptırdığı bir çeşmeye düşürülen tarih (Tr. 51),

14) Sultan I. Mahmûd'un yaptırdığı başka bir çeşmeye düşürülen tarih (Tr. 53),

15) Ayasofya yakınlarında Hacı Beşir Ağa'nın yaptırdığı bir çeşmeye düşürülen tarih (Tr. 54),

16) Belgrat'ta Hacı Beşir Ağa'nın yaptırdığı bir çeşmeye düşürülen tarih (Tr. 55),

17) Mora beldesinde Vezir Bekir Paşa'nın yaptırdığı bir çeşmeye düşürülen tarih (Tr. 70),

18) Dârüssaâde Ağası Beşir Ağa'nın yaptırdığı bir çeşmeye düşürülen tarih (Tr. 71),

19) Fatih Camii'ne Başkadın'ın yaptırdığı bir sebil ve bir çeşmeye düşürülen tarih (Tr. 72),

20) Verdinâz Kadın'ın yaptırdığı bir çeşmeye düşürülen tarih (Tr. 73).

Cūd-ı Kevs̱er-zāsı ser-şār eyledi Şehbāyı da

Maḥż-ı şehd-i dādıdur Sulṭān Maḥmūduñ bu mā' (H. 1161/M. 1748)

(Tr. 1/13)

Niʿmet kilk-i terüñden eyle tārīḫin revān

ʿAyn-ı Zemzem oldı bu mā içe āb-ı eleẕẕ (H.1157/M. 1744)

(Tr. 51/5)

Ola cārī lūle her bir böyle tārīḫ Niʿmetā

Çeşme-i cūd-ı Bekir Paşada iç ʿayn-ı zülāl (H. 1154/M. 1741)

(Tr. 70/5)

2.1.2.3.1.4.2. Kasır İnşa ve Tarhına Düşürülen Tarihler

Ni'met Divanı'nda tarihlerin 13'ü çeşitli kasır imarlarına ve 1'i de bir kasrın düzenlenmesine olmak üzere bu konuda toplam 14 tarih düşürülmüştür. Bu tarihleri şöyle sıralayabiliriz:

1) Beşiktaş Sâhil-hânesi'nde Sultan I. Mahmûd için yaptırılan bir kasra düşürülen tarih (Tr. 3),

2) Körfez Sâhil-hânesi'nde Sadık Ağa Kasrı'nın imarına düşürülen tarih (Tr. 4),

3) Ahmed Paşa'nın yaptırdığı bir kasır tarhı için düşürülen tarih (Tr. 12),

4) İsmail Ağa tarafından yaptırılan bir kasra düşürülen tarih (Tr. 16),

5) Bir kasrın inşasına düşürülen tarih (Tr. 31),

6) Sultan I. Mahmûd tarafından Mahbûbiyye'de yaptırılan bir kasrın inşasına düşürülen tarih (Tr. 34),

7) Tokat Bahçesi'nde bir kasrın tarhına düşürülen tarih (Tr. 38),

8) Beşiktaş'ta Sultan I. Mahmûd'un yaptırdığı bir kasra düşürülen tarih (Tr. 44),

9) Topkapı Ma'muresi'nde Sultan I. Mahmûd'un yaptırdığı bir kasra düşürülen tarih (Tr. 50),

10) Boğaz civarında Sultan I. Mahmûd için yaptırılan bir kasra düşürülen tarih (Tr. 60),

11) Sultan I. Mahmûd'un sarayda Dârüssaâde Ağası Beşir Ağa için yaptırdığı bir kasra düşürülen tarih (Tr. 90),

12) Topkapı Ma'muresi'nde bir kasrın imarına düşürülen tarih (Tr. 91),

13) Dârüssaâde Ağası Beşir Ağa'nın bağçesine Sultan I. Mahmûd'un yaptırdığı bir kasra düşürülen tarih (Tr. 97),

14) Kethüdâ Pîr Mustafa Ağa'nın kasrına düşürülen tarih (Tr. 101).

Kān-ı şevḳ oldı leb-i yemde bu ḳaṣr-ı cān-fezā

Yümn ile esʿād ide Sulṭān-ı Maḥmūda Ḫudā (H. 1161/M. 1748)

(Tr. 3/25)

Cāy-ı nev der-geh-i şevḳ-āver-i Sulṭān Maḥmūd

Bī-bahā ḳaṣr-ı Beşikṭaş-ı hümāyūn-ābād (H. 1161/M. 1748)

(Tr. 44/30)

Niʿmetā taḥsīn birle didi tārīḫin anuñ

Bī-bedel cāy-ı muʿallā ṭarḥ-ı zībā şeh-nişīn (H. 1156/M. 1743)

(Tr. 91/4)

2.1.2.3.1.4.3. Mektep ve Medrese İnşasına Düşürülen Tarihler

Divan'da tarihlerin 5'i mektep, 1'i medrese, 1'i medrese ve camii, 1'i mektep, medrese ve sebil yapımına düşürülmüştür. Bu tarihleri şöyle verebiliriz:

1) Ahmed Paşa Mektebi'nin yapımına düşürülen tarih (Tr. 10),

2) Hacı Beşir Ağa'nın yaptırdığı bir medrese ve bir cami yapımına düşürülen tarih (Tr. 11),

3) Fatih civarına Başkadın tarafından bir mektebin yaptırılmasına düşürülen tarih (Tr. 22),

4) Kastamonu'da Reisülküttap Hacı Mustafa Efendi'nin yaptırdığı bir medreseye düşürülen tarih (Tr. 24) ,

5) Sadrazam Hasan Paşa'nın yaptırdığı bir mektep, bir medrese ve bir sebile düşürülen tarih (Tr. 48),

6) Sadrazam Abdullah Paşa'nın yaptırdığı bir mektebe düşürülen tarih (Tr. 76),

7) Hacı Mustafa Efendi'nin yaptırdığı bir mektebe düşürülen tarih (Tr. 78),

8) Kethudâ Pîr Mustafa Ağa'nın yaptırdığı bir mektebe düşürülen tarih (Tr. 79).

Niʿmetā ṣu gibi ezberle yazup tārīḫin

ʿİlme ḳān oldı bu nev-mekteb-i Aḥmed Paşa (H. 1152/M. 1739)

(Tr. 10/16)

Bu dārüʾl-ʿilm-i bālā-ṭarḥı lillāh eyleyüp bünyād

Hele bu bābda iḥyā-yı ʿulūm itdi Beşīr Aġa (H. 1157/M. 1744)

(Tr. 11/15)

Ḳıldı iḫlāṣla iḥyā-yı ʿulūm u ādāb

Yapdı bir medrese-i pāk reʾīsüʾl-küttāb (H. 1160/M. 1747)

(Tr. 24/6)

2.1.2.3.1.4.4. Kasır Kapısına Düşürülen Tarihler

Divan'da Beşiktaş'ta Sultan I. Mahmûd'un yaptırdığı çeşitli kasırların kapılarına toplam 4 tarih düşürülmüştür:

Der-i ʿadlinde bu ḳaṣr-ı hümāyūn-ı cihān-dāruñ

Nigeh-dārı Ferruḫ der-bānı Keyvān ḥācibi Dārā (H. 1161/ M. 1748)

(Tr. 5/6)

Didüm duʿā ile tārīḫini dü-dest-efşān

Güşād ide der-i cūdın miftāḥuʾl-ebvāb (H. 1160/ M. 1747)

(Tr. 23/4)

Düşdi yek-pārçe-i tārīḫ bu mıṣraʿ-ı Niʿmet

Mevrid-i naṣr ola nev-der-geh-i Sulṭān Maḥmūd (H. 1160/ M. 1747)

(Tr. 39/4)

Bende-i der-gehi Niʿmet didi aña tārīḫ

Bāb-ı ḳaṣr-ı şeh ola ḳıble-i rūy-ı iclāl (H. 1160/ M. 1747)

(Tr. 69/6)

2.1.2.3.1.4.5. Kütüphane Yapımına Düşürülen Tarihler

Ni'met, sadece bir tarih beytinde Sultan I. Mahmûd'un yaptırdığı bir kütüphaneye bir tarih düşürmüştür:

ʿUṭārid ṭāḳ-ı çarḫa yazdı böyle Niʿmetā tārīḫ

Zihī dārü'l-kütüb mes'ūd ola Sulṭān Maḥmūda (H. 1155/ M. 1742)

(Tr. 96/9)

2.1.2.3.1.4.6. Cami, Mahfil ve Tekyelerin Tecdid, Tarh ve İnşalarına Düşürülen Tarihler

Divan'da tarihlerin 6'sı çeşitli cami tarh ve inşasına, 4'ü mahfil imarına ve 1'i de tekye tarhına olmak üzere toplam 11 tarih düşürülmüştür. Bu tarihleri şöyle sıralayabilirz:

1) Sultan I. Mahmûd'un Rumeli Hisarı'nda yangında zarar görmüş bir cami binasını yenilemesine düşürülen tarih (Tr. 37),

2) Sâlikân Tekkesi'nin tarhına düşürülen tarih (Tr. 61),

3)Kethüdâ Şerif Halil Ağa'nın Şumnu kasabasında yaptırdığı bir cami binasına düşürülen tarih (Tr. 66),

4)Sultan I. Mahmûd'un Hisar'da yaptırdığı bir cami binası tarhına düşürülen tarih (Tr. 80),

5) Rumeli Hisarı'nda padişahın yaptırdığı bir başka cami binası inşasına düşürülen tarih (Tr. 81),

6) Sultan I. Mahmûd'un Hisar Camii'ne yaptırdığı bir mahfile düşürülen tarih (Tr. 82),

7) Padişah tarafından Hisar Camii'ne yaptırılan bir mahfilin tarhına düşürülen tarih (Tr. 83),

8) Sultan I. Mahmûd'un yaptırdığı bir cami binasının inşasına düşürülen tarih (Tr. 86),

9) Rumeli Hisarı Camii'nde yangında yanan bir mahfilin tarhına düşürülen tarih (Tr. 88),

10) Velî Mahmûd Paşa Camii'ndeki bir mahfilin tarhına düşürülen tarih (Tr. 99),

11) Beşir Ağa'nın Kalenderhâne Camii'ni yenilemesine düşürülen tarih (Tr. 100).

Didi taḥsīnile tārīḫ-i dü-bālā Niʿmet

Nūr-ı ṭāʿat-dih-i nev cāmiʿ-i Sulṭān Maḥmūd (H. 1159/M. 1746)

(Tr. 37/19)

Söyle itmāmına Niʿmet tārīḫ

Oldı bu cāy-ı bihīn meʾmen-i feyż (H. 1161/M. 1748)

(Tr. 61/7)

Resmi pāk u dil-nişīn ü ṭarḥı daḫi nev-zemīn

Maḥfil-i dil-keş binā-yı Ḫān-ı Maḥmūd-ı güzīn (H. 1159/M. 1746)

(Tr. 82/15)

2.1.2.3.1.4.7. Kaplıca ve Hamamların İnşa ve Tarhına Düşürülen Tarihler

Divan'da şair, Mahbûbiyye[93]'de padişahın yaptırdığı bir kaplıcaya ve bir de padişahın yaptırdığı bir hamam tarhına bir tarih düşürmüştür:

Niʾmetā itmāmına ṭarḥ itdi bir tārīḫ-i ḫūb

Buldı germābeyle Maḥbūbiyye şeh-i āb u tāb (H. 1154/ M. 1741)

(Tr. 25/21)

[93] Topkapı Sarayı'nda bulunan "Mahbubiyye" adlı meydana verilen isimdir; Zuhal Özcengiz, *Kuruluş Döneminde Türk Operası (19. Yüzyıl Ortasından 1950'ye Kadar)*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul, 2006, s. 25.

Lü᾿le᾿-i ḫāmeden itdi cereyān bir tārīḫ

Ṭarḥı ḥaḳḳa ki bihīn resmi müferriḥ ḥammām (H. 1155/M. 1742)

(Tr. 74/12)

2.1.2.3.1.4.8. Filika ve Sandal İnşalarına Düşürülen Tarihler

Divan'da 1'i padişahın yaptırdığı bir filika[94] ve 2'si padişahın yaptırdığı bir sandal inşasına olmak üzere bu konuda toplam 3 tarih düşürülmüştür:

Anuñ itmāmına ṭarḥ itdi Niᶜmet daḫi bir tārīḫ

Şeh-i baḥrine bu ṣandal-ı meh-peyker hümāyūn-bād (H. 1157/M. 1744)

(Tr. 35/9)

Çıḳardum ben de yek-tā-baḥr-i dilden Niᶜmetā tārīḫ

Şeh-i baḥr ü bere bu filika zībā mübārek-bād (H. 1160/M. 1747)

(Tr. 41/9)

Didi tebrīk ile Niᶜmet bendesi tārīḫini

Ḫān-ı Maḥmūda ola bu ṣandal-ı vālā saᶜīd (H. 1160/M. 1747)

(Tr. 42/9)

2.1.2.3.1.4.9. Cebehane İnşa ve Tecdidine Düşürülen Tarihler

Padişahın yaptırdığı bir cebehaneye ve saraydaki cebehanenin yenilenmesine şair tarafından bir tarih düşürülmüştür:

Niᶜmetā kilk-i hüner yazdı mücevher tārīḫ

İtdi iḥyā bu cebe-ḫāneyi Sulṭān Maḥmūd (H. 1157/M. 1744)

(Tr. 33/15)

---

[94] "Filika, harp gemilerinde kürek veya yelkenle yürütülen güvertesiz ufak gemilere verilen addır."; Pakalın, "Filika", *age.*, c. 1, s. 628.

Niʿmetā sen daḫi yaz tārīḫ-i bālāsın anuñ

Yapdı dārü'l-esliḥa iḥyā idüp Maḥmūd Ḫān (H. 1157/M. 1744)

(Tr. 89/15)

2.1.2. 3.1.4.10. Tersâne-i Âmire[95] Mahzeninin Yenilenmesine Düşürülen Tarih

Divan'da bu konuda 2 tarih düşürülmüştür:

Geldi Niʿmet gibi bir bende didi tārīḫin

Yapdı aʿlā yine bu maḫzeni Sulṭān Maḥmūd (H. 1158/M. 1745)

(Tr. 36/11)

Niʿmetā itmāmına yaz böyle bir tārīḫ-i ḫūb

ʿİzle Sulṭān Maḥmūd yapdı bu nev maḫzeni (H. 1160/M. 1747)

(Tr. 98/18)

2.1.2.3.1.4.11. Hâne İnşasına Düşürülen Tarihler

Şair, Kethüdâ Pîr Mustafa Ağa'nın yaptırdığı bir hâneye, Ahmed Bey'in yaptırdığı bir hâneye, Nevres Çelebi'nin yaptırdığı bir hâneye ve Nu'man Bey'in yaptırdığı bir hâneye olmak üzere bu konuda toplam 6 tarih düşürmüştür:

Duʿā birle didi itmāmı tārīḫin daḫi Niʿmet

Ola bu ḫāne-i vālā-binā bānīsine mesʿūd (H. 1154/M. 1741)

(Tr. 47/5)

Cevherī Niʿmet didüm tārīḫ-i itmāmın anuñ

Muṣṭafā Aġa bu zībā cāyı maʿmūr eyledi (H. 1153/M. 1740)

(Tr. 102/13)

---

[95] "Tersâne, gemi ve gemiciliğe ait levazım yapılan, Bahriye askerlerinin talim ve terbiyesiyle beraber denizcilik işleri görülen yere verilen addır."; Pakalın, "Tersane", *age.*, c. 3, s. 462.

2.1.2.3.1.4.12. Bend Yapımına Düşürülen Tarihler

Padişahın yaptırdığı bir bende[96] şair tarafından iki tarih düşürülmüştür:

Çekdi mecrā-yı kemerler cūy-ı ṣāfīsine bend

Eyledi Sulṭān Maḥmūd seddin İskender-nişān (H. 1161/M. 1748)

(Tr. 85/15)

Neşr içün āfāḳa Niʿmet söyledi tārīḫini

End-bend itdi bu bend āb-ı ḥayātı sū-be-sū (H. 1161/M. 1748)

(Tr. 94/7)

2.1.2.3.1.4.13. İmâret-i Âmire Yapımına Düşürülen Tarihler

Padişahın Ayasofya Camii'ne yaptırdığı bir imârete[97] ve bir de padişahın sarayının yakınında padişah tarafından yaptırılan bir İmâret-i Âmire binasına şair tarafından iki tarih düşürülmüştür:

Didi Niʿmet ḫᵛār-ḫᵛān-ı devleti tārīḫini

Dār-ı niʿmet yapdı nev Sulṭān Maḥmūd-ı cihān (H. 1155/M. 1742)

(Tr. 87/11)

Didüm vech-i cemīl ile görince Niʾmetā tārīḫ

ʿİmāret eyledi Sulṭān Maḥmūdüʾn-nevāl iḥyā (H. 1155/M. 1742)

(Tr. 2/8)

---

[96] "Bend, isim ve mahal tâyiniyle mahsusan yaptırılmış olan su mecraları, su biriken yerler."; Pakalın, "Bent", *age.*, c. 1, s. 204.

[97] "İmaret, medrese talebesiyle fakirlere yemek pişirilip yedirilen yerlere verilen addır."; Pakalın, "İmaret", *age.*, c. 2, s. 61.

2.1.2.3.1.4.14. Vakıf Divanı Odası İnşasına Düşürülen Tarih

Şair, bu konuda sadece bir tarih düşürmüştür:

Niʿmetā ṭarḥ itdi yek-tā mıṣraʿ-ı tārīḫini

Bu oṭa dīvān-ı vaḳfa şāh-beyt aldı hemān (H. 1155/M. 1742)

(Tr. 92/7)

2.1.2.3.1.4.15. Taş Dikilmesine Düşürülen Tarih

Divan'da Hazinedâr Beşir Ağa'nın iki bin yedi adımlık mesafeyi vurması şerefine Beşiktaş semtinde dikilen taşa bir tarih düşürülmüştür:

Müjde bī-pervā sebū urdı Beşīr-i kām-cū

Sikkeyi mermerde ḳazdı bu maḥalde dikdi ṭaş (H. 1158/M. 1745)

(Tr. 59/10)

2.1.2.3.1.5. Yeni Yılın Gelişine Düşürülen Tarihler

Divan'da Sultan I. Mahmûd'a sunulan yeni yıl tebriklerine toplam 4 tane tarih düşürülmüştür:

Niʿmetā tebrīk-i sāl idüp didi tārīḫini

Saʿd ola ʿizzle Maḥmūd Ḫāna bu sāl-i cedīd (H. 1162/M. 1749)

(Tr. 32/7)

Niʿmetā tārīḫ-i sāli didi tebrīk eyleyüp

İde Mevlā Ḫān-ı Maḥmūda bu nev-sāli saʿīd (H. 1160/M. 1747)

(Tr. 43/20)

Niʿmetā bu vechle tebrīk-i sāl idüp didi

Ḫān-ı Maḥmūda bu nev-sālı hümāyūn ide Ḥaḳ (H. 1161/M. 1748)

(Tr. 67/6)

Didi tebrīk idüp tārīḫini Niʿmet duʿā-gūyı

Hümāyūn eyleye nev-sālı Mevlā Ḫān-ı Maḥmūda (H. 1154/M. 1741)

(Tr. 95/11)

2.1.2.3.1.6. Farklı Konulara Düşürülen Tarihler

2.1.2.3.1.6.1. Ayva Tüylerinin (Hattın) Çıkmasına Düşürülen Tarihler

Sadık Ağa'nın oğlu Muhammed Tahir Ağa'nın ve Ahmed Bey isimli zatların hattının çıkmasına şair tarafından bir tarih düşürülmüştür:

Yazdı bu vechle tārīḫini kilk-i Niʿmet

Oldı ḫaṭ-ı ḥüsni nev-vech-i Muḥammed Ṭāhir (H. 1157/M. 1744)

(Tr. 56/7)

Niʿmetā evrāḳ-ver-i dāle yaz tārīḫini

Oldı sünbül gibi rūy-ı Aḥmede pākīze-ḫaṭ (H. 1161/M. 1748)

(Tr. 62/5)

2.1.2.3.1.6.2. Kalyonun[98] Denize İndirilişine Düşürülen Tarih

Şeh-i baḥrinüñ ʿizz-i himmetiyle

Yemme ʿanḳa-ṣıfat süzüldi ḳalyon (H. 1162/M. 1749)

(Tr. 84/21)

2.1.2.3.1.6.3. Abdurrahman ve Vahhap Efendilerin Tedrisine Düşürülen Tarih

Müjde bādā ki müderris oldı

Mīr-i Vahhāb ile ʿAbduʾr-raḥmān (H. 1159/M. 1746)

(Tr. 93/7)

[98] "Kalyon, buharlı gemilerin icadından evvel kullanılan yelkenli ve kürekli harb gemilerinden birinin adıdır. İki ve üç ambarlı ahşap büyük harb gemileri bu ismi alırlardı."; Pakalın, "Kalyon", *age.*, c. 2, s. 153.

2.1.3. Nazım Tekniği

2.1.3.1. Vezin

			K.	Tr.	Kt.	B.
HECEZ BAHRİ	1	Mefāʻīlün Mefāʻīlün Mefāʻīlün Mefāʻīlün	-	20	2	16
	2	Mefāʻīlün Mefāʻīlün Feʻūlün	-	3	-	8
	3	Mefʻūlü Mefāʻīlü Mefāʻīlü Feʻūlün	-	-	-	2
RECEZ BAHRİ	4	Müstefʿ ilünMüstefʿ ilünMüstefʿ ilünMüstefʿ ilün	1	2	-	1
REMEL BAHRİ	5	Fāʻilātün Fāʻilātün Fāʻilātün Fāʻilün (Faʻlün)	3	55	3	16
	6	Fāʻilātün Fāʻilātün Fāʻilün	-	3	-	4
	7	Feʻilātün Feʻilātün Feʻilātün Feʻilün (Fāʻilātün)	-	13	-	-
MUZÂRÎ BAHRİ	8	Mefʻūlü Fāʻilātü Mefāʻīlü Fāʻilün	-	1	-	-
	9	Mefʻūlü Fāʻilātün Mefʻūlü Fāʻilātün	-	3	-	-
MÜCTES BAHRİ	10	Mefāʻilün Feʻilātün Mefāʻilün Feʻilün	-	2	-	2

Yukarıdaki tabloda hangi aruz kalıplarının hangi nazım şeklinde kaç defa kullanıldığı verilmiştir. Tablodan da anlaşılacağı üzere "*Fāʻilātün Fāʻilātün Fāʻilātün Fāʻilün*" kalıbı şair tarafından 77 kez kullanılmış ve Divan'da en fazla kullanılan kalıp olmuştur. Ayrıca Ni'met, Divanı'nda toplam 10 farklı kalıp kullanmıştır.

2.1.3.2. Kafiye ve Redif

Divan şairleri ses düzenlemelerinde, ünlü-ünsüz ilişkilerinden, değişik düzeydeki ses tekrarlarından, kafiye, redif ve vezin gibi ritmi sağlayan unsurlardan söz sanatlarından yararlandıkları gibi dilde oluşmuş ses değerlerinden de istifade ederler[99]. Bununla birlikte, kelimelerin kendisinden önce ve sonra gelen kelimelerle ve diğer bütün kelimelerin yarattığı musikiyle uyum içinde olması ise, şiirde musikiyi sağlayan önemli bir ölçüttür[100]. İşte şiirde bu musikiyi vermek için, şairlerin en fazla başvurduğu yöntemlerden bir tanesi de kafiye ve redif olmuştur.

Ni'met Divanı'da bulunan 160 şiir, 55 farklı ses ve hece ile kafiyelenmiştir. Şair, Divanı'nda "-ā" hecesi ile biten kafiyeye 29 kez yer vermiştir. Bunun yanında şiirlerin 14'ü "-āb", 11'i "-ān", 10'u "-ād" hecesiyle olmak üzere, şairin en çok kullandığı diğer kafiyeler durumundadır.

Divan'da dikkat çeken bir husus da, şairin şiirlerinin çoğunu sadece kafiye ile oluşturmasıdır. 160 şiirin 128'i sadece kafiyeyle, 25'i kafiye ve redifle, 5'i ise sadece redifle yazılmıştır. Bunun yanında şair, sadece kafiye ile yazdığı şiirlerinde 35 farklı ses ve hece, kafiye ve redifle yazdığı şiirlerinde 19 farklı ses ve hece, sadece redifle yazdığı şiirlerinde ise 2 farklı ses ve hece kullanmıştır.

Ni'met Divanı'nda kafiyeli kelimeler, daha çok Arapça ve Farsça kelimelerden oluşmaktadır. Buna karşılık Türkçe kafiyeli kelimeler daha azdır:

Gūş idüp Niʿmet duʿā-gū-yı didi taḥsīn ile
Olsa tārīḫi sezā bu beyt-i pāk u nev-ḳumāş

Müjde bī-pervā sebū urdı Beşīr-i kām-cū
Sikkeyi mermerde ḳazdı bu maḥalde dikdi ṭaş

(Tr. 59/9-10)

---

99 Muhsin Macit, *Divân Şiirinde Âhenk Unsurları*, Akçağ Yayınları, Ankara, 1996, s. 10.
100 T. S. Elıot, "Şiirde Musiki", *Edebiyat Üzerine Düşünceler*, (Çev. Sevim Kantarcıoğlu), Paradigma Yayıncılık, İstanbul, 2007, s.129.

Ni'met Divanı'nda kural dışı bazı beyitlere de rastlamak mümkündür. Örneğin; Arapça kelimelerdeki "-ī "sesi ve Türkçe belirtme hâl eki olan "-i" sesi aynı şiirde kafiye olarak kullanılmıştır:

Şevket ü dārātına naẓarla Dārā der-be-der

*Cūdına nisbetle Ḫātem bī-nevā şaḫs-ı **denī***

Feyż-i luṭfı terbiyet-baḫş-ı nevāziş olsa ger

*Pür-ṭarāvet gülşen-i firdevs iderdi **külḫeni***

(Tr. 98/3-4)

Ḥaḳ mübārek eyleyüp ẕāt-ı hümāyūnuñ hemān

*Ḥıfẓ ide dā'im ḫaṭādan vire ʿömr-i **aṭveli***

Tā ki ḫurşīd-i felek tenvīr-sāz-ı dehr ola

*Mihr-i ẕātıla ola aḳṭār-ı ʿālem **münceli̇̄***

(Tr. 99/4-5)

Farsça bir ek olan, ismi ve sıfatı zarf yapan "-āne" sesiyle Farsça kelimelerdeki "-ān" ve Türkçe yönelme hâl eki olan "-a" sesinin birlikte kafiyelendiği görülmektedir:

Şeref-baḫş-ı ḳudūm olduḳda iḳbāl ü saʿādetle

*Tevāfuḳ eyleye her dem hevāsı ṭabʿ-ı **sulṭāna***

Didi itmāmını gūş eyleyüp Niʿmet duʿā-gūyı

*Bu beyt ile iki tārīḫ-i ġarrā-yı **belīġ-āne***

(Tr. 97/18-19)

Yine Divan'da bazı kafiye hataları da bulunmaktadır:

Livāʾ-i devletin manṣūr ide Ḥaḳ

Telaffuẓ olına tā kāf ile **nūn**

Yazınca ḫāme-i ẕī-bāl-i Niʿmet

Bu beyt oldı iki tārīḫ-i ***mevzūn***

Şeh-i baḥrinüñ ʿizz-i himmetiyle

Yeme ʿanḳa-ṣıfat süzüldi ***ḳalyon***

(Tr. 87/19-20-21)

Hem temāşā idelüm ey neşʾe-i māʾiʾl-ḥayāt

Nūş iden yārāna ***ṣıḥḥa içelüm āb-ı eleẕẕ***

Böyle bir ẕāt-ı şerīfüñ çeşmesinden dāʾimā

Şīr ü sükker gibi ***aḥlā içelüm āb-ı eleẕẕ***

Niʿmet kilk-i terüñden eyle tārīḫin revān

ʿAyn-ı Zemzem oldı bu ***mā içe āb-ı eleẕẕ***

(Tr. 51/3-4-5)

Divan şiirinde kafiyenin kullanımında şiirde kullanılan nazım şekli de etkili olmaktadır. Şair, nazım şeklinin belirlediği kâide ve ölçülere uymak zorundadır ve bu anlayış çerçevesinde de şiirini yazmak durumundadır. Gazel, kaside ve nazım gibi matlaın mihver oluşturduğu nazım şekillerinde, ikinci beyitten itibaren her beyitin ilk mısraı serbest, ikinci mısraı matla ile kafiyeli biçimde devam eder[101]. Böylece şiir, tek kafiye etrafında oluşur. Fakat, bu durumun az da olsa istisnaları görülmektedir.

---

[101] Macit, *age.*, s. 84-85.

Bilindiği üzere, mısra ortalarında birtakım ses ve hecelerin kafiyelendirilmesine iç kafiye denilmektedir. Matla beytinden sonra gelen ilk ve ikinci mısra ortalarının, ilk mısranın sonu ile kafiyelendirildiği gazellere musammat gazel, kasidelere ise musammat kaside denilmektedir[102]. Musammat kaside ve gazellerde olduğu gibi bu şekilde kafiyelenmiş beyitlerde de koşma şeklinde dörtlüklere dönüştürülmesi mümkün olan yapıların ortaya çıktığı görülür[103]. Bu da âhengi sağlamada önemli bir unsur olarak göze çarpmaktadır. Ni'met Divanı'nda Nef'î'ye nazire olarak yazılmış şiir, bir musammat kasidedir. Fakat bununla birlikte şairin şiirin tamamı dışında sadece bazı beyitlerde de iç kafiye kullandığını görmekteyiz:

Ḫüsrev-i devr-i ***zamān*** *sulṭān-ı şāhān-ı* ***cihān***
*Dāver-i gītī-****sitān*** *kām-āver-i cūd-azmā*

(Tr. 3/1)

Biri birinden ***a'lā*** *her biri zīb-āver-i* ***dünyā***
Zihī tertīb-i ***zībā*** *habbeẕā ās̱ār-ı ḫayr-ābād*

(Tr. 48/16)

Ola bu cāy-ı ***behbūd*** *ol şehri-yāra* ***mes'ūd***
Ẓıllını ide ***memdūd*** *tā şarḳ u ġarba bī-çūn*

(Tr. 83/8)

Şehri-yār-ı ***dād-ger*** *ḫāḳān-ı İskender-****ẓafer***
Pādişāh-ı baḥr u ***ber*** *şāhen-şeh-i gītī-sitān*

(Tr. 87/1)

---

102 Haluk İpekten, *Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2008, s. 39; Macit, *age.*, s. 85.
103 Macit, *age.*, s. 86.

2.2. Nİ'MET DİVANI'NIN MUHTEVA YÖNÜNDEN İNCELENMESİ

2.2.1. DİNÎ UNSURLAR

2.2.1.1. Allah

Ni'met Divanı'nda Allah'ın isimleri "Esmâ-i Hüsnâ" ve sıfatları epeyce yer bulmuştur.

Şair, bir çeşmenin yapımına yazdığı şiirin bir tarih beytinde Allah'ın bu çeşmeyi bina edeni sevapla mükâfatlandırmasını dilemektedir:

Ḥaḳ bu kim mevḳiᶜini buldı bu ḫayr-ı cārī
Nā'il-i ecr ide bānīsini Ḥayy u Dānā

(Tr. 8/7)

Ni'met, Allah'ın sonsuz lütuf ve ihsanı ile dönemin padişahının işlerinde başarı gösterdiğini dile getirmiştir:

O sulṭān-ı kerem-ver bende-perver maᶜdelet-güster
Muvaffaḳdur umūrında be-luṭf-ı Ḥayy-ı bī-endād

(Tr. 48/2)

Şair, bir çeşmeye yazılan bir tarih beytinde, bu çeşmenin kurucusuna Allah'ın "Allah sana Hızır ömrü gibi uzun ömür ihsân etsin." şeklinde duada bulunmaktadır:

Buldı ġayet mevḳiᶜin bu ḫayr-ı cāri-i güzīn
ᶜÖmr-i Ḥıżr iḥsān ide bānīsine Ḥayy u Ḳadīr

(Tr. 55/4)

Yine şair, Sultan Mahmûd tarafından yaptırılan bir cami binasına yazdığı şiirinde, kendisinden yardım beklenen, yardım istenen Allah'ın (Hayy-ı Müsteân), sultanın kutlu zatını koruması dileğinde bulunur:

Bānīsi şāhen-şāh-ı dīn olsun serīrinde mekīn
Ẕāt-ı hümāyūnın hemīn ḥıfẓ ide Ḥayy-ı Müsteᶜān

(Tr. 80/8)

Yine bu beyitte Ni’met, yardım sahibi Allah’ın (Müsteân), padişahı hatalardan koruması için duada bulunmaktadır:

Ṣāḥibü ʾl-ḫayr ol şehen-şāh-ı mekārim-perverüñ

Ḥıfẓ ide ẕātın ḫaṭālardan Cenāb-ı Müsteʿān

(Tr. 86/7)

Padişahın kutlu zatını şair, Allah’a emanet etmiştir:

Hemān mesʿūd olup ẕāt-ı hümāyūn-ı cihān-dārı

Emānet eyledüm ḥıfẓ-ı Cenāb-ı Ḥayy-ı Sübḥāna

(Tr. 97/17)

Lütuf ve ihsân sahibi, bolluk ve bereketini esirgemeyen Allah, lütfu ile cihanı yeniden ihya etmiştir ve şair de bunu müjdelemektedir:

Müjde ey dil yine Feyyāż-ı Kerīm-i Muṭlaḳ

Yeñiden eyledi luṭfıla cihānı iḥyā

(Tr. 17/1)

Hz. Peygamberin doğumu için yazılmış bir na’tda, Peygamberimizin güzel yaratılışı, mizacı Allah’ın feyzinin aynası olduğu belirtilmiş ve Allah’ın tecellî yönü ortaya konmuştur:

Ġurre-i tābendesi ebrū-yı maḥbūbān-ı şehr

Ṭalʿat-ı ferḫundesi āyīne-i feyż-i Ḫudā

(K. 1/4)

Şair, bilgisi ezelî ve ebedî olan Allah’ın idrak toprağının kölesi olmak istemektedir ve gönülden dilediği saf, temiz duası budur:

Ez-derūn dāʿīʿ-i ḫāliṣdür efendüm çoḳdan

Niʿmetā bende-i ḫāk-i derk-i Allāh-ı ʿAlīm

(Tr. 77/16)

Dönemin padişahını övmek maksadıyla birçok beyitte sultan, Allah'ın gölgesi olarak nitelendirilmiştir:

Maṭlaʿ-ı mihr-i ḫilāfet şeh-i gerdūn-ḫaşmet
Māh-ı çarḫ-ʿaẓamet ẓıll-ı Ḫudāvend ü Vedūd

(Tr. 39/1)

Mālikü'l-baḥreyn-i ʿālem pādişāh-ı yem-i himem
Şehriyār-ı pür-kerem ẓıll-ı Ḫudāvend-i Mecīd

(Tr. 42/1)

Yaʿni sulṭān-ı sipihr-evreng ü ḫāḳān-ı zamān
Ḥażret-i Maḥmūd Ḫān-ı sāye-i Rabb-i Mecīd

(Tr. 43/7)

O, din için çabalayıcı, dinin gayret göstereni padişah, Allah'ın yardımıyla güçlü düşmana İslam'ın büyüklüğünü göstermiştir:

Gösterüp şevket-i İslāmı o ġayret-keş-i dīn
El-amān gibi ḳavī düşmana bā-ʿavn-ı Vedūd

(Tr. 33/3)

2.2.1.2. Peygamberler

Ni'met Divanı'nda Hz. Muhammed, Hz. İsa, Hz. Âdem, Hz. Musa ve Hz.Süleyman gibi peygamberler yer almaktadır.

2.2.1.2.1. Hz. Âdem

İlk insan ve ilk peygamber olan Hz. Âdem[104], Divan'da sadece bir kaside beytinde geçmektedir. Bu beyitte, Hz. Âdem ile memduh arasında münasebet

---

[104] Gencay Zavotçu, *Divan Edebiyatı Kişiler-Kişilikler Sözlüğü*, "Âdem", Aydın Kitabevi, Ankara, 2006, s. 8.

kurulmuş ve memduhun Hz. Âdem'den beri başka bir benzerinin gelmediği ifade edilmiştir:

Faḫr ider ẕāt-ı şeref-mendile ol ṣadr-ı güzīn

Bir naẓīri gelmedi zīrā ki Ādemden beri

(K. 2/20)

2.2.1.2.2. Hz. İbrahim

"Halîl", "Halîlullâh", ve "Halîlürrahman" sıfatlarıyla da anılan Hz. İbrahim, Kur'an-ı Kerîm'de adı çokça geçen peygamberlerdendir[105]. Allah'ın elçisi olan Hz. İbrahim'in ismi daha çok Nemrud'la birlikte zikredilmektedir. Nemrud'un Hz. İbrahim'i ateşe atması ve ateşin bir gül bahçesine dönüşmesi olaylarına şiirlerde çok kez telmih yapılmıştır. Ni'met Divanı'nda da bu olaya dolaylı yoldan telmih yapıldığı görülmektedir. Nemrud'un ateşi ile düşmanların gönlüne ateş düşmesi arasında ilgi kurulmuş ve Hz. İbrahim dolaylı yoldan anılmıştır:

Göricek emr-i cihāda himem-i pādişehi

Düşdi āteş dil-i aʿdāya çü nār-ı Nemrūd

(Tr. 36/8)

2.2.1.2.3. Hz. İsa

İsrailoğullarının son peygamberi olan Hz. İsa, Cebraîl'in Meryem'e üflediği ruhtur. Bu nedenle neye dokunsa ona can verir, ölüleri diriltir[106]. Divan'da iki beyitte geçen Hz. İsa, bir kaside beytinde memduhun "İsa nefesli" olup halkı ihya etmesi özelliğiyle söz konusu edilir. Bir kasra yazılan bir tarih beytinde ise, bu kasrın can bağışlayan havasının hayat arttırıp dirilik ve canlılık veren İsa'nın sözü gibi olduğu belirtilmiştir:

İskender-i ʿālem gibi hem Caʿfer ü Ḥātem gibi

Ḥıżr u Mesīḥā-dem gibi iḥyāda ḫalḳı dem-be-dem

(K. 4/25)

---

[105] Zavotçu, "İbrâhîm", *age.*, 240.
[106] Pala, "İsâ", *age.*, s. 235.

Nesīm-i nefḥa-pāşı būy-ı cennetden peyām-āver

Hevā-yı ruḥ-baḫşı nuṭḳ-ı Īsā-veş-i ḥayāt-efzā

(Tr. 4/4)

2.2.1.2.3. Hz. Muhammed

İslâm peygamberi Hz. Muhammed Mustafa, M. 571 senesinde, Rumî aylardan Nisan ayı içerisinde, kamerî Rebîulevvel ayının on ikinci pazartesi gecesi sabaha karşı dünyaya gelmiştir[107]. Divan'da yer alan ilk üç kaside, Peygamberimizin doğumu için yazılmış na'tlardır. Bu na'tlarda Hz. Peygamber'in doğum ayına telmih yapılmaktadır ve O'nun dünyaya geldiği gece, gün doğmadan âlemin nur ile dolduğuna işaret edilmiştir:

Ḥamdüli'llāh rū-nümā oldı yine māh-ı rebīʿ

Yümnle burc-ı şerefden itdi ʿarż-ı incilā

(K. 1/1)

Nām-dāş olmaġladur her dem bahāruñ şöhreti

Feyż-i şevḳ eyler rebīʿ-i maḳdemiyle dā'imā

(K. 1/3)

Ebr-i gevher-bār-ı nīsān-ı rebīʿ-i maḳdemi

Ḳıldı aṣdāf-ı cihānı pür-dür-i nūr-ı hüdā

(K. 1/8)

Merḥabā ey burc-ı iḳbālüñ meh-i saʿd-aḫteri

Kim ḳudūmuñdur şühūruñ māye-i zīb ü feri

(K. 2/1)

---

[107] Pala, "Muhammed", *age.*, s. 330.

Cihan, O'nun güzelliğinin tecellisidir, felek parlaklığını ondan almıştır. O'nun güzel ahlâkı ve tabiatı saymakla bitirilemez. O, bütün peygamberlerin şahıdır:

Nüsḫa-ı īcād-ı mevcūdāta ẕāt-ı pākidür

Ḫātime-pīrāy-ı teʾlif-i risālet iḥtivā

(K. 1/ 10)

Yaʿni ol māh-ı münevver-sāz-ı ʿālem içre çün

Tāb-baḫşā-yı şühūr oldı o şāh-ı enbiyā

(K. 1/12)

Bilindiği üzere; Hz. Peygamber'in göğe yükselmesine Mi'râc denilmektedir ve Hz. Peygamber bu gece göğe yükselmiş, Mescid-i Aksâ'dan Sidre-i Müntehâ'ya dek bir yolculuk yapmıştır[108]. Bu yolculukta Sidretü'l-Müntehâ'dan Kürsî'ye kadar yeşil bir yaygının üzerinde oturarak gitmiştir[109]. Beyitlerde de bu olaya telmih yapılmaktadır:

Ol şeh-i kürsī-nişīn-i ʿarş-ı aʿlā-yı berīn

Kim odur Refref-süvār-ı ʿarṣa-gāh-ı kibriyā

(K. 1/9)

Hz. Muhammed, İslâm-Türk topluluklarında birçok ad ve sıfatla anılmıştır[110]. Bu sıfat ve adlar da Divan şairlerinin şiirlerine yansımıştır. Örneğin; Ni'met, bazı beyitlerde Hz. Muhammed'a ait " Fahr-i âlem", "Habîbullâh (Allah'ın sevgilisi)" "Mustafa" gibi isim ve sıfatları kullanmıştır:

Ḫādim-i Beytüʾl-Ḥarem maḫdūm-ı eṣnāf-ı ümem

Nām-dāş-ı Faḫr-i ʿālem ẓıll-ı memdūd-ı Ḫudā

(K. 1/16)

---

108 Pala, "Mi'râç", *age.*, s. 322.
109 Pala, "Refref", *age.*, s. 375.
110 Zavotçu, "Muhammed", *age.*, s. 341.

Ey ḫāme gel Allāh içün luṭf it Ḥabību'llāh içün

Tā vaṣf-ı ẓıllu'llāh içün eyle dile feyż-i kerem

(K. 4/17)

Bu es̱erle vālid ü ecdādı ervāḥın daḫi

İde Ḥaḳ şādān bāb-ı rūy-ı pāk-ı Muṣṭafā

(Tr. 1/9)

Bilindiği üzere İslâm dünyasında, eski dönemlerden bu yana Hz. Peygamber'in doğumu bir bayram gibi düşünülmüş ve bu gün nedeniyle mevlîd törenleri tertip edilmiştir. Etkisi genişleyen bu törenlerde Kur'an'dan bölümler ile kasîdeler, na'tlar ve ilahîler okunması da önemli bir yer tutmuştur[111]. Ni'met de bazı beyitlerde bu geleneğe değinmiş; dönemin padişahı Sultan I. Mahmûd'un Hz. Peygamber'in doğum yılı münasebeti ile makamında her sene belli mevki sahibi şahsiyetlerin bulunduğu bir meclis tertip ettiğini ve bu meclisde de na'tlar okuttuğunu belirtmiştir:

Taḫt-gāhında daḫi her sāl ber-de'b-i ḳadīm

Oḳunur manẓum-ı mevlid-i resūl-i müctebā

(K. 1/ 20)

ʿAndelibān-ı nevā-sāzı olup ol meclisüñ

Ṣad-hezerān şevḳle naʿtında eylerler nevā

(K. 1/21)

Bā-ḫuṣūṣ ās̱ār-ı mevlūd-ı Resūli neşr içün

Her sene tertīb idüp bir meclis-i feyż-iştimāl

(K. 3/10)

Cāmiʿ-i cennet-mekān Sulṭān Aḥmed Ḫānda

Cemʿ olur emr-i hümāyūnıla erkān-ı ricāl

(K. 3/11)

---

[111] Pala, "Mevlid", *age.*, s. 314.

Bir tarih beytinde Hz. Muhammed, memduha bir sıfat olmuştur. Devrin padişahının tabiatını övmek maksadıyla şair, "Muhammed yaratılışlı" ifadesini kullanmıştır:

Ol Muḥammed-ḫulḳ-ı Maḥmūdü'l-ḫiṣāli

Fā'iḳ itmiş pādişāhān-ı cihān içre Ḫudā

(K. 3/2)

2.2.1.2.4. Hz. Musa

Ömrü boyunca Firavun'u Hak dinine çağıran Hz. Musa, Firavun ve askerleriyle sürekli mücadele etmiştir[112]. Hz. Musa, Divan'da bir nişan taşına yazılmış bir tarih beytinde yer almaktadır. Burada düşmanla olan mücadele ile Hz. Musa'nın mücadelesi arasında ilgi kurulmuştur:

Kār-ı Mūsā oldıġından tā tüfeng-i zer-nişān

Ṣad-ser-i düşmen bürīde olmasın itdüm tırāş

(Tr. 59/6)

2.2.1.2.5. Hz. Süleyman

Hz. Süleyman hükümdar peygamberlerdendir[113] ve bir beyitte memduha sıfat olmuştur. Devrin padişahını övmek maksadıyla "Süleyman makamlı" tabiri yer almıştır:

Ḥażret-i Sulṭān Maḥmūd-ı Süleymān-cāh kim

Ḥükmi baḥr u berre cārī emrine ʿālem ʿabīd

(Tr. 42/2)

[112] *Zavotçu, "Mûsâ", age.,* s. 348-349.
[113] *Zavotçu, "Süleymân",age.,* s. 480.

2.2.1.3. Ayetler ve Hadisler

Bismi ʾllâhi mecrâhâ[114]

Hûd suresi'nin 41. âyeti yolculuğa çıkmadan önce veya gemiye binmeden önce okunacak âyetlerdendir[115]. Divan'da sandal yapımına yazılmış tarih beyitlerinde eserlerin üzerine bu âyetin işlendiği görülmektedir:

Keşīde bā-i bismi ʾllāhi mecrāhā olur ẓāhir

Ki ḥırz içün anı ḥikmet ile resm eylemiş üstād

(Tr. 35/6)

Levḥ-i baḥr üzre görenler resmini olmış ṣanur

Kilk-i zerle bā-i bismi ʾllāhi mecrāhā keşīd

(Tr. 42/6)

"Cennâtin tecrî min tahtihe'l-enhâru"[116]

Allah'ın Kur'an'da, çok sayıda âyette (yaklaşık olarak otuz yedi âyette) iyi kullarına ihsan buyuracağını müjdelediği cennetler, genellikle *"altlarından ırmaklar geçen cennetler"* olarak vasıflandırılır[117]. Ni'met, bir kasrın imarı için yazdığı bir tarih beytinde bu âyetten iktibas yapmıştır. Bu kasrın güzelliğini görenler onu âdeta altlarından ırmaklar geçen cennetlere benzetmektedirler:

Ṭarf-ı yemde seyr idenler ṭarḥ-ı dil-keş resmini

Didiler cennāti tecrī taḥtihe'l-enhār añā

(Tr. 3/13)

---

[114] "Onun akıp gitmesi Allah'ın adıyladır."; Hûd/ 41.
[115] http://yukarikayalar.wordpress.com/2007/05/22/surelerin-fazileti-hakkinda-hadisi-i-serifler/.
[116] "Allah onlara, içinde ebedî kalacakları, içinden ırmaklar akan cennetler hazırlamıştır.", Tevbe/89; Saff/ 12; Bakara/25.
[117] Yılmaz, *age.,* s. 151-152.

"E'ṣ-sulhu hayrun"[118]

Sulh, insanların birbirlerinden kaçışlarını, birbirlerine düşman oluşlarını ortadan kaldırmak, huzur ve sükûn içerisinde yaşamalarını sağlamaktır[119]. Kur'an'da birçok âyette barışın önemi anlatılmaktadır[120]. Bir kaplıca inşası için yazılmış bir tarih beytinde, dönemin padişahının "*e'ṣ-ṣulḥu ḫayrun*" düşüncesi ile bu kaplıcanın imarına niyet ettiği belirtilir:

Baʿd-ezīn iʿmārını ḳaṣd eyleyüp ol şehri-yār

Gördi çün e'ṣ-ṣulḥu ḫayrun rü'yeti emr-i ṣavāb

(Tr. 25/4)

'Hayru'l-umûrı fi'l-vasat"[121]

Ortayı tercih etme ve iki şey arasında dengeyi bulmayı öğütleyen bu hadis, aşağıdaki beyitte de bu yönüyle ele alınmış ve şair, "*lâ hayra illâ fi'l-vasat*" hadisine iktibas yapmıştır:

Mū-şikāfān buldılar nāz u niyāzuñ beynini

Ẓāhir oldı nükte-i ḫayru'l-umūrı fi'l-vasaṭ

(Tr. 62/3)

"Hâzihî cennâtü ʿAdnin fe'dhulûhâ hâlidîn"[122]

Kur'an'da İslâm'a sımsıkı sarılan, Peygamber'in uyarılarına kulak veren, doğrudan, hak ve adaletten ayrılmayanların cennete, aksi davranışta bulunanların cehenneme gidecekleri haber verilmektedir[123]. Ni'met Divanı'nda bir caminin mahfili için yazılmış bir tarih beytinde söz konusu edilen hadis, *"Bunlar Adn cennetleridir,*

---

118 "Barış, daha hayırlıdır."; Nisâ/ 128.
119 Yılmaz, *age.*, s. 146.
120 Bakara/82; Tevbe/102.
121 "Hayır, ancak ortadadır."; Yılmaz, *age.*, s. 101.
122 Yılmaz, *age.*, s. 68.
123 Zümer/73; Yılmaz, *age.*, s. 51.

ebedî kalmak üzere girin buraya." anlamını taşımaktadır. Şair, bu hadisin yapılmış olan mahfilin kubbesine altın kalemle kaydedildiğini söylemiştir:

Ḥāṣılı zer-kilk-i ḳudret ṭāḳına s̱ebt eylemiş

Hāzihī cennātü ʿAdnin feʾdḫulūhā ḫālidīn

(Tr. 82/11)

"Hubbu'l-vatan"[124]

Kethudâ Şerif Halil Ağa'nın yaptırdığı bir camiye yazılmış bir tarih beytinde şair, o zatın vatan sevgisi ile birçok eser yaptırdığını anlatmak için "*hubbu'l-vatan mine'l- îmân*" hadisini iktibas yapmıştır:

Ḥaḳ bu kim *ḥubbu ʾl-vaṭan* mıṣdākın icrā eyledi

Nāʾil-i ecr-i cezīl itsün Ḫudāvend-i Laṭīf

(Tr. 66/7)

İhlâs Suresi[125]

Kur'an-ı Kerim'in 112. suresidir[126]. Tevhit inancının kısa ve öz ifadesi olan İhlâs suresine aşağıdaki beyitlerde telmih yapılmıştır. Şair, bir mektep, bir medrese ve bir caminin yapımı için yazdığı tarih beyitlerinde, imar edilen bu güzel eserlerin Allah'ın varlığına bir delil olduğunu ifade etmiştir:

İşte ez-cümle bu zībende muʿallim-ḫāne

Dāldur āyet-i İḫlāṣına bī-reyb ü riyā

(Tr. 10/12)

O ẕātuñ āyet-i İḫlāṣına bürhān-ı ḳaṭıʿdur

Bu nev-tertīb-i zībā bu bihīn āṡār-ı nev-peydā

(Tr. 11/7)

---

[124] "Hubbu'l-vatan mine'l- îmân": "Vatan sevgisi imandandır."; Yılmaz, *age.,* s. 70-71.
[125] İhlâs Sûresi/112.
[126] Kur'an-ı Kerim Meâli, Türkiye Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2006, s. 604.

"İnne mine'l-beyânı le-siḥren"[127]

Beyan, anlatma, açık söyleme, bildirme; sihir, büyü, şiir ve güzel söz söyleme gibi manalara gelmektedir[128]. Ni'met de Divanı'nın dibace kısmında şair ve şiir hakkındaki görüşlerine yer verirken bu hadise iktibas yapmıştır. Bu sözle, ikna edici anlatım ve güzel söz söylemede çekicilik olduğu ifade edilmektedir:

"(4) ve *inne mine'l-beyānı le-siḥren…"*

"İnne mineş-şiʿri le-ḥikmeten"[129]

Hikmet, gizli sebep, kısa ve anlamlı söz gibi manaları içermektedir. Şair de şiirin bu yönüne bu hadisle iktibas yapmıştır:

"(3) inne mine'ş-şiʿri le-ḥikmeten…"

"İrkeʿû ve's-cudû vaʿbudû"[130]

Bir cami binasına yazılmış bir tarih beytinde şair, bu cami binasının kemerine taze kalemle *"İrkeʿû ve's-cudû vaʿbudû"* yani "*Rükû edin, secdeye kapanın."* manasındaki âyetin yazıldığını bildirmiştir. Şair, bu âyete iktibas yapmıştır:

İrkeʿū ve's-cudū vaʿbudūyı kilk-i ter
Ṭāḳına iḫlāṣ ile yazdı duʿā idüp hemān

(Tr. 81/6)

Kâf u nûn[131]

Allah, her dilediğini yaratma gücüne sahiptir. Yani Allah bir şeyi yaratmak isterse ona "ol" demesi yeterlidir. Bu beyitlerde de bu yolla, *"kâf u nûn"* âyetine iktibas yapılmıştır. Bir na't beytinde Hz. Peygamber'in Allah'ın tekvin (yaratma)

---

127 "Beyanda, mutlak bir sihir vardır."; Yılmaz, *age.*, s. 83.
128 Yılmaz, *age.*, s. 83.
129 "Şiirde, mutlak bir hikmet vardır."; Yılmaz, *age.*, s. 84.
130 "Rükû edin, secdeye kapanın."; Hacc/ 77.
131 "Kef ve nun (kün)" "O, bir şeyi yaratmak isterse ona yalnız "Ol" demesi yeter. Ol dediği şey hemen oluverir.", Yılmaz, *age.*, s. 89; Bakara/ 117; Âl-i İmrân/ 47; Nahl/40.

gücünün sırlarının vâkıfı olduğu, başka bir tarih beytinde ise, Allah'ın yardımıyla devletin bayrağının üstün geldiği belirtilmiştir:

Öyle şeh kim vāḳıf-ı esrār-ı kāf u nūn idi

Bu meẓāhir olmadın ʿālemde cilve-güsteri

(K. 2/6)

Livāʾ-i devletin manṣūr ide Ḥaḳ

Telaffuẓ olına tā kāf ile nūn

(Tr. 84/19)

"Kâne âminâ"[132]

Kapının bekçisi sultanımızı çağırmış ve *"Kim oraya girerse emin olur* (Al-i İmran/97)." müjdesini vermiştir:

Fedeʿā ṣarīrü'l-bāb bi'l-yümn ilā sulṭāninā

Mübeşşir-i emn-i daḫl-i beyte kāne āminā

(B. 2)

Kevser Suresi[133]

Kur'an-ı Kerim'in 108. suresidir. Kevser suresi, çok hayır, bereket, ümmetin çokluğu, cennetteki havuz, ilim, şeref, amel gibi manalar taşımakta ve bu surenin ilk âyetinde Hz. Peygamber'e hitap edilmektedir[134]. Ni'met Divanı'nda bir beyitte bir binanın kapısına Kevser suresinin tezhip edildiği ifade edilmiştir:

Bahār-istān-ı şevḳı kilk-i ḳudret eyledi tertīb

Dü bāb-ı beytine ser-sūre-i Kevs̱er idüp tezhīb

(B. 10)

---

[132] "ve men dahalehu kâne âminân(âminâ)": " Oraya kim girerse güven içinde olur."; Âl-i İmrân/ 97.
[133] Kevser Sûresi/108.
[134] *TDEA*, "Kevser", İstanbul, 1982, c. 5, s. 300.

"Küntüm hayra ümmetin uhricet li'n-nâsi[135]

Divan'ın dibace kısmında Ni'met, Âl-i İmrân suresinin 110. ayetinden iktibas yapmış ve şairleri övmüştür:

"(20) Ḥażretlerinüñ [2a] zümre-i ümmet-i maḳbūle-i sütūde-cāhından itmekle dībāce-i ser-nāme-i mübāhātımuz hem-ser-i Ferḳadān u ber-feḥvā-yı küntüm ḫayra ümmetin uḫricet li'n-nāsi…"

"Meliki'n-nâs/İlāhi'n-nâs"[136]

Divanı'n dibace bölümünün hamd ve salât u selâm kısımlarında Ni'met, Nâs suresinin 2. ve 3. âyetlerine iktibas yapmıştır:

"(13) ol Meliki'n-nās (14) İlāhi'n-nāsa olsuñ ki…"

Nasr Suresi[137]

Tefe'ül, sözlük anlamıyla fal açma, fala bakma, uğur sayma, hayra yorma gibi anlamlara gelmektedir[138]. Edebî bir kavram olarak tefe'ül, özellikle kitap falı olarak bilinir. Kutsal kitapların, tanınmış şairlerin divanlarının veya dinî, tasavvufî eserlerin bir niyet veya dilek tutularak rastgele açılması neticesinde, ilk göze çarpan ifadelerin okunarak yorumlanması, "tefe'ül, tefe'ül etmek" olarak tanımlanmıştır[139]. Divan şiirinde sık sık rastlanan tefe'ül ile ilgili beyitlerde, bu uygulamanın genellikle Kur'an'ın rastgele açılması ve karşılaşılan ilk sure veya âyetin fal niyetiyle yorumlanmasından meydana gelmektedir. Ni'met'in bu beyitte "Kur'an-ı Kerim'den tefe'ül etmek" âdetine uyduğu görülmektedir ve Kur'an-ı Kerim'in 110. suresi olan Nasr âyeti ile yardım edileceği müjdesi verilmiştir:

---

[135] "Siz insanlar için çıkarılmış en hayırlı ümmetsiniz."; Âl-i İmrân/110.

[136] "İnsanların melikine / İnsanların İlâhına"; Nâs/2-3.

[137] Nasr Sûresi/110.

[138] Pala, "Tefe'ül", *age.*, 445.

[139] Ali Fuat Bilkan, "Tefeül ile Ad Verme Geleneği ve Emir Timur'un Adı", *Millî Folklor Üç Aylık Uluslararası Kültür Araştırmaları Dergisi*, Geleneksel Yayınları, Ankara, 2010, S. 85, s. 133.

Gūş idüp bu es̱eri ben de tefe'ül itdüm

Oldı Naṣr āyeti pīrāye-i ser-saṭr-ı şühūd

(Tr. 33/11)

"Rabbü'l-Felâk [140]

Yeni yılın gelişi için yazılmış bir tarih beytinde şair, padişaha "*Rabbü'l-Felāḳ*" yani *"sabahı meydana getiren Rabb"*in nice ay ve yıl tacının ve tahtının süsünü arttırması ve onu daima hatalardan koruması şeklinde duada bulunmaktadır. Bu beyitte şair, Felâk suresine iktibas yapmıştır:

Niçe māh u sāl zīb-efżā-yı tāc u taḫt olup

Ḥıfz ide dā'im ḫatādan ẕātını *Rabbü'l-Felāḳ*

(Tr.67/5)

"Ulü'l-elbâb"[141]

"*Ulü'l-el-bâb*", *akıl sahipleri, akıllı kimseler* manasındadır. Kur'an'da çok sayıda âyette akıl sahiplerine hitap edilir[142]. Bu beyitte, o akıl sahipleri yüksek kemeri görmüş, yedi iklim feleği içinde onun eşinin, benzerinin olmayacağını söylemişlerdir:

Görüp bu ṭāḳ-ı bülendi didi o *ulü'l-elbāb*

Olur mı aña muʿādil sipihr-i heft-ḳıbāb

(B. 15)

---

[140] "Sabahı meydana getiren Rabb"; Felâk/ 1.
[141] Âl-i İmrân/ 190; Bakara/ 179, 269.
[142] Yılmaz, *age.*, s. 156.

"Seylü'l-ʿArim"[143]

Arim, Kur'an-ı Kerim'de Sebe suresinin 16. âyetinde Sebe halkının cezalandırıldığının bahsi geçen ve bu büyük sel baskını sırasında yıkılmış set, barajdır[144]. Müşriklerin ahireti inkâr etmeleri ve sonucunda cezalandırılmaları konu edilir. Ni'met aşağıdaki verilen beyitte bu olaya telmih yapmıştır:

Ḳahrı cārī düşmene mānende-i seylü'l-ʿArim

Luṭfı sārī hem-çü Zemzem ʿāleme bī-imtinān

(Tr. 85/5)

---

[143] "Fakat onlar yüz çevirdiler. Biz de üzerlerine Arim selini gönderdik. Onların bahçelerini, ekşi meyveli ağaçlar, acı ılgın ve biraz da sedir ağacı bulunan iki bahçeye çevirdik."; Sebe/16.
[144] Ömer Faruk Harman, "Arim", *DİA*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1991, c. 3, s. 373.

2.2.2. TARİHÎ VE EFSANEVÎ ŞAHISLAR

Ni'met Divanı'nda yer alan tarihî ve efsanevî şahıslar, tespit edebildiğimiz kadarıyla, alfabetik sıra ile biyografik kaynaklarda geçen bilgilerle de desteklenmek suretiyle verilmiştir.

2.2.2.1. Abdullah Paşa (Boynueğri, Seyyid)

Abdullah Paşa, II. Ahmed döneminde Mısır valiliğini kabul etmediği için öldürülen Kerküklü Firâri diye meşhur Seyyid Hasan Paşa'nın oğludur[145]. Enderun'da yetişen Abdullah Paşa, kapıcılar kethüdâsı[146] iken H. Muharrem 1151/M. Nisan-Mayıs 1738 yılında mîrahûr-ı evvel[147] olmuştur. Daha sonra vezirlik rütbesiyle H. Zilkâde 1158/M. Kasım-Aralık 1745'te Kıbrıs valiliğine, H. Ramazan 1159/ M. Eylül-Ekim 1746'da Rakka valiliğine, aynı yıl aralık ayında ikinci kez Kıbrıs valiliğine getirilmiştir. H. Rebîülevvel 1160/M. Mart-Nisan 1747 yılında Aydın muhassılı[148] olan Abdullah Paşa, aynı yıl içinde H. 17 Şaban 1160/M. 24 Ağustos 1747'de sadrazam olmuştur[149]. Daha sonra bu görevinden alınmış ve Rodos'a sürgüne gönderilmiştir. Bir süre sonra H. Cemâziyelâhir 1163/M. Mayıs 1750 tarihinde Konya, sonra Bosna ve H. 1164/M. 1751'de Mısır, H. 1166-67/M. 1753'te Halep, H. 1169-70/M. 1756'da Rakka, H. 1170-71/M. 1757'de Diyarbekir valisi olmuştur[150]. H. Cemâziyelevvel 1173/M. Aralık-Ocak 1759-60 yılında tekrar Halep

---

145 Müjdat Uluçam, "Abdullah Paşa (Boynueğri, Seyyid)", *Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1999, c.1, s. 18.

146 "Kapı kethüdası, valilerle sancak beylerinin, dairelerin ve patrikhanenin Bâb-ı Âli ve resmî dairelerdeki işlerini takip etmek üzere tâyin eyledikleri memura verilen addır."; Pakalın, "Kapı kethüdası", *age.*, c. 2, s. 172.

147 "Mirahur, sarayda at işlerine bakan memurun unvanıdır. Mirahurlar büyük ve küçük adıyla iki tane idi. Bunlara o mânaya gelen "mirahur-ı evvel", "mirahur-ı sani" denilirdi. Birincisi ahır halkının, saraçların, yedekçilerin âmiri idi."; Pakalın, "Mirahur", *age.*, c. 2, s. 541.

148 "Muhassıl, devlete ait vergi ve resimleri tahsil ile mükellef olan memurlar hakkında kullanılır bir tâbirdir."; Pakalın, "Muhassıl", *age.*, c. 2, s. 569.

149 Mehmed Süreyyâ, *age.*, c. III, s. 382-383.

150 Uluçam, *age.*, c. 1, s. 18.

valisi olarak görevlendirilmiş ve bu görevde iken H. Şaban 1174/M. Mart-Nisan 1761 tarihinde vefat etmiştir[151].

Ni'met Divanı'nda 75. tarihte Abdullah Paşa'nın sadrazam oluşuna ve 76. tarihte bir mektep yaptırmasına birer tarih düşürülmüştür. Ayrıca Abdullah Paşa, hayırsever oluşu ve makamının yüceliğiyle Divan'da övülmüştür:

Eyleyüp re'y-i rezīninde iṣābet ʿizz ile
İtdi ʿAbdu'llāh Paşa bendesin vālā-maḳam

(Tr. 75/4)

Şād olup ser-cümle ʿālem yazdılar tārīḫini
Geldi ṣadr-ı mihre ʿAbduʾllāh Paşa-yı benām (H. 1160/M. 1747)

(Tr. 75/14)

İşte ez-cümle ḫayır-ḫʷāhı vezīr-i aʿẓamı
Seyyid ʿAbduʾllāh Paşa kim odur faḫr-i ḳurūm

(Tr. 76/3)

Başladı Niʿmet elif bādan yazup tārīḫini
Yapdı ʿAbdu'llāh Paşa mekteb-i kenz-i ʿulūm (H. 1161/M. 1748)

(Tr. 76/7)

2.2.2.2. Ahmed Paşa (Hacı, Foçalı)

Ailesi Alanyalı olan Ahmed Paşa, III. Ahmed devri sadrazamlarından Kalaylıkoz Ahmed ve Baltacı Mehmed paşaların kethüdâsı Osman Ağa'nın akrabasından Cafer Ağa'nın oğludur[152]. Foça'da doğan Ahmed Paşa, Şehlâ ve Kör

---

[151] "Muhsinzade Mehmet Paşa ile yer değiştirerek ikinci defa Halep valiliğine getirildi (Temmuz 1758), bu görevdeyken öldü ve Ebubekir Tekkesi'ne defnedildi."; Uluçam, *age.*, c.1 s. 18.
[152] Feridun Emecen, "Ahmed Paşa, Şehlâ", *DİA*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1989, c. 2, s. 114.

lakaplarıyla bilinmektedir. H. 1149-50/M. 1737 yılında sadaret kethüdâsı[153], H. 1150-51/M. 1738'de vezâretle sadaret kaymakamı[154], aynı yıl içinde Aydın mutasarrıfı[155], H. 1151-52/M. 1739'da rikâb-ı hümâyun kaymakamı[156], ardından da nişancı olmuştur[157]. Daha sonra H. 27 Rebîülevvel 1153/M. 22 Haziran 1740 yılında sadrazam olmuş ve iki yıla yakın bu görevde kalmıştır[158]. H. 1154-55/M. 1742 tarihinde azledilmiş ve Rodos'a sürgüne gönderilmiştir. Sürgünden sonra H. 1155-56/M. 1743'te Rakka ve Sayda valisi, H. 1156-57/M. 1744'te Kars seraskeri H. 5 Zilkâde 1157/M. 10 Aralık 1744'te Halep valisi, H. 1157-58/M. 1745'te Anadolu valiliği ve ikinci defa Kars seraskeri olmuştur[159]. H. Ramazan/Şevval 1165/M. Ağustos 1752 yılında tekrar Halep valiliğine getirilmiş ve H. Rebîulâhir 1166/M. 1753 tarihinde burada vefat etmiştir[160]. Ahmed Paşa'nın İstanbul'da yaptırdığı çeşme ve bazı hayır eserleri bulunmaktadır.

Ni'met Divanı'nda 8. ve 9. tarihlerde Hacı Ahmed Paşa'nın Fatih Sultan Mehmed'in türbesine iki yeni çeşme, 10. tarihte bir mektep ve 12. tarihte ise bir kasır yaptırmasına birer tarih düşürülmüştür:

Evvel ābın içüp andan didi Niʿmet tārīḫ

Maḳam-ı ʿayn-ı ʿaṭā çeşme-i Aḥmed Paşa (H. 1154/M. 1741)

(Tr. 8/8)

---

153 "Sadaret kethüdası, sadrazamların birinci derecede yardımcısı olan memur hakkında kullanılır bir tâbirdir."; Pakalın, "Sadaret kethüdası", *age.*, c. 3, s. 80.

154 "Sadaret kaymakamı, sadrazamların sefere memur oldukları zamanlarda devlet merkezindeki işleri görmek üzere vezirlerden bıraktıkları vekil hakkında kullanılır bir tâbirdir."; Pakalın, "Sadaret kaymakamı", *age.*, c. 3, s. 79.

155 "Mutasarrıf, sancak adı verilen teşekkülün başında bulunan memur hakkında unvan olarak kullanılır bir tâbirdir."; Pakalın, "Mutasarrıf", *age.*, c. 2, s. 586.

156 "Rikâb-ı hümayun kaymakamlığı, sefer münasebetiyle İstanbul'dan ayrılan sadrazamın vekiline verilen addır."; Pakalın, "Rikâb-ı Hümayun Kaymakamlığı", *age.*, c. 3, s. 45.

157 Aydın Topaloğlu, "Ahmed Paşa (Hacı, Foçalı)", *Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1999, c.1, s. 145.

158 Emecen, *age.*, c.2, s. 114.

159 Topaloğlu, *age.*, c.1, s. 145.

160 Emecen, *age.*, c. 1, s. 114.

Yād idüp eyledi ṣād-āb Muḥammed Ḫānı

Çeşme-i āb-ı ḥayātı Ḥacı Aḥmed Paşa (H. 1154/M. 1741)

(Tr. 9/7)

Niʿmetā şu gibi ezberle yazup tārīḫin

ʿİlme ḳān oldı bu nev-mekteb-i Aḥmed Paşa (H. 1152/M. 1739)

(Tr. 10/16)

Niʿmetā vech-i cemīl ile didüm tārīḫin

Yapdı bu ḳaṣr felek-i der-gehi Aḥmed Paşa (H. 1154/M. 1741)

(Tr. 12/18)

2.2.2.3. Ali Paşa (Hekimoğlu)

Ali Paşa, H. 15 Şaban 1100/M. 4 Haziran 1689 tarihinde İstanbul'da doğmuştur. Babası Giritli Hekimbaşı Nuh Efendi'dir. İyi bir eğitim alan Ali Paşa, H. 1134-35/M. 1722 yılında mîr-i mîranlık[161] payesiyle Adana valiliğine getirilmiştir[162]. H. Safer 1137 /M. Ekim-Kasım 1724'te Halep valisi olarak İran seferine katılmıştır. Tebriz fethi sırasında gösterdiği başarılarından dolayı H. 3 Safer 1138/M. 11 Ekim 1725'te vezirlik göreviyle Anadolu beylerbeyliğine, ertesi yıl da Şark seraskerliği ve Tebriz muhafızlığına, H. 1139-40/M. 1727'de önce Şehrizor, sonra Sivas valiliğine getirilmiştir. İranla olan savaşların başlaması üzerine Diyarbekir valiliğine atanmış ve sonra da H. Ramazan-Şevval 1142/M. Nisan 1730 tarihinde Hemedan muhafızlığıyla görevlendirilmiştir. Tebriz'in İranlıların eline geçmesi üzerine seraskerliğe atanan Ali Paşa, burada Rûmiye (Urmiye)'yi ve Tebriz'i geri almış ve bu başarılarından dolayı da H. 15 Ramazan 1144/M. 12 Mart 1732 tarihinde

---

[161] "Mir-i miran, mülkî rütbelerden birinin adıdır. "Beyler Beyi" demektir."; Pakalın, "Mir-i Miran", *age.*, c. 2, s. 545.

[162] M. Münir Aktepe, "Hekimoğlu Ali Paşa", *DİA*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1998, c. 17, s. 166.

sadrazamlığa getirilmiştir[163]. Birçok başarı gösteren Ali Paşa, seraskerlik, valilik, muhafızlık gibi çeşitli görevlerde bulunmuştur ve H. 9 Zilhicce 1171/M. 14 Ağustos 1758 yılında vefat etmiştir.

Ni'met Divanı'nda 13. tarihte Ali Paşa'nın sadrazam oluşuna bir tarih düşürülmüştür.

Cihāna müjde idüp didi Niʿmet bendesi tārīḫ
Gelüp iclālle ṣadra vezīr oldı ʿAlī Paşa (H. 1145/M. 1732)

(Tr. 13/25)

2.2.2.4. Hz. Ali (Murtazâ, Hayder)

Hz. Ali, Hz. Peygamber'in damadı ve aynı zamanda dört büyük halifeden dördüncüsüdür[164]. Bedir, Uhud, Hendek gibi muhârebeler yanında birçok gazvelere katılmış ve Hayber'de destanlaşan bir sancaktarlık yapmıştır[165].

Bilindiği üzere Hz. Ali'nin lakapları arasında Murtazâ (seçilmiş, gözde) ve Haydar (aslan)'da vardır. Ni'met Divanı'nda beyitlerde ahlâklı oluşu, savaşçı yönü ve kahramanlıkları ile söz konusu edilmiştir. Bazen memduha sıfat olmuş ve bazen de memduhun adının Ali olması sebebiyle teşbihe konu olmuştur:

Sensin ol şīr-i neberd-i Ḥaydar-ı Ḫayber-güşā
Bir ġażā itdüñ ki dil-şād oldı rūḥ-ı Murtażā

(T. 7/3)

---

[163] Ali Birinci vd., "Ali Paşa (Hekimoğlu)", *Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1999, c. 1, s. 226-227.
[164] Ethem Ruhi Fığlalı, , "Ali", *DİA,* Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1989, c. 2, s. 371.
[165] Pala, "Ali", *age.,* s. 18-19.

2.2.2.5. Aristo

Aristo, M.Ö. 384-322 yıllarında yaşamış ve İslâm düşüncesi üzerinde önemli etkileri olmuş ünlü Yunan filozofudur[166]. Divan şiirinde aklın temsilcisi, hikmet ve tedbirli düşünmenin sembolüdür. Ni'met Divanı'nda üç beyitte geçen Aristo, memduhun zekâ sahibi, tedbirli düşünen, bilgili bir zat olduğunu belirtmek için memduha bir sıfat olmuştur:

O ḫıred-mend-i melek-ḫaṣlet Aristo-fiṭnat

İtdi bu ḳaṣr-ı feraḥ-zāyı daḫi ṭarḥ u binā

(Tr. 12/9)

Ol şehen-şāh-ı Aristo-reʾy-i Eflāṭun-ḫıred

Eyledi devlet-sarāyından bu cāyı intiḫāb

(Tr. 25/6)

Bazen vezin gereği Risto şeklinde de kullanılmıştır:

Ey veliyy-i niʿmet-i Risto-meniş evṣāfuñı

Ḥaḳḳ-ı taʿbīr ile mümkin mi ide Niʿmet edā

(Tr. 7/19)

2.2.2.6. Âsaf

Doğu edebiyatlarında vezirin eş anlamlısı olarak kullanılan bu unvan, İslâmî kaynaklarda Hz. Süleyman'ın veziri olarak geçen kişidir[167]. Şair, genellikle bir şahsın sadâreti için yazdığı tarihlerde, o şahsa "Âsaf"'lığı yakıştırır, onu fazilet, sadâkat, ihlas gibi sıfatlarla yüceltir:

---

[166] Zavotçu, "Aristo (Aristoteles)", *age*., s. 30; Pala, "Aristo", *age.*, s. 26.
[167] Pala, "Âsaf", *age.,* s. 33.

Ṣarf-ı himmet idüp ol Āṣaf-ı gerdūn-zīnet

Yapdı bir böyle ḥarem-ḫāne-i ʿiṣmet-pīrā

(Tr. 12/8)

Olsa dehlīzine ferşide sezā aṭlas-ı çarḫ

Kʾoldı ol Āṣaf-ı zī-şāna maḳām u meʾvā

(Tr. 12/15)

Görüp ol dāver-i Āṣaf-menişüñ reftārın

Ḫidemātında ṣadāḳatle o şāh-ı dānā

(Tr. 17/5)

Görüp ol Āṣafuñ ḥüsn-i sülūk u ṣıdḳ u iḫlāṣın

Teveccüh-sāz-ı raġbet oldı aña ol şeh-i naḳḳad

(Tr. 48/4)

2.2.2.7. Ayşe Kadın

Sultan I. Mahmûd'un başkadını olan Ayşe Kadın, H. 1159/M. 1746 yılında Fatih'te Çörekçikapısı'nda çeşme ve mektep yaptırmıştır[168].

Başkadın ismi ile zikredilen Ayşe Kadın'ın Ni'met Divanı'nda 6. tarihte bir çeşme, 22. tarihte bir mektep, 72. tarihte bir çeşme ve bir sebil yaptırmasına şair, tarih düşürmüştür:

Niʿmetā itmāmına ṭarḥ itdi bir tārīḫ-i nev

Ḳıldı Başḳadın bu dil-cū-çeşmeyi liʾllāh binā (H.1158/M. 1745)

(Tr. 6/5)

Tārīḫ didi Niʿmet gibi bī-ḥadd u ʿad şeyḫ ü ṣabī

Yapdı bu zībā mektebi Başḳadın-ı ʿālī-cenāb (H. 1158/M. 1745)

(Tr. 22/11)

168 Mehmed Süreyyâ, *age.*, c. I., s. 50.

Ābı-veş tārīḫi cārī oldı Niᶜmet ḫāmeden

Māᶜ-i cūdın ḳıldı Başḳadın reh-i Ḥaḳda sebīl (H. 1158/M. 1745)

(Tr. 72/9)

2.2.2.8. Aziz-i Mısr

Hâssa ordusu baş veziri ve Yusuf kıssasında Zeliha'nın kocası olan Aziz[169], bu beyitte memduha bir sıfat olmuştur ve memduhun cömert oluşu dile getirilmiştir:

Ol şehen-şāh-ı kerem-kār ᶜAzīz-i Mıṣr-ı cūd

Eyledi luṭfıla sīr-āb ᶜālemi mānend-i Nīl

(Tar. 72/2)

2.2.2.9. Behmen

İran'ın Keyâniyân sülalesi hükümdarlarından Güştasb'ın torunu ve İsfendiyar'ın oğlu Erdşîr'in lakabıdır[170]. Behmen tarihî-efsanevî bir kişiliktir ve diğer Şehnâme kahramanları gibi şiirlerde yiğitlik simgesi olarak anılır:

El ursa ḳavs-ı Behmene tīri geçerdi āhına

Düşürdi çāh-ı Bījene aᶜdāyı bīm-i ḳahrı hem

(K. 4/30)

2.2.2.10. Beşir Ağa (Hacı)

Harem ağalarının en ünlülerinden olan Hacı Beşir Ağa, muhtemelen 17. yüzyıl ortalarında doğmuş ve küçük yaşta zenci köle olarak İstanbul'a getirilmiştir[171]. Kızlar ağası Yapraksız Ali Ağa'nın yanında yetişmiş ve saraya alındıktan sonra

---

169 Zavotçu, "Aziz", *age.*, s. 44; Ahmet Talat Onay, *Açıklamalı Divan Şiiri Sözlüğü Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar ve İzahı,* (Haz. Cemâl Kurnaz), "Yûsuf- Züleyhâ", H Yayınları, İstanbul, 2009, s. 493.

170 Zavotçu, "Behmen", *age.*, s. 59.

171 Abdülkadir Özcan, "Beşir Ağa, Hacı", *DİA*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1992, c. 5, s. 555.

Şehzade Ahmed'in dairesinde hizmet görmüştür[172]. H. Rebiyülâhir 1119/M. Temmuz 1707 yılında saray hazinedarı[173], H. 1129/M. 1717 tarihinde de Dârüssaâde ağası[174] olmuştur[175]. On üç yılı III. Ahmed, on altı yılı da I. Mahmûd zamanında olmak üzere toplam yirmi dokuz yıl harem ağalığı yapan Beşir Ağa, 13 Cemâziyelevvel 1159/M. 3 Haziran 1746'da vefat etmiştir. Beşir Ağa, sarayda ve özellikle I. Mahmûd üzerinde büyük nüfuz sahibi olmuş ve önemli mevkilere tayinlerde tesirli olmuştur. Cami, medrese, sebil, kütüphane, mescit, tekke, külliye gibi birçok hayır eseri yaptırmıştır. Ayrıca kurduğu vakıf kütüphanelerinden başka bir de nadir eserlerden oluşan, çok zengin özel bir kütüphanesinin bulunduğu bilinmektedir[176].

Ni'met Divanı'nda adı çok kez geçen Hacı Beşir Ağa'nın 11. tarihte bir medrese ve bir cami, 26. tarihte Bursa'da bir çeşme, 54. tarihte Ayasofya'da bir çeşme, 55. tarihte Belgrat'ta bir çeşme yaptırmasına tarih düşürülmüştür:

Bu dārü'l-ʿilm-i bālā-ṭarḥı lillāh eyleyüp bünyād
Hele bu bābda iḥyā-yı ʿulūm itdi Beşīr Aġa (H. 1157/M. 1744)
(Tr. 11/15)

Ol Beşir-i kām-kāruñ ʿayn-ı cūdından gel iç
Mā Emīr Sulṭān-ı rūḥ-ı pākine āb-ı ḥayāt (H. 1154/M. 1741)
(Tr. 26/9)

---

172 Havva Koç, "Beşir Ağa (Hacı)", *Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1999, c. 1, s. 315.
173 "Kıymetli evani, eşya ve emvalin konulduğu yeri idare ve muhafazaya memur olanlar hakkında kullanılır bir tabirdir."; Pakalın, "Hazinedar", *age.*, c. 1, s. 785.
174 "Dâr-üs-saade ağası, saray memurlarının büyüklerinden biri olan kızlar ağasının unvanı idi."; Pakalın, "Dâr-üs-saade ağası", *age.*, c. 1, s. 400.
175 Mehmed Süreyyâ, *age.*, c. II, s. 20.
176 Koç, *age.*, c. 1, s. 316.

2.2.2.11. Beşir Ağa

Mora muhassılı Ahmed Paşa'nın kölesi olan Beşir Ağa, Moralı lakabıyla anılmaktadır[177]. H. 1137/M. 1724-25 yılında saraya girmiş, H. 1143/M. 1730'da Sultan I. Mahmûd'un musâhibi[178], H. 1144/M. 1731-32 yılında da padişahın hazinedarı olmuştur. H. 13 Cemâziyelevvel 1159/M. 3 Haziran 1746 tarihinde Hacı Beşir Ağa'nın yerine Dârüssaâde ağalığına getirilmiştir[179]. Hacı Beşir Ağa gibi I. Mahmûd üzerinde etkisi fazla olan Beşir Ağa, sadrazam tayinlerinde bile önemli rol oynamış fakat bir kısım adamlarının vezirlere, kadı ve müftülere hakaretleri ve görevlerini kötüye kullanmaları, ayrıca kendi adının da bazı rüşvet olaylarına karışması üzerine H. 1165/M. 1752 yılında bu görevinden alınmıştır[180]. Daha sonra da H. Şaban 1165/M. Haziran-Temmuz 1752 tarihinde azledilmiştir. Aynı zamanda iyi bir hattat olan Beşir Ağa, celî-sülüs yazıda ustalık kazanmış ve bu yazıda birçok eser vermiştir. Bu eserlerin başlıcalarından bazıları şunlardır: Ayasofya'nın Bâb-ı Hümâyun tarafındaki Ayasofya Camii'ne bitişik imaretin üstündeki 1743 tarihli kitâbe[181], bu imarete ambar olarak kullanılan Bizans yapısı Skeuophylakion kapıları üstündeki 1743 tarihli kitâbeler, Ayasofya Meydanı'nda köşedeki su terazisine bitişik 1747 tarihli çeşme kitâbesi, Şehzadebaşı'nda kiliseden çevrilme Kalenderhane Camii içindeki 1747 tarihli kitâbesi gibi birçok eser meydana getirmiştir[182]. Hattatlığı yanında ok ve tüfek atmada da kabiliyetli olan Beşir Ağa'nın Okmeydanı'nda menzil sahibi olduğu da bilinmektedir[183].

---

177 Abdülkadir Özcan, "Beşir Ağa, Moralı", *DİA*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1992, c. 5, s. 555.

178 "Padişahların gerek saraydaki ağalardan gerek vezir ve beylerbeyilerden "musahip" denilen malûmatlı, sözünden sohbetinden istifade edilen veyahut zarif, nüktedan ve hazır cevap zatlardan maiyyetleri vardı."; Pakalın, "Musahib", *age.*, c. 2, s. 583.

179 Mehmed Süreyyâ, *age.*, c. 2, s. 20.

180 Özcan, *age.*, c. 5, s. 556.

181 "Kitâbe, binaların kemerlerine, kapı üzerlerine, çeşme ve sebil gibi şeylerin cephelerine konulan yazılı levha; böyle bir levhanın yazısı yerinde kullanılır bir tâbirdir."; Pakalın, "Kitâbe", *age.*, c. 2, s. 284.

182 Ali Alparslan, "Beşir Ağa", *Yaşamları ve Yapıtlarıya Osmanlılar Ansiklopedisi*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1999, c. 1, s. 315.

183 Özcan, *age.*, c. 5, s. 556.

Ni'met Divanı'nda Hacı Beşir Ağa gibi Moralı Beşir Ağa'nın da adı çok kez zikredilmiştir. Beşir Ağa'nın 14. tarihte Dârüssaâde ağası oluşuna, 59. tarihte Beşiktaş tarafında taş dikmesine[184] yani nişantaşı[185] sahibi oluşuna, 18. ve 71. tarihlerde bir çeşme, 90. tarihte bir kasır yaptırmasına ve 100. tarihte Kalenderhâne Camii'ni yenilemesine şair, bir tarih düşürmüştür. Ayrıca birçok yönleri ile Ni'met Divanı'nda övülen Hacı Beşir Ağa, ilim sahibi, cömert, hayırsever bir zat oluşu yönleriyle de Divan'da söz konusu edilmiştir:

Dārü'ǿs-saʿāde-i cāhın ʿizle ḳıldı pür-zīb
Gencūr-ı pādişāhī Beşīr Aġay-ı dānā (H. 1159M. 1746)
(Tr. 14/13)

Mükerrem-i muḥarrem ḫaṣ-güzīn-i mekremet-cūyı
Beşīr Aġa-yı dānā ʿāṭıfet-kār-ı kerem-pirā
(Tr. 18/5)

Ol şehüñ gencver-i ḫāṣṣı Ḥażret-i Beşīr Aġa
Aḫter-i iḳbāli olmaḳda felekde şuʿle-pāş
(Tr. 59/2)

Müjde bī-pervā sebū urdı Beşīr-i kām-cū
Sikkeyi mermerde ḳazdı bu maḥalde dikdi ṭaş (H. 1158/M. 1745)
(Tr. 59/10)

---

184 "Taş dikmek, rekor kırma yerinde kullanılır bir tâbirdir. Okçulukta rekor kıranlar için taş dikildiğinden bu tâbir meydana gelmiştir."; Pakalın, "Taş dikmek", *age.*, c. 3, s. 419.

185 "Nişantaşı, ok müsabakasında atılan okun düştüğü yere, hatıra olarak, dikilen taş hakkında kullanılır bir tâbirdir. "Menziltaşı"da denilen bu taşa ok atanın adıyla atıldığı tarih yazılırdı."; Pakalın, "Nişantaşı", *age.*, c. 2, s. 700-701.

2.2.2.12. Bihzâd (Behzâd)

Büyük bir Türk minyatür ressâmı olan Bihzâd, Mânî gibi sanatı ile efsaneleşmiş, yaptığı resimler ve resimlerdeki yeteneği ile övülen bir sanatçı olmuştur[186]. Beyitlerde bu yönüyle anılan Bihzâd, daha çok "nakş", "nukûş", "hâme", "nigâr" gibi kelimelerle birlikte kullanılmıştır. Ni'met, binaların imarı için yazdığı tarihlerde bu yapıların güzelliği ile Bihzâd'ın kalemini ya da şanını kıyaslamıştır. İmar edilmiş bu eserlerin güzelliği karşısında Bihzâd'ın kalemi ve eserleri değersiz kalmıştır:

Mū-şikāfān seyr idüp naḳş u nigārın didiler
Şān-ı Bihzādı bu resm-i tāze meksūr eyledi

(Tr. 102/14)

Gören ol ḫurde-nuḳūş u ṣuveri eyler mi
Es̱er-i ḫāme-i Bihzādı hünerden maʿdūd

(Tr. 34/10)

Ya ol naḳş u nigār-ı ḫurde-kārīsin eger görse
İderdi baḥre ilḳā şübhesiz ās̱ārını Bihzād

(Tr. 35/5)

2.2.2.13. Bijen

Firdevsî'nin Şehnâme'de savaşlarını anlatıp yiğitliğini övdüğü efsanevî kahraman Bijen, Farsların tarihî-efsanevî kahramanlarından Rüstem'in torunudur[187]. Kahramanlık simgesi Bijen, şiirlerde genellikle Efrâsiyâb tarafından içine atıldığı kuyu ile birlikte verilir. Aşağıdaki beyitte de Bijen'in kuyuya hapsedilmesi olayına telmih yapılmıştır:

---

186 Pala, "Bihzâd", *age.*, s. 72; Zavotçu, "Bihzâd", *age.*, s. 67.
187 Zavotçu, "Bijen", *age.*, s. 67-68.

El ursa ḳavs-ı Behmene tīri geçerdi āhına

Düşürdi çāh-ı Bījene aʿdāyı bīm-i ḳahrı hem

(K. 4/30)

2.2.2.14. Cem (Cemşid)

Cem, İran'da ilk önce saltanat süren, Pişdâdiyân sülâlesinin dördüncü ve en büyük hükümdarıdır[188]. Divan şiirinde Osmanlı padişahları, şairler tarafından sürekli olarak Cem'le kıyaslanarak yüceltilmişlerdir ve bazen de padişahın yanında Cemşid küçültülmüştür[189]. Ni'met, şiirlerinde dönemin padişahını övmek maksadıyla Cem'i bir sıfat olarak kullanmıştır. Şair, padişahın askerî yönünü, adaletli, cömert oluşunu vermek için Cem ile memduh arasında ilgi kurmuştur:

Ḫıdīv-i Cem-sipeh Sulṭān Maḥmūda ola esʿad

Leb-i deryāda bünyād oldı raʿnā ḳaṣr-ı nev-īcād

(Tr. 50/5)

Mālik-i mülk-i ḫilāfet āb-ı rūy-ı salṭanat

Kām-baḫşā-yı ʿināyet dād-kār-ı Cem-maṣīr

(Tr. 52/1)

İşte ez-cümle bu zībā-belde-i manṣūreyi

Eyledi ās̱ār ile iḥyā o şāh-ı Cem-nişān

(Tr. 86/4)

Bu beyitte Cem ile devrin padişahı kıyaslanmıştır, Cem gibi padişahların âleme çok geldiği fakat zamanın padişahı gibi cömert bir sultanın dünyaya daha gelmediği belirtilmiştir:

Ḥāṣılı bir böyle sulṭān-ı kerem-ver gelmedi

Gerçi geldi ʿāleme çoḳ pādişāh-ı Cem-nişān

(Tr. 87/8)

---

188 Zavotçu, "Cem", *age.*, s. 88; Pala, "Cem", *age.*, s. 86.

189 Dursun, Ali Tökel, "Cemşid", *Divan Şiirinde Mitolojik Unsurlar*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2000, s. 136.

Bilindiği üzere, Divan şiirinde Cem ile birlikte "bezm", "şarap", "câm-ı Cem", "eğlence", "işret" gibi birçok kelime ve terkip kullanılmıştır. Şair de bu kelime ve terkipleri kullanarak telmih ve tenasüp sanatlarına başvurmuştur:

Şenlendi ṣahbā-ḫāneler ḳaldı tehī kāşāneler

Tertīb idüp cānāneler ṣaḥn-ı çemende bezm-i Cem

(K. 4/4)

Biz ʿışḳla üftādeyiz āvāreyiz āzādeyiz

ʿİşret içün āmādeyiz sāḳi bize ṣun cām-ı Cem

(K. 4/16)

2.2.2.15. Dârâ (Keykûbâd)

Keyâniyân sülâlesinin dokuzuncu padişahı olan Dârâ, çoğu zaman İskender ile birlikte savaş sahnelerinde yer alır[190]. Divan şiirinde çokça adı geçen Acem hükümdarlarındandır[191]. İskender'le yaptığı destansı savaşları, büyük bir saltanata, tac ve tahta sahip olması nedeniyle ululuk, azamet ve büyük bir görkemin sembolü olmuştur. Nimet, şiirlerinde memduh ile Dârâ'yı karşılaştırmış ve memduhun ondan kat kat üstün olduğunu ifade etmek için Dârâ ile birlikte "der-bân", "bende", "der-be-der" ifadelerini kullanmıştır:

Şehen-şāh-ı cihān Sulṭān Maḥmūd-ı felek-dergāh

Sezādur bende olsa dergehinde Ḫüsrev ü Dārā

(Tr. 11/1)

Şevket ü dārātına naẓarla Dārā der-be-der

Cūdına nisbetle Ḫātem bī-nevā şaḫs-ı denī

(Tr. 98/3)

Müşerref eyledikçe gāhi ḳaṣr-ı dil-ārāyı

Revā sulṭān-ı ʿālem eylese der-bān Dārāyı

(B. 49)

---

190 Pala, "Dârâ", *age.*, s. 106.
191 Tökel, "Dârâ", *age.*, s. 155.

2.2.2.16. Efrâsiyâb

Peşeng'in oğlu, Feridun'un torunlarından olan Efrâsiyâb, Şehnâme'de geçen olağanüstü kahramanlardan biridir[192]. Divan şiirinde kahramanlık, saltanat ve hükümdarlık sembolü olmuş bir şahsiyettir. Genellikle memduh övülürken, bir kıyas malzemesi olarak kullanılmıştır. Fakat Ni'met Divanı'nda Efrâsiyâb, memduhun yanında küçültülmüş ve memduhun dergahının kölesi olarak görülmüştür:

Mālik-i taḫt-ı ḫilāfet Ḥażret-i Maḥmūd Ḫān
Bende-i der-gāhıdur İskender ü Efrāsiyāb

(Tr. 25/1)

2.2.2.17. Emir Sultân

Asıl adı Muhammed ve lakabı Şemsüddin olan Emir Sultân, H. 770/M. 1368 yılında Buhara'da doğmuştur[193]. Çevresinde teşkil ettiği tarikat halkası ile Osmanlı Devleti'nin gelişip büyümesine de maddi ve manevi katkıları olmuştur. Bursa'ya gelerek yerleşen Emir Sultân, bugünkü Emir Sultan semtinde bir mağarada yaşamıştır ve kısa bir sürede de Bursa halkı tarafından sevilmiş, burada bir mürit halkası kurmuştur[194]. H. 832-833/M. 1429 tarihinde Bursa'da vefat etmiştir. Şair, Emir Sultan'ın Bursa şehrine gelişi olayına telmih yapmıştır:

İşte ez-cümle Burusa şehrini tenvīr iden
ʿĀrif-i biʾllāh Emīr Sulṭān-ı kerrūbī-ṣıfāt

(Tr. 26/3)

2.2.2.18. Esad Efendi (Ebûishakzâde)

Esad Efendi, H. Zilkâde 1096/M. Ekim 1685 yılında İstanbul'da doğmuştur. Osmanlı Devleti'nin 56. şeyhülislâmı Ebû İshak İsmail Efendi'nin oğlu, Şeyhülislâm

---

192 Tökel, "Efrâsiyab", *age.*, s. 156-157; Onay, "Efrâsiyâb", *age.,* s. 28.
193 Zavotçu, "Emir Sultân", *age.*, s. 136.
194 Abdullah Uçman, "Emir Sultan", *TDEA,* Dergâh Yayınları, İstanbul, 1979, c. III, s. 35-36.

İshak Efendi'nin kardeşidir[195]. İyi bir eğitim görmüş olan Esad Efendi, Mekke ve Medine müfettişliği ve fetva eminliği gibi hizmetlerde bulunmuş ve Edirne payesiyle Selanik kadılığına getirilmiştir. Daha sonra bu görevinden azledilmiş ve Anadolu kazaskerliği payesiyle ordu kadısı[196] olmuştur. Belgrad Antlaşması'nın imzalanması sırasında kendisine Rumeli kazaskerliği[197] payesi verilen Esad Efendi, H. 28 Muharrem 1157/M. 13 Mart 1744'te bu makama tayin edilmiştir. Daha sonra bu görevden azledilmiş ve H. 24 Receb 1161/M. 20 Temmuz 1748 tarihinde şeyhülislamlık makamına getirilmiştir[198]. Fakat bir süre sonra bu görevinden azledilen Esad Efendi, önce Sinop sonra Gelibolu'da ikamet etmiştir. Sonrasında İstanbul'a gelmiş ve H. 10 Şevval 1166/M. 10 Ağustos 1753 tarihinde vefat etmiştir. Aynı zamanda bir şair ve âlim olan Esad Efendi'nin birçok konuda yazılmış eserleri bulunmaktadır.

Ni'met, Divan'da 45. tarihte Esad Efendi'nin şeyhülislâmlık makamına getirilmesine bir tarih düşürmüştür:

Esʿad Efendi cāh-ı fetvāyı ḳıldı pür-zīb
İtsün hemīşe Cevvād iclāl-i cāhın esʿad (H. 1161/M. 1748)
(Tr. 45/17)

2.2.2.19. Fağfûr

Eskiden Çin hükümdarlarına verilen bir ad veya unvandır[199]. Ayrıca Çin sanatının bir ürünü olarak yapılan kase veya kapkacak türünden eşyalara da fağfûr adı verilmektedir[200]. Efsanevî bir hükümdar kişiliğini temsil eden Fağfûr, Ni'met

---

[195] Muhammet Nur Doğan, , "Esad Efendi, Ebûishakzâde", *DİA*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1995, c.11, s. 338-339.
[196] "Ordu kadısı, seferde bulunan orduda çıkacak hukukî ve şer'î meselelerin halli için ulemadan bulundurulan memurun unvanı idi."; Pakalın, "Ordu Kadısı", *age.*, c. 2, s. 729.
[197] "Rumeli kasaskeri, iki derece olan kazaskerliğin üst derecesinin adıdır. İkinci dereceye "Anadolu kazaskeri" denilirdi. Rumeli kazaskerliği, ilmiyye rütbesinin en yüksek mertebesi (derecesi) idi ve mülkiyeden vezir, askeriden müşire muadildi."; Pakalın, "Rumeli Kazaskeri", *age.*, c. 3, s. 57.
[198] Muhammet Nur Doğan, "Esad Efendi (Ebu İshakzade)", *Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1999, c. 1, s. 418-419.
[199] Tökel, "Fağfur", *age.*, s. 166.
[200] Pala, "Fağfûr", *age.*, s. 145; Tökel, " Fağfur", *age.*, s. 166.

Divanı'nda sedece bir beyitte yer almaktadır. Burada Çin Fağfûr'u gönül alan güzellikteki kasrı görünce keşke bu yapının kapıcısı olsaydım demiştir:

Kāş der-bānı olaydum dir idi Faġfūr-ı Çīn

Olsa düş çeşmi kāşīli bu ḳaṣr-ı dil-nişīn

(B. 37)

2.2.2.20. Fahreddin Râzî

Kelâm, felsefe, tefsir ve fıkıh usulü alanındaki çalışmalarıyla tanınmış bir âlimdir. H. 25 Ramazan 543/M. 6 Şubat 1149 ve H. 606/M. 1210 yılları arasında yaşamıştır. Üstün zekâsı, güçlü hafızası, etkili hitabetiyle tanınmış ve 12. yüzyılın en büyük düşünürlerinden biri kabul edilmiştir. Ayrıca Arap dili, felsefe, mantık, astronomi, tıp, matematik gibi hemen bütün ilimleri öğrenmiş ve bu alanlarda da eserler vermiş çok yönlü bir âlimdir[201]. Gazalî'den bir asır sonra yaşayan Râzî, kelâm ilmine felsefeyi sokmakla tanınır[202]. Şeyhülislâm Esad Efendi için yazılmış bir tarih beytinde şair, memduhun ilim, düşünce yönünden ne kadar üstün olduğunu beyan etmek için meşhur kelâm âlimi Fahreddin Râzî'ye telmih yoluyla göndermede bulunur:

Bī-şübhe ḳuṭb-ı rāzı itmez mi iḥtirāzı

Pīşinde Faḫr-i Rāzī eylerken ʿöẕrin īrād

(Tr. 45/7)

2.2.2.21. Felâtun (Eflâtun)

Felâtun, M.Ö. 430-348 yılları arasında yaşamış, Sokrat'ın öğrencisi ve Aristo'nun hocası olan meşhur Yunanlı filozoftur[203]. Divan şiirinde akıl, düşünce ve

---

[201] Yusuf, Şevki Yavuz, "Fahreddin er-Râzî", *DİA*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1995, c. 12, s. 89. Daha geniş bilgi için bkz. J. H. Kramers, "Râzî", *İA*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1988, c. 9, s. 645-646; Abdüllâtif Uyan, "Fahrüddin Râzî", *Menkıbelerle İslâm Meşhurları Ansiklopedisi*, Berekât Yayınevi, İstanbul, 1983, c. II, 760-765.

[202] *TDEA*, "Fahreddin Razî", Dergâh Yayınları, İstanbul, 1979, c. 3, s. 142.

[203] Tökel, "Eflâtun", *age.*, s. 422; Pala, "Eflâtun", *age.*, s. 135.

hikmetin sembolü olmuştur. Ni'met Divanı'nda Felâtun, memduha bir sıfat olmuş ve memduh, aklı, iyi tedbir sahibi olması yönleriyle Felâtun'a benzetilmiştir:

Felāṭun-ḫıred dānā-yı efḫam melceʾ-i ʿālem
Ki mis̱lin görmemişdür ḥāṣılı bu dīde-i dünyā

(Tr. 13/9)

Ḥażret-i Sulṭān Maḥmūd-ı Felāṭun-reʾy kim
Āb-ı iḥsānıla sīr-āb olmada şehr ü diyār

(Tr. 53/2)

Virdi ol ṣadr-ı muʿallāda zīb ü revnaḳ
O Felāṭun-reviş ol dāver-i dānā-yı kerīm

(Tr. 77/6)

Bu beyitte ise, memduh ile Felâtun mukayese edilmiş ve memduh, Felâtun'dan üstün tutulmuştur:

Ol şehri-yār-ı ʿādil ḥikmet-şinās-ı kāmil
Olmaz aña muʿādil ṣad-Ḳayṣer ü Felāṭun

(Tr. 83/2)

2.2.2.22. Ferîdûn

Pişdâdiyân sülalesinin altıncı hükümdarı olan Ferîdûn, İran'da 500 yıl hükümdarlık yapmıştır[204]. Edebiyatta adalet, iyiliğin temsilcisidir. Ni'met, şiirlerinde Ferîdûn'u adaletli olması ve savaşçı yönüyle anmış ve memduhu övmek maksadıyla da bu sıfatları Ferîdûn ile birlikte kullanmıştır:

Ol şehen-şāh-ı Ferīdūn-fer-i Dārā-ḫadeng
Bende-i der-gehidür ḫüsrev-i meʾmūn maḫṣūṣ

(Tr. 60/2)

---

[204] Tökel, "Feridun", *age.*, s. 166; Pala, "Ferîdûn", *age.*, s. 153.

O sulṭān-ı Ferīdūn-ṣavlet ü ṣadr-ı ṣalāt kim

Olur der-bān-ı der-gāh-ı celāli Ḳayṣer ü Dārā

(Tr. 13/4)

Ayrıca Ferîdûn'un lakabı "Ferruh" da bir beyitte geçmektedir:

Der-i ʿadlinde bu ḳaṣr-ı hümāyūn-ı cihān-dāruñ

Nigeh-dārı Ferruḫ der-bānı Keyvān ḥācibi Dārā

(Tr. 5/6)

2.2.2.23. Haccâc

Emevî komutanlarından olan Haccâc, Abdülmelik b. Mervan zamanında ordunun başına getirilmiştir. Mekke ve Hicaz bölgelerini de ele geçiren Haccâc yaptığı zulümlerle tanınmıştır ve bu yüzden de Zâlim lakabıyla anılır[205]. Divan şiirinde de zalimliği sebebiyle ele alınmaktadır. Ni'met Divanı'nda ise, sadece bir kaside beytinde geçen Haccâc, burada müjde verici olarak gösterilmiştir:

ʿArż-ı tebşīr-i berīd-i müjde-i Ḥaccāc ile

Ḫākipāy-ı şehri-yāra eyledikde rūyimāl

(K. 3/14)

2.2.2.24. Hacı Mustafa Efendi

Kastamonu'da Amarzâde Mehmed Ağa'nın oğlu olan Hacı Mustafa Efendi, H. 1100/M. 1688-89 yılında doğmuştur. Ulemâdan yetişen Hacı Mustafa Efendi, H. 1143/M. 1730-31'de başmukataacı[206] olmuş ve çeşitli görevlerde bulunduktan sonra H. Cemâziyelevvel 1149/ M. Eylül 1736'da reisülküttap[207] görevine getirilmiştir. Fakat H. 19 Zilkâde 1153/ M. 3 Şubat 1741 tarihinde bu görevinden azledilmiş ve

---

205 Zavotçu, "Haccâc", *age.*, s. 194; Pala, "Haccâc", *age.*, s. 180.

206 "Mukataaların idaresi için teşkilat yapılmış ve onların başı olmak üzere başmukataacılık namıyla bir vazife ibdas edilmiştir."; Pakalın, "Başmukataacı", *age.*, c. I, s. 169.

207 "Kâtiplerin reisi mânasına gelen reis-ül-küttap, İkinci Sultan Mahmud'un saltanatının hemen hemen sonlarına doğru (1251-1835/36) Divan-ı Hümayun kâtiplerinin âmiri olup hariciye nazırlığı yerinde kullanılmış bir tâbirdir."; Pakalın, "Reis-ül-küttap", *age.*, c. 3, s., 25.

memleketi Kastamonu'ya sürülmüştür. Daha sonra H. Rebîülâhir 1155/ M. Haziran 1742'de İstanbul'a gelen Hacı Mustafa Efendi, H. Ramazan 1156/M. Ekim-Kasım 1743'te defter emini ve H. Rebîyülâhir 1157/ M. Mayıs-Haziran 1744 yılında ikinci kez reisülküttap olmuştur. H. 10 Zilkâde 1160/M. 13 Kasım 1747'de bu görevden azledilmiş ve Edirne'ye sürülmüştür. H. 18 Ramazan 1162/M. 1 Eylül 1749 tarihinde de vefat etmiştir. Hacı Mustafa Efendi, âlim ve aynı zamanda da bir şairdir. Mektep, medrese, cami, kütüphane, çeşme gibi birçok hayır eseri yaptırmıştır[208].

Hacı Mustafa Efendi'nin Ni'met Divanı'nda 24. tarihte memleketi Kastamonu'da bir medrese ve 78. tarihte ise başka bir medrese yaptırmasına bir tarih düşürülmüştür:

Ḳıldı iḫlāṣla iḥyā-yı ʿulūm u ādāb

Yapdı bir medrese-i pāk reʾīsüʾl-küttāb (H. 1160/M. 1747)

(Tr. 24/6)

Medrese bünyād idüp bu mevḳiʿe iḫlāṣ ile

Ḳıldı Ḥacı Muṣṭafā Efendi iḥyā-yı ʿulūm (H. 1160/M. 1747)

(Tr. 78/6)

2.2.2.25. Hasan Paşa (Seyyid)

Reşadiye'ye bağlı Kabalı köyünde doğan Hasan Paşa, Karahisarlı lakabıyla da anılmıştır. H. 1110-11/M. 1699 yılında Yeniçeri Ocağı'na kaydolmuş, H. 1146-47/M. 1734'te kul kethüdası[209] rütbesiyle İran seferine katılmıştır. H. 1147-48/M. 1735 yılında bu görevinden azledilmiş ve H. 1150-51/M. 1738'de tekrar bu göreve getirilmiştir[210]. Hisarcık ve Belgrad muharebelerinde gösterdiği başarılar dolayısıyla H. 4 Şaban 1156/M. 23 Eylül 1743 tarihinde sadrazamlık makamına tayin

---

208 Mehmed Süreyyâ, *age.*, c. IV, s. 429-430.
209 "Kul kethüdası, Yeniçeri ocağının büyük zâbitlerinden birinin unvanı idi."; Pakalın, "Kul kethüdası", *age.*, c. 2, s. 317.
210 Ali Birinci vd., "Hasan Paşa (Seyyid)", *age*, c. 1, s. 545.

edilmiştir[211]. Üç yıldan fazla sadrazamlık görevinde bulunan Hasan Paşa bu görevinden azledilmiş ve Rodos'a sürgüne gönderilmiştir. Daha sonra çeşitli görevlere getirilen Hasan Paşa Diyarbekir valiliğine tayin edildikten sonra H. Zilhicce 1161/M. Aralık 1748 tarihinde vefat etmiştir.

Ni'met Divanı'nda 27. tarihte Hasan Paşa'nın bir sebil, 48. tarihte ise bir mektep, bir medrese ve bir sebil yaptırmasına birer tarih düşürülmüştür:

Ābı geldikde didüm tebşīr idüp tārīḫini

Mā-Ḥasan Paşa sebīlinden gel iç āb-ı ḥayāt (H. 1158/M. 1745)

(Tr. 27/10)

Sebīl-i ṣāf u dil-cū vü müzeyyen ṭarzıla mekteb

Mükemmel medrese yapdı Ḥasan Paşa mübārek-bād (H. 1158/M. 1745)

(Tr. 48/23)

2.2.2.26. Hâtem-i Tâî

Cömert oluşu ile tanınmış Hâtem-i Tâî, Arapların Tayy kabilesindendir[212]. Klasik Türk Edebiyatı'nda kerem ve yiğitlik sembolüdür[213]. Bu yüzden daima "cömertlik" kelimesi ile birlikte verilir. Ni'met, şiirlerinde Hâtem'i memduh ile kıyaslamış ve onun cömertliği yanında Hâtem'in cömertliğinin değersiz kaldığını söylemiştir. Bazen de memduhu övmek maksadıyla bir sıfat olarak kullanılan Hâtem, karakteri itibariyle de memduha teşbih edilmiştir:

Semāḥatde saña naẓīr olunmaz Ḥātem-i Ṭāyi

Şecāʿatde senüñle olamaz Rüstem daḫi hem-pā

(Tr. 13/17)

---

[211] Fikret Sarıcaoğlu, "Hasan Paşa, Seyyid", *DİA*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1997, c. 16, s. 339.
[212] Tökel, "Hâtem-i Tâî", *age.*, s. 54; Pala, "Hâtem-i Tâî", *age.*, s. 198.
[213] Onay, "Hâtem-i Tâî", *age.*, s. 225.

Ol şehen-şāh-ı kerem-fermā-yı Ḥātem-meşrebüñ

Cūy-bār-ı cūd u iḥsānıla ʿālem oldı s̱īr

(Tr. 52/5)

2.2.2.27. Hızır (Hızr)

Hızır, âb-ı hayâtı içerek ölümsüzlük sırrına erişmiş ve kendisinin peygamber yahut veli olduğu rivayet edilen kişidir[214]. Ni'met, Hızır'ın âb-ı hayâtı içmesi, ölümsüz olması ve Hızır'ın yardıma koşması olaylarına telmih yapmıştır:

Çeşme ammā nūş iden āb-ı leṭāfet-zā seni

Eylemez māʾü'l-ḥayātı Ḫıżra meyl ü ilticā

(Tr. 1/7)

ʿÖmr-i Ḫıżr ile olup zib-āver-i taḫt-ı cihān

Ol şehüñ aḥkāmını icrā ide dāʾim Ḫudā

(Tr. 1/11)

Sen müʾeyyedsin Ḫudādan kim ḫulūṣ-ı ḳalb ile

Ḳande ʿazm itdüñse oldı Ḫıżr-ı tevfīḳ reh-nümā

(Tr. 7/4)

Ḥaḳ seni Ḫıżr-ı meded-res gönderüp bu ʿāleme

Ẕātuñ el-ḥaḳ bāʿis̱-i āsāyiş oldı ıṣfā

(Tr. 7/17)

2.2.2.28. Hûşeng

Firdevsi'nin Şehnâmesi'nde geçen Kiyumers'in torunu, Siyamek'in yiğit ve zeki oğlu olan Hûşeng, tarihî ve efsanevî bir İranlı kahramandır[215]. Ni'met Divanı'nda sadece bir kaside beytinde geçen Hûşeng, savaşçı yönü ile ele alınmış ve memduh ile mukayese edilmiştir:

---

214 Pala, "Hızr", *age.*, s. 204; Tökel, "Hızır", *age.*, s. 361.
215 Zavotçu, "Hûşeng", *age.*, s. 230; Tökel, "Huşeng", *age.*, s. 176.

Rezme ḳaçan āheng ider ne Sām u ne Hūşeng ider

Rüstemleri dil-teng ider ol pādişāh-ı Muḥteşem

(K. 4/29)

2.2.2.29. Hüsrev

İran'ın efsanevî hükümdarlarından olan Hüsrev, Nuşirevân'ın torunu ve aynı zamanda da Hüsrev ü Şirin mesnevisinin erkek kahramanıdır[216]. Divan şiirinde Hüsrev, daha çok padişah anlamıyla kullanılmıştır ve çeşitli sanatlarla da hem Hüsrev'in zenginliğine, hem de hükümdarlığının yüceliğine telmih yapılmıştır. Ni'met, tarih beyitlerinde daha çok memduh ile Hüsrev arasında münasebet kurmuştur, memduhun cömertliğini, zenginliğini ve hükümdarlığını ifadede Hüsrev'den yararlanmıştır. Bazen de memduhun yanında Hüsrev'i küçültmüştür:

Öyle sulṭān-ı cihān kim çāker-i der-gāh ider

Bir kemīne bendesi ṣad-H̬üsrev ü İskenderi

(K. 2/12)

Zihī dārü'n-ni'am kim kāse-şūy-ı maṭbaḫ-ı cūdı

Sezādur olsa Keykāvüs ü H̬üsrev dāver-i Dārā

(Tr. 2/5)

Şehen-şāh-ı cihān Sulṭān Maḥmūd-ı felek-der-gāh

Sezādur bende olsa der-gehinde H̬üsrev ü Dārā

(Tr. 1/11)

2.2.2.30. İbn-i Hâcib

Arap gramerine dair el-Kâfiye ve eş-Şâfiye adlı eserleriyle tanınmış, fıkıh ve aruz ilmi hakkında da eser yazmış bir dil âlimidir[217]. İbn-i Hâcib, H. 570/M. 1175 tarihinde Mısır'ın Yukarı Saîd bölgesinin İsnâ köyünde doğmuş ve H. 646/M. 1249

---

216 Tökel, "Hüsrev", *age.*, s. 176; Pala, "Hüsrev", *age.*, s. 220.

217 Hulûsi Kılıç, "İbnü'l-Hâcib", *DİA*, Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 2000, c. 21, s. 55.

yılında vefat etmiştir[218]. İyi bir eğitim almıştır ve birçok konuda yazılmış eserleri bulunmaktadır. Şair, bir tarih beytinde memduhu övmek maksadıyla İbn-i Hâcib'e telmih yapmıştır:

Vaṣṣāf-ı ẕātı ṣāʾib-i der-bānı İbn-i Ḥācib

Olur kimine ṭālib dersinde sāʿd-ı üstād

(Tr. 45/6)

2.2.2.31. İbn-i Hümâm

Hanefî mezhebi fıkıh âlimlerindendir. H. 790/M. 1388 ve H. 861/M. 1457 yılları arasında yaşamış İbn-i Hümâm, fıkıh usulü yanında kelâm, mantık, Arap dili ve edebiyatı, tefsir, hadis sahalarında da yetkin bir âlimdir[219]. Aşağıdaki beyitte şair, memduhun ilim yönünden ne kadar üstün olduğunu belitrmek için onu meşhur fıkıh âlimi İbn-i Hümâm ile birlikte zikretmiştir:

Niḥrīr-i Hemidānī İbn-i Hümām-ı s̱ānī

Ol seyyīd-i zamānı görmiş mi çeşm-i naḳḳad

(Tr. 45/11)

2.2.2.32. İbn-i Sinâ (Ebû Alî Sînâ)

Ortaçağ tıp biliminin önde gelen temsilcisi, filozof ve âlimidir[220]. Klasik Türk Edebiyatı'nda ilim ve irfanın, hikmet ve felsefenin sembolüdür[221]. Aşağıdaki beyitte şair, memduhun vasıflarını övmek maksadıyla, İbn-i Sinâ'nın öğrencisi olsa memduha uygun düşeceğini belirtmiştir:

Öyle bir fāżıl u taḥrīr-i zamānuñ el-ḥaḳ

Olsa şākirdi sezā Bū ʿAli Sīnā-yı ḥakīm

(Tr. 77/8)

---

[218] Cheneb, Moh., Ben, "İbnü'l-Hâcib", *İA*, Millî Eğitim Basımevi, İstanbul, 1988, c. 5/2, s. 856.
[219] Ferhat Koca, "İbnü'l-Hümâm", *DİA*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 2000, c. 21, s. 87-88.
[220] Zavotçu, "İbn-i Sînâ", *age.*, s. 239.
[221] Onay, "İbn-i Sinâ", *age.*, s. 244.

Kerīm-i ṣāf-ṭıynet dāver-i ġayret-keş-i devlet
Esās-ı maʿdelet ḥikmet-şinās-ı Bū ʿAlī Sīnā

(Tr. 11/4)

2.2.2.33. İmâd

Talik yazmakla meşhur bir İranlı hattattır ve asırlar boyunca talik üstatları onun izinden gitmişlerdir[222]. Bir kasrın yapımına yazılmış bir tarih beytinde bu cennet güzelliğindeki kasrın İmâd'ı kıskandıracak kadar güzel olduğu ifade edilmiştir:

Ḥāṣılı ʿAdne degüşmez gören ādem zīrā
Oldı reşk-āver-i ḳaṣr-ı İrem ẕāt-ı ʿİmād

(Tr. 44/23)

2.2.2.34. İskender

İskender, Divan şiirinde üç farklı kimlikle karşımıza çıkmaktadır. Bunlardan birincisi Kur'an-ı Kerim'de hayatı hakkında bilgi verilen İskender-i Zü'l-Karneyn[223], ikincisi Makedonyalı Filip'in oğlu İskender-i Yunanî (Büyük İskender) ve üçüncüsü ise bu kişilerin karıştırılması sebebiyle oluşmuş âb-ı hayâtı arayan İskender'dir[224]. Ni'met Divanı'nda İskender, cihangirliği nedeniyle padişah övgülerinde kullanılmış ve memduh, İskender'e benzetilmiştir:

Şehri-yār-ı dād-ger ḫāḳān-ı İskender-ẓafer
Pādişāh-ı baḥr u ber şāhen-şeh-i gītī-sitān

(Tr. 87/1)

---

[222] Pala, "İmâd", *age.*, s. 231.
[223] Kehf/83-99.
[224] Tökel, "İskender", *age*., s. 187; Pala, "İskender", *age.*, s. 236.

Ayrıca İskender'le birlikte zikredilen efsanevî unsurlardan biri de "âyine-i İskender"dir[225]. Rivayetlere göre bu ayna Aristo'nun icadı olup bu aynadan yüz milden ötesi dahi görülmekte ve düşman kabilelerinin harekâtı izlenmekteydi[226]. İskender'in aynası, Ni'met Divanı'nda sadece bir kıt'ada ve mukayese unsuru olarak yer almaktadır. Padişahın böyle dünyayı gösteren bir sefa aynası var iken, ne Cem'in kadehine ne de İskender'in aynasına kimsenin bakmayacağı ifade edilmiştir:

Kim baḳar cām-ı Cem ü āyīne-i İskendere
Var iken ʿālem-nümā bir böyle mirʿāt-ı ṣafā

Rū-nümā olsa derūnından nʾola esrār-ı dil
Kim nigāh-endāz ola aña şeh-i kişver-güşā

(Kt. 1)

Yine İskender, Ye'cüc ve Me'cüc adıyla bilinen, insanları rahatsız eden ve fitne sokup zulmeden kavmin önüne set yapmasıyla bilinmektedir[227]. Şair, bu olaya da telmih yapmıştır:

O Ẕü'l-ḳarneyn-i ʿaṣruñ berr ü baḥre ḥükmi cārīdür
Der-i bī-dād-ı Ye'cūc-ı fiten devrinde mesdūde

(Tr. 95/7)

2.2.2.35. Kahraman

İran mitolojisinde Pişdâdiyân sülalesinden Tahmurs'un oğludur[228]. Divan şiirinde Kahraman, kahramanlık ve yiğitlik sembolü olmuştur. Ni'met, şiirlerinde memduh ile Kahraman arasında ilgi kurmuş ve memduhu adaletli oluşu, savaşçı yönü ile övmüştür:

---

[225] Tökel, "İskender", *age.,* s. 202.
[226] Tökel, "İskender", *age.,* s. 202-203.
[227] Tökel, Ye'c'uc-Me'cûc, *age*., s. 401.
[228] Tökel, "Kahraman", *age.,* s. 208.

Sensin ol ṣāḥib-ḳırān-ı dāver-i ʿālī-cenāb

Ḳahramān-ı dād-pīşe Rüstem-i ceng-azmā

(Tr. 7/2)

Şehen-şāh-ı ʿadālet-pīşe sulṭān-ı ẓafer-yāver

Ḫıdīv-i dād-güster Ḳahramān-ı ʿarṣa-i heycā

(Tr. 13/3)

2.2.2.36. Kârun

Kur'an-ı Kerim'de adı Firavn[229] ve Hâmân[230] ile birlikte anılan[231] Kârun, Musa Peygamber zamanında yaşamış, zenginliği, cimri oluşu, Allah'a isyan etmesi ile adını duyurmuş ve sonunda da bütün malı ve mülküyle birlikte yere geçmiş İsrailoğullarından bir kişidir[232]. Bazı yapıların imarı için yazılmış tarih beyitlerinde bu yapıların büyüklüğünü ifade etmek için mübalağa sanatına başvuran şair, yapıların tek günlük masrafına Kârun'un hazinesinin (gencine-i bâd-âver) yetmeyeceğini ifade etmiştir:

Ḫarc-ı yek-rūze-i iḥsānına olmaz vāfī

Olsa gencīne-i bād-āver ü Ḳārun maḫṣūṣ

(Tr. 60/3)

Yetişmez maṣraf-ı yek-rūzesine

Hezārān genc-i bād-āverle Ḳārun

(Tr. 84/3)

[229] "Firavn, Hz. Musa zamanında yaşamış, Hz. Musa ve kavmine zulmeden bir Mısır kralıdır"; Pala, "Fir'avn", *age.*, s. 157.

[230] "Hâmân, Hz. Musa zamanındaki Mısır Firavun'unun veziridir ve Kârun gibi çok zengin bir kimsedir"; Pala, "Hâmân", *age.*, s. 187.

[231] Mü'min/24.

[232] Zavotçu, "Kârûn", *age.*, s. 275; Tökel, " Kârun", *age.*, s. 380.

2.2.2.37. Kayser

Kayser, Eski Roma ve Bizans imparatorlarına verilen unvandur[233]. Ni'met Divanı'nda şair, memduhu övmek maksadıyla padişahın kapısında yüz Kayser ve Dârâ'nın köle olmasını diler ve yine Kayser ve Dârâ'nın padişahın büyüklük dergahının kapıcısı olduğunu ifade etmektedir:

O sulṭān-ı Ferīdūn-ṣavlet ü ṣadr-ı ṣalāt kim

Olur der-bān-ı der-gāh-ı celāli Ḳayṣer ü Dārā

(Tr.13/4)

Şāhenşeh-i muẓaffer kām-āver-i kerem-ver

Olsun derinde çāker ṣad-Ḳayṣer ile Dārā

(Tr. 14/1)

2.2.2.38. Keykâvus

Şehnâme'de adı geçen onikinci İran padişahı olan Keykâvus, Keykubad'ın oğlu ve Siyavuş'un babasıdır[234]. Divan şiirinde daha çok memduhu överken bir kıyas malzemesi olarak kullanılmıştır. Ni'met ise, memduhu Keykâvus'a teşbih etmiştir:

Zihī dārü'n-ni'am kim kāse-şūy-ı maṭbaḫ-ı cūdı

Sezādur olsa Keykāvus ü Ḫüsrev dāver-i Dārā

(Tr. 2/5)

2.2.2.39. Kubâd

İran'ın Sasanî sülalesinden olan Kubâd, Nûşirevân'ın babasıdır. Yüz sene padişahlık yapmış, Keykâvus, Keyariş, Keyyeşin, ve Keyermin adlarında dört oğlu olmuştur[235]. Adaleti ile ünlü olan Kubâd, diğer efsanevî İran hükümdarları gibi Divan şiirinde yer almıştır. Şair, bir imarın yapımı için yazdığı bir tarih beytinde bu yapının

---

[233] Pala, "Kayser", *age.*, s. 263; Zavotçu, "Kayser (Keyser-i Rûm)", *age.,* s. 277.
[234] Zavotçu, "Keykâvus", *age.*, s. 285; Tökel, "Keykâvus", *age.*, s. 221.
[235]"Kubad", *TDEA*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1982, c. V, s. 428.

kemerinin yüksekliğine değinmiş ve Kubâd başını yukarıya kaldırdığı zaman tacının yere düştüğünden söz etmiştir:

O deñlü ṭāḳı bülend kim dem-i temāşāda

Düşerdi refᶜ-i ser itse zemīne tāc-ı Ḳubād

(Tr. 49/8)

2.2.2.40. Mânî

Çinli ünlü bir nakkaş ve ressam olarak bilinen Mânî, Erjeng adlı resimlerinden oluşan eseri ile ün kazanmış ve resimdeki yeteneğini de kullanarak peygamberlik iddiasında bulunmuş bir kişidir[236]. Yaptığı resimlerle efsâneleşmiş bir şahsiyet olan Mânî, Divan şiirinde bir kıyas malzemesi olarak kullanılmıştır[237]. Ni'met Divanı'nda şair, genellikle yapılan imarın güzelliğini ifade etmek için Mânî'nin tasvirlerini ve sanatını küçültmüştür. Hatta Erjeng adlı eseri ile birlikte verilen Mânî, bu güzel yapıyı görünce kıskançlık denizinin demir atanı olacağı ve güzel eseri Erjengi hayret denizinde boğacağı ifade edilmiştir:

Lenger-endāz-ı yem-i reşk eyleyüp Mānī-ṣıfat

Resm-i ḫūbı ġarḳ-ı baḥr-i ḥayret eyler Erjeni

(Tr. 98/11)

Naḳş-ı cidār-ı aḥseni şermende eyler Erjeni

Behcet-nümā her revzeni mānende-i ḳaṣr-ı cinān

(Tr. 80/7)

2.2.2.41. Mehmed Ağa (Sarıcazâde)

Kapıcıbaşı olan Mehmed Ağa, H. Şevvâl 1158/M. Kasım 1745 yılında İstanbul baruthane nâzırı olmuştur. H. 1161/M. 1748 tarihinde de vefat etmiştir[238].

---

[236] Zavotçu, "Mânî", *age.*, s. 307.
[237] Tökel, "Mani", *age.*, s. 236.
[238] Mehmed Süreyyâ, *age.*, c. IV, s. 236.

Ni'met, Divan'da 21. tarihte Sarıcazâde Mehmed Ağa'nın bir çeşme yaptırmasına bir tarih düşürmüştür.

Müjde birle Niᶜmetā ᶜaṭşāna tārīḫin didüm

İç Muḥammed ᶜışḳına bu çeşme-i nevden gel āb (H. 1159/M. 1746)

(Tr. 21/4)

2.2.2.42. Mehmed Emin Efendi (Hayâtî-zâde)

Mehmed Emin Efendi, IV. Mehmed devri hekimbaşısı Mustafa Fevzi Efendi'nin torunu ve müderris Ahmed Efendi'nin oğludur. Medrese tahsili gören Mehmed Emin Efendi, önce Yenişehir kadısı, sonra H. 1147/M. 1734 yılında da Edirne kadısı olmuştur[239]. H. 26 Zilkâde 1150/M. 17 Mart 1738 tarihinde İstanbul kadılığı görevine getirilmiştir. Bir süre sonra kadılık görevinden alınan Mehmed Emin Efendi, H. 13 Zilkâde 1152/ M. 11 Şubat 1740'da Rumeli kazaskerliğine tayin edilmiş, fakat sonrasında bu görevden azledilmiştir. Mehmed Emin Efendi'ye I. Mahmûd tarafından H. 13 Rebîülevvel 1159/M. 5 Nisan 1746 tarihinde şeyhülislâmlık görevi ihsan edilmiştir[240]. Şeyhülislâmlığı kısa sürmüş ve bu görevden azledilmiştir. H. 1160/M. 1747 yılında da hastalanarak vefat etmiştir.

Nimet, Divan'da 77. tarihte Mehmed Emin Efendi'nin şeyhülislâmlık makamına getirilişine bir tarih düşürmüştür:

Yazdı bu mıṣraᶜ-ı bālā ile tārīḫ-i duᶜā

Ṣadr-ı iftāda emīn eyleye ᶜAllām-ı Ḥakīm (H. 1159/M. 1746)

(Tr. 77/18)

---

[239]Tahsin Özcan, "Mehmed Emin Efendi (Hayatîzade)", *Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi,* Yapı Kredi Yayınları,İstanbul, 1999, c.2, s. 135.

[240] Mehmet İpşirli, "Mehmed Emin Efendi", *DİA*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara , 2003, c. 28, s. 462.

2.2.2.43. Mehmed Paşa (Tiryâki, Hacı)

İstanbullu olan Mehmed Paşa, Yeniçeri Ocağı'ndan İvaz Odabaşı'nın oğludur. Önce ağa kapısı[241] yazıcılığına, sonra H. 1148-49/M. 1736'da da başyazıcılığa yükselmiştir. H. 1151-52/M. 1739 yılında mevkufatçı[242] olmuştur. H. 1153-54/M. 1741'e kadar Kadı Numan Efendi ile beraber Osmanlı-Avusturya hududunun tespiti çalışmaları için Belgrat'ta bulunmuştur. H. 1157-58/M. 1745'te tersane yangınından sonra tersane eminliğine[243] getirilen Mehmed Paşa, bu görevde başarılarından dolayı padişahın teveccühünü kazanmış, önce sadaret kethüdalığına[244], sonra da H. 21 Receb 1159/M. 9 Ağustos 1746 yılında sadrazamlığa getirilmiştir. H. 17 Şaban 1160/ M. 24 Ağustos 1747 tarihinde bu görevinden azledilmiş ve Rodos'a sürgüne gönderilmiştir. H. 1164-65/ M. 1751 yılında da vefat etmiştir[245].

Ni'met, Divan'da 17. tarihte Mehmed Paşa'nın sadrazam oluşuna bir tarih düşürmüştür:

Nāsa tebşīr ile Niʿmet didi bālā-tārīḫ

Mihr ile dehre vezīr oldı Muḥammed Paşa (H. 1159/M. 1746)

(Tr. 17/12)

2.2.2.44. Nemrûd

Tanrılık iddiasında bulunmuş Bâbil kralı Nemrûd, Hz. İbrahîm'i ateşe attırması, Bâbil Kulesi'ni yaptırması ve burnundan giren bir sinek tarafından beyni kemirilerek öldürülmesi yönleriyle bilinmektedir[246]. Ni'met Divanı'nda Nemrûd,

---

241 "Ağa kapısı, yeniçeri ağalarının bulunduğu resmî daireye verilen addı."; Pakalın, "Ağa kapısı", *age.*, c. 1, s. 23.

242 "Mevkufatçı, yave bedelleri, mahlûl tımarlar hasılatı, vakıf yerlerden hazineye ait varidat fazlaları, örfi tekliflerden harbe ait olanlarla meşgul bulunan memurun unvanı idi."; Pakalın, "Mevkufatçı", *age.*, c. 2, s. 497.

243 "Tersane emini, tersanenin malî ve idarî işleriyle meşgul olan memurun unvanıdır."; Pakalın, "Tersane emini", *age.*, c. 3, s. 465.

244 "Sadaret kethüdası, sadrazamların birinci derecede yardımcısı olana memur hakkında kullanılır bir tâbirdir."; Pakalın, "Sadaret kethüdası", *age.*, c. 3, s. 80.

245 Mehmet Yılmaz, "Mehmed Paşa (Tiryaki, Hacı)", *Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi*, Yapı Kredi Yayınları, İstannbul, 1999, c. 2, s. 173.

246 Tökel, "Nemrud", *age.*, s. 387; Pala, "Nemrûd", *age.*, s. 356.

sadece bir tarih beytinde geçmektedir. Bu beyitte, Nemrûd'un ateşi ile düşmanların gönlüne ateş düşmesi arasında ilgi kurulmuştur ve Hz. İbrahîm'in ateşe atılması olayına telmih yapılmıştır:

Göricek emr-i cihāda himem-i pādişehi

Düşdi āteş dil-i aʿdāya çü nār-ı Nemrūd

(Tr. 36/8)

2.2.2.45. Nizâmü'l-mülk

Büyük Selçuklu Devleti sultanlarından Alp Arslan ve oğlu Melikşah'ın veziri olan Nizâmü'l-mülk, yirmi yıl boyunca başarılı bir devlet adamı ve Sultan Alp Arslan'ın en büyük yardımcısı olmuştur[247]. Şair, memduhu başarılı bir devlet adamı olması yönleriyle ele almış ve bu yönleriyle Nizâmü'l-mülk ve memduh arasında münasebet kurmuştur:

Niẓām-ı mülke çün kim ḥüsn-i niyyet birle saʿy itdi

Bu gūne bir Niẓāmü'l-mülki itdi Ḥaḳḳ aña ihdā

(Tr. 13/5)

2.2.2.46. Nûşirevân, Kisrâ

İran'ın Sasâniyân sülâlesinden olan Nûşirevân, M.S. 531- 579 yılları arasında hükümdarlık yapmış ve adaletli oluşuyla ün salmış bir hükümdardır[248]. Divan şiirinde daha çok adalet anlayışıyla bahis konusu edilen Nûşirevân, ayrıca yaptırdığı ünlü saraylar ve bu sarayların tâkları ile de meşhur olmuş bir hükümdardır. Bir kasrın tamiri için yazılmış bir tarih beytinde Nûşirevân, bu mülkün tamirine padişah tarafından bina yapıcı olmaya layık görülmemiştir:

Cihān-bān-ı ʿadālet-pīşe kim taʿmīr-i mülkinde

Tenezzül eylemez Nūşirevānı itmege bennā

(Tr. 5/2)

---

[247] Zavotçu, "Nizâmü'l-mülk", *age.*, s. 385.
[248] Tökel, "Nûşirevân", *age.*, s. 242; Pala, "Nûşirevân", *age.*, s. 362.

Ayrıca Nûşirevân'ın lakabı Kisrâ'dır[249]. Ni'met Divanı'nda bu isimle de anılmıştır:

Ḫulāṣa ṣandal olmaz zevrāḳ-ı mihr-i felek zīrā

Süvār ola aña iclāl ile sulṭān-ı Kisrā-dād

(Tr. 35/7)

Hümā-i evc-i iḳbālüñ hemān iʿzāz u şevketle

Bu ḳaṣra sāye-endāz olsın ey sulṭān-ı Kisrā-dād

(Tr. 38/11)

2.2.2.47. Hz. Ömer

İkinci halife Hz. Ömer, cennetle müjdelenen on kişiden biridir[250]. Hz. Ebubekir vefat etmeden önce onu halife göstermiştir. İslâma hizmet etmiş, doğruluk ve adaletten ayrılmamıştır. Divan şiirinde özellikle adaletli oluşu ile anılır. Ni'met Divanı'nda Hz. Ömer, memduha bir sıfat olmuştur:

Sikender-saṭvet Ḥātem-ṭabīʿat Bu ʿAlī-fiṭnat

ʿÖmer-ʿadl ü ʿAlī-sīret Ḫıdīv-i mekremet-pīrā

(Tr. 13/8)

2.2.2.48. Rüstem

Sam'ın torunu, Zâl'ın oğlu olan Rüstem, İran'ın ünlü kahramanlarındandır[251]. Divan şiirinde kahramanlık, kuvvet ve yenilmezlik sembolüdür[252]. Ni'met Divanı'nda Rüstem, memduha bir sıfat olmuştur ya da memduha teşbih yapılmış, memduhun savaşçı yönü ifade edilmiştir:

Sensin ol ṣāḥib-ḳırān-ı dāver-i ʿālī-cenāb

Ḳahramān-ı dād-pīşe Rüstem-i ceng-azmā

(Tr. 7/2)

---

[249] Onay, "Kisrâ", *age.*, s. 29.
[250] Pala, "Ömer", *age.*, s. 367.
[251] Tökel, "Rüstem", *age.*, s. 247.
[252] Pala, "Rüstem", *age.*, s. 382.

Ol zamān ṣavlet ü Rüstem-i neberd-i ʿālemüñ

Pertev-i şemşīr-i āteş-tābıdur berḳ-i cihān

(Tr. 89/2)

2.2.2.49. Sâm

Şehnâme'de adı geçen Sâm, Neriman'ın oğlu, Zâl'ın babası ve Rüstem'in dedesidir[253]. Divan şiirinde gösterdiği olağanüstü yiğitliklerle, adaletli oluşuyla söz konusu edilmiştir. Ni'met, Sâm'ı savaşçı yönü ile anmış ve memduha bir kıyas malzemesi yapmıştır:

Rezme ḳaçan āheng ider ne Sām u ne Hūşeng ider

Rüstemleri dil-teng ider ol pādişāh-ı Muḥteşem

(K. 4/29)

2.2.2.50. Sarıcazâde Mehmed Ağa

Önce kapıcıbaşı olan Mehmed Ağa, sonra H. Şevval 1158/M. Kasım 1745 yılında baruthâne nazırı olmuştur. H. 1161/M. 1748'de vefat etmiştir[254].

Ni'met Divanı'nda 21. tarihte Sarıcazâde Muhammed'in bir çeşme yaptırmasına bir tarih düşürülmüştür:

Müjde birle Niʾmetā ʿaṭşāna tārīḫin didüm

İç Muḥammed ʿışḳına bu çeşme-i nevden gel āb (H. 1159/M. 1746)

(Tr. 21/4)

2.2.2.51. Sinimmâr

Numân İbn Münzîr[255] tarafından yaptırılan Havernâk[256] adlı, eşi benzeri görülmemiş sarayı inşa eden ünlü mimardır[257]. Sinimmâr, mimarlığındaki benzersiz oluşuyla ünlüdür. Divan şiirinde daha çok yaptığı Havernâk sarayı ve bunun

---

253 Pala, "Sâm", *age.*, s. 390; Tökel, "Sam", *age.*, 258.
254 Mehmed Süreyyâ, age., c. IV, s. 236.
255 "Arabistan meliki Kays b. Numan'dır"; Tökel, "Sinimmâr", *age.*, s. 460.
256 "Mimar Sinimmâr tarafından, şimdiki Necef'in yerinde bulunan Hîre şehrinde yapılmış bir köşktür. Bu köşk, çok güzel ve çok büyük olması sebebiyle dillerde dolaşan bir yapı olmuştur."; Pala, "Havernâk", *age.*, s. 199.
257 Tökel, "Sinimmâr", *age.*, s. 459; Pala, "Sinimmâr, *age.*, s, 406.

sonucunda da uğradığı haksız muamele ile birlikte anılır[258]. Fakat Ni'met Divanı'nda bir kasrın veya herhangi bir yapının imarı için yazılmış tarih beyitlerinde daha çok yapılan imarın güzelliği ile Sinimmâr ve yaptığı sarayı Havernâk mukayese edilmiştir. Bu beyitlerde kasrı inşa eden üstadı övmek amacıyla Sinimmâr küçültülmüştür. Hatta bu güzel yapıları gören Sinimmâr kıskançlık deryasının düşkünü olacaktır:

Olur üftāde-i deryā-yı ḥased bī-şebīh
Görse bu ḳaṣrı Sinimmār-ı Ḫavernaḳ inşād

(Tr. 44/14)

Ne ḳadir ṭarḥ u īcāda Sinimmār-ı felek anuñ
Ne cānı var ki naḳşını ide bu ṭarzla Bihzād

(Tr. 38/5)

Yine başka bir beyitte şair, "Sinimmâr, bu güzel imarı görmüş olsaydı onu yapan üstadı tebrik ederdi" ifadesi ile telmih sanatına başvurmuştur:

Eger göreydi Sinimmār iderdi ṣad-taḥsīn
Ki resm-i ḫūb ile ṭarḥ eylemiş anı üstād

(Tr. 49/10)

2.2.2.52. Sultan I. Mahmûd

H. 3 Muharrem 1108/M. 2 Ağustos 1696 yılında Edirne'de doğan Sultan Mahmûd, II. Mustafa'nın büyük oğludur ve annesi Sâliha Sultan'dır[259]. Patrona Halil ayaklanmasından sonra tahttan çekilen III. Ahmed'in yerine H. 19 Rebîülevvel 1143/M. 2 Ekim 1730 tarihinde Osmanlı padişahlarının yirmi dördüncüsü olarak tahta çıkmıştır[260]. Birçok ayaklanma ve isyan ile uğraşan Sultan Mahmûd, askerî

---

[258] Daha geniş bilgi için bkz. Tökel, "Sinimmâr", *age.*, s. 459-462.
[259] Abdülkadir Özcan, "Mahmud I", *DİA*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 2003, c. 27, s. 348.
[260] Zavotçu, "Sultân I. Mahmûd", *age.*, s. 461.

yönden yapılanma ve yenilenme gereğinin şart olduğu bilinci ile birçok yenilikler yapmıştır. Ayrıca İstanbul-Edirne arasındaki mîrîye ait bütün kasırları tamir ettirmiş, özellikle de İstanbul'un imarı için çalışmıştır. Lâle Devri'nde başlayan imar faaliyetlerini daha bilinçli şekilde sürdürmüş, birçok cami, köşk, mescit ve çeşme yaptırmıştır[261]. Osmanlı Devleti'ne son parlak dönemini yaşatan I. Mahmûd, H. 27 Safer 1168/M. 13 Aralık 1754 tarihinde vefat etmiştir.

Sultan I. Mahmûd devrinde yaşayan Ni'met, şiirlerinde padişaha epeyce yer vermiştir. Ona övgüler yağdırmış ve padişahı birçok tarihî ve efsanevî şahısla mukayese etmiştir. Bu şahıslar övgüde ona bir sıfat olmuş ya da teşbih yoluyla padişahın bir özelliğine vurgu yapılmıştır. Ayrıca Divan'da Sultan Mahmûd'un imar faaliyetlerine de yer verilmiş ve bu hususta birçok yapıya tarih düşürülmüştür. Aşağıda şairin padişahın savaşçı yönüne, adaletli ve kerem sahibi bir zat olmasına, akıllı ve zeki oluşuna değindiği sadece birkaç beyit örneği verilmiştir:

Baḥr-i mevvāc-ı kerem Ḥażret-i Sulṭān Maḥmūd
Luṭfina nisbet ile ḳaṭre degüldür deryā

(Tr. 8/1)

Ḥażret-i Sulṭān Maḥmūd-ı Felāṭun-reʾy kim
Oldı ẕātı bāʿiṣ-i āsāyiş-i kevn ü mekān

(Tr. 87/2)

Ḥażret-i Sulṭān Maḥmūd-ı ʿadālet-perverüñ
ʿAhd-i pākinde esās-ı salṭanat oldı metīn

(Tr. 90/1)

Ḥażret-i Sulṭān Maḥmūd-ı maġazī-pīşenüñ
Eyledi ṣīt ü ṣadā-yı ʿadli çarḫı pür-ṭanīn

(Tr. 91/1)

261 Zavotçu, "Sultân I. Mahmûd", *age.*, s. 460. Daha geniş bilgi için bkz. Özcan, *age.*, c. 27, s. 348-352.

2.2.2.53. Şeddâd

Hûd Peygamber zamanında yaşamış olan Şeddâd, Yemen'deki Âd kavminin hükümdarıdır[262]. Hakkındaki rivâyetlere göre, Peygamber ve sâlih kişilerden işittiği âhiret âlemindeki Cennet'in benzerini yaptırmak iddiasında bulunmuş ve bunun neticesinde Bağ-ı İrem adı verilen efsanevî bir bahçe yaptırmıştır[263]. Şeddâd, Divan şiirinde daha çok yaptırdığı bu muhteşem Bağ-ı İrem ve bu bağdaki köşkler ve saraylar ile söz konusu edilmiştir. Ni'met Divanı'nda bir yapının imarı için yazılmış bir tarih beyitinde, bu yapının kemerinin yüksekliği söz konusu edilirken Şeddâd'a telmih yapılmıştır:

Bu irtifāʿıla tanẓīr iderdüm eflākı

Firāz-ı ṭāḳına hem-ser olaydı sebʿ-Şeddād

(Tr. 49/9)

2.2.2.54. Verdinâz Kadın

Sultan I. Mahmûd'un dördüncü eşi olan Verdinâz Kadın, H. 13 Ramazan 1219/M. 16 Aralık 1804 yılında vefat etmiştir[264].

Ni'met Divanı'nda 19. ve 73. tarihlerde Verdinâz Kadın'ın yaptırdığı bir çeşmeye şair, bir tarih düşürmüştür:

Ṭabʿa cārī oldı bir tārīḫ-i raʿnā Niʿmetā

Verdināz Ḳadın muʿallā çeşmesinden iç gel āb (H. 1154/M. 1741)

(Tr. 19/7)

Ḫalḳa işrāb eyle Niʿmet bī-bedel tārīḫ ile

Verdināz Ḳadın gül-āb-ı ʿayn-ı cūd itdi sebīl (H. 1154/M. 1741)

(Tr. 73/6)

---

[262] Zavotçu, "Şeddâd", *age.*, s. 495.
[263] Tökel, "Şeddad", *age.*, s. 394.
[264] Mehmed Süreyyâ, *age.*, c. I, s. 87.

2.2.2.55. Yusuf Hemedânî

Yusuf Hemedânî, ehl-i sünnet âlimlerindendir ve Hanefî fıkıh ve münazara âlimi olmuştur. H. 440/M. 1048 ve H. 535/M. 1140 yılları arasında yaşamış bir âlimdir[265]. Ni'met Divanı'nda sadece bir beyitte yer alan Hemedânî, telmih yoluyla söz konusu edilmiştir:

Niḥrīr-i Hemidānī İbn-i Hümām-ı s̱ānī

Ol seyyīd-i zamānı görmiş mi çeşm-i naḳḳad

(Tr. 45/11)

2.2.2.56. Zeyd u Amr

Arapça gramerde örnek verilirken kullanılan Zeyd ve Amr, belirsiz bir erkek ismidir. Amr'dan başka Zeyd ve dişi olarak da Hind isimleri kullanılmaktadır. Osmanlı geleneğinde şeyhülislâmlar, fetvâ verirlerken fetvâ isteyenin adını kullanmazlar, onun yerine vehm olan Zeyd, Amr, Hind vs. gibi isimler kullanırlardı[266]. Ni'met Divanı'nda da bu isimlere rastlanmaktadır. Şair, Şeyhülislâm Esad Efendi'nin bu makama gelişi için yazdığı tarihin bir beytinde bu isimleri zikretmektedir:

Mevrūs̱ıdur bu mesned itsün Ḫudā mü'eyyed

Zeyd u ʿAmr u mü'ebbed emrine ola münḳad

(Tr. 45/12)

---

[265] Uyan, "Yusuf Hemedânî", *age.*, c. III, s. 2074.
[266] Pala, "Amr", *age.*, s. 23.

2.2.3. YER ADLARI

2.2.3.1. Aden

Aden, Güney Arabistan'da Kızıldeniz'e bitişik bir sahil şehridir[267]. Eskiden beri inci çıkarılan bu şehirde günümüzde de inci üretimi devam etmektedir. Edebiyatımızda Aden, inci ile birlikte kullanılmaktadır. Ni'met Divanı'nda padişahın bir kasrın imarı için Aden şehrinden inci getirdiği ifade edilmiştir:

Ṭarḥ içün pîş-geh-i ḳaṣrına ḫāḳān-ı Ḫoten

Tā ʿAdenden getürüp lüʾlüʾ-i meknūn maḫṣūṣ

(Tr. 60/6)

2.2.3.2. Adn

Cennetin en yüksek mevkiine veya değişik yerlerinin tamamına verilen addır[268]. Adn cennetinde Allah müminlere görüneceği için cennetlerin en üstü Adn cennetidir[269]. Ni'met Divanı'nda Beşiktaş'ta bir kasrın imarı için yazılmış bir tarih beytinde, bu kasrın güzelliğini gören insanoğlunun onu Adn cennetine bile değişmeyeceği ifade edilir:

Ḥāṣılı ʿAdne degüşmez gören ādem zīrā

Oldı reşk-āver-i ḳaṣr-ı İrem ẕāt-ı ʿİmād

(Tr. 44/23)

2.2.3.3. Bâğ-ı İrem

Bâğ-ı İrem, Âd kavminin hükümdarı Şeddâd tarafından cennet bahçelerine benzetilerek yaptırılan görkemli bahçedir[270]. Ni'met Divanı'nda bir binanin imarı için yazılmış tarihlerde bu yapılan binalar, Bâğ-ı İrem'e benzetilmiş ya da Bâğ-ı İrem bu imarların yanında küçültülmüştür:

---

[267] Pala, "Aden", *age.*, s. 7.
[268] Y., Şevki Yavuz, "Adn", *DİA*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1988, c. 1, s. 390.
[269] Pala, "Cennet", *age.*, s. 88.
[270] Pala, "Bâğ-ı İrem", *age.*, s. 54.

N'ola Bāġ-ı İremdür dirse ādem aña ṣādıḳdur

Nümū-dār olmamış ems̱āli dünyāda anuñ zīrā

(Tr. 4/9)

Ḫudāya ṣad-hezārān ḥamd u şükr olsun ki devrinde

Zemīn reşk-āver-i Bāġ-ı İrem ḫalḳ-ı cihān dil-şād

(Tr. 48/12)

2.2.3.4. Bathâ

Mekke-i Mükerreme'nin eski adıdır[271]. Hz. Peygamber'in doğumu için yazılmış bir kaside beytinde Mekke ve Medine sakinlerine talihin, kısmetin ulaştırıldığı zikredilmektedir:

Himmet-i şāhānesiyle nev-be-nev itmekdedür

Sākinān-ı Yes̱rib ü Baṭḥāya īṣāl-i nevāl

(K. 3/8)

Bilindiği üzere mirâciyelerin, Recep ayının 27. gecesi camilerde ve özel dinî toplantılarda musikîsiz olarak makamla okunması eski geleneklerimizdendir[272]. Peygamberimizin doğum yılı için yazılmış bir na'tta şair buna değinmiştir. Zamanın padişahına Allah ilham vermiş ve o da mirâciye naatını eda etmiş, okumuştur:

Līk şāhen-şāh-ı devrāna Ḫudā ilhām idüp

İtdi miʿrāciyye naʿtın beyt-i Baṭḥāda edā

(Tr. 1/19)

---

[271] Pala, "Bathâ", *age.*, s. 58.
[272] Pala, "Mi'raciye", *age.*, s. 323.

2.2.3.5. Belgrad

Belgrad, Sırbistan ve Karadağ'ın ve bağlı Sırbistan Cumhuriyeti'nin başkentidir. Tuna ve Sava ırmaklarının birleştiği ve Avrupa'yı Balkanlara bağlayan üç önemli tarihsel yolun kesiştiği noktada yer almaktadır[273].

Ni'met Divanı'nda 55. tarihte Hacı Beşir Ağa'nın Belgrad'a bir çeşme yaptırmasına bir tarih düşürülmüştür:

Yapdı ez-cümle Beliġrada bu raʿnā çeşmeyi
Ravża-i cennetde cārī oldı gūyā cūy-ı şīr

(Tr. 55/3)

Yine Divan'da 7. tarihte Belgrad'ın fethine şair, bir tarih düşürmüştür:

Eyleyüp himmet Beliġraduñ daḫi tesḫīr yine
Ol dilīr-i ṣāḥibü'ʾt-tedbīr-i nuṣret iḥtivā

(Tr. 7/9)

2.2.3.6. Beşiktaş

Marmara Bölgesi'nde İstanbul kentini oluşturan ilçelerden biri olan Beşiktaş, Bizans döneminde asıl kentten kopuk, dinsel kurumların yerleştiği küçük bir köy görünümünde olup 17. yüzyılda bu semte kaptan-ı deryâların yerleşmesi ile gelişmeye başlamıştır[274]. Bu çevreye birçok yeni çeşme, cami yapılmıştır ve son yedi padişahın sürekli ikâmetgahları Beşiktaş olmuştur.

Ni'met Divanı'nda şair, Beşiktaş semtine padişahın 3. ve 44. tarihlerde bir kasır, 23., 39. ve 69. tarihlerde bir başka kasır yaptırmasına bir tarih düşürmüştür. Yine Divan'da 5. tarihte Beşiktaş semtinde yer alan padişahın kasrının kapısına bir tarih düşürülmüştür. Ayrıca 59. tarihte Hazinedâr Beşir Ağa'nın Beşiktaş semtinde taş dikmesi olayına yani nişan taşı sahibi olmasına da bir tarih yazılmıştır:

---

[273] *Ana Britannica Genel Kültür Ansiklopedisi*, "Belgrad", Ana Yayıncılık, İstanbul, 2004, c. 4, s. 5.
[274] *Ana Britannica Genel Kültür Ansiklopedisi*, "Beşiktaş", *age.*, c. 4, s. 138.

Cāy-ı nev-der-geh-i şevḳ-āver-i Sulṭān Maḥmūd

Bī-bahā ḳaṣr-ı Beşikṭaş-ı hümāyūn-ābād (H. 1161/M. 1748)

(Tr. 44/30)

Cāy-ı vālā-yı Beşikṭaşa bu ḳaṣr-ı dil-firīb

Oldı zīb-i ḥüsn-i nev çün ḥāl-i rūy-ı dil-rübā

(Tr. 3/12)

2.2.3.7. Beytullâh, Beytü'l-Harem

Kâbe, Mekke'de Harem-i Şerîf'in içinde bulunan kutsal binadır ve "Beytullâh", "Beyt'ül-Harem" gibi isimlerle de zikredilmektedir[275].

Şair, Dârüssaâde Ağası Beşir Ağa'yı Beytü'l-Harem'in gözetini, koruyanı olarak ifade etmiştir:

Nāẓır-ı Beytü'l-Ḥarem manẓūr-ı şāh-ı muḥterem

Maḥrem-i ekrem Beşīr Aġay-ı pākīze-ḫıṣāl

(K. 3/12)

2.2.3.8. Bursa

Marmara Bölgesi'nde il ve il merkezi olan şehir, Uludağ'ın kuzeybatı eteğinde, aynı adlı ovanın güney kenarında yer almaktadır[276]. Tarih boyunca Bursa, siyasî, iktisadî ve kültürel yönden önemli bir şehir olmuş ve birçok âlim, mutasavvıf, tarikat şeyhi, şair, edip ve tarihçi yetiştirmiştir.

Ni'met Divanı'nda 26. tarihte Hacı Beşir Ağa'nın Bursa'da yaptırdığı bir çeşmeye bir tarih düşürülmüştür. Ayrıca aşağıdaki beyitte Emir Sultan Hazretlerinin Bursa'ya gelişi olayına telmih yapılmıştır:

İşte ez-cümle Burusa şehrini tenvir iden

ʿĀrif-i bi'llāh Emîr Sulṭān-ı kerrūbī-ṣıfāt

(Tr. 26/3)

---

[275] Pala, "Kâbe", *age.*, s. 245.
[276] Halil İnalcık, "Bursa", *DİA*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1992, c. 6, s. 445.

2.2.3.9. Çin

Çin, Türkistan'da bir şehrin adıdır ve çini kâseleri oradan gelmektedir[277]. Edebiyatımızda umumiyetle resim sanatının merkezi ve menşei olarak görülmüştür[278]. Çin, "nigâr", "nakş", "nukûş", "sûret" gibi kelimelerle birlikte işlenmiştir. Ni'met Divanı'nda imar edilen bir binanın güzelliğini övmek maksadıyla şairin Çin ile birlikte bu kelimeleri kullandığı görülmektedir:

Rūḥ-baḫş oldı mücessem ṣūrī ervāḥa
Naḳş-ı rengīni nigār-ḫāne-i Çīne maḥsūd

(Tr. 34/8)

Ḫāme-perdāz-ı hüner-mend-i nigāristān-ı Çīn
Görse ger naḳşın olur ḥayretle ġarḳ-āb-ı ḥayā

(Tr. 3/16)

Ayrıca Sultan I. Mahmûd'un fetih gücünü göstermek maksadıyla şair, padişahın emir ve fermanını bir asker ile ulaştırsa hemen Çin ve Sencer ülkelerini topraklarına katacağını ifade etmiştir:

Emr ü fermānın resīde itse bir serheng ile
Mülkine żamm eyler idi mülk-i Çīn ü Sencarı

(K. 2/13)

2.2.3.10. Hoten, Hatâ

Eskiden Çin ülkesinin kuzeyine, Mançurya, Moğolistan ve Doğu Türkistan çevrelerine verilen isimdir. Aynı zamanda buraları istilâ eden bir Moğol kabilesi de bu adla anılmaktadır. Kıtâ, Hıtay, Hoten, Huten gibi farklı kelimelerle de ifade edilmektedir. Batı kaynakları Hatâ'yı bir bölge, Hoten'i ise bu bölgede kurulmuş bir

---

[277] Onay, *age.*, s. 130.
[278] *TDEA*, "Çin", Dergâh Yayınları, İstanbul, 1977, c. 2, s. 149.

şehir olarak kaydetmektedirler[279]. Şair, aşağıdaki beyitlerde memduhu övmek maksadıyla onu Hoten ülkesinin hakanı ve Hatâ şehrinin şahı olarak nitelendirmiştir:

Ṭarḥ içün pīş-geh-i ḳaṣrına ḫāḳān-ı Ḫoten

Tā ʿAdenden getürüp lüʾlüʾ-i meknūn maḫṣūṣ

(Tr. 60/6)

Gevher-i ser-tāc-ı şāhān mefḫar-ı ʿO̱smāniyān

Bende-i der-gāhı ḫāḳān-ı Ḫoten şāh-ı Ḫaṭā

(Tr. 1/2)

2.2.3.11. İran

Batı Asya'da yer alan devletin adıdır[280]. Ni'met, Ali Paşa'nın vezirlik makamına getirilişine yazdığı tarihte, Ali Paşa'yı övmüş, onun himmetli ve güzel fikirli bir zat oluşunu ifade etmek için onun bu güzel tabiatının İran'a dahi ulaştığı zikredilmiştir:

Virüp Īrana daḫi ḥüsn-i reʾy ü himmetüñ ṣūret

Sezādur nāmuñı levḥ-i sipihre itseler imlā

(Tr. 13/20)

2.2.3.12. İstanbul

Marmara Denizi'ni Karadeniz'e bağlayan İstanbul Boğazı'nın güney girişinin her iki yanında yer alan kenttir[281]. İstanbul, tarih boyunca Bizans ve Osmanlı imparatorluklarının merkezi olmuş ve önemli bir rol oynamıştır.

Divan'da 8. tarihte Vezir Ahmed Paşa'nın İstanbul'a bir çeşme yaptırdığından bahsedilmiştir:

---

[279] Semra Kapsal, "Hatâ", *TDEA*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1981, c. 4, s. 151-152.
[280] *Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi,* "İran", Gelişim Yayınları, İstanbul, 1986, c. 10, s. 5746.
[281] *Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi,* "İstanbul", Gelişim Yayınları, İstanbul, 1986, c. 10, s. 5852.

Şehr-i İstanbula cārī ṣularuñ ez-cümle

Eyledi menbaʿ u mecrāsını cümle iḥyā

(Tr. 8/4)

2.2.3.13. Kastamonu

Batı Karadeniz bölümünün iç kesiminde yer alan kentin adıdır[282]. Ni'met Divanı'nda Reisülküttâp Hacı Mustafa Efendi'nin memleketi Kastamonu'da yaptırdığı medresenin imarına bir tarih düşürülmüştür:

Ḳıldı iḫlāṣla iḥyā-yı ʿulūm u ādāb

Yapdı bir medrese-i pāk reʾīsü ʾl-küttāb (H. 1160/M. 1747)

(Tr. 24/6)

2.2.3.14. Mora

Yunanistan'ın güneyindeki tarihî Peloponnesos yarımadasına verilen isimdir[283]. Ni'met, Vezir Bekir Paşa'nın Mora beldesine vali olarak tayin edilmesine yazdığı bir tarihte onun Mora beldesinde sağladığı adaleti ve yaptırdığı hayırlı eserleriyle orayı ihya ettiğini belirtmiş, onu olgunluk sahibi bir zat olarak nitelendirmiştir:

Belde-i Morayı teşrīf ideli iḳbālile

ʿAdl u ḫayrāt ile iḥyā itdi ol ṣāḥib-kemāl

(Tr. 70/2)

2.2.3.15. Nemçe

Osmanlıların Avusturya'ya verdikleri addır. Avusturya ile ilişkilerin başladığı 17. yüzyıldan sonra bu isim kullanılmaya başlanmıştır[284]. Ni'met Divanı'nda Belgrad'ın fethi için yazılmış bir tarihte Osmanlı ve Avusturya arasında yapılan savaşta Avusturya ordusu yenilgiye uğratılmıştır. Bu beyitte de şair buna değinmiştir:

---

[282] *Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi*, "Kastamonu", Gelişim Yayınları, İstanbul, 1986, c. 11, s. 6486.

[283] Mıchael Kıel, John,Alexander, "Mora", *DİA*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 2005, c. 30, s. 280.

[284] *Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi*, "Nemçe", Gelişim Yayınları, İstanbul, 1986, c. 14, s. 8590.

Ḥamdüli'llāh Nemçenüñ gördük amān-ḫ'āh oldığın

Saṭvet-i İslāmı iẓhār itdük ey Rüstem-veġā

(Tr. 7/12)

2.2.3.16. Rum

Eskiden Doğu Roma İmparatorluğu Anadolu'yu da kapsadığı için Anadolu, "Rûm" ve Anadolu insanı da "Rûmî" olarak adlandırılmıştır[285]. Bu kelime ile kastedilen şey, aslında bu ülkede yaşayan insanlardır ve "Rum ili, mülk-i Rum, memleket-i Rum" ifadelerinden de anlaşıldığı üzere ülke anlamı zikredilmektedir[286]. Şair, aşağıdaki beyitte, memduhun Rum ülkesinin Veysî tabiatlı kimsesi olması dileğinde bulunmuştur:

Ol semiyy-i Muṣṭafā ʿallāme-i müşkil-güşā

Münşī-i ʿatebi ola Veysī-nihād mülk-i Rūm

(Tr. 78/2)

2.2.3.17. Şehbâ

Suriye'nin en önemli ikinci büyük şehri olan Halep, Anadolu'dan Mezopotamya'ya ve Akdeniz'den İran'a giden ana yolların kavşak noktasıdır[287]. Aynı zamanda da Kuzey Suriye'nin en önemli şehridir. Halep şehri, "Şehbâ", "Halebü'ş-Şehbâ" isimleriyle de kullanılmaktdır[288].

Ni'met, Divan'da 1. ve 52. tarihlerde Sultan I. Mahmûd'un Şehbâ beldesinde yaptırdığı bir çeşmeye bir tarih düşürmüştür:

Cūd-ı Kevs̱er-zāsı ser-şār eyledi Şehbāyı da

Maḥż-ı şehd-i dādıdur Sulṭān Maḥmūduñ bu mā' (H. 1161/M. 1748)

(Tr. 1/13)

---

[285] Pala, "Rûm", *age.*, s. 380.

[286] Selami Turan, "Necâtî Beğ'in Şiirlerinde Yer Adları", *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Aralık 2009, S. 20, s. 136.

[287] Tâlib Yâzîcî, " Halep", *DİA*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1997, c. 15, s. 239.

[288] Ferit Devellioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, (Yay. Haz. Aydın Sami Güneyçal), Aydın Kitabevi, Ankara, 2004, s. 984.

Yaz be-kilk-i cevherin tārīḫ Niʿmet sen daḫi

İç revān oldı Ḥalebde hem-çü Zemzem ʿayn-ı şīr (H. 1161/M. 1748)

(Tr. 52/13)

2.2.3.18. Şumnu

Bulgaristan'da bulunan bir kentin adıdır[289]. Ni'met Divanı'nda 66. tarihte Kethüdâ Şerif Halil Ağa'nın Şumnu kasabasında bir cami yaptırmasına bir tarih düşürülmüştür:

Vaṣfına ṭarḥ itdi Niʿmet daḫi bir tārīḫ-i ḫūb

Hem-çü nūr iḫyā olındı cāmiʿ-i pāk-ı şerīf (H. 1154/M. 1744)

(Tr. 66/8)

2.2.3.19. Yesrib

Medine-i Münevvere'in eski adıdır[290]. Ni'met Divanı'nda Hz. Peygamber'in doğumu için yazılmış bir kaside beytinde bütün Mekke ehli ve Medine'nin sakinleri yüz ve başlarını şükür secdesine koymuşlardır:

Cümle ehl-i Mekke vü sükkān-ı Yes̱rib ser-te-ser

Secde-i şükre nihāde itdiler rūy u seri

(K. 2/24)

---

[289] *Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi*, "Şumnu", Gelişim Yayınları, İstanbul, 1986, c. 18, s. 11107.

[290] Pala, "Yesrib", *age.*, s. 482.

2.2.4. NEHİRLER

2.2.4.1. Ceyhun

Orta Asya'nın en büyük iki nehrinden biri olarak bilinen Ceyhun[291], Pamir dağlarından çıkıp Aral gölüne dökülür. Amuderya ismiyle de bilinmektedir. Divan edebiyatında âşığın gözyaşları nehirler gibi akar[292]. Ni'met, Tahir Ağa adlı bir zatın kerimesinin doğumu için yazdığı bir tarihte, Ceyhun nehri ile gözyaşları arasında ilgi kurmuştur:

Eyleye ʿayn-ı ḫaṭādan ḫānedānın Ḥaḳḳ emīn
Nehr-i Ceyḫūn ola aʿdā dīdesi üzre dumūʿ

(Tr. 64/5)

Yine padişahın eşsiz nitelikteki kalyonunun denize indirilmesine yazılmış bir tarihte bu ağır gemiyi görünce sanki Ceyhun nehrinin revan olduğu zannedilmektedir:

O keştī-i girān-temkīni gör kim
Revān olmış iken çün āb-ı Ceyḫūn

(Tr. 84/12)

2.2.4.2. Fırat

Türkiye topraklarında doğan ve Irak'ta Dicle nehri ile birleştikten sonra denize ulaşan akarsudur[293]. Hacı Beşir Ağa'nın Bursa'da Emir Sultan Türbe ve Camisi'ni tamir ettirmesi için yazılmış bir tarihte, Fırat'ın tatlı suyunda memduhun vasıflarının zahir olduğu ifade edilmiştir:

Luṭf-ı Ḥaḳ taʿmīri ẕeylinde bu āb-ı ḫoş-güvār
Oldı ẓāhir kim anuñ evṣāfıdur ʿaẕb-ı Fırat

(Tr. 26/5)

---

[291] Emel Esin, "Amudeya", *DİA*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1991, c. 3, s. 98.
[292] Pala, "Ceyhun", *age.*, s. 91.
[293] Metin Tuncel, "Fırat", *DİA,* Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1996, c. 13, s. 31.

2.2.4.3. Kevser

Cennette bir suyun adı olan Kevser ile ilgili tefsirlerde çeşitli izahlar yapılmıştır. Kevser'in bir akarsu veya göl olduğu, boyunun Mekke ile Yemen, eninin de Safâ ile Aden arası kadar olduğu, oradan bir kez içenin bir daha susamadığı gibi birçok görüş ortaya atılmıştır[294]. Ni'met Divanı'nda imar edilen çeşme ve sebillerin suyu Kevser suyuna teşbih edilmiştir. Bu imarların suyu Kevser kadar tatlı ve saftır:

Kevs̱er-i cūdını icrā içün ol şāh-ı kerīm
Böyle bir çeşme binā itdi çü ḥavż-ı mevrūd

(Tr. 40/5)

Sebīl-i ṣāf u dil-cū-ṭarḥı ʿayn-ı Kevs̱er-i cennet
Felekde çeşme-i mihre olur nūr-pāş u pertev-dād

(Tr. 48/14)

2.2.4.4. Meriç

Bulgaristan'ın iç kesimlerinden doğup Türkiye-Yunanistan sınırından Ege denizine ulaşan akarsudur[295]. Ni'met Divanı'nda bir çeşmenin imarı için yazılmış bir tarihte bu çeşme, Meriç nehri ile mukayese edilmiştir ve suyu Meriç nehrini kıskandıracak niteliktedir:

Zemzem-āsā ḳıldı her sūya revān
Eyledi reşk-āver-i nehr-i Merīc

(Tr. 29/2)

---

[294] Pala, "Kevser", *age.*, s. 268.
[295] Metin Tuncel, "Meriç", *DİA*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 2004, c. 29, s. 188.

2.2.4.5. Nil

Mısır'ın hayat kaynağı olarak bilinen Nil, Akdeniz'e dökülür[296]. Divan şiirinde daha çok bereket ve feyiz kaynağı olarak ifade edilir. Ni'met Divanı'nda imar edilen sebil ve çeşmeler daha çok Nil'e teşbih edilmiştir:

Ol şehen-şāh-ı kerem-kār ʿAzīz-i Mışr-ı cūd

Eyledi luṭfıla sīr-āb ʿālemi mānend-i Nīl

(Tr. 72/2)

2.2.4.6. Umman

Arap yarımadasındaki ülkeden Hint kıyılarına kadar uzanan Hint Okyanusu'na bahr-i Ummân denir[297]. Ni'met, bir çeşmenin imarı için yazdığı bir tarih beytinde padişahın bu cömertlik muhiti ile Umman ve Nil'in eşit olamayacağını dile getirmiştir:

Ol şeh-i İskender-āyīnüñ muḥīṭ-i cūdına

Hem-terāzū-yı tesāvī olamaz ʿUmmān u Nīl

(Tr. 71/2)

2.2.5. KOZMİK ÂLEM

2.2.5.1. Felek

Ni'met Divanı'nda felek; "çarh", "arş-ı berîn", "asumân", "gerdûn", "semâ", "nüh-kıbâb", "arş", "sipihr", "atlas", "çarh-ı çârümîn" gibi kelimelerle söz konusu edilmektedir. Yücelik, yükseklik, sonsuzluk, genişlik gibi özellikleriyle anılmış ve "tâk", "kubbe", "kemer", "kasr", "tas", "sakf" gibi kelimelerle birlikte kullanılmıştır. Daha çok memduhu övmek maksadıyla ya da imarı yapılan binanın kemerinin

---

[296] Pala, "Nîl", *age.*, s. 359.
[297] Pala, "Ummân", *age.*, s. 465.

yüksekliğini vermek ve yapının güzelliğini, ne kadar görkemli olduğunu belirtmek amacıyla bu imar ile birlikte zikredilmiştir:

Ṭanīn-i ʿadli ṭas-ı ḳubbe-i gerdūna peyveste
Zülāl-i cūdın itmiş şeş-cihāt-ı ʿāleme icrā

(Tr. 18/2)

Öyle sulṭān-ı sipihr-evreng-i Dārā-ḫaşmetüñ
Ṭāḳ-ı ʿarşa ẓıll-ı luṭf-ı reʾfeti oldı resīd

(Tr. 32/2)

Ṭāḳ-ı ḳadr u şerefi tā o ḳadar ʿālīdür
Ki ider hem-çü duʿā ʿarş-ı berīn üzre ṣuʿūd

(Tr. 37/12)

Ne ḳaṣr ol sāḥa-i nev-sebzi dil-bend ü zümürrüd-fām
Ne ḳaṣr ol zīb-i saḳf u bām-ı aʿlāsı felek-bünyād

(Tr. 38/4)

Görinen şekl-i hilāl sāl-ı nev itme ḳıyās
Der-geh-i şehde felek çevgānıla oynar cirid

(Tr. 43/5)

Saḳfı rehīn-i nüh-ḳıbāb ṭāḳı anuñ gerdūn-tāb
Hem-çü duʿā-yı müstecāb peyveste-i nüh-āsumān

(Tr. 79/6)

Öyle ağay-ı ṣadāḳat-kār kim ems̱ālini
Görmemiş devr ideli çeşm-i sipihr-i çārümīn

(Tr. 90/13)

2.2.5.2. Yıldızlar

Divan şiirinde "necm", "ahter", "kevkeb", "sitâre" gibi kelimelerle karşımıza çıkan yıldızlar, daha çok parlak oluşlarıyla söz konusu edilirler. Yıldızların burçları oluşturması, insan mizacı üzerinde etkili olmaları, güneşin yanında küçük oluşları gibi birçok inanış vardır. İşte bu inanışlar şiirlere de yansımaktadır. Ayrıca yıldız kümeleri ve gezegenler de birer yıldız olarak şiirlerde geçmektedir[298].

Ni'met Divanı'na bakıldığında yıldızlar, daha çok parlak olmaları ve insan üzerinde etkili oluşları ile anılmaktadır. Bazen memduhu övmek maksadıyla onun talihinin parlaklığından söz edilirken bazen de bir imarın güzelliği ve parlaklığı zikredilmektedir:

Merḥabā ey burc-ı iḳbālüñ meh-i saʿd-aḫteri
Kim ḳudūmuñdur şühūruñ māye-i zīb ü feri

(K. 2/1)

Ol ḳuṭb-ı çarḫ-ı maʿdelet ol māh-ı burc-ı mekremet
Ḫurşīd-i gerdūn-menzilet şāhen-şeh-i encüm-ḥuzem

(K. 4/18)

Allah, o zata yıldızı iyi yani bahtı açık bir oğul bağışlamıştır, güneş, onun parlak yüzünü görünce utanmaktadır:

Ḫudā ol ẕāta bir ferzend-i nīk-aḫter ʿaṭā ḳıldı
Olur şermende rūy-ı tāb-nākından anuñ ḫurşīd

(Tr. 46/2)

---

298 Pala, "Yıldız", *age.*, s. 482.

Bu beyitte memduh, “meh” kelimesi ile açık istiareli olarak kullanılmış ve yıldızların kandilindeki ışık ve parlaklık, memduhun parlaklığının yanında zerre kadar küçük kalmıştır:

Öyle meh kim tāb-baḫş olsa ruḫ-ı pākīzesi

Ẕerredür bu meşʿal-i encümdeki nūr u lümūʿ

(Tr. 64/2)

Allah, zamanın şahını günden güne mutlu kılmış ve onun talihinin yıldızı, batıdan doğuya her yeri aydınlatmıştır:

Ḥaḳ şeh-i devrāna mesʿūd eyleyüp günden güne

Kevkeb-i iḳbāli pertev-baḫş ola tā ġarb u şarḳ

(Tr. 67/2)

Bir sandal yapımı için yazılmış bir tarih beytinde, bu sandalın güneş gibi fanusunun alevi âlemi aydınlatandır ve geceyi süsleyen ay da onun bu ışığından faydalanmaktadır:

Şuʿle-i fānūs-ı mihr-āsāsı ʿālem-tābdur

Kim fürūġından olur māh-ı şeb-ārā müstefīd

(Tr. 42/5)

Ay ve güneş bu dergahın iki bekçisi olmuştur ve onlar da şahlar şahının gelişinden kendilerine pay almışlardır:

İki der-bān oldı bu der-gehde māh u āfitāb

Oldı zīrā maḳdem-i şāhen-şehīden behre-yāb

(B. 12)

Abdülfettah isimli bir zatın doğumu için yazılmış bir tarih beytinde bu zat, "gül çehreli ay" ile ifade edilmiş ve açık istiareli olarak kullanılmıştır. Allah'a şükür ki, (doğumuyla) gül çehreli hilâl, kandil gibi cihana aydınlık bahşetmiştir:

Şükr-i Bārī yine bir māh-ı nev-i gül-çehre

Tāb-baḫşā-yı cihān oldı mis̱āl-i mıṣbāḥ

(Tr. 30/1)

Padişahın Ayasofya'da yaptırdığı imaretler için yazılmış bir tarih beytinde bu yapıların güzelliği ve görkemini ifade etmek için şair, teşbih ve teşhis sanatlarına başvurmuştur. Onun yüce kemerini görünce onu yeni ay (hilâl) sanma, gökyüzü bile bu imarı görünce hayretten parmağı ağzında kalmış yani şaşakalmıştır:

Māh-ı nev ṣanma görince ṭāḳ-ı vālā ṭarḥını

Āsumān olmış aña ḥayretle engüşt-der-dehān

(Tr. 87/7)

2.2.5.2.1. Bercîs

Müşteri yıldızıdır. Eski Türklerin takvim bilgisinde önemli rol oynamıştır[299]. Feleğin kadısı ve hatibi olarak bilinir ve bu yıldız etkisinde doğanlar düzgün ve güzel söz söylerler[300].

Hilāl-i sāl-i nev ẓan itme bir Bercīs-i felek şimdi

Yazar taḳvīm-i nev zer-kilk ile Sulṭān Maḥmūda

(Tr. 95/3)

2.2.5.2.2. Ferkadân

Kuzey kutbuna yakın iki yıldızdan her birine verilen addır ve bu ikisine birlikte Ferkadân denilmektedir[301]. Daima bulundukları yerden doğup batarlar[302].

---

[299] *TDEA,* "Müşteri", İstanbul, 1986, c. VI, s. 487.
[300] Pala, "Müşterî", *age.,* s. 344.
[301] *TDEA*, "Ferkad", Dergâh Yayınları, İstanbul, 1979, c. 3, s. 201.
[302] Pala, "Ferkadân", *age.,* s. 153-154.

Sa'dâbâd'da bulunan Nev-peydâ isimli köprünün üzerindeki iki köşkün bu adla anıldığı bilinmektedir[303].

Öyle dil-keş ṭarḥ n'ola eyleyüp inşā anı

Kim firāz-ı ḳubbe-i vālāsı farḳ-ı Ferḳadān

(Tr. 89/11)

2.2.5.2.3. Keyvân

Zühal yıldızı olarak bilinen Keyvân[304], gökteki yedi gezegenden biridir. İranlılar bu yıldızı Keyvan (kadri yüce padişah) olarak isimlendirmişlerdir. "Koruyucu", "gözetici", "bekçi" gibi manalarda kullanılmaktadır[305].

Der-i ʿadlinde bu ḳaṣr-ı hümāyūn-ı cihān-dāruñ

Nigeh-dārı Ferruḫ der-bānı Keyvān ḥācibi Dārā

(Tr. 5/6)

2.2.5.2.4. Pervîn, Süreyyâ

Yedi yıldızdan meydana gelen yıldız topluluğuna verilen addır. Divan edebiyatında daha çok gerdanlığa benzetilir[306].

Degüldür ḫuşe-i Pervīn ḳudūmın eyleyüp tebrīk

Felek āvīze-i mehd itdi ihdā aña mürvārīd

(Tr. 46/4)

2.2.5.2.5. Utârid

Merkür gezegeni olarak bilinen Utârid[307], eski astronomiye göre ikinci kat gökte bulunan yıldızın adıdır. Divan edebiyatımızda felek kâtibi (debîr-i çerh) olarak

---

303 *TDEA, age.,* s. 201.
304 Pala, "Keyvân", *age.,* s. 268.
305 *TDEA*, "Zuhal", Dergâh Yayınları, İstanbul, 1988, c. 8, s. 671.
306 *TDEA*, "Süreyya", Dergâh Yayınları, İstanbul, 1988, c. 8, s. 77.
307 Pala, "Utârid", *age.,* s. 465.

geçmektedir. Hitabet, belâgat, ve fesahatı simgeler ve daha çok kalem ve defter ile birlikte anılır[308].

Felekde biñde bir luṭfın ʿUṭārid idemez taḥrīr

Nihālān-ı çemen ḫāme-i midādı olsa da deryā

(Tr. 18/3)

2.2.5.2.6. Zühre, Nahîd

"Nâhid", "Çobanyıldızı", "Venüs", "Kervânkıran" adlarıyla da bilinen Zühre, parlak bir yıldızdır. Efsaneye göre Zühre, İranlı çok güzel ve şûh bir kadındır, Hârut ve Mârut adlı meleklere içki içirmiş ve onlardan ism-i azam duasını öğrenerek semaya yükselmiştir. Allah da onu gökyüzünde parlak bir yıldıza çevirip insanlara ibret olsun diye orada bırakmıştır[309]. Divan şiirinde eğlence, aşk, şarkı, güzellik, parlaklık unsurlarıyla birlikte anılmaktadır.

Bu künbed-i mīnā nedür yā Zühre-i zehrā nedür

Bir aṣlı yoḳ efsānedür luṭfı yanında kān-ı yem

(K. 4/26)

Ḫūşe-i Pervīn mehd-i nāzınuñ āvīzesi

Zühre vü Nāhīd eṭrāfında mānend-i şümūʿ

(Tr. 64/3)

---

[308] *TDEA*, "Utarid", Dergâh Yayınları, İstanbul, 1998, c. 8, s. 469.
[309] Pala, "Hârût", *age.*, s. 194.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

METİN

3.1. Transkripsiyon İşaretleri

: ʾ, a, A, e, E

ب : b, B

پ : p, P

ت : t, T

ث : s̱, S̱

ج : c, C

چ : ç, Ç

ح : ḥ, Ḥ

خ : ḫ, Ḫ

د : d, D

ذ : ẕ, Ẕ

ر : r, R

ز : z, Z

ژ : j, J

س : s, S

ش : ş, Ş

ص : ṣ, Ṣ

ض : ḍ, Ḍ, ż, Ż

ط : ṭ, Ṭ

ظ : ẓ, Ẓ

ع : ʿ

غ : ġ, Ġ

ف : f, F

ق : ḳ, Ḳ

ك : g, G, k, K, ñ

ل : l, L

م : m, M

ن : n, N

و : o, O, ö, Ö, v, V, u, U, ü, Ü

ه : h, H

ى : y, Y, ı, I, i, İ

METİN

[1b]

Bismi ʾllāhi ʾr-raḥmāni ʾr-raḥīm[310]

Naḳş-ı bediʿest zi-kilk-i ḳadīm

Ey nām-ı tū ārāyīş-i dīvān-ı kemāl

Tesvīd ü beyāż-ı nuṭḳ-rā dāde cemāl

Ez-naẓm-ı ḳaṣāyid ü tevārīḫ ü ġazel

Cüz ḥamd-i tū nist maḳṣad-ı ehl-i maḳal

(1) Ṣāniʿ-i meṭāliʿ-i ġazel-serāyān-ı dīvān-ı feṣāḥat (2) ve cāmiʿ-i ṣaḥāyif-i eşʿār-ı siḥr-ās̱ār-ı belāġat (3) zebān-ı ḳalem-i bedāyiʿ-raḳam-ı leṭāfet (4) ve ḫāme-i ʿanber-şemmāme-i gevher-feşān-ı berāʿat ile evrāḳ-ı beyżā-ṭırāz-ı iʿcāz-nişān üzre āġāz-ı semt-i tesvīd ü taḥrīr ola (5) evvelā ḥamd-i Ḫudā-yı ṣāniʿ-i bī-mis̱āl (6) ve ṣalāt u selām-ı Resūl-i Ekrem-i ḫuceste-ḫiṣāl ve evlād-ı ʿıẓam (7) ve aṣḥāb u āl ve midḥat-i şehen-şāh-ı Maḥmūdüʾl-fiʿāl ile (8) tevşīḥ ü taṣdīr-i vaẓīfe-i ḥāl 9) ve lāzıme-i ẕimmet-i erbāb-ı kemāl oldıġı (10) bī-ḳīl ü ḳāl olmaġla (11) ḥamd ü sipās (12) ve şükr-i bī-ḳıyās (13) ol *Melikiʾn-nās*[311] (14) *İlāhiʾn-nāsa*[312] olsuñ ki (15) ḳıble-i ṣafvet-i aṣḥāb-ı iḥtiyāc (16) ṣāḥibiʾt-tāc veʾl-miʿrāc (17) ol mefḫar-ı mevcūdāt (18) ʿaleyhi efḍalüʾṣ-ṣalāt (19) ve ekmelüʾt-taḥiyyāt (20) Ḥażretlerinüñ **[2a]** zümre-i ümmet-i maḳbūle-i sütūde-cāhından itmekle dībāce-i ser-nāme-i mübāhātımuz hem-ser-i Ferḳadān ve ber-feḥvā-yı *küntüm ḫayra ümmetin uḫricet liʾn-nāsi*[313] (1) naẓm-ı kerīmiyle müşār-ı biʾl-benān-ı ʿālemiyān idüp pertev-i mihr-i ḳudsiyyüʾṭ-ṭulūʿ (2)

---

[310] "Esirgeyen ve bağışlayan Allah'ın adıyla, ilk kalemden icat olunmuş nakış. Ey ismi, olgunluk divanının süsü olan! Sözün karalamasına ve beyazına sen güzellik verirsin, gazel, tarihler ve kasidelerden oluşan nazmdan, söz ehlinin maksadı, sana hamdetmekten başka bir şey değildir."

[311] Nâs/2.

[312] Nâs/3.

[313] "Siz insanlar için çıkarılmış en hayırlı ümmetsiniz."; Âl-i İmrân/110.

aḳdesiyyü'l-lümūʿından pür-żiyā itmekle maḫremān-ı der-gāh-ı füyūżāt-ı nā-mütenāhī olan zümre-i şuʿarā-yı mülhemūnuñ dil-āgāhlarını (3) *inne mine'ş-şiʿri le-ḥikmeten*[314] (4) ve *inne mine'l-beyānı le-siḥren*[315] (5) ḫirmen-i pür-emninüñ sāḥa-i fesīḥu'l-mesāḥa-i luṭf u inʿāmından ḫūşe-çīn-i senābil-i celā'il-i tekrīm ile tecellī (6) ve ṣad-hezār füyūżāt ile tesellī eyledügi (7) gürūh-ı maʿārif-şükūhuñ her biri bir vādīde cevelān (8) ve her biri bir semte ʿaṭf-ı ʿinān (9) her birinde bir lehce (10) ve her birinde bir ṭavr-ı pür-behce (11) her birinüñ naẓmında bir edā (12) ve her birinüñ nāy-ı ḳaleminde bir ṣadā (13) her birinde bir ḥüsn-i reftār (14) ve her birinde bir lez̠z̠et-i güftār (15) nev-be-nev bedīdār olup (16) kimi naʿt-ḫ˘ān-ı muʿciz-beyān (17) ve kimi ḳaṣāyid-perdāz-ı tāze-zebān kimi ṭarz-ı ġazelde ḫoş-reftār (18) kimisi mes̠nevīde lü'lü'-bār (19) kimi rubāʿīde Ḥāletī-gūyā kimi ebyāt u ḳıṭʿada yek-tā (20) kiminüñ nes̠ri ṣubḥa-i gevher (21) kimi inşāda Nergisī-perver olup her biri bir es̠er iẓhārıyla nām-dār (22) ve her biri zamānında medīḥa-gū-yı evṣāf-ı şehri-yār ile kesb-i iştihār (23) ve sezā-vār-ı nigāh-ı iʿtibār ola gelüp (24) bu ʿabd-ı ḳalīlü'l-biżāʿa (25) ve bu ʿadīmü'l-istiṭāʿa daḫi perverde-i ḫānedān-ı devleti (26) ve niʿam-ḫūrde-i ḫ˘ān-ı ʿināyeti oldıġum (27) nuḫbe-i sülāle-i āl-i ʿOs̠mānī (28) güzīde-i dūd-mān-ı cihān-bānī (29) pādişāh-ı ḳadr-dān-ı fażā'il-şiʿār şehri-yār-ı (30) maʿārif-perver-i maʿdelet-dis̠ār (31) ser-levḥa-i dībāce-i mecmūʿa-i şevket (32) saṭr-ı evvel-i risāle-i mekremet (33) mefhūm-ı ʿibāret-i celālet (34) maʿnī-i rengīn-i manẓūme-i şecāʿat (35) mü'essis-i mebānī-i meberrāt (36) müşeyyid-i erkān-ı ḫayr u ḥasenāt **[2b]** (1) nāsiḫ-i tevārīḫ-i ṭarz-ı kühen (2) mūcid-i nev-resm-i leṭāfet-efgen (3) veliyyü'n-niʿmet-i bī-imtinān Ḫudāvend-i ḳām-baḫş-ı nādire-dān (4) e's-sulṭān ibnü's-sulṭān e's-sulṭānü'l-ġāzī Maḥmūd Ḫān (5) ibnü's-sulṭān Muṣṭafā Ḫān (6) *lā-zālet evrāku devletihi merkūtehü ilā āḫiri'z-zamān*[316] (7) Ḥażretlerinüñ ḫurşīd-i ẕāt-ı melekiyyü'l-ḫisālleri (8) bi'l-yümni ve'l-iḳbāl zīb-āver-i taḫt-ı iclāl oldıġı sāl-i ferḫunde-fāldan ilā hāze'l-

---

[314] "Şiirde, mutlak bir hikmet vardır."; Yılmaz, Mehmed, *age.*, s. 84.
[315] "Beyanda, mutlak bir sihir vardır."; Yılmaz, *age.*, s. 83.
[316] "Devletinin yaprakları sonsuza kadar sönmesin."

ān ġaṣṣ (u) semīn ser-zede-i ṭabᶜ-ı ᶜabd-i kem-terīn olan cümle-i eşᶜār-ı perīşān-maḳalden evvelā tevārīḫ-i ġarrā ber-tertīb-i ḥurūf-ı hecā s̱ebt ü imlā ve ber-mis̱āl-i nemle-i żaᶜīfe işbu mecelle-i naẓīfe-i kem-terāne (9) maᶜrūż-ı der-gāh-ı Süleymān-ı bār-gāh-ı hüsrev-āne ḳılındı (10) ve *mineʾl-lāhiʾl-lütfu veʾt-tevfīḳ ve hüve niᶜmeʾl-Mevlā ve niᶜmeʾr-refīk*[317]

---

[317] "Lütuf ve başarı Allah'tandır ve O, ne güzel dosttur ve ne güzel arkadaştır."

KASİDELER

Naʿt-ı Şerīf Bā-Sitāyiş-i Māh-ı Mevlid-i Nebiyy-i Ekrem Ṣallallāhu ʿAleyhi Vesellem

1

Fāʿilātün/ Fāʿilātün/ Fāʿilātün/ Fāʿilün

1. Ḥamdüliʾllāh rū-nümā oldı yine māh-ı rebīʿ
Yümnle burc-ı şerefden itdi ʿarż-ı incilā

2. Öyle meh kim eşrefidür sebʿa-i seyyārenüñ
Şemʿine pervānedür ḫurşīd-i raḫşān-ı semā

3. Nām-dāş olmaġladur her dem bahāruñ şöhreti
Feyż-i şevḳ eyler rebīʿ-i maḳdemiyle dāʾimā

4. Ġurre-i tābendesi ebrū-yı maḥbūbān-ı şehr
Ṭalʿat-ı ferḫundesi āyīne-i feyż-i Ḫudā

5. Ol meh eylerse nʾola daʿvā-yı rüchān-ı şeref
Nüh-ḳıbāb-ı çarḫ zīrā andan oldı rūşenā

6. Neyyir-i raḫşende-i ʿālem-fürūz-ı menḳabet
Yaʿni sulṭān-ı serīr-ārā-yı mülk-i ıṣṭıfā

7. Öyle sulṭān-ı şeref-baḫşā-yı taḫt u tāc-ı dīn
Kim odur fermān-revā-yı milket-i şerʿ-i Ḫudā

8. Ebr-i gevher-bār-ı nīsān-ı rebīʿ-i maḳdemi
Ḳıldı aṣdāf-ı cihānı pür-dür-i nūr-ı Hudā

9. Ol şeh-i kürsī-nişīn-i ʿarş-ı aʿlā-yı berīn

Kim odur Refref-süvār-ı ʿarṣa-gāh-ı kibriyā

[3a]

10. Nüsḫa-ı īcād-ı mevcūdāta ẕāt-ı pākidür

Ḫātime-pīrāy-ı teʾlīf-i risālet iḥtivā

11. Pertev-endāz oldıġı dem maşrıḳ-ı iḳbālden

Ḫāfıḳaynı ḳıldı envār-ı nübüvvet pür-żiyā

12. Yaʿni ol māh-ı münevver-sāz-ı ʿālem içre çün

Tāb-baḫşā-yı şühūr oldı o şāh-ı enbiyā

13. Ol şehüñ tebrīk-i yümn-i maḳdemiyle her sene

Naʿt-ḫᵛānān-ı şefāʿāt-ḫᵛāhıdur bāy ü gedā

14. Şehri-yārān-ı güzīn-i dūde-i ʿOs̱māniyān

Ḫiẕmet-i naʿt-ı velādetle iderdi iʿtinā

15. Bā-ḫuṣūṣ ol şāh-ı ekrem pādişāh-ı muḥterem

Şehri-yār-ı Cem-ḫadem şāhen-şeh-i kişver-güşā

16. Ḫādim-i Beytüʾl-Ḥarem maḫdūm-ı eṣnāf-ı ümem

Nām-dāş-ı Faḫr-i ʿālem ẓıll-ı memdūd-ı Ḫudā

17. Ḥażret-i Sulṭān Maḥmūd Ḫān-ı ʿālī-himmetüñ

Pīşesi tevḳīr-i sulṭān-ı rüsüldür dāʾimā

18. Olmadı ez-cümle şāhān-ı selefden birine
Böyle nev-āsār bir Ḫıżr-ı hidāyet-i reh-nümā

19. Līk şāhen-şāh-ı devrāna Ḫudā ilhām idüp
İtdi miʿrāciyye naʿtın beyt-i Baṭḥāda edā

20. Taḫt-gāhında daḫi her sāl ber-deʾb-i ḳadīm
Oḳunur manẓūm-ı mevlid-i Resūl-i müctebā

21. ʿAndelibān-ı nevā-sāzı olup ol meclisüñ
Ṣad-hezārān şevḳle naʿtında eylerler nevā

22. Ḫidmet-i Peyġambere eyleyüp teşmīr-sān
Mefḫar-ı dārüʾs-saʿāde Ḥażret-i Beşīr Aġa

23. Yaʿni fermān-ı hümāyūnıla ol şāhen-şehüñ
Şehd-i elṭāf-ı ʿināyātın ider ḫalḳa ʿaṭā

24. Yek-zebān-ı ittifāḳ olup melāʾik ser-te-ser
Ṭuṭiyān-āsā o şāha böyle eylerler duʿa

25. Daʾimā ser-sebz ide Mevlā riyāż-ı devletin
Ta meh-i şehr-i rebīʿüʾl-evvel ola rū-nümā

26. Şevket-āne ḫāme-i Niʿmet bu beyt-i pākda
Biri cevher-pāş iki tārīḫ ile itdi s̱enā

27. Dā᾿imā bulsun ṭulūʿından şeh-i ʿālem feraḥ
[3b] Nev-meh-i mevlid heme āfāḳı ḳıldı pür-żiyā (H. 1162/M. 1749)

Naʿt-ı Şerīf Bā-Sitāyiş-i Māh-ı Mevlid-i Nebiyy-i Ekrem Ṣallallāhu ʿAleyhi Vesellem

2

Fāʿilātün/ Fāʿilātün/ Fāʿilātün/ Fāʿilün

1. Merḥabā ey burc-ı iḳbālüñ meh-i saʿd-aḫteri
Kim ḳudūmuñdur şühūruñ māye-i zīb ü feri

2. Öyle meh kim anda pertev-baḫş-ı ʿālem oldı çün
Nüh-sipihr-i ʿizz ü şānuñ āfitāb-ı enveri

3. Faḫr iderse tā-be-ḥaşr bu şerāfetle n᾿ola
K᾿oldı mīlād-ı şeh-i kevneyn anuñ nām-āveri

4. Öyle şeh kim fā᾿iżü᾿l-envārı mihr ü māh idi
Rū-nümā olmazdan evvel āsumānuñ ḫāveri

5. Öyle şeh kim maẓhar-ı mażmūn-ı levlak idi ol
Daḫi īcād olmadın çarḫ-ı berīnüñ çenberi

6. Öyle şeh kim vāḳıf-ı esrār-ı *kāf u nūn*[318] idi
Bu meẓāhir olmadın ʿālemde cilve-güsteri

---

[318] Kef ve nun (kün): *"O, bir şeyi yaratmak isterse ona yalnız "Ol" demesi yeter. Ol dediği şey hemen oluverir.*", Yılmaz, age., s. 89; Bakara/ 117; Âl-i İmrân/ 47; Nahl/40.

7. Öyle şeh kim rīzesinüñ der-geh-i vālāsıdur
Şehri-yārān-ı cihānuñ gevher-i tāc-ı seri

8. Öyle şeh kim ḫiẕmet-i ḫāk-i deriyle faḫr ider
ʿĀlemüñ sulṭānı şāhān-ı cihānuñ ekberi

9. Ḥamdüliʾllāh dūde-i ʿOs̱māniyāna bu şeref
Dād-ı Ḥaḳdur kim o nesl-i pāküñ olmış mefḫarı

10. Bā-ḫuṣūṣ sulṭān-ı ʿālem Ḥażret-i Maḥmūd Ḫān
Kim odur silk-i selāṭīnüñ muʿallā-gevheri

11. Öyle sulṭān-ı cihān kim çāker-i der-gāh ider
Bir kemīne bendesi ṣad-Ḫüsrev ü İskenderi

12. Emr ü fermānın resīde itse bir serheng ile
Mülkine żamm eyler idi mülk-i Çīn ü Senceri

13. Bezm-i ḫāṣṣında o sulṭān-ı cihān-bānuñ revā
Olsa ḫāḳān-ı Ḫoten micmer-fürūz-ʿanberi

14. Ol ḫıdīv-i maʿdelet-fermānuñ olmış cümle hep
Şehri-yārān-ı cihān aḥkāmınuñ fermān-beri

15. Ol şehen-şāh-ı cihān-dāruñ medār-ı faḫridür
Ḫiẕmet-i beyt-i Ḫudā vü ravża-i Peyġamberi

16. Eyleyüp ol ḫiẕmete me᾿mūr aġa bendesin
Kim odur ḫalvet-sarāy-ı ḫāṣṣınuñ ser-defteri

[4a]
17. Ya῾ni kim dārü᾿s-sa῾āde Ḥażret-i Beşīr Aġa
Şimdi oldur ol mu῾allā-mesnedüñ zīb-āveri

18. Öyle aġay-ı kerem-perver ki kem-nām eyledi
Cūdınuñ āvāzesi ṣayt-ı saḫā-yı Ca῾feri

19. Faḫr ider ẕāt-ı şeref-mendile ol ṣadr-ı güzīn
Bir naẓīri gelmedi zīrā ki Ādemden beri

20. İdelüm inṣāf mir᾿āt-i ῾avālim içre hīç
Var mı görmiş böyle bir ẕāt-ı mekārim-perveri

21. Ḥüsn-i ḫulḳ itse tecessüm ẕātıdur zīrā hemān
Bir mücessem nūr-ı ḫulḳ itmiş Ḫudā ol dāveri

22. Öyle himmet eyledi tanẓīm-i emr-i ṣurrede
İtmemiş eslāf-ı emcād-ı kirāmından beri

23. Cümle ehl-i Mekke vü sükkān-ı Yes̱rib ser-te-ser
Secde-i şükre nihāde itdiler rūy u seri

24. Bir Ḥicāzī perdeden tekrāra āġaz itdiler
Şāh-ı devrānuñ du῾ā-yı devletin ins ü peri

25. Ḥamdüliʾllāh peyk-i ḥacc u ṣurre bā-yümn ü selām
Müjde-res tebşīr idince ol şeh-i vālā-deri

26. Ḫiẕmet-i meşkūre-i meʾmūresi memdūḥ olup
İtdi mükrim ferve-i semmūr ile ol dāveri

27. Bu daḫi baḫt-ı hümāyūn-ı şeh-i ẕī-şāndur
Kim ʿaṭā ḳılmış Ḫudā bir böyle himmet-perveri

28. Ḥaḳ bağışlaya şehen-şāh-ı cihān-bāna hemān
Sāyesinde ola iḳbāl ü saʿādet rehberi

29. Ey veliyyüʾn-niʿmet-i ʿālem budur ümmīd kim
Ḥiṣṣe-yāb ola o ḫidmetinde Niʿmet-çākeri

30. Ola her bir sāline pīrāye zīb-i inżimām
ʿİzzetüñ pek zübdesi iḳbālin ān-bālā-teri

31. Ola zīr-i sāye-i sulṭān-ı ʿālemde müdām
Dest-gīri ʿavn-i Ḥaḳ tevfīḳ-i Bārī yāveri

Naʿt-ı Şerīf Bā-Sitāyiş-i Māh-ı Mevlid-i Nebiyy-i Ekrem Ṣallallāhu ʿAleyhi Vesellem

3

Fāʿilātün/ Fāʿilātün/ Fāʿilātün/ Fāʿilün

1. Bārekaʾllāh ey meh-i tābende-i ferḫunde-fāl
Levḥaşaʾllāh feraḥ-baḫş-ı gürūh-ı vecd ü ḥāl

2. Sen o māh-ı ʿālem-ārāsın ki senden ʿafitāb
İḳtibās-ı feyż-i nūr itse sezā rūz u leyāl

[4b]
3. Sen o māh-ı şevḳ-pīrāsın ki mānend-i rebīʿ
Maḳdemüñle itdi ezhār ṣafā-yı ʿarż-ı cemāl

4. Sensin ol māh-ı münevver-sāz kim ḫurşīd-veş
Sende tābān oldı sulṭān-ı rüsül bī-ḳīl ü ḳāl

5. Öyle sulṭān-ı serīr-ārā-yı mülk-i ıṣṭıfā
Kim vücūdıdur bu īcād-ı meẓāhir bī-meʾāl

6. Ol şeh-i zīb-āver-i taḫt-ı risālet kim anuñ
Ḫidmetile faḫr ider Sulṭān-ı Maḥmūdüʾl-fiʿāl

7. Öyle sulṭān-ı şerīʿat-pīşe kim dāʾim ider
Ḥürmet ü taʿẓīm ü sulṭān-ı rüsülle iştiġāl

8. Himmet-i şāhānesiyle nev-be-nev itmekdedür
Sākinān-ı Yes̱rib ü Baṭḥāya īṣāl-i nevāl

9. Ḥāṣılı ol şehri-yār-ı dīn ü devlet-perverüñ
Bu serīr-i ʿadle bir mis̱li daḫi gelmek muḥāl

10. Bā-ḫuṣūṣ ās̱ār-ı mevlūd-ı Resūli neşr içün
Her sene tertīb idüp bir meclis-i feyż-iştimāl

11. Cāmiʿ-i cennet-mekān Sulṭān Aḥmed H̬ānda
Cemʿ olur emr-i hümāyūnıla erkān-ı ricāl

12. Nāẓır-ı Beytüʾl-Ḥarem manẓūr-ı şāh-ı muḥterem
Maḥrem-i ekrem Beşīr Aġay-ı pākīze-h̬ıṣāl

13. Eyleyüp ol meclis-i ʿālīde ber-deʾb-i ḳadīm
H̬iẕmet-i meʾmūresin tekmīl ol ṣāḥib-kemāl

14. ʿArż-ı tebşīr-i berīd-i müjde-i Ḥaccāc ile
H̬ākipāy-ı şehri-yāra eyledikde rūyimāl

15. H̬idmeti meşkūr olup sulṭān-ı devrāndan olur
H̬ilʿat-i taḥsīn ile mükrem o ẕāt-ı bī-hemāl

16. Ḥaḳḳ anı hem pādişāh-ı ʿālemi iḳbāl ile
Müstedām-ı ʿömr ü devlet eylesün her māh u sāl

17. Sāyesinde ola Niʿmet bendesi dah̬i müdām
Midḥat-ı şāh-ı cihān-ārāyıla şīrīn-maḳal

18. Oldı zīrā iltifātıla o bezm-i h̬āṣda
Ḥamdüliʾllāh ḥiṣṣe-yāb-ı rütbe-i ṣaffüʾn-niʿāl

19. Olur enẓār-ı Veliyyüʾn-niʿmet elbet mevṣila
Rütbe-i vālāya bā-ʿavn-i H̬udā-yı lā-yezāl

[5a]

20. Baʿd-ezīn diḳḳat-i duʿādur itme taṭvīl süḫan
Naẓmuñ ey ḫāme ne deñlü olsa da siḥr-i ḥelāl

21. Ṣafḥa-i āfāḳa zīrā zer-midād-i mihr ile
S̱ebt-i evṣāf-ı hümāyūnı ʿadīmüʾl-iḥtimāl

22. Ol şeh-i İskender-āyīn-i cihān-dāruñ hemān
Görmeye mirʾāt-ı ṭabʿ-ı enveri gerd-i melāl

23. Şevketin efzūn idüp ser-mesned-i iclālde
Eylesün dāʿim Ḫudāvend-i Celīl-i Züʿl-Celāl

Nazīre-i Bahāriyye-i Nefʿī

4

Müstefʿilün/ Müstefʿilün/ Müstefʿilün/ Müstefʿilün

1. Geldi yine faṣl-ı bahār oldı dem-i geşt ü güẕār
Gül-zāra gelsen de ne var ey nev-nihāl-i ġonçe-fem

2. Ey sāḳi-i şūḫ u (…) ṣahbāyıla cāmı pür it
Cem gitdigi reftāra git baş gülşen-i bezme ḳadem

3. Remzüñ zamān-ı kāmidür vaḳt-i ṣafā-yı cāmıdur
Gül-geşt-i bāġ eyyāmıdur ẕevḳ idecek demdür bu dem

4. Şenlendi ṣahbā-ḫāneler ḳaldı tehī kāşāneler
Tertīb idüp cānāneler ṣaḥn-ı çemende bezm-i Cem

5. Sāḳī vü muṭrib ser-be-ser virmekde bāġa zīb ü fer
Rindāna zāhid reşk ider ger olsa da şeyḫu'l-Ḥarem

6. Der-dest ola çār-pāreler raḳṣ eyleye meh-pāreler
Cūş eyleye fevvāreler girmez ele bir böyle dem

7. Dilber de şūḫ u nerm ola āşüfte vü ser-germ ola
Bülbül gibi bī-şerm ola nūş eyledikçe bāde hem

8. Ey sāḳi-i dil-keş-ḫırām şevḳ-āver-i bezm-i müdām
Bir cām ile eyle bekām luṭfuñla olsun muġtenem

9. Devr eyle bezmi sū-be-sū rindān-ı ʿışḳa ṣun ṭulūʿ
Peymāneyi tā-be-gülū pür eyle sāḳi gel bu dem

10. Bezm-i çemende ehl-i dil ʿıyş u ṭarabla müştaġil
Sen de göñülden pası sil tā ḳalmaya jengār-ı ġam

11. Bu pest ü bu bālā dime gel meclise ʿöẕr eyleme
Her ne düşerse payıma luṭf ile sāki ḳıl kerem

12. Meydür medār-ı şevḳ-i cān belki ḥayāt-ı cāvidān
Eyler dilīr ü nev-civān rindānı hengām-ı herem

13. Mey dilleri ābād ider feyż-i ṣafā īcād ider
Fikr-i ġamı ebʿād ider gelmez derūna bīm ü hem

[5b]

14. Mey bir zen-i muḫtāledür rez-duḫterine ḫāledür
Rūyında gūyā hāledür ol kākül-i pür-çīn ü ḫām

15. Bir sāġar-ı mey ṣun bize naḳl itmege şey ṣun bize
Dem-sāz olup ney ṣun bize ey muṭrib-i dil-keş-naġam

16. Biz ʿışḳla üftādeyiz āvāreyiz āzādeyiz
ʿİşret içün āmādeyiz sāḳi bize ṣun cām-ı Cem

17. Ey ḫāme gel Allāh içün luṭf it Ḥabību᾿llāh içün
Tā vaṣf-ı ẓıllu᾿llāh içün eyle dile feyż-i kerem

18. Ol ḳuṭb-ı çarḫ-ı maʿdelet ol māh-ı burc-ı mekremet
Ḫurşīd-i gerdūn-menzilet şāhen-şeh-i encüm-ḥuzem

19. Yektā-neverd-i kār-zār Rüstem-neberd-i nām-dār
Rāyet-i firāz her diyār ṣāḥib-livā-yı zer-ʿalem

20. Kişver-güşā-yı bī-bedel ẓıll-ı Ḫudā-yı lem-yezel
Gelmiş degüldür mā-ḥaṣal bir böyle şāh-ı muḥterem

21. Şāhenşeh-i ʿālī-ḥaseb dānende-i fenn-i edeb
Olmış vedīʿā cümle hep ẕātında esrār-ı ḥikem

22. Sulṭān-ı dīn Maḥmūd Ḫān kām-āver-i ḫalḳ-ı cihān
Keyḫusrev-i çarḫ-āsitān Dārā-der-i vālā-himem

23. Tāb-āver-i mirʾāt-ı bah̬t zīnet-fezā-yı tāc u taḫt
Nev-māh u encüm-zīn ü rah̬t eşheb-süvār-ı Cem-ḥaşem

24. Şāh-ı kerem fermā mıdur yā H̬üsrev ü Dārā mıdur
Desti meger deryā mıdur itmekdedür bez̠l-i direm

25. İskender-i ʿālem gibi hem Caʿfer ü Ḥātem gibi
H̬ıżr u Mesīḥā-dem gibi iḥyāda h̬alḳı dem-be-dem

26. Bu künbed-i mīnā nedür yā Zühre-i zehrā nedür
Bir aṣlı yoḳ efsānedür luṭfı yanında kān-ı yem

27. Reʾy-i rezīninde muṣīb tedbīri berter-i ʿacīb
Bā-yümn ü tevfīḳ-i mücīb maḥkūmıdur Rūm u ʿAcem

28. Merd-āne ḳaṣd-ı cengle şemşīrin alsa ger ele
Ṣalar cihāna velvele başınca meydāna ḳadem

29. Rezme ḳaçan āheng ider ne Sām u ne Hūşeng ider
Rüstemleri dil-teng ider ol pādişāh-ı Muḥteşem

30. El ursa ḳavs-ı Behmene tīri geçerdi āhına
Düşürdi çāh-ı Bījene aʿdāyı bīm-i ḳahrı hem

31. Ey şāh-ı İskender-nihād vey dāver-i mülk-i sedād
Dād-āver-i ʿadl- iʿtiyād h̬āḳān-ı Fārūḳī-şiyem

[6a]

32. Sen aʿẓam-ı şāhānsın tāc-ı ser-i ʿirfānsın
Sen ʿāleme sulṭānsın Vaṣṣāf-ı sulṭānī benem

33. Ẓāhirde gerçi bī-dilüm bāġ-ı süḫanda bülbülüm
Naẓm ü nes̱rde kāmilüm alsam ele levḥ ü ḳalem

34. Fenn-i süḫanda ḥāliyā kimse ʿadīl olmaz baña
Oldı bu naẓmum bī-riyā reşk-āver-i ṣad-Muḥteşem

35. Ben şāʿir-i muʿciz-demüm feyż-āver-i ehl-i dilüm
Çoḳ nükte iḥyā eylerüm olmaz baña lā ve neʿam

36. Gel Niʿmetā sevdāyı ḳo Nefʿī gibi daʿvāyı ḳo
Beyhūde hevā vü hayı ḳo ʿacz ḳuṣūr it lā-cerem

37. Geldi yeter vaḳt-i duʿā ġayri bilindi müddeʿā
Olsa ḳaṣīden bī-bahā taṣdīʿ olur ceffeʾl-ḳalem

38. Gerçi sözüñ bī-irtiyāb olsa daḫi ger dürr-i nāb
Şimdi saña emr-i ṣavāb ḫayr-ı duʿādur pek ehem

39. Şāh-ı cihān mesrūr ola eyyāmı rūz-ı sūr ola
Düşmenleri maḳhūr ola görmeye ṭabʿı hīç elem

TARİHLER

ḤARFÜ᾽L-ELİF

Tārīḫ-i Çeşme-i Raᶜnā Der-Ḥalebü᾽ş-Şehbā

1

Fāᶜilātün/ Fāᶜilātün/ Fāᶜilātün/ Fāᶜilün

1. Baḥr-i bī-pāyān-ı şevket mihr-i burc-ı mekremet
Āsumān-ı maᶜdelet şāhenşeh-i cūd-azmā

2. Gevher-i ser-tāc-ı şāhān mefḫar-ı ᶜOs̱māniyān
Bende-i der-gāhı ḫāḳān-ı Ḫoten şāh-ı Ḫaṭā

3. Ḥażret-i Sulṭān Maḥmūd-ı sipihr-āver ne kim
Çeşme-i elṭāfınuñ saḳḳāsıdur ebr-i ᶜaṭā

4. Sū-be-sū enhār-ı cūd u himmetile ol şehüñ
Jengden ṣāf oldı ᶜālem hem çü mir᾽āt-ı ṣafā

5. Cūy-bār-ı birr ü iḥsānıla pür ḥavż-ı cihān
Ḳalmadı sīr-āb-ı cūdı olmadıḳ bāy u gedā

6. Belde-i Şehbāya da āb-ı ᶜināyet-baḫş olup
Yapdı dil-cū-çeşme ol şāhenşeh-i kān-ı saḫā

[6b]

7. Çeşme ammā nūş iden āb-ı leṭāfet-zā seni
Eylemez mā᾽ü᾽l-ḥayātı Ḫıżra meyl ü ilticā

8. Lūlesi zer-nāv-dān u ṭası māh-ı āsūmān
Ābı cūy-ı şīr-i dil-cū menbaᶜ-ı ᶜayn-ı şifā

9. Bu es̱erle vālid ü ecdādı ervāḥın daḫi
İde Ḥaḳ şādān bāb-ı rūy-ı pāk-ı Muṣṭafā

10. Tā ki cārī ola çār-enhār-ı firdevs-i berīn
Rubʿ-ı meskūn ola sīr-āb-sāz-ı luṭfı dāʾimā

11. ʿÖmr-i Ḫıżr ile olup zib-āver-i taḫt-ı cihān
Ol şehüñ aḥkāmını icrā ide dāʾim Ḫudā

12. Lūle-i zer-kilk-i Niʿmet daḫi icrā eyledi
İki cevher-dār-ı tārīḫ-i latīf-i nev-edā

13. Cūd-ı Kevs̱er-zāsı ser-şār eyledi Şehbāyı da
Maḥż-ı şehd-i dādıdur Sulṭān Maḥmūduñ bu māʾ (H. 1161/M. 1748)

Tārīḫ-i ʿİmāret-i ʿĀmire-i Ḥażret-i Cihān-dārī Der-Ḳurb-ı Sarāy-ı Hümāyūn-ı Şehri-yārī

2

Mefāʿīlün/ Mefāʿīlün/ Mefāʿīlün/ Mefāʿīlün

1. Şehen-şāh-ı cihān Sulṭān Maḥmūd-ı mekārim-kār
Vücūd-ı bī-naẓīri oldı dehre Niʿmet-i ʿuẓmā

2. O ḫāḳan-ı kerem-fermā-yı evreng-i ḫilāfet kim
Anuñ eyvān-ı ḫᵛān-ı cūdıdur maʿmūre-i dünyā

3. Ḫuṣūṣā ʿahd-i Fātiḥden beri bu ḫayr-ı vālā
Muvaffaḳ olmamış şāhān-ı ʿālemden beri ammā

4. Meger merhūn imiş vaḳt-i hümāyūn-ı cihān-bāna
Ki yapdı böyle bir dārü᾽n-niᶜam ol mekremet-pīrā

5. Zihī dārü᾽n-niᶜam kim kāse-şūy-ı maṭbaḫ-ı cūdı
Sezādur olsa Keykāvus ü Ḫüsrev dāver-i Dārā

6. Maḥallinde hele bir bī-bedel ḫayr-i cezīl oldı
Simāt-ı luṭfına sīr oldı el-ḥaḳ pīr ile bernā

7. Müebbed eyleyüp iḳbāl ü şevketle o sulṭānı
Muvaffaḳ eylesün āsār-ı ḫayra Ḥażret-i Mevlā

8. Didüm vech-i cemīl ile görince Ni᾽metā tārīḫ
ᶜİmāret eyledi Sulṭān Maḥmūdü᾽n-nevāl iḥyā (H. 1155/M. 1742)

[7a]

Tārīḫ-i Ḳaṣr-ı Hümāyūn-ı Lemᶜa-pāş Der-Sāḥil-ḫāne-i Dil-güşā-yı Beşikṭaş

3

Fāᶜilātün/ Fāᶜilātün/ Fāᶜilātün/ Fāᶜilün

1. Ḫüsrev-i devr-i zamān sulṭān-ı şāhān-ı cihān
Dāver-i gītī-sitān kām-āver-i cūd-azmā

2. Ol Muḥammed-ḫulḳ-ı Maḥmūdü᾽l-ḫiṣāli
Fā᾽iḳ itmiş pādişāhān-ı cihān içre Ḫudā

3. Baḥr ü berr olsa n᾽ola deryūze-kār-ı himmeti
Kim kef-i dür-pāşı maḥṣūl-i yem ü kān-ı ᶜaṭā

4. Luṭfı cārīdür o deñlü şarḳ u ġarb-ı ʿāleme
Ol şehüñ sīr-āb-ı cūy-ı cūdıdur şāh u gedā

5. Nehyi sārīdür cihāna tā o deñlü ḫūndan
Eyler eṭfāl-i zamān gehvārede terk-i bükā

6. Her ne emre ʿazm iderse ol şeh-i ʿālī-himem
Ḫıżr-ı tevfīḳ-i Ḫudā-yı lem-yezeldür reh-nümā

7. Ol muḥīt-i kān-ı cūd u himmetüñ ʿahdinde hīç
Var mı ābād olmaduḳ kāşāne vü sāḥil-serā

8. İşte ez-cümle bu sāḥil-ḫāne-i şāhānenüñ
Bu muʿallā mevḳiʿi olmaġla ḫūb u dil-güşā

9. Ṭabʿ-ı ʿālī-i hümāyūnıla ṭarḥ-ı resm idüp
Ḳıldı iḥyā böyle bir ḳaṣr-ı leṭāfet-intimā

10. Öyle ḳaṣr ammā ki ṣūret-yāb-ı imkān olmamış
Böyle resm-i nev-zemīn ü böyle ṭarz-ı ḫoş-nümā

11. Kān-ı ḥüsn ü āndan iḫrāc idüp hem-çün güher
Ṣan bıraḳmış sāḥil-i baḥre anı ṣunʿ-ı Ḫudā

12. Cāy-ı vālā-yı Beşikṭaşa bu ḳaṣr-ı dil-firīb
Oldı zīb-i ḥüsn-i nev çün ḫāl-i rūy-ı dil-rübā

13. Ṭarf-ı yemde seyr idenler ṭarḥ-ı dil-keş resmini
Didiler *cennāti tecrī taḥtihe ᾿l-enhār*[319] añā

14. Ḳaṭre-i emvāc-ı yem ṣanma felek dāmānına
Dest-i bādıla nis̱ār eyler dür-i ᶜālem-bahā

15. İrtifāᶜ-ı ḳubbe-i vālāsı reşkinden n᾿ola
Çatlasa her dem ḥabāb-āsā ḳıbāb-ı nüh-semā

16. Ḫāme-perdāz-ı hüner-mend-i nigāristān-ı Çīn
Görse ger naḳşın olur ḥayretle ġarḳ-āb-ı ḥayā

17. Mihr ü meh ṣanma nuḳūşı ḫıyre-çeşm-i çarḫ olup
Seyr ider ᶜaynuñla anı eyleyüp ḳaddin dū-tā

18. Hīç nümū-dār olmamış ᶜālemde bir mis̱li anuñ
Ḳaṣr-ı Şīrīn ü Ḥavernaḳ olamaz s̱ānī aña

[7b]
19. İki mirᶜāt-ı mücellāsı olup zīb-i ceddüñ
Biri nūr-ı māh biri pertev-i mihr-i semā

20. Yoḳ ḫaṭā itdüm felekde belki ḫurşīd ü ḳamer
ᶜAksidür ol iki mirᶜātuñ ki olmış rū-nümā

21. Olsa şāyāndur bu ḳaṣr-ı dil-güşānuñ ḥāṣılı
Ḫāk-rūb-ı der-gehi şeh-bāl-i sīmurġ u hümā

---

[319] *"Altlarından ırmaklar akan cennetler"*; Tevbe/89; Saff/12; Bakara/25.

22. Ḥaḳ hümāyūn eyleyüp şāh-ı cihān-bāna hemān

Sāye-endāz ola ol ḳaṣra feraḥla dāʿimā

23. Nitekim ber-cā ola ḳaṣr-ı S̱üreyyā ṭāḳ-ı çarḫ

Pāyidār itsün şehüñ bünyān-ı iḳbālin Ḫudā

24. Biri bedʾü birisi itmāmına tārīḫ olur

Mıṣraʿını bu güzīde beyt-i pāküñ Niʿmetā

25. Kān-ı şevḳ oldı leb-i yemde bu ḳaṣr-ı cān-fezā

Yümn ile esʿād ide Sulṭān-ı Maḥmūda Ḫudā (H. 1161/M. 1748)

Tārīḫ-i Ḳaṣr-ı Ṣādıḳ Aġa Der-Sāḥil-ḫāne-i Körfez

4

Mefāʿīlün/ Mefāʿīlün/ Mefāʿīlün/ Mefāʿīlün

1. Zihī nev-ḳaṣr-ı vālā-ṭarḥ u dil-keş resm-i bī-hemtā

Virür ḥālet temāşāsı dile çün neşʿe-i ṣahbā

2. Leṭāfetden ʿibāret nüsḫa-i tertīb-i zībāsı

Nezāketden kināyet şīve-i nev-resmi ser-tā-pā

3. İdersen naḳş-ı rengīn-i nev-āyīnin eger tedḳīḳ

Nühüfte-ān-ı rūy-ı dil-rübā-veş ḥüsn olur peydā

4. Nesīm-i nefḥa-pāşı būy-ı cennetden peyām-āver

Hevā-yı ruḥ-baḫşı nuṭḳ-ı Īsā-veş ḥayāt-efzā

5. Müselsel selsebīli bir içim ṣudur leṭāfetde
Kemāl-i vüsʿatıyla ḥavżı bir deryācedür gūyā

6. Nümūne Kevs̱er ü Zemzemden āb-ı ṣāf-ı dil-cūsı
Çü mirʿāt-ı ṣafā dilde ḳomaz jeng-i keder aṣlā

7. Ruḫām-ı ṣāfi mirʿāt-ı mücellāya cilā-dāde
Ḳad-i dilber gibi her bir sütūnı dil-keş ü bālā

8. Naẓar farḳ itmeden ʿāciz firāz-ı saḳf-ı vālāsın
Zemīni ṭāḳ-ı eyvān-ı bülend-i çarḫla hem-pā

9. Nʾola Bāġ-ı İremdür dirse ādem aña ṣādıḳdur
Nümū-dār olmamış ems̱āli dünyāda anuñ zīrā

10. Ḥüseynī perdeden her sūya taḳsīm-i neşāṭ eyler
Çemen-zārında mürġānı olup şām u seḥer gūyā

[8a]
11. Niçün geşt-i beyābān-zār idersün ey gül-i nev-ḫīz
Nice dil-keş olur gel gör feżā-yı bülbül-i şeydā

12. Zebān kāṣır o ḳaṣr-ı bī-ḳuṣūruñ vaṣf-ı ḥüsnüñde
Ki her maḳṣūdesi bir kāḫ-ı firdevs-i feraḥ-peymā

13. Görüp bu āb u tābı selsebīlinden suʾāl itdüm
Bu rütbe ḥālet-efzā olmaġa bāʿis̱ nedür gūyā

14. Zebān-ı ḥāl ile her lūle bu remzi idüp işrāb
Didi ancaḳ ümīd-i maḳdem-i şehdür aña mebnī

15. Le-şeh zīb-āver-i ḳaṣr-ı cihān-bānī ki devrinde
Nigāh-ı iʿtibārı ḳıldı her cāyı neşāt-efżā

16. Bu nüzhet-gāhide ābād iden şevḳ-i ḳudūmıdur
Ṣalar mı hevāya pertev ol mihr-i cihān-ārā

17. Ḳuṣūr-ı ʿālem ü bir cāy-ı vālā-yı dil-ārānuñ
Ḳudūm-ı pādişehdür māye-i zīb ü feri zīrā

18. Hemīşe bende-gānın ḳaṣr-ı āmālı olup pür-zīb
İlāhī mihr-i feyż-i luṭfı ḳılsun ʿālemi iḥyā

19. Ümīd-i kām-ı teşrīfiyle yazdum Niʿmetā tārīḫ
Ola kān-ı ṣafā nev-ḳaṣr-ı dil-cū-yı feraḥ-efżā (H. 1160/M. 1748)

Tārīḫ-i Bāb-ı Ḳaṣr-ı Hümāyūn-ı Sulṭānī Der-Beşikṭaş

5

Mefāʿīlün/ Mefāʿīlün/ Mefāʿīlün/ Mefāʿīlün

1. Şeh-i maʿmūre-i cūd u himem Sulṭān Maḥmūduñ
Kerem bābında yoḳdur nüsḫa-i ẕātı gibi dānā

2. Cihān-bān-ı ʿadālet-pīşe kim taʿmīr-i mülkinde
Tenezzül eylemez Nūşirevānı itmege bennā

3. O sulṭān-ı Felāṭun-reʾy ü İskender-fer-i dehrüñ
Bu cāy-ı dil-güşāyı luṭf-ı ṭabʿı eyledi iḥyā

4. H̬udā itsün pey-ā-pey ol şehüñ feyż-i ḳudūmından
Bu nev-der-gāh-ı gerdūn-āsitānı ʿarşla hem-pā

5. Görince yümn ile ḥüsn-i h̬iṭāmın bendesi Niʿmet
Didi tārīh̬ini inşād idüp bir beyt-i müstes̱nā

6. Der-i ʿadlinde bu ḳaṣr-ı hümāyūn-ı cihān-dāruñ
Nigeh-dārı Ferruḫ der-bānı Keyvān ḥācibi Dārā[320] (H. 1161/M. 1748)

[8b]

Tārīh̬-i Çeşme-i Başḳadın

6

Fāʿilātün/ Fāʿilātün/ Fāʿilātün/ Fāʿilün

1. Şehri-yārım himem-i Sulṭān Maḥmūduñ H̬udā
Der-geh-i vālāsın itmiş maḳsim-i ʿayn-ı ʿaṭā

2. Ol şehüñ bānū-yı h̬āṣṣüʾl-h̬āṣṣı kim tevfīḳ-i Ḥaḳ
Devletinde oldı ol ʿālī-cenāba reh-nümā

3. Bu muʿallā-mevḳiʿi tezyīn idüp ās̱ār ile
Yapdı ez-cümle münevver çeşme-sār-ı dil-güşā

---

[320] Bu mısraın vezni bozuktur.

4. Nūş idenler āb-ı Kevs̱er-zāsını şāhenşehe
Yād idüp bāni-i ḫayrı eylesün dāʾim duʿā

5. Niʿmetā itmāmına ṭarḥ itdi bir tārīḫ-i nev
Ḳıldı Başḳadın bu dil-cū-çeşmeyi liʾllāh binā (H.1158/M. 1745)

Tārīḫ Berāy-ı Leşker-i Fetḥ-i Belġrad u Ṣulḫ u Ṣalāḥ-ı Ḳaviyyüʾl-Evtād

7

Fāʿilātün/ Fāʿilātün/ Fāʿilātün/ Fāʿilün

1. Bārekaʾllāh ey vezīr-i ṣaf-der-i kişver-güşā
Ḥayr-ı maḳdem ey sipeh-sālār-ı manṣūruʾl-livā

2. Sensin ol ṣāḥib-ḳırān-ı dāver-i ʿālī-cenāb
Ḳahramān-ı dād-pīşe Rüstem-i ceng-azmā

3. Sensin ol şīr-i neberd-i Ḥaydar-ı Ḫayber-güşā
Bir ġażā itdüñ ki dil-şād oldı rūḥ-ı Murtażā

4. Sen müʾeyyedsin Ḫudādan kim ḫulūṣ-ı ḳalb ile
Ḳande ʿazm itdüñse oldı Ḫıżr-ı tevfīḳ reh-nümā

5. Mesned-ārā-yı ḫilāfet Ḥażret-i Maḥmūd Ḫān
Ḳuṭb-ı ʿālemdür o sulṭān-ı vilāyet-intimā

6. Bir senüñ gibi vezīre Ḥaḳ muvaffaḳ eyledi
Gönderüp mihr-i şerīfi itdi ser-ceyş-i veġā

7. Eyleyüp ol dem livāʾüʾl-ḥamdi ber-dūş-ı ḫulūṣ
Bī-tevaḳḳuf eyledüñ iclālile ʿazm-i ġazā

8. On yedi sāʿat tamām u muttaṣıl ceng eyleyüp
Ġālib oldı bozdı ṭaburın be-teʿyīd-i Ḫudā

9. Eyleyüp himmet Beliġraduñ daḫi tesḫīr yine
Ol dilīr-i ṣāḥibüʾt-tedbīr-i nuṣret iḥtivā

10. Bu ʿulüvv-i himmet ü bu saṭvetin gördükde çār
Geldi nā-çār ʿacz ile pāyende oldı cebhe-sā

[9a]

11. Çāre ancaḳ bunda taḫlīṣ-i girībāna hemān
Eylemekdür dāmen-i ṣadr-ı güzīne iltica

12. Ḥamdüliʾllāh Nemçenüñ gördük amān-ḫᵛāh oldığın
Saṭvet-i İslāmı iẓhār itdük ey Rüstem-veġā

13. Gerçi Nefʿī ġayruñ evṣāfında inşād eylemiş
Lafẓ u taʿbīr-i digerle mıṣraʿ-ı şīrīn-edā

14. Ey şecāʿat-pīşesin şāyānsuñ ol mażmūna kim
Ṭāḳ-ı ʿarşa itseler āvīze şemşīrüñ sezā

15. Bu kerāmetdür eyā destūr-ı ʿālī-menḳabet
Niçe yıl evvel dimiş ḥaḳḳında ḥaḳḳı bī-riyā

16. Ol veliyy-i kāmilüñ ās̱ār-ı feyż-i nuṭḳıdur

Kim yüzinden oldı niçe fetḥ ü nuṣret rū-nümā

17. Ḥaḳ seni Ḫıżr-ı meded-res gönderüp bu ʿāleme

Ẕātuñ el-ḥaḳ bāʿis̱-i āsāyiş oldı ıṣfā

18. ʿİllet-i endūh ile rencūr iken ḫalḳ-ı cihān

Ḥüsn-i tedbīrüñle ṣıḥḥat buldı ey nabż-āşnā

19. Ey veliyy-i niʿmet-i Risto-meniş evṣāfuñı

Ḥaḳḳ-ı taʿbīr ile mümkin mi ide Niʿmet edā

20. Şimdilik bir böyle sāde mıṣraʿ-ı tārīḥ ile

Tehniyyet gūy-ı ġazā oldı derūñde cebhe-sā

21. ʿAfv u ḳahrı cemʿ idüp ol āṣaf-ı vālā-himem

Emr-i ceng ü fetḥ ü ṣulḥı bī-bedel ḳıldı edā (H. 1152/M. 1739)

Tārīḫ-i Çeşme-i Aḥmed Paşa

8

Fāʿilātün/ Feʿilātün/ Feʿilātün/ Feʿilün

1. Baḥr-i mevvāc-ı kerem Ḥażret-i Sulṭān Maḥmūd

Luṭfına nisbet ile ḳaṭre degüldür deryā

2. Eyledi Ḥażret-i Ḥaḳḳ ol şeh-i ʿālī-baḫta

Böyle bir dür-i girān-māye vezīri iʿṭā

3. Kān-ı feyż-i güher ol āṣaf-ı vālā-himemüñ
ʿAhd-i adlinde ṣuyın buldı umūr-ı dünyā

4. Şehr-i İstanbula cārī ṣularuñ ez-cümle
Eyledi menbaʿ u mecrāsını cümle iḥyā

5. Fātiḥüñ türbesine daḫi o ʿummān-ı himem
Ṭarafeyninde iki çeşme-i nev ḳıldı binā

6. Rūḥ-ı maġfūr-ı Ebüʾl-fetḥe çü murġ-ı ḳudsī
Bu iki çeşme cenāḥeyn ola uçmaġa sezā

[9b]

7. Ḥaḳ bu kim mevḳiʿini buldı bu ḫayr-ı cārī
Nāʾil-i ecr ide bānīsini Ḥayy u Dānā

8. Evvel ābın içüp andan didi Niʿmet tārīḫ
Maḳam-ı ʿayn-ı ʿaṭā çeşme-i Aḥmed Paşa (H. 1154/M. 1741)

Tāriḥ-i Çeşme-i Aḥmed Paşa

9

Fāʿilātün/ Feʿilātün/ Feʿilātün/ Feʿilün

1. Menbaʿ-ı cūd-ı ʿaṭā Ḥażret-i Sulṭān Maḥmūd
Cūy-bār-ı keremi itdi cihānı irvā

2. İşte ez-cümle bu zībende es̱er kim evvel
Gelmedi ḫāṭır-ı eslāf-ı kirāma aṣlā

3. Böyle bir şāh-ı cihān-bān-ı ʿ ināyet-kāruñ
Eylemiş vaḳt-i hümāyūnına merhūn Mevlā

4. Türbe-i pāk-ı Ebüʾl-fetḥe iki çeşme-i nev
Şād idüp rūḥını çün ḳıldı bu bābda iḥyā

5. Kevs̱er-i berri o ser-çeşme-i sulṭān-ı ġuzāt
Ṣan iki desti ile itdi sebīl ü icrā

6. Niʿmetā bāni-i ḫayr ile şehen-şāha hemān
Bu iki mıṣraʿ-ı tārīḫi yazup eyle duʿā

7. Yād idüp eyledi şād-āb Muḥammed Ḫānı
Çeşme-i āb-ı ḥayātı Ḥacı Aḥmed Paşa (H. 1154/M. 1741)

Tārīḫ-i Mekteb-i Aḥmed Paşa

10

Fāʿilātün/ Feʿilātün/ Feʿilātün/ Feʿilün

1. Dāver-i dād-meniş Ḥażret-i Sulṭān Maḥmūd
Revnaḳ-ı salṭanat-ārāyiş-i dīn ü dünyā

2. Eyledi Ḥażret-i Ḥaḳḳ ol şeh-i ʿ ālī-baḫta
Böyle bir ṣadr-ı ḫayır-ḫᵛāh-ı kerem-kārı ʿ aṭā

3. Ṣadr-ı ʿ ālī-himem ol ʿālem-i ʿ allāme-şiyem
Nāʾil-i bez̲l-i niʿam mā-ḥaṣal-ı luṭf-ı Ḫudā

4. Ẕātıdur münteḫib-i nüsḫa-i pāk-ı devlet
Ola maḥfūẓ-ı kitāb-ḫāne-i ḥıfẓ-ı Mevlā

5. Reʾyi üstād u būstān-ı ḥikemdür el-ḥaḳ
Ṭıfl-ı ebced gibidür pīş-gehinde ʿuḳalā

6. Müşkil olsa ne ḳadar mesʾelesi bir emrüñ
Ḥall ider fikr-i rezīn ile o ṣadr-ı dānā

[10a]
7. Hele sābıḳda bu āsāyişi kim görmişdür
İşte erbāb u dil işte cemīʿ-i vükelā

8. ʿĀlem āsūde zamānında cihān rāḥatda
Fitnedür ḫᵛab-ı ʿadem bīm ü keder nā-peydā

9. Işfā-yı Ḥaḳ seni bu ʿāleme niʿmet ḳılmış
Cümleyi şükrine iḳdār ide Ḥaḳ cell-i ʿalā

10. Ḳasem eylersem eger muṣḥafa olmam ḫāniṯ
Gelmedi ṣadra senüñ gibi vezīr-i dānā

11. Muḳteżā-yı eser-i ṣıdḳ u ḫulūṣ-ı ḳalbi
Maẓhar oldı niçe āsāra be-tevfīḳ-i Ḫudā

12. İşte ez-cümle bu zībende muᶜallim-ḫāne

Dāldur *āyet-i İḫlāṣına*[321] bī-reyb ü riyā

13. Dār-ı ᶜilm oldı hemān eyledi iḥyā-i ᶜulūm

Ki sebaḳ-ḫᵛānı sezā olsa fuḥūl-i ᶜulemā

14. Göricek bu es̱er-i pāki gürūh-ı ṣıbyān

El açup raḥle-veş eylediler ḫayr-ı duᶜā

15. Ḥaḳ mübārek ide bu ḫayr-ı icābet es̱eri

Niçe as̱āra daḫi ide muvaffaḳ Mevlā

16. Niᶜmetā şu gibi ezberle yazup tārīḫin

ᶜİlme ḳān oldı bu nev-mekteb-i Aḥmed Paşa (H. 1152/M. 1739)

Tārīḫ Berāy-ı Medrese vü Cāmiᶜ El-Ḥāc-ı Beşīr Aġa

11

Mefāᶜīlün/ Mefāᶜīlün/ Mefāᶜīlün/ Mefāᶜīlün

1. Şehen-şāh-ı cihān Sulṭān Maḥmūd-ı felek-der-gāh

Sezādur bende olsa der-gehinde Ḫüsrev ü Dārā

2. O sulṭān-ı kerem-ver bende-perver dāver-i dehre

Ḳarīn itmiş Ḫudā bir ẕāt-ı ḥayyiz bende-i dānā

---

[321] İhlâs Sûresi.

3. Ḫayır-ḫᵛāhī ṣadāḳat-kārī ẕāt-ı mekremet-muʿtād
Sütūde-menḳabet dārüʾs-saʿāde Ḥażret-i Aġa

4. Kerīm-i ṣāf-ṭıynet dāver-i ġayret-keş-i devlet
Esās-ı maʿdelet ḥikmet-şinās-ı Bū ʿAlī Sīnā

5. Vücūd-ı muḥterem memdūḥ-ı ʿālem kāmil ü ekrem
Cihānı dest-i luṭf u himmetile eyledi iḥyā

6. Hemīşe ḫayra ṭālib merḥametde cümleye ġālib
Ḳulūb-ı nāssı cālib ẕāt-ı ʿālī-ḳadr-ı bī-hemtā

7. O ẕātuñ *āyet-i İḫlāṣına*[322] bürhān-ı ḳaṭıʿdur
Bu nev-tertīb-i zībā bu bihīn ās̱ār-ı nev-peydā

[10b]

8. Münevver tekye-gāh bī-bedel-i dārüʾl-kitāb-ı nev
Muʿallā-medrese dil-cū-sebīl ü mekteb-i raʿnā

9. Nümū-dār olmamış ems̱āli mirʿāt-ı cihān içre
Ki eşbāh u naẓāʾirden muʿarrā her biri zīrā

10. Maḥallinde ḫulāṣa ḫayr-ı pāk-ı dil-nişīn oldı
Vire bānine Feyyāż-ı Muṭlaḳ ecr-i lā-yuḥsā

11. Viḳaye eyleyüp āfātdan ẕāt-ı kerem-kārın
Müʾebbed eyleye ṣadr-ı refīʿinde anı Mevlā

---

[322] İhlâs Sûresi.

12. Süẖan-sencān u ʿirfān pīş-gāhuñ her biri gerçi

O āṡār-ı bedīʿa niçe tārīẖ itdiler inşā

13. Ṡenā-ẖᵛān-ı ḳadīmi Niʿmet-i dāʿī daẖi anuñ

Faḳīr-āne beyān-ı vaṣf-ı ẕātıyla olup gūyā

14. Didi tārīẖ içün itmāmına bu beyt-i ġarrāyı

Ki noḳṭa ḳonmaz aña olsa ṭāḳ-ı bābına imlā

15. Bu dārüʾl-ʿilm-i bālā-ṭarḥı lillāh eyleyüp bünyād

Hele bu bābda iḥyā-yı ʿulūm itdi Beşīr Aġa (H. 1157/M. 1744)

Tārīẖ-i Ḳaṣr-ı Aḥmed Paşa Ḥażretleri

12

Fāʿilātün/ Feʿilātün/ Feʿilātün/ Feʿilün

1. Ḳuṭb-ı çarẖ-ʿaẓamet Ḥażret-i Sulṭān Maḥmūd

Merkez-i dāʾire-i emn ü amān-ı dünyā

2. Āsumān-pāye hümā-sāye hümāyūn-aẖter

Ḫüsrev-i Cem-ḫaşem İskender-i iḳlīm-güşā

3. O cihāngīr-i ẓafer yāverüñ olsa lāyıḳ

Cümle şāhān-ı zamān der-gehine nāṣıye-sā

4. O şehen-şāh-ı kerem-pīşe-i ẖayr-endīşe

Niçe ẖayr u ḥasenāt eyledi ez-cümle bu cā

5. Dil-i ʿāşıḳ gibi bünyādı ḫarāb olmış iken
Żamm idüp vaḳf-ı hümāyūnına itdi iḥyā

6. Ḥāṣılı himmet-i vālā-yı ḫıdīv-āne ile
Gülşen-ābād-ı İrem oldı bu cāy-ı raʿnā

7. Cümleden biri bu zībende maḥallin ol şāh
Ṣadr-ı ʿālī-i felek-ḳadrine itdi iʿṭā

8. Ṣarf-ı himmet idüp ol Āṣaf-ı gerdūn-zīnet
Yapdı bir böyle ḥarem-ḫāne-i ʿiṣmet-pīrā

9. O ḫıred-mend-i melek-ḫaṣlet Aristo-fıṭnat
İtdi bu ḳaṣr-ı feraḥ-zāyı daḫi ṭarḥ u binā

[11a]

10. Ne ḳasır ḳaṣr-ı ṣafā-baḫş-ı leṭāfet-güster
Ki bihīn-ṭarḥ u güzīn-resm ile olmış inşā

11. Ne ḳaṣır ḳaṣr-ı şeref şems-i saʿādet-maṭlaʿ
Feyż-i nūr itmededür mihr ü mehe ṣubḥ u mesā

12. Ḥavż-ı dil-cūsınuñ ol rütbede āb u ṭābı
Fem-i fevvāre ḥayāt-ı ābını eyler īmā

13. Pāk bir ṣuyı güzel cevher-i raʿnā olmış
Gūyiyā faṣṣ-ı nigīn ḥavż-ı laṭīf ü zībā

14. Selsebīlinde olan ṣūret-i müsteṡnāsı
Nāẓır-ı teşne-dile māye-dih-i şevḳ u ṣafā

15. Olsa dehlīzine ferşide sezā aṭlas-ı çarḫ
K'oldı ol Āṣaf-ı zī-şāna maḳām u me'vā

16. Ola iclālile ol ḳaṣr-ı feraḥ-zāda muḳīm
Tā ola ṭāḳ-ı muʿallā-yı felek pā-ber-cā

17. Mihr ü meh gibi olup burc-ı saʿādetde müdām
Şehri-yār ile ebed ide muʿammer Mevlā

18. Niʿmetā vech-i cemīl ile didüm tārīḫin
Yapdı bu ḳaṣr felek-i der-gehi Aḥmed Paşa (H. 1154/M. 1741)

Tārīḫ-i Ṣadāret-i ʿAlī Paşa

13

Mefāʿīlün/ Mefāʿīlün/ Mefāʿīlün/ Mefāʿīlün

1. Muvaffaḳ itdi sulṭān-ı cihānı Ḥażret-i Mevlā
Getürdi ṣadra bir böyle vezīr-i maʿdelet-pīrā

2. O şāhenşāh-ı Maḥmūdü'l-ḫiṣālün yümn-i iḳbāli
Bu gūne bir müşīr-i müsteşārı itdi mülk-ārā

3. Şehen-şāh-ı ʿadālet-pīşe sulṭān-ı ẓafer-yāver
Ḫıdīv-i dād-güster Ḳahramān-ı ʿarṣa-i heycā

4. O sulṭān-ı Ferīdūn-ṣavlet ü ṣadr-ı ṣalāt kim
Olur der-bān-ı der-gāh-ı celāli Ḳayṣer ü Dārā

5. Niẓām-ı mülke çün kim ḥüsn-i niyyet birle saʿy itdi
Bu gūne bir Niẓāmüʾl-mülki itdi Ḥaḳḳ aña ihdā

6. Ṣadāret şimdi buldı ṣāḥibin her vechle el-ḥaḳ
Henüz oldı müsellem ehline bu mesned-i vālā

7. Maḥaldür eylese eflāḳa daʿvā-yı tefevvuḳ kim
Muʿallā ḳıldı zīrā anı teşrīf-i ʿAlī Paşa

8. Sikender-saṭvet Ḥātem-ṭabīʿat Bu ʿAlī-fiṭnat
ʿÖmer-ʿadl ü ʿAlī-sīret H̱ıdīv-i mekremet-pīrā

[11b]
9. Felāṭun-ḫıred dānā-yı efḫam melceʾ-i ʿālem
Ki mis̱lin görmemişdür ḥāṣılı bu dīde-i dünyā

10. Kerem-fermā-yı ʿālem zīnet-efżā-yı ḫüdāvendi
H̱ıdīv-i muḥterem-destūr-ı ʿālī-ḳadr-i mülk-ārā

11. Süvār olsa ne demde eşheb-i zerrīn-gecīm üzre
Esed burcına taḥvīl eylemiş ḫurşīd-i der gūyā

12. Müşār-ı biʾl-benān olmazdı bu resme cihān içre
Müşābih olmasa zih-gīr nüh-māh-ı nev-i ġarrā

13. ᶜİlāc-ı ber-sāᶜatdür cihāna ḥüsn-i tedbīri
Ne gūne olsa muḫtel ger mizāc-ı devlet ü dünyā

14. Ḫıdīv-i mesned-ārā dād-ger-i ferḫunde-eṭvārā
Eyā destūr-ı ekrem-i dāver bī-mis̱l ü bī-hem-tā

15. Sen ol yek-tā-süvār-ı ᶜarṣa-gāh-ı şān u şevketsin
Ki evṣāfuñda ᶜācizdür ḳalem eylerse de ıṭrā

16. Efendüm oldıġuñçün söylemem ey dāver-i ᶜālem
Naẓīrüñ var mı görmiş devr idelden gerdiş-i mīnā

17. Semāḥatde saña naẓīr olunmaz Ḥātem-i Ṭāyi
Şecāᶜatde senüñle olamaz Rüstem daḫi hem-pā

18. Senüñ bu itdigüñ ḥālātı bu emr-i muḥālātı
Eger varise bir itmiş disünler idelüm ıṣġa

19. Şecāᶜat resmin itdüñ ol ḳadar ᶜālemde icrā kim
Aña taḥsīn ḳıldı sākinān-ı ᶜālem-i bālā

20. Virüp Īrana daḫi ḥüsn-i reʾy ü himmetüñ ṣūret
Sezādur nāmuñı levḥ-i sipihre itseler imlā

21. Duᶜā-yı tehniyetdür Niᶜmetā naẓmuñ dırāz itme
Nice mümkin anuñ vaṣf-ı şerīfin eylemek iḥṣā

22. Hemān var der-geh-i iclāline yüz sür duʿā eyle
Veliyy-i niʿmetüñ kendü efendüñdür senüñ zīrā

23. Olup ṣāḥib-ḳadem iḳbāli olsun gün-be-gün efzūn
Saʿādetle ola revnaḳ-feżā-yı mesned-i vālā

24. Hümā-yı baḫtı farḳ-ı ʿāleme ẓıll-ı zalīl olsun
Ḳudūmın şāh-ı devrāna mübārek eylesün Mevlā

25. Cihāna müjde idüp didi Niʿmet bendesi tārīḫ
Gelüp iclālle ṣadra vezīr oldı ʿAlī Paşa (H. 1145/M. 1732)

[12a]

Tārīḫ-i Ṣadāret-i Aġay Dārü'ʾs-Saʿāde Ḥażret-i Beşīr Aġa

14

Mefʿūlü Fāʿilātün Mefʿūlü Fāʿilātün

1. Şāhenşeh-i muẓaffer kām-āver-i kerem-ver
Olsun derinde çāker ṣad-Ḳayṣer ile Dārā

2. Ṣadr-ı ḥarīm-i şāhı dārüʾs-saʿāde cāyı
Bā-ḥikmet-i İlāhī ḫāli ḳalınca ol cā

3. Gencūr-ı ḫaṣṣın el-ḥaḳ gördi o cāha elyaḳ
Dāʾim ide muvaffaḳ ṣadrında anı Mevlā

4. Ol ḳān-ı cūd u himmet yek-dāne-i mürüvvet
Virdi o ṣadra zīnet ol ẕāt-ı pāk-ı dānā

5. Perverde-i ḥaremdür ḫᵛāhende-i keremdür
Dest-i kerīmi yemdür cūd u ʿaṭası deryā

6. Maḳbūl-ı şāh-ı ʿażam memdūḥ-ı ḫalḳ-ı ʿālem
Eṭvārı hep müsellem yoḳdur naẓīri ḥālā

7. ʿİlm ü hünerde kāmil her fende bī-muʿādil
Mis̱l ü şebīhi ḥāṣıl yoḳdur cihānda aṣlā

8. Gencīne-i maʿārif sermāye-i ʿavārif
Esrār-ı dehre vāḳıf ẕāt-ı ferīd ü yek-tā

9. İtsen ne deñlü Niʿmet vaṣfında ṣarf-ı ḳudret
Yoḳdur ḫulāṣa ġāyet beyhūde itme ıṭrā

10. Demdür ki destüñ it bāz eyle duʿāya āġāz
Olsun senüñle dem-sāz sükkān-ı ʿarş-ı aʿlā

11. İḳbāl-i cāhı dāʾim ẕātıla ola ḳāʾim
Der-gāhına müdāvim olsun umūr-ı dünyā

12. Bu beytüñ itdüm iʿdād bī-noḳṭa ḥarfin inşād
Olur idince taʿdād tārīḫ-i pāk u bālā

13. Dārüʾs-saʿāde-i cāhın ʿizle ḳıldı pür-zīb
Gencūr-ı pādişāhī Beşīr Aġay-ı dānā (H. 1159/M. 1746)

Tārīḫ-i Sebīl-i Muḥammed Emīn Aġa

15

Mefʿūlü Fāʿilātü Mefāʿīlü Fāʿilün

1. Āb daḫi ricāl-i kerem-kār-ı devletüñ
Yaʿni semiyy-i mefḫar-ı ʿālem Emīn Aġa

2. Rāh-ı Ḫudāda şu yerine beẕl-i cūd idüp
Dil-cū sebīl çeşme-i nev eyledi binā

[12b]

3. Bu āb u tāb-ı ḥüsn-i leṭāfetle bu es̱er
Rūy-feżāy ṭolmadı ḫāl oldı gūyiyā

4. Düşdi o deñlü mevḳiʿine Niʿmetā hemān
Oldı kenār-ı yemde güher gibi pür-ṣafā

5. Ṭas-ı sipihre nāmını s̱ebt itdiler o dem
Bāni-i ḫayrı nāʾil-i Kevs̱er ide Ḫudā

6. Oldı mücevher aña bu tārīḫ-i bī-bedel
Bu nev-sebīli yapdı Mehmed Emīn Aġa (H. 1154/M. 1741)

Tārīḫ-i Ḳaṣr-ı İsmaʿīl Aġa

16

Mefāʿīlün/ Mefāʿīlün/ Mefāʿīlün/ Mefāʿīlün

1. Cenāb-ı Ḥażret-i İsmaʿīl Aġa kim maʿārifle
Ḫudā ems̱āli içre eylemiş mümtāz u müstes̱nā

2. O ʿālī-himmet ṣāḥib-ṭabīʿat ẕihn-i pākile
Olup bir böyle ḳaṣr-ı dil-keşe ṭarḥ-efgen-i inşā

3. Ne ḳaṣr ol resm-i ḫūb u ṭarḥ-ı ḥālet-baḫş-ı zībāsın
Temāşā eyleyen erbāb-ı dilde ġam ḳomaz aṣlā

4. Nuḳūş-ı dil-firīb-i ḫurde-kārī-i zer-endūdı
İder ṣad Mānī vü Bihzādı el-ḥaḳ vālih ü şeydā

5. Yā ol ḫavżıla dil-cū selsebīl-i behcet-efżānuñ
Leb-i fevvāresi neẓẓāre cūya şevḳ ider īmā

6. Ḫudā iḳbāl ü cāh u ʿizzetin müzdād idüp dāʾim
Ṣafālar eylesün bu ḳaṣra olduḳça şeref-baḫşā

7. Aña tebrīk ile ṭarḥ eyle Niʿmet sen de bir tārīḫ
Zihī ḳaṣr-ı müferriḥ saʿd ide bānine Mevlā (H. 1158/M. 1745)[323]

Tārīḫ Berāy-ı Ṣadāret-i Muḥammed Paşa

17

Fāʿilātün/ Feʿilātün/ Feʿilātün/ Feʿilün

1. Müjde ey dil yine Feyyāż-ı Kerīm-i Muṭlaḳ
Yeñiden eyledi luṭfıla cihānı iḥyā

2. Bir güher-senc-i girān-ḳadr-i mekārim-kārı
Eyledi yümn ü saʿādet ile ṣadrüʾl-vüzerā

---

[323] Divanda mısraın yanına herhangi bir tarih verilmemiştir, düşürülen tarih tarafımızdan hesaplanmıştır.

3. Yaʿni hem-nām-ı şehen-şāh-ı rüsül mefḫar-ı kül
Ḥasenü᾽l-ḫulḳ u kerīmü᾽ş-şiyem ü kān-ı ʿaṭā

4. Merkez-i ḳuṭb-ı cihān Ḥażret-i Sulṭān Maḥmūd
[13a] İtdi bu re᾽y-i rezīninde kerāmet icrā

5. Görüp ol dāver-i Āṣaf-menişüñ reftārın
Ḫidemātında ṣadāḳatle o şāh-ı dānā

6. Ketḫudā itdi maḳdem virüp iḳbālile şān
Eyledi soñra vezāret ile ḳadrin aʿlā

7. Maḫż-ı tevfīḳ-i Ḫudādur o şehen-şāh-ı cihān
Şimdi buldı daḫi ol ṣadra vezīr-i ber-cā

8. Ḥāṣılı çeşm-i cihān-bīn-i felek devr ideli
Görmedi böyle bir āṣaf ki naẓīr ola aña

9. Ḥıfẓ idüp ẕātını bağışlaya sulṭāna hemān
İde bi᾽l-cümle umūrında muvaffaḳ Mevlā

10. Ḥażret-i Ḥaḳḳ o şehen-şāh-ı cihān-bānı müdām
Eyleye ḥıfż emānında ilā rūz-ı cezā

11. Tā ki ber-cā ola nüh-ṭāḳ-ı sipihr-i ʿālem
Ola iclāl ile zīb-āver-i ṣadr-ı vālā

12. Nāsa tebşīr ile Niʿmet didi bālā-tārīḫ
Mihr ile dehre vezīr oldı Muḥammed Paşa (H. 1159/M. 1746)

Tārīḫ Berāy-ı Çeşme-i Beşīr Aġa

18

Mefāʿīlün/ Mefāʿīlün/ Mefāʿīlün/ Mefāʿīlün

1. Cenāb-ı Ḥażret-i Sulṭān Maḥmūd-ı kerem-fermā
Der-i devlet-meʾābı maḳam-ı ʿayn-ı şifā-baḫşā

2. Ṭanīn-i ʿadli ṭas-ı ḳubbe-i gerdūna peyveste
Zülāl-i cūdın itmiş şeş-cihāt-ı ʿāleme icrā

3. Felekde biñde bir luṭfın ʿUṭārid idemez taḥrīr
Nihālān-ı çemen ḫāme midādı olsa da deryā

4. Bu da teʾsīridür baḫt-ı hümāyūn-ı cihān-dāruñ
Dem-ā-dem ḫayra sāʿī oldı rükn-i devleti zīrā

5. Mükerrem-i muḥarrem ḫaṣ-güzīn-i mekremet-cūyı
Beşīr Aġa-yı dānā ʿāṭıfet-kār-ı kerem-pirā

6. Duʿā-yı ḫalḳı isticlāb içün sulṭān-ı zī-şāna
Niçe āṡār-ı ḫayrı ḳıldı yümn-i himmeti iḥyā

7. Ḫuṣūṣā bu maḥalde mihterān-ı ḫayme der-gāhın
Bu nev-çeşmeyle itdi bārgāh-ı çarḫa dek aʿlā

[13b]

8. Şehen-şāh ile ṣāḥib-ḫayrı Mevlā eyleyüp dā᾿im
Hemīşe cūy-bār-ı luṭfı itsün ᶜālemi irvā

9. Didi ᶜaṭşāna Niᶜmet bī-nuḳaṭ īmā idüp tārīḫ
Budur mā-çeşme-sār-ı ḫayr-ı cārī-i Beşīr Aġa (H. 1161/M. 1748)

ḤARFÜ᾿L-BĀ

Ṭārīḫ Berāy-ı Çeşme-i Verdināz Ḳadın

19

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1. Ḫüsrev-i ᶜālī-nażar ḫāḳān-ı İskender-ẓafer
Şehri-yār-ı baḥr ü ber şāhenşeh-i vālā-cenāb

2. Sūy-ı ḫayra meşreb-i pākīzesi cārī olup
Cūy-bār-ı cūdı sīr-āb itdi dehri hem-çü āb

3. Gül-nihāl-i ravża-i ᶜismet-sarāy-ı ḫaṣda
Verdināz Ḳadın o ᶜiffet-cūy-ı himmet-intiṣāb

4. Sāye-i luṭfında ol İskender-i dārā-derūñ
Ḫıżr-ı tevfīḳ itdi bu ḫayr ile anı kām-yāb

5. Yapdı bālā-mekteb zībā-sebīl ü çeşme-sār
Kim ᶜıṭāşuñ eyledi ḫayr-ı duᶜāsın iktisāb

6. Pādişāh-ı ʿālemi Allāh ḫaṭādan ḥıfẓ idüp
Eyleye bāni-i ḫayrı nāʾil-i ecr ü s̱evāb

7. Ṭabʿa cārī oldı bir tārīḫ-i raʿnā Niʿmetā
Verdināz Ḳadın muʿallā çeşmesinden iç gel āb (H. 1154/M. 1741)

Tārīḫ Berāy-ı Çeşme

20

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1. Kātib-i dārüʾs-saʿāde münşi-i şīrīn-ḫiṭāb
Ol semiyy-i mefḫar-ı ʿālem maʿārif-intisāb

2. Eyleyüp es̱er veliyyüʾn-niʿmete çün ıḳtifā
Mevḳiʿinde çeşme bünyād eyledi ʿayn-ı ṣavāb

3. Böyle niçe ḫayra tevfīḳ ile bānisin Ḫudā
Merkezinde ide ʿizziyle mekīn ü kām-yāb

4. Niʿmetā didi bu yek-tā mısraʿ-ı tārīḫ ile
Gel Muḥammed ʿışḳına bu çeşmeden iç āb-ı nāb (H. 1154/M. 1741)

[14a]

Tārīḫ Berāy-ı Çeşme-i Ṣarıca-zāde

21

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1. ʿAyn-ı aʿyān-ı vilāyet menbaʿ-ı cūy-ı himem
Ṣarıca-zāde Muḥammed ol mekārim-intisāb

2. Bu maḥallüñ āba muḥtāc oldıġın fehm eyleyüp
Yapdı çeşme ḳıldı ebnāʾ-i sebīli kām-yāb

3. Buldı el-ḥaḳ mevḳiʿin bu ḫayr-ı cārī-i güzīn
Vire Ḥaḳ bānine luṭfıla ecr-i bī-ḥesāb

4. Müjde birle Niʿmetā ʿaṭşāna tārīḫin didüm
İç Muḥammed ʿışḳına bu çeşme-i nevden gel āb (H. 1159/M. 1746)

Tārīḫ-i Mekteb-i Başḳadın

22

Müstefʿilün Müstefʿilün Müstefʿilün Müstefʿilün

1. Şāhenşeh-i ferḫunde-fāl ẓıll-ı Cenāb-ı lā-yezāl
Sulṭān-ı Maḥmūdüʾl-fiʿāl kām-āver-i vālā-cenāb

2. Şāhān-ı dehre eber ü aḥkāmı cārī sū-be-sū
İtsün derinde ser-fürū şehler ilā yevmüʾl-ḥısāb

3. Hep bende-gān-ı devleti itmekde ḫayra raġbeti
Āfāḳı ḥüsn-i himmeti itmekdedür pür-āb u tāb

4. O şehri-yāruñ bendesi bānū-yı raġbet-gerdesi
ʿİṣmet-serā perverdesi Başḳadın-ı ʿālī-cenāb

5. Oldı o ẕāta lāyıḥa āṡār-ı ḫayr-ı ṣāliḥa
Yapdı civār-ı Fātiḥe nev-ḫayr-ı pāk u müsteṭāb

6. Dil-cū sebīl-i nev-zemīn hem çeşme-sār-ı dil-nişīn
İcrā idüp māʾ-i maʿīn ʿaṭşānı itdi kām-yāb

7. Ḳıldı o ʿiṣmet-intimā bu mektebi daḫi binā
Ṭarḥı bihīn ü bī-bahā hem-ṭāḳ-ı çarḫ-ı nüh-ḳıbāb

8. Ol mekteb-i feyż-āşiyān ḥaḳḳa ki oldı ʿilme kān
Seyr eyleyen pīr ü civān itdi duāʿ-yı müstecāb

9. Oldı hele ḫayr-ı cezīl resmi güzīn ü bī-ʿadīl
Virsün Ḫudāvend-i Celīl bānisine ecr ü s̱evāb

10. Şāhen-şehi daḫi hemān ḥıfẓ ide Ḥayy-ı Müsteʿān
Olsun żiyā-baḫş-ı cihān mānend-i māh u āfitāb

11. Tārīḫ didi Niʿmet gibi bī-ḥadd u ʿad şeyḫ ü ṣabī
Yapdı bu zībā mektebi Başḳadın-ı ʿālī-cenāb (H. 1158/M. 1745)

[14b]

Tārīḫ-i Bāb-ı Ḳaṣr-ı Hümāyūn Der-Beşikṭaş

23

Mefāʿīlün Feʿilātün Mefāʿīlün Feʿilün

1. Mekīn-i ḳaṣr-ı ḫilāfet-güzīn-i ḫalḳ-ı cihān
Ki ḥüsn-i ḫulḳ ile oldur güzīde-i ensāb

2. Ne emre itse teveccüh o dāver-i devrān
Olur şürūʿına der-pey teheyyüʿ-i esbāb

3. Virüp bu cāya da ṣūret ḳarīḥasıyla hemān

Yapıldı böyle muʿallā ḳaṣr-ı çarḫ-ı ḳıbāb

4. Didüm duʿā ile tārīḫini dü-dest-efşān

Güşād ide der-i cūdın miftāḥuʾl-ebvāb (H. 1160/M. 1747)

Tārīḫ-i Medrese-i Reʾīsüʾl-Küttāb El-Ḥac Muṣṭafā Efendi Der-Ḳasṭomonı

24

Fāʻilātün Feʻilātün Feʻilātün Feʻilün

1. Zīver-i mesned-i vālā-yı riyāset kim odur

Aḳdem-i cümle-i erbāb-ı kemāl ü küttāb

2. Maṭlaʿ-ı mihr-i vilādet-gehi olmaġla o ẕāt

Virdi ās̱ār-ı meberrātıla bu beldeye tāb

3. Neşr-i ʿilm itmekiçün eyledi ez-cümle binā

Birile bir buḳʿa-i pākize-gerdūn-ı ḳıbāb

4. Ṣāḥibüʾl-ḫayrād-ı kerem-kār Cenāb-ı Feyyāż

İde maḳrūn-ı saʿādet vire çoḳ ecr-i s̱evāb

5. Buldı tārīḫe żafer-i kilk-i bedīʿ Niʿmet

Ḥarf-i menḳūṭını bu maṭlaʿuñ itdikde ḥisāb

6. Ḳıldı iḫlāṣla iḥyā-yı ʿulūm u ādāb

Yapdı bir medrese-i pāk reʾīsüʾl-küttāb (H. 1160/M. 1747)

Tārīḫ-i Germābe-i Şehri-yārı Der-Maḥbūbiyye

25

Fā'ilātün Fa'ilātün Fa'ilātün Fa'ilün

1. Mālik-i taḫt-ı ḫilāfet Ḥażret-i Maḥmūd Ḫān
Bende-i der-gāhıdur İskender ü Efrāsiyāb

2. Āsumān-ı dīn ü devlet māh-ı burc-ı salṭanat
Nūr-ı rü'yetden olur erbāb-ı ḥikmet feyż-yāb

3. Āb-ı şemşīr-i cihān-gīrile taṭhīr eyleyüp
Çirk-i küfr-i rafżdan pāk oldı çün rūy-ı türāb

4. Baʿd-ezīn iʿmārını ḳaṣd eyleyüp ol şehri-yār
Gördi çün *e'ṣ-ṣulḥu ḫayrun*[324] rü'yeti emr-i ṣavāb

[15a]

5. Himmet-i şāhānesiyle itdi iḥyā ʿālemi
Devletinde oldı ābādān niçe cāy-ı ḫarāb

6. Ol şehen-şāh-ı Aristo-re'y-i Eflāṭun-ḫıred
Eyledi devlet-sarāyından bu cāyı intiḫāb

7. Ṭabʿ-ı maṭbūʿ-ı hümāyūnıla resm ü ṭarḥ idüp
İtdi Maḥbūbiyye nāmıyla anı zīnet-i bāb

8. Gerçi ḥüsn-i ān anuñ ṭarḥında hep mevcūd līk
İtdi bu ḥammām n'ola ḥüsn-i diger iktisāb

---

324 *"Barış, daha hayırlıdır.*"; Nisâ/ 128.

9. Ḥabbeẕā ḥammām-ı gerdūn ṭāḳ-ı nev-bünyād kim
Olsa cārūbı sezā şehbāl-i simurġ u ʿuḳāb

10. Āsitān-ı devlet-i şāhen-şehi taḫbīr içün
Oldı gūyā bir mücevher micmer-i pür-sūz u tāb

11. Āsumānī sāye-bāndur yā feżā-yı cāhına
Meh ʿalem olmış şuāʿ-i mihr aña zerrīn-ṭınāb

12. Şemʿ-i iḳbāle yaḫud fānūs-ı rūşen-dildür ol
Ḥıfẓ ider her dem muḫālif bāddan hem-çün nikāb

13. Her ruḫām-ı ṣāfı bir āyīne-i endāmdur
Rū-nümādur ṣūret-i ebkār-ı şādı bī-ḥicāb

14. Her ser-cāmı anuñ bir mihr-i ʿālem-tābdur
İktisāb-ı feyż u nūr itmekde her rūz āfitāb

15. Ḫan-ḳāh-ı ḫalvet-i pür-nūrın itsün tekye-gāh
Ḫalvetī dervīşine dönüp ṣoyunsun şeyḫ ü şab

16. Sengi gevher ābı Kevs̱er lūlesi mīzāb-ı zer
Ḳubbesi bālā-ter-i çarḫ-ı berīn-i nüh-ḳıbāb

17. Nārı nūr u dūdı ʿanber-būy-ı zülf-i ḥūrdur
Külḫeni hem-reng-i gülşen cāyıdur müşgīn-türāb

18. Ḥāṣılı şerḥ eylemek mümkin degül evṣāfını
Naẓm-ı maʿnā-perverüñ her beyti olsa bir kitāb

19. İʿtirāf-ı ʿacz ile der-gāh-ı Ḥaḳḳa yüz sürüp
Kim duʿā-yı devleti olsun hemān faṣlüʾl-ḫiṭāb

20. Ḥaḳ ḫaṭādan ḥıfẓ idüp ẕāt-ı hümāyūnın hemān
Şüst ü şū ḳılsun ṣafāyıla ilā yevmüʾl-ḥisāb

21. Niʾmetā itmāmına ṭarḥ itdi bir tārīḫ-i ḫūb
Buldı germābeyle Maḥbūbiyye şeh-i āb u tāb (H. 1154/M. 1741)

[15b]

ḤARFÜʾT-TĀ

Tārīḫ-i Çeşme-i El-Ḥac Beşīr Aġa Der-Burūsa

26

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1. Ḥażret-i Sulṭān Maḥmūd Ḫān-ı Dārā-der-gehüñ
Bende-i ḫāṣṣı Beşīr Aġa-yı ferḫunde-simāt

2. Yaʿni kim dārüʾs-saʿāde ol mekārim-perverüñ
Āb-ı iḥsānıyla sīr-āb olmada bu şeş-cihāt

3. İşte ez-cümle Burusa şehrini tenvīr iden
ʿĀrif-i biʾllāh Emīr Sulṭān-ı kerrūbī-ṣıfāt

4. Ol velīnüñ cāmiʿiyle türbe-i pür-nūrını
Ḳıldı taʿmīr ile iḥyā ol kerīm-i pāk-ẕāt

5. Luṭf-ı Ḥaḳ taʿmīri ẕeylinde bu āb-ı ḫoş-güvār
Oldı ẓāhir kim anuñ evṣāfıdur ʿaẕb-ı Fırat

6. Gūş idince ol kerem-cū çeşme bünyād eyleyüp
Cūy-ı cūd u luṭfın icrā itdi çün ḳand-i nebāt

7. Ol mekārim-pīşe ṣāḥib-ḫayr-ı vālā-himmetüñ
Devlet ü iḳbāl ü baḫtı ḥaşre dek bulsun s̱ebāt

8. Niʿmetā vaṣfında yaz tārīḫ içün bu beyti kim
Teşne-lebler itmesün bir daḫi Ḫıżra iltifāt

9. Ol Beşir-i kām-kāruñ ʿayn-ı cūdından gel iç
Mā Emīr Sulṭān-ı rūḥ-ı pākine āb-ı ḥayāt (H. 1154/M. 1741)

Tārīḫ-i Sebīl-i Ṣadr-ı Aʿzam Ḥasan Paşa

27

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1. Āb-ı rūy-ı şehri-yārān-ı cihān Maḥmūd Ḫan
Cūy-ı cūd u luṭfıdur sīr-āb-sāz-ı kāʾināt

2. ʿAhd-i ʿadlinde o şehen-şāh-ı İskender-ferüñ
Sū-be-sū ās̱ārıla oldı müzeyyen şeş-cihāt

3. Siyemmā ol ḫüsrev-i dehrüñ vezīr-i aʿẓamı

Ḥażret-i Seyyid Ḥasan Paşa-yı memdūḥuʾṣ-ṣıfāt

4. Ol ḫıdīv-i mekremet-cūyı Ḫudā tevfīḳ idüp

İtdi iḥyā niçe ḫayrāt-ı ḥisān-ı bāḳıyāt

5. Yapdı ez-cümle bu dil-cū nev-sebīl-i dil-keşi

Kim zülāl-i cūdınuñ evṣāfıdur ḳand-i nebāt

6. Selsebīl-i cennet-āsā āb-ı Kevs̱er-zāsınuñ

Nūş iden dil-teşne āb-ı Ḫıżra itmez iltifāt

[16a]

7. Ṭarḥ-ı zīb-efzāsını seyr eyleyüp evṣāfda

Cüst (ü) cū itdi dili çoḳ şāʿir-i şīrīn-nikāt

8. Līk Niʿmet naẓm-ı rengīn-i letāfet-baḫşıla

Böyle vaṣf itmek saña maḫṣūṣ maḥż-ı vāridāt

9. Ṣāḥibüʾl-ḫayrı ḫaṭādan ḥıfẓ idüp iḳbālile

Ḥaşre dek ās̱ār-ı ḫayrātı bula yā Rab s̱ebāt

10. Ābı geldikde didüm tebşīr idüp tārīḫini

Mā-Ḥasan Paşa sebīlinden gel iç āb-ı ḥayāt (H. 1158/M. 1745)

ḤARFÜ'S̱-S̱Ā

Tārīḫ-i Cülūs-ı Hümāyūn

28

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün

1. Hirāsān olma ey dil böyledür taḳdīr-i Rabbānī
Bu çarḫ-ı bī-s̱ebātuñ devridür bīş ü keme bāʿis̱

2. Bulur şeh-rāh-ı fırṣat böyle keç-reftār-ı ẓımnında
Olur menzil-res-i maḳṣūd ile defʿ-i ġama bāʿis̱

3. Nedür bu rūşenāyī-i feraḥ dirsen bu ʿālemde
Ṭulūʿ-ı mihr-i şevketdür bu vaḳt-i ḫurreme bāʿis̱

4. Ki yaʿni Ḥażret-i Sulṭān Maḥmūd Ḫān-ı ẕī-şānuñ
Cihāna oldı şevḳ-i maḳdemi ʿayş u deme bāʿis̱

5. Ola dā'im şeref-baḫşā-yı evreng-i ḫilāfet kim
Ḳudūmın itdi Ḥaḳ taḥṣīl-i kām-ı ādeme bāʿis̱

6. Ḫudā itsün serīr-i salṭanatda dā'im ü s̱ābit
Ki ẕāt-ı bī-naẓīridür niẓām-ı ʿāleme bāʿis̱

7. Nis̱ār-ı cevher-i şevḳ ile yazsam n'ola tārīḫin
Ki oldur Niʿmetā bu beyt-i pāk-ı mülheme bāʿis̱

8. Mis̱āl-i rūḥ cism-i dehri feyżile idüp iḥyā
Cülūs-ı Ḫān-ı Maḥmūd oldı emn-i ʿāleme bāʿis̱ (H. 1143/M. 1731)

[16b]

ḤARFÜ'L-CĪM

Tārīḫ Berāy-ı Çeşme

29

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1. Rāh-ı Ḥaḳda yapdı bu nev-çeşmeyi
Nāmı İsmāʿil bir ẕāt-ı behīc

2. Zemzem-āsā ḳıldı her sūya revān
Eyledi reşk-āver-i nehr-i Merīc

3. Nūş iden Nīl ü Fırātı didiler
Ġālibā yoḳdur bunuñ bir miẟli hīç

4. Niʿmetā ʿaṭşāna tārīḫin didüm
Çeşme-i pāk oldı gel mā-Kevẟer iç (H. 1157/M. 1744)

ḤARFÜ'L-ḤĀ

Tārīḫ-i Vilādet

30

Faʿilātün Feʿilātün Feʿilātün Feʿilün

1. Şükr-i Bārī yine bir māh-ı nev-i gül-çehre
Tāb-baḫşā-yı cihān oldı miẟāl-i mıṣbāḥ

2. Rü'yeti cām-ı dili eyledi leb-rīz-i neşāṭ
Reşk ile cürʿa-ṣıfat olsa n'ola neşve-i rāḥ

3. Yaʿni kim bāġçe-i ṣulb-ı ʿAlīden oldı
Yümnile rūy-nümā ġonçe-i gül-zār-ı ṣalāḥ

4. Bir melek-ṭalʿat oġul ile bekām itdi Ḫudā
Şevḳ-i rūyı ile mihr ü mehi itdi seyyāḥ

5. Zīver-i mehd vücūd oldı muʿammer ide Ḥaḳ
Ṭāʿir-i ʿizzet ü iḳbāline feyż ola cenāh

6. Niʿmetā mevlidine yaz bu duʿāyı tārīḫ
Ṭūl-i ʿömr ile muʿazzez ola ʿAbdüʾl-Fettāḥ (H. 1159/M. 1746)

ḤARFÜʾL-ḪĀ

Tārīḫ-i Ḳaṣr

31

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Feʿūlün

1. Zihī nev-ḳaṣr-ı dil-keş bārekaʾllāh
Naẓīri var diyen olmaz mı küstāḫ

2. Göreydi bāni-i ḳaṣr-ı Ḥavernaḳ
Açardı sīne-i reşkine sūrāḫ

3. Müşābihdür sehī-ḳad dil-rübāya
Bihīn-i naḳş-ı nihāl-tāze her şāḫ

[17a]
4. Yazılsa ṭāḳına şāyeste tārīḫ
Ne raʿnā oldı pākīze bu nev-kāḫ (H. 1157/M. 1744)

ḤARFÜ’D-DĀL

Tārīḫ-i Sāl Bā-Medḥ-i Şehen-şāh-ı Maḥmūdü’l-Fiᶜāl

32

Fāᶜilātün Fāᶜilātün Fāᶜilātün Fāᶜilün

1. Yine māh-ı sāl-i ferrūḫ-fāl-i nev oldı bedīd
Yümnile sulṭān-ı devrāna Ḫudā itsün saᶜīd

2. Öyle sulṭān-ı sipihr-evreng-i Dārā-ḫaşmetüñ
Ṭāḳ-ı ᶜarşa ẓıll-ı luṭf-ı re’feti oldı resīd

3. İşte tārīḫ-i selef inṣāf idüp eyle naẓar
Var mı görmiş böyle bir sulṭān-ı ẕī-şān-ı reşīd

4. Ṣafḥa-i meh zīr-i meşḳ-i dest-i ḥüsn-i ḫaṭṭıdur
ᶜĀlem-i ᶜilm-i hünerde ẕātı mihr-āsā ferīd

5. Māh-ı nev ṣanma felek zer-kilk ile s̱ebt eyledi
Ḥamdü’lillāh kim ferah nezdīk başed ġam baᶜīd

6. Niçe māh u sāl olup zīb-i serīr-i salṭanat
Ḥıfż ide ẕātın ḫaṭādan dā’imā Rabb-i Mecīd

7. Niᶜmetā tebrīk-i sāl idüp didi tārīḫini
Saᶜd ola ᶜizzle Maḥmūd Ḫāna bu sāl-i cedīd (H. 1162/M. 1749)

Tārīḫ-i Cebe-ḫāne-i Sulṭānī

33

Fāʿilātün Feʿilātün Feʿilātün Feʿilün

1. Ḫüsrev-i memleket-ārā-yı ebüʾl-fetḥ-i zamān
Revnaḳ-ı mülk-i cihān Ḥażret-i Sulṭān Maḥmūd

2. Rū-nümā olalı āyīne-i ṣunʿ-ı Mevlā
Olmadı ol şehüñ ʿālemde mis̱āli meşhūd

3. Gösterüp şevket-i İslāmı o ġayret-keş-i dīn
El-amān gibi ḳavī düşmana bā-ʿavn-ı Vedūd

4. Nezʿ idüp aldı ḳılāʿı yed-i menḥūsından
Rūz-ı bāzū-yı celādetle o ferḫunde-cünūd

5. O cihān-gīr-i ẓafer yāverüñ olsa lāyıḳ
Ḫıṭṭa-i mülkine ecrām-ı felek ḥadd u ḥudūd

6. Mesned-i salṭanatı Ḥaḳ buña teşrīf ideli
Dāʾim endīşesi tertīb-i mühimmāt-ı cünūd

[17b]

7. İşte ez-cümle cebe-ḫānenüñ eṭvār-ı zamān
Cā-be-cā itmişidi pāy-ı esāsın fersūd

8. O şehen-şāh-ı ġazā-pīşe-i ʿālī-himemüñ
İtdi iʿmārına fermān-ı hümāyūnı vürūd

9. Bī-tevaḳḳuf idüp ol emr-i Meḥemmed iḳdām

İtdiler saʿy ile inşāsına beẕl-i mechūd

10. Cebe ṣatarsa nʾola küngüre-i ṭāḳı anūñ

Ki firāzīde ider çarḫ-ı berīn üzre ṣuʿūd

11. Gūş idüp bu es̱eri ben de tefeʾül itdüm

Oldı *Naṣr āyeti* [325] pīrāye-i ser-saṭr-ı şühūd

12. Naṣra dāll oldığına şüphe mi vardur zīrā

Aña ṭarḥ-efgen-i bünyād ola şāh-ı mesʿūd

13. Der-geh-i Ḥażret-i Ḥaḳdan budur ümmīd hemān

Her ṭarafdan niçe iḫbār-ı sürūr ide vürūd

14. O şehen-şāh-ı cihān ola serīrinde muḳīm

Ola aʿdāları kem nām u nişānı nā-būd

15. Niʿmetā kilk-i hüner yazdı mücevher tārīḫ

İtdi iḥyā bu cebe-ḫāneyi Sulṭān Maḥmūd (H. 1157/M. 1744)

Tārīḫ-i Ḳaṣr-ı Hümāyūn Der-Maḥbūbiyye

34

Fāʿilātün Faʿilātün Faʿilātün Faʿilün

1. Ḫüsrev-i yem-i himem iḳlīm-güşā-yı ʿālem

Zīb-i ser-tāc-ı kerem Ḥażret-i Sulṭān Maḥmūd

---

[325] Nasr Sûresi.

2. O cihān-gīr-i ẓafer-yāver-i ḫurşīd-ferūñ
Olmada pertev-i iclāli cihāna memdūd

3. Öyle yek-tā güher-i kān-ı ʿaṭā kim dehre
Gelmedi gelmez anuñ gibi cihān dāver-i cūd

4. O şehen-şāh-ı felek der-geh-i ʿālī-cāha
Neşr-i ās̱ār-ı himem feyż-i keremdür maḳṣūd

5. İntiḫāb eyledi ḫāṣ bāġçeden ez-cümle
Ṭabʿ-ı maṭbūʿına ḫoş geldi bu cāy-ı bihbūd

6. Böyle bir ḳaṣr-ı nev-īcāda olup ṭarḥ-endāz
İtdi bünyād yine fermān-ı hümāyūnı vürūd

7. Ne ḳaṣır ḳaṣr-ı feraḥ-perver-i rūḥ-efżā kim
Ṭarḥ u resminde anuñ ḥüsn-i leṭāfet mevcūd

8. Rūḥ-baḫş oldı mücessem ṣūrī ervāḥa
Naḳş-ı rengīni nigār-ḫāne-i Çīne maḥṣūd

[18a]
9. Müjdesin ḫāme-i mūyīn ḫayāl eyler idi
Çeşm-i Mānīde eger olsa bu ṣūret meşhūd

10. Gören ol ḫurde nuḳūş u ṣuveri eyler mi
Es̱er-i ḫāme-i Bihzādı hünerden maʿdūd

11. Görse revzenlerinüñ cām-ı cihān-bīnin eger
Vāḳıf-ı fen-i menāẓır olan erbāb-ı şühūd

12. Naẓar-endāz-ı temāşā-yı cihān olsa hemān
Bī-muḥābā olur aḥvāl-i maẓāhir meşhūd

13. Pīş-gāhında o penc-i ḥavż-ı muṣaffā ki anuñ
Her biri ḥüsn ile reşk-āver-i ḥavż-ı mevrūd

14. Siyemmā ḥavż-ı kebīrindeki evṣāfın ḫod[326]
ʿAşr u miʿşārı zebān ile olunmaz maḥdūd

15. Olmış eṭrāfına maṣnūʿ olan aḥvāż ile ṣan
Çār-gül-i kāse-i faġfūr-ı letāfet endūd

16. Meşk-i ṣaḳḳa fevvāre-i devvāreleri
Ṣu arar rāh-ı şehen-şāhı be-resm-i mehdūd

17. Ṣafveti āb-ı muṣaffāsınuñ ol mertebe kim
Görinür āyīne-veş anda cemāl-i maḳṣūd

18. Sāḥasın Kāşi-i Çīni ile ḫāḳān-ı Ḫuten
Duysa eylerdi gelüp ṭarḥına bez̠l-i mechūd

19. Eylesek her ne ḳadar vaṣfına irḫā-yı ʿinān
Edhem-i ḫāme o vādīde olur pā-fersūd

---

[326] Bu mısraın vezni bozuktur.

20. Niʿmetā muʿterif ol ʿacze hemān eyle duʿā

Cümleden ḫüsrev-i devrāna duʿādur maḳṣūd

21. Ola ol ḳaṣr-ı feraḫ-ẕād-ı saʿādetle muḳīm

ʿÖmr ü iḳbālini efzūn ide Ḫallāḳ-ı Vedūd

22. Mihr-i ẕātı ola zīb-āver-i kāḫ-ı şevket

Meh-i tābende-i iclālin ide Ḥaḳ mesʿūd

23. Didi sükkān-ı gül-istān-ı ṣafā tārīḫin

Bih ne şāhāne bu nev-ḳaṣr-ı maḳām-ı Maḥmūd (H. 1157/M. 1744)

Tārīḫ-i İnşā-yı Ṣandal-ı Hümāyūn

35

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün

1. Ḫudāvend-i muẓaffer şehri-yār-ı maʿdelet-güster

Ḫidīv-i baḥr ü ber Sulṭān Maḥmūd-ı kerem-muʿtād

[18b]

2. O şehen-şāh-ı devrāna felek ḫidmet yanaşdurdı

Meh-i nevden idüp bir böyle felek bī-bedel-īcād

3. Ne fülk ammā ki ḳaṣd eylerse evvel cümleden bī-şek

İder ṭay baḥr-i imkānı sebük seyride hem-çün bād

4. Yaḫūd bir murġ-ı zerrīn bāl-i baḫrīdür ki bī-pervā

İder pervāze ʿanḳa gibi şeh-bāl ü perin iʿdād

5. Ya ol naḳş u nigār-ı ḫurde-kārīsin eger görse
İderdi baḥre ilḳā şübhesiz ās̱ārını Bihzād

6. Keşīde bā-i *bismi ʾllāhi mecrāhā*[327] olur ẓāhir
Ki ḥırz içün anı ḥikmet ile resm eylemiş üstād

7. Ḫulāṣa ṣandal olmaz zevrāḳ-ı mihr-i felek zīrā
Süvār ola aña iclāl ile sulṭān-ı Kisrā-dād

8. Gehī sāḥil-serā vü geh binişlerde o şehen-şāh
Ṣafā-yı ṭabʿ u ʿömr ü devletin Mevlā ide müzdād

9. Anuñ itmāmına ṭarḥ itdi Niʿmet daḫi bir tārīḫ
Şeh-i baḥrine bu ṣandal-ı meh-peyker hümāyūn-bād (H. 1157/M. 1744)

Tārīḫ Berāy-ı Tecdīd-i Maḫzen-i Tersāne-i ʿĀmire

36

Fāʿilātün Feʿilātün Feʿilātün Feʿilün

1. Ḫüsrev-i memleket-ārā vü mühim-sāz-ı ġazā
Rāʾyet-efrāz-ı veġā Ḥażret-i Sulṭān Maḥmūd

2. Ṣarf idüp himmet-i vālāsını baḥr ü bere
Emr-i techīz-i ʿasākirde o şāhen-şeh-i cūd

---

[327] *"Onun akıp gitmesi Allah'ın adıyladır."*; Hûd/ 41.

3. Siyemmā emr-i donanmay-ı hümāyūnında[328]
Fikr ü endīşesi tanẓīm-i mühimmāt-ı cünūd

4. Baʿż-ı ālātını tersāne-i maʿmūresinüñ
Ḥıfẓa maḫṣūṣ idi bu cāy-ı güzīn ü behbūd

5. Nā-gehān yaḳdı derūnın şerer-i nār-ı ḳażā
İtdi ol cāya es̱er bed-naẓar-ı çeşm-i ḥasūd

6. Der-ʿaḳab ol şeh-i ġayret-keş-i deryā-himemüñ
İtdi bünyādına fermān-ı hümāyūnı vürūd

7. Aḥsen-i vechle ṣūret bulup az müddetde
Oldı evvelkiden aʿlā ide Mevla mesʿūd

8. Göricek emr-i cihāda himem-i pādişehi
Düşdi āteş dil-i aʿdāya çü nār-ı Nemrūd

9. Ḥaḳ hemān ẕātını ḥıfẓ ide ḫaṭādan o şehüñ
Eyleye ẓıll-ı hümāyūnını dehre memdūd

[19a]

10. Hem livāsın ide manṣūr u muẓaffer dāʾim
Baḥr u berde nereye eyler ise baiʿs̱ cünūd

11. Geldi Niʿmet gibi bir bende didi tārīḫin
Yapdı aʿlā yine bu maḫzeni Sulṭān Maḥmūd (H. 1158/M. 1745)

---

[328] Bu mısraın vezni bozuktur.

Tārīḫ-i Binā-yı Cāmiʿ-i Şerīf Der-Ḥiṣār-ı Rūm İli

37

Fāʿilātün Feʿilātün Feʿilātün Feʿilün

1. Dürr-i deryā-yı himem ḫüsrev-i ferḫunde-şiyem
Güher-i kān-ı kerem Ḥażret-i Sulṭān Maḥmūd

2. O meh-i burc-ı ḫilāfet ki be-teʾyīd-i Ḫudā
Pertev-i reʾy-i ḥükm-zāsı cihāna memdūd

3. ʿAhdidür bāʿis̱-i maʿmūre-i rubʿ-i meskūn
Ẕātıdur ʿāleme maḥż-ı kerem-i Rabb-i Vedūd

4. Nev-be-nev luṭfı ile olmada ʿālem ābād
İşte ez-cümle biri daḫi bu cāy-ı behbūd

5. Varıdı evvel o cāy-ı feraḥ-efżāda meger
Maʿbed ammā yanup ās̱ārı da olmış nā-būd

6. Gerçi ẓāhirde bu ḥālet sebeb-i sūziş idi
Līk maʿnāda velī oldı aña māye-i sūd

7. Olıcaḳ semʿ-i hümāyūna resīde zīrā
Bī-tevaḳḳuf o şehen-şāh-ı cihān dāver-i cūd

8. Oldı tecdīdine evvelkiden aʿlā vü güzīn
Emr ü fermān-ı hümāyūnı şeref-rīz-i vürūd

9. Hem-çü İskender idüp ḳaʿrıla vażʿ-ı esās
İtdiler saʿy ile teşyīdine beẕl-i mechūd

10. Eyleyüp vüsʿat ü zīnetle anı ṭarḥ u binā
Oldı bir cāmiʿ-i pür-nūr-ı leṭāfet-endūd

11. Ṭarḥ-ı şāhānesi zīb-āver-i kāḫ-ı cennet
Resm-i ḫūb-ı feraḥ-zāsı daḫi ḥüsn-alūd

12. Ṭāḳ-ı ḳadr u şerefi tā o ḳadar ʿālīdür
Ki ider hem-çü duʿā ʿarş-ı berīn üzre ṣuʿūd

13. Ḥāṣılı zīr-i leb-i yemde o zībā-mābed
Bir güherdür ki ḳomış ne ṣadef-i çarḫ-ı kebūd

14. Farżdur gerçi duʿāsı o şehüñ maḫlūḳa
İtdi böyle es̱er-i ḫayrı velī vaḳf-ı sücūd

15. Niʿmetā destini bāz eyle ki güft ü gūdan
[19b] O şehen-şāh-ı cihān-bāna duʿādur maḳṣūd

16. Eyleyüp ol şehi şevketle serīrinde muḳīm
Ḥıfẓ ide ẕāt-ı hümāyūnını dāʾim Maʿbūd

17. Zīver-i minber-i iḳbāl ola nāmuñ ki ola
Bu ʿibādet-gehi çarḫ içre ḳıyāmıla ḳuʿūd

18. Hem livāsın daḫi manṣūr ide Allāh dā'im
Nev-be-nev yümnile iḫbār-ı sürūr ide vürūd

19. Didi taḥsīnile tārīḫ-i dü-bālā Niʿmet
Nūr-ı ṭāʿat-dih-i nev cāmiʿ-i Sulṭān Maḥmūd (H. 1159/M. 1746)

Tārīḫ-i Ḳaṣr-ı Hümāyūn Der-Bāġçe-i Toḳat

38

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün

1. Şeh-i İskender-āyīn-i cihān-gir-i felek-cāhuñ
Der-i iclālidür şāhān-ı dehre māye-i emcād

2. O ḫāḳān-ı cihān-bānuñ kemāl-i luṭf-ı cūdıla
Ḫarāb-ābād-ı ʿālem oldı nev-zīb ü bihīn-ābād

3. Bu nüzhet-gāha ṭabʿ-ı şāh-ı ʿālem meyl idüp yapdı
Bu dil-keş ḳaṣr-ı nev-ṭarḥı güzīde eyleyüp īcād

4. Ne ḳaṣr ol sāḥa-i nev-sebzi dil-bend ü zümürrüd-fām
Ne ḳaṣr ol zīb-i saḳf u bām-ı aʿlāsı felek-bünyād

5. Ne ḳadir ṭarḥ u īcāda Sinimmār-ı felek anuñ
Ne cānı var ki naḳşını ide bu ṭarzla Bihzād

6. Ḫıyābān-zīb olan ol nev-nihālān-ı felek-zāyı
Dizilmiş ṣan civānān-ı sehī-ḳadden u serv-ʿāzād

7. Leṭāfet lehçe-i nev-ṭarḥ-ı pākında muʿayyen kim

Gören erbāb-ı dil o cāy-ı zībāyı olur dil-şād

8. Tamām ḥüsn ü bahā ile bu ḳaṣr-ı pāk u dil-cūyuñ

Binā-yı dil-keşi olup tamām ḥaḳḳa ki bī-endād

9. Olup gül-bün-ṭırāz şevḳ-i dil-i bülbülleri ol dem

İdüp yümn-i ḳudūm-ı pādişāh-ı dehr içün feryād

10. Ḳuṣūrı şimdi ancaḳ ey çemen-i zīb cihān-bānı

Mübārek maḳdemüñdür kim bu cāy-ı pāke revnāḳ-zād

11. Hümā-i evc-i iḳbālüñ hemān iʿzāz u şevketle

Bu ḳaṣra sāye-endāz olsın ey sulṭān-ı Kisrā-dād

12. İde cāy-ı mesīrüñ Ḥaḳ hemān dāʾim feraḥ-zāylar

Ṣafā-yı ṭabʿ-ı pāk-ı devlet ü ʿömrüñ ola müzdād

[20a]

13. O cāyuñ Niʿmetā evṣāf-ı ḥüsn-i cān-fežāsında

İdince ḫ̮āme-i muʿciz-dile bā-luṭf-ı Ḥaḳḳ imdād

14. Olur tārīḫ̮ her bir mıṣraʿı zībā bir ʿad ile

Ki erbāb-ı hüner seyrān idüp nāmuñ olsun yād

15. Dü-ḳat tārīḫ̮i lafẓından çıḳar yā bāġçe lafẓından

İdince sāḥasın żam kim olur tārīḫ̮-i nev-īcād (H. 1159/M. 1746)

Tārīḫ-i Bāb-ı Ḳaṣr-ı ʿĀlī Der-Beşikṭaş

39

Fāʿilātün Feʿilātün Feʿilātün Feʿilün

1. Maṭlaʿ-ı mihr-i ḫilāfet şeh-i gerdūn-ḫaşmet
Māh-ı çarḫ-ʿaẓamet ẓıll-ı Ḫudāvend ü Vedūd

2. Yümn-i iḳbālile ol dāver-i ʿālī-fıṭrat
Yapdı bu ḳaṣrı ki ʿālemde mis̱āli mefḳūd

3. Nev-be-nev açıla ebvāb-ı fütūḥ u nuṣret
Ḥaşre dek der-gehini itmeye Mevlā mesdūd

4. Düşdi yek-pārçe-i tārīḫ bu mıṣraʿ-ı Niʿmet
Mevrid-i naṣr ola nev-der-geh-i Sulṭān Maḥmūd (H. 1160/M. 1747)

Tārīḫ-i Çeşme-i Ḫurşīd-nişān Der-Ḳurb-ı Sulṭān Ebü'l-Fetḥ-i Meḥmed Ḫān

40

Fāʿilātün Feʿilātün Feʿilātün Feʿilün

1. Ḫüsrev-i devr-i zamān Ḥażret-i Sulṭān Maḥmūd
Ḳulzüm-i cūd u müberrātına yoḳ ḥadd-ı ḥudūd

2. Bā-ḫuṣūṣ işte bu nev-ḫayr-ı güzīn-i cārī
Mevḳiʿ-i lāyıḳına düşdi be-tevfīḳ-i Vedūd

3. Öyle muḥtāc idi sükkānı ki her şām u seḥer
Ḳıllet-i ābıla sūzān idi ammā ki çi-sūd

4. Līk gūş eyleyecek cūş idüp āb-ı keremi
Ḳıldı ʿaṭşānını sīr-āb o şeh-i dāver-i cūd

5. Kevs̱er-i cūdını icrā içün ol şāh-ı kerīm
Böyle bir çeşme binā itdi çü ḥavż-ı mevrūd

6. Ḥabbeẕā çeşme-i nev-ṭarḥ u güzīn inşā kim
Resm-i dil-cūsınuñ ems̱āli cihānda mefḳūd

7. Kūçe-gān-ı Ḥacı Bektāşa ḳarīb olmaġla
Ḥiṣṣe-yāb oldı bu āb-ı kereminden de cünūd

[20b]
8. Nitekim çeşme-i ḫurşīd ola dehre cārī
Ol şehüñ eyleye aḥkāmını icrā Maʿbūd

9. Müjde birle didi tārīḫini Niʿmet anuñ
ʿĀleme itdi revān cūdını Sulṭān Maḥmūd (H. 1160/M. 1747)

Tārīḫ-i Filika-i Hümāyūn

41

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿilün

1. Muḥīṭ-i cūd u himmet gevher-i kān-ı ḫilāfet kim
Der-i iclālidür şāhān-ı dehre māye-i emcād

2. Cenāb-ı Ḥażret-i Sulṭān Maḥmūd-ı ʿadālet-kār
Mutīʿ-i emridür devrinde bu çarḫ-ı sitem-muʿtād

3. Degüldür mihr ü meh gerdūn o şāhen-şāha ṣayfiyye
Yine bir ṣandal u nev-filika-zerrīn idüp īcād

4. Biri birinden aʿlā her biri ḫūb-ı meh-sīmā
Ḫuṣūṣā filika nev-resminüñ ṭarḥı güzīn-inşād

5. Şafaḳ pūşīde-i cāy-ı nişesti olsa şāyāndur
Ola rākib aña devletle ẓıll-ı Ḥayy-ı bī-endād

6. Süvār olduḳda ol fülk-i felek-peymāya şevketle
İder taḥvīl o demde burc-ı āba mihr-i pertev-dād

7. Güşād itdikde mıḳzāf-ı zer-endūdın dem-i reftār
Bir ʿanḳadur ki pervāze ider gūyā perin iʿdād

8. Ḥudā mesʿūd idüp şāh-ı cihān-bāna selāmetle
Vücūdın ḥıfẓ ide bād-ı muḫālifden ileʾl-ebed

9. Çıḳardum ben de yek-tā-baḥr-i dilden Niʿmetā tārīḫ
Şeh-i baḥr ü bere bu filika zībā mübārek-bād (H. 1160/M. 1747)

Tārīḫ-i Ṣandal-ı Hümāyūn

42

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1. Mālikü ʾl-baḥreyn-i ʿālem pādişāh-ı yem-i himem
Şehri-yār-ı pür-kerem ẓıll-ı Ḫudāvend-i Mecīd

2. Ḥażret-i Sulṭān Maḥmūd-ı Süleymān-cāh kim
Ḥükmi baḥr u bere cārī emrine ʿālem ʿabīd

3. Ol şehe geşt ü güẕār-ı baḥr içün iḳbālile
Māh-ı nevden ṣandal iḥżār eyledi gerdūn cedīd

4. Ṣandal ammā nesr-i ṭāʾir gibi açmış bāl ü per
Sūy-ı maḳṣūda ider pervāz çün bād-ı ümīd

[21a]
5. Şuʿle-i fānūs-ı mihr-āsāsı ʿālem-tābdur
Kim fürūġından olur māh-ı şeb-ārā müstefīd

6. Levḥ-i baḥr üzre görenler resmini olmış ṣanur
Kilk-i zerle bā-i *bismi ʾllāhi mecrāhā*[329] keşīd

7. Seyr iden zer-ḥall ile naḳş-ı nigār-ı ḫurdesin
Didi olmaz ḥüsn-i ṭarḥ u resmine güft ü şinīd

8. Nitekim seyr eyleye keştī-i mihr-i āsumān
Ola sulṭān-ı cihānuñ sāyesi dehr-i medīd

9. Didi tebrīk ile Niʿmet bendesi tārīḫini
Ḫān-ı Maḥmūda ola bu ṣandal-ı vālā saʿīd (H. 1160/M. 1747)

---

[329] *"Onun akıp gitmesi Allah'ın adıyladır."*; Hûd/41.

Tārīḫ-i Sāl Bā-Sitāyiş-i Şehen-şāh-ı Maḥmūdü'l-Ḫıṣāl

43

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1. Dün çıkup ḫāver-i zemīn çarḫdan oldı bedīd
Geldi müjdeyle maḥrem-nām bir peyk-i nevīd

2. Eyleyüp tebşīr yümn-i maḳdem-i ferḫundesin
Didi dāḫil oldı şehre bu gice sāl-ı cedīd

3. Ṭayy idüp aḥkāmını ṭūmār-ı sāl-ı köhnenüñ
Çekdi māh-ı nev daḫi aña o dem rāʾ-i resīd

4. Ḥabbeẕā nev-sāl-ı ferruḫ-fāl-ı behcet iştimāl
Neşʿe-yāb-ı inbisāṭ itdi cihānı hem-çü ʿīd

5. Görinen şekl-i hilāl sāl-ı nev itme ḳıyās
Der-geh-i şehde felek çevgānıla oynar cirid

6. Öyle şeh kim maḥz iderdi ʿālem-i gerdūnda
Olmasa keyvān-ı felek der-gāhına ʿabd-ı ʿabīd

7. Yaʿni sulṭān-ı sipihr-evreng ü ḫāḳān-ı zamān
Ḥażret-i Maḥmūd Ḫān-ı sāye-i Rabb-i Mecīd

8. Öyle sulṭān ḳadr-i ḳudret maʿāli-menḳabet
Kim muṭīʿ-i emridür ḥükm-i każā-yı çarḫ ʿanīd

9. Ḥaḳ hümāyūn eyleyüp tā kim tamām ṣala dek
Geçe eyyāmı ferahla ẕevḳ ü şevḳ ola mezīd

10. Şehri-yār-ı dād-fermā kām-baḫş her dilā
Ey olan ẓıll-ı hümāyūnı cihān üzre medīd

11. Olmasam āzürde-i ālām-ı cevr-i rüzgār
Böyle mi eylerdüm evsāfuñda hīç güft ü şinīd

[21b]
12. Gerçi kim vaṣf u s̱enā-yı devletüñ ḥaddüm degül
Olsa da naẓmum eger reşk-āver-i şiʿr-i Lebīd

13. Līk şarṭ-ı ʿafv ile eylerdüm ammā terk ü tāz
Olmasam pā-māl-i esb-i naḫvet-i çarḫ-ı ʿanīd

14. ʿİllet ü ḳıllet o rütbe eyledi iżʿāf kim
Çü beden lerzān olur cism çü berk-i naḫl-i bīd

15. Var iken şevketlü ḥünkārum gibi çāker-nevāz
Ḳalmasun Niʿmet ḳuluñ da künc-i ġamda nā-ümīd

16. Eyleyüp teftīş ḥāl-i bendeñi ḳıl merḥamet
Sāye-i luṭfında olsun ḳadr u şānı ber-mezīd

17. Çekme ġam taṣdīʿ idersin itme taṭvīl-i süḫan
Baʿd-ezīn eyle duʿā-yı devletin beytü'l-ḳaṣīd

18. Niçe māh u sāl olup zīb-āver-i taḫt-ı cihān
Şevket ü iḳbālini müzdād ide Rabb-i Mecīd

19. Her günin nev-rūz u ʿīd idüp şebin ḳadr-i sürūr
Eyleye ẕāt-ı hümāyūnın ḫaṭālardan baʿīd

20. Niʿmetā tārīḫ-i sāli didi tebrīk eyleyüp
İde Mevlā Ḫān-ı Maḥmūda bu nev-sāli saʿīd (H. 1160/M. 1747)

Tārīḫ Berāy-ı Ḳaṣr-ı Hümāyūn Der-Beşikṭaş

44

Fāʿilātün Feʿilātün Feʿilātün Feʿilün

1. Baḥr-i zeḫḫār-ı kerem maʿden-i elṭāf u himem
Menbaʿ-ı cūd u niʿam pādişāh-ı pāk-nijād

2. Ḳuṭb-ı ʿālem o şehen-şāh-ı kerāmet-kāruñ
Dāʾir-i meʾmenidür cümle ricāl-i evtād

3. Herkesüñ ḫāne-i āmālini itdi maʿmūr
Oldı luṭfıla cihān ḫalḳı ser-ā-pā dil-şād

4. Şehri-yārān-ı selef itmediler ʿālemde
İtdigi ḫayr u müberrātı o ʿālī-ecdād

5. Kerem ü maʿdelet ü feyż-i kerāmet anda
Gelmedi dehre daḫi öyle şeh-i ṣāḥib-dād

6. Mihr-i raḫşende-i burc-ı şeref-i devletdür
Rūḥ-ı ʿālemdür o sulṭān-ı cihān-nūr-ı fuʾād

7. Ḥükmi cārī o şehüñ tā o ḳadar baḥr u bere
Kʾoldı şāhān-ı cihān emrine yek-ser münḳād

8. Ḥarc-ı yek-rūze-i elṭāfına olmaz vāfī
Genc-i bād-āver ü ṣad-daḫmede olsa īrād

[22a]
9. Ṣıfr-ı erḳām-ı elūf olsa nücūm-ı eflāk
Biñde bir vaṣf-ı şerīfin idemezler taʿdād

10. Luṭfıdur āyīne-i dehre viren istiḥkām
Farżdur edʿiye-i devletin itmek evrād

11. Ḳıṭʿa-i cennet iden her ṭarafı himmetidür
Nev-be-nev itmede ās̱ār-ı bedīʿa īcād

12. İşte ez-cümle leb-i yemde dür-i ẕātı içün
Reşk-i aṣdāf-ı biḥār oldı bu dil-cū bünyād

13. Dil-güşā cāy-ı feraḥ-perver-i rūḥ-efżā saḳīm
Her gören ṭarḥın olur ḳayd olmadan āzād

14. Olur üftāde-i deryā-yı ḥased bī-şebīh
Görse bu ḳaṣrı Sinimmār-ı Ḫavernaḳ inşād

15. Hem-çü ebrū-yı bütān re᾽y-i revāk-ı ṭāḳı
Her sütūnı elif-i ḳıṭʿa-i nev-resm-i ʿimād

16. Ḫāne-i mūyını eylerdi benān-ı ḥayret
Görse naḳşında olan şīve-i kilki Bihzād

17. Necm-i raḫşendeden aʿlā mı degül gülmiḫi
Naẓar it saḳfına ey ṭabʿ-ı selīm-i naḳḳad

18. ʿAks-i cüftinden olur reng-peẕīrā-yı eser
Ṣanmañuz ḳavs-i ḳuzaḥda ola bu istiʿdād

19. Sāḥasında ider envār-ı leṭāfet lemeʿān
Çār-dīvār-ı mücellāsı birer āyīne-ẕād

20. Atlas-ı āl-ı şafaḳ-gūnını hem-vāre seḥer
Ferşe şāyān ola mı diyü ider pīş-i nihād

21. Ṭūb-ı zīb-i ʿalem-i ḳubbe degül dest-i felek
İtdi ḳandīl-i meh bām-ı sipihri īḳād

22. El ṣalar şāhid-i feyż-i seḥere revzenesi
Şevḳıla bāb-ı muʿallāsı olur sīne-güşād

23. Ḥāṣılı ʿAdne degüşmez gören ādem zīrā
Oldı reşk-āver-i ḳaṣr-ı İrem ẕāt-ı ʿİmād

24. Vaṣfı bu ḳaṣr-ı hümāyūnuñ olınmaz taḥrīr
Ḥaḳḳa gerdūn u şecer ḫāme vü baḥr olsa midād

25. Niʿmetā ḳaṣr-ı kelām ile ḳuṣūruñ ẓāhir
Naẓmuñ olursa da reşk-āver-i İbn-i ʿAbbād

26. Baʿd-ezīn ṣıdḳla āgaz u duʿā ile hemān
Ki odur vācibe-i ẕimmet cümle ʿibād

[22b]
27. Dāʾimā zīver-i burc-ı şeref ü şevket ide
Mihr-i ẕātıla bu nev-ḳaṣrı ebed Rabb-i ʿİbād

28. Ḫıfẓ idüp ol şeh-i devrānı giderdi Mevlā
Gün-be-gün ola ṣafā-yı dil-i pākı müzdād

29. Mündericdür iki tārīḫ bu beyt-i pāka
Mıṣraʿını biri birine idince imdād

30. Cāy-ı nev der-geh-i şevḳ-āver-i Sulṭān Maḥmūd
Bī-bahā ḳaṣr-ı Beşikṭaş-ı hümāyūn-ābād (H. 1161/M. 1748)

Tārīḫ Berāy-ı Şeyḫüʾl-islām Esʿād Efendi

45

Mefʿūlü Fāʿilātün Mefʿūlü Fāʿilātün

1. Şehen-şeh-i muẓaffer kām-āver-i kerem-ver
Sulṭān-ı bende-perver şāh-ı güzīn-ecdād

2. Ol ḳuṭb-ı çarḫ-ı himmet reʾyi medār-ı ḥikmet
İtdi yine kerāmet ḳıldı cihānı irşād

3. Esʿād Efendi gibi bir ẕāt-ı erc-mendi
Āfāḳa itdi müfti neşr oldı gevher-i dād

4. Ol dāver-i kerem-zā oldıḳda zīb-iftā
İtdi cihānı gūyā hengām-ı rūz-ı aʿyād

5. Erbāb-ı ʿilme muṭlaḳ rāḥat-res oldı el-ḥaḳ
Ol ẕāt-ı pāk-eşfaḳ itmekde ḫalḳı dil-şād

6. Vaṣṣāf-ı ẕātı ṣāʾib der-bānı İbn-i Ḥācib
Olur kimine ṭālib dersinde sāʿd-ı üstād

7. Bī-şübhe ḳuṭb-ı rāzı itmez mi iḥtirāzı
Pīşinde Faḫr-i Rāzī eylerken ʿöẕrin īrād

8. Ol fāżıl-ı muʿanʿan müşkil-güşāy her fen
Ḫulḳ-ı kerīmi aḥsen-i ṭabʿ selīmi veḳḳad

9. Teʾs̱īr-i nuṭḳı ġayet müstelzim-i beşāret
Luṭfıla yek-işāret dünyāyı eyler ābād

10. ʿAllāme-i zamāndur elṭāf vücūda kāndur
Çeşm-i ʿulūma cāndur ol fāżıl-ı hüner-ẕād

11. Niḥrīr-i Hemidānī İbn-i Hümām-ı s̱ānī

Ol seyyid-i zamānı görmiş mi çeşm-i naḳḳad

12. Mevrūs̱ıdur bu mesned itsün H̱udā müʾeyyed

Zeyd u ʿAmr u müʾebbed emrine ola münḳad[330]

13. Ol fāżıl-ı yegāne yek-dāne-i zamāne

Evṣāfını beyāna ḳadir mi İbn-i ʿAbbād

[23a]

14. Sen daẖi itme ʿıṭrā ġayrı duʿādur evlā

Tārīẖin eyleye imlā ey ẖāme-i nev-inşād[331]

15. Ṣadr-ı refīʿ-i dāʾim ẕātıla ola ḳāʾim

Der-gāhına mülāzım olsun fuḥūl-ı emcād

16. Bu beyt-i tā ki Niʿmet derc itdi iki tārīẖ

Tebrīk-i ṣadrı oldı çün bende-gāna muʿtād

17. Esʿad Efendi cāh-ı fetvāyı ḳıldı pür-zīb

İtsün hemīşe Cevvād iclāl-i cāhın esʿad (H. 1161/M. 1748)

---

330 Bu mısraın vezni bozuktur.

331 Bu mısraın vezni bozuktur.

Tārīḫ-i Vilādet-i Mehmed Beg

46

Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün

1. Cenāb-ı mīr-i ālī-ḳadr hem-nām-ı Ḫalīlu'llāh
Kim oldur bende-i ḫaṣ şeh-i tāc-āver-i Cemşīd

2. Ḫudā ol ẕāta bir ferzend-i nīk-aḫter 'aṭā ḳıldı
Olur şermende rūy-ı tāb-nākından anuñ ḥurşīd

3. Münevver-sāz-ı mehd-i 'ālem olduḳda o necl-i pāk
Cihān şevḳ-i ḳudūmiyle ser-ā-ser itdi ol dem 'īd

4. Degüldür ḫuşe-i Pervīn ḳudūmın eyleyüp tebrīk
Felek āvīze-i mehd itdi ihdā aña mürvārīd

5. O necl-i pāküñ āṡār-ı necābet vech-i pākından
Nümāyān kim ider serrā-yı bihī remzini temhīd

6. Olup ḫayrü'l-ḫalef iḳbālile Mevlā bu 'ālemde
Mu'ammer eyleyüp bünyān-ı 'ömrin eylesün teşyīd

7. Berīd-i müjde-res tebşīr idince ben daḫi Ni'met
İderken şevḳıla tārīḫ-i mevlüdın o dem tesvīd

8. Bu yek-tā mıṣra'-ı tārīḫ oldı ṭab'ıma lāyıḥ
Bu şeb müjde ṭulū' itdi Meḥmed Beg çü māh-ı 'īd (H. 1160/M. 1747)

Tāriḫ-i Ḫāne-i Nev-Binā-yı Ketḫudā-yı Ṣadr-ı ʿĀlī Pīr Muṣṭafa Aġa

47

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün

1. Zihī devlet-sarāy-ı ketḫudā-yı ṣadr-ı ʿālī kim
Anuñ her gūşesi ḳaṣr-ı dilārā-yı feraḥ-ālūd

2. Beri ez-cümle bu ḳaṣr-ı nev-īcād u şeref-bünyād
Ki resm ü ṭarḥ-ı zībāsında el-ḥaḳ ḥüsn-i ān mevcūd

3. Ne ḳaṣr ol revzeninden rū-nümā cāy-ı neşāṭ-ābād
Güşāde dāʾimā rūy-ı meserret semt-i ġam mesdūd

[23b]
4. Şeref-baḫş-ı sükūn oldıḳça bānīsi saʿādetle
Ẓılāl-ı devleti āfāḳa olsun gün-be-gün memdūd

5. Duʿā birle didi itmāmı tārīḫin daḫi Niʿmet
Ola bu ḫāne-i vālā-binā bānīsine mesʿūd (H. 1154/M. 1741)

Tariḫ-i Sebīl ü Mekteb ü Medrese Ez-ās̱ār-ı Ṣadr-ı aʿzam Ḥasan Paşa

48

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün

1. Şehen-şāh-ı sipihr-evreng ü sulṭān-ı Sikender-fer
Cihān-dār-ı muẓaffer Ḫān-ı Maḥmūd-ı güzīn-ecdād

2. O sulṭān-ı kerem-ver bende-perver maʿdelet-güster
Muvaffaḳdur umūrında be-luṭf-ı Ḥayy-ı bī-endād

3. Ḫuṣūṣā kim degül mi ḥüsn-i tevfīḳ-i Ḫudāvendī
Getürdi ṣadra bir böyle vezīr-i bāhirü᾿l-esʿad

4. Görüp ol Āṣafuñ ḥüsn-i sülūk u ṣıdḳ u iḫlāṣın
Teveccüh-sāz-ı raġbet oldı aña ol şeh-i naḳḳad

5. Vezāretle muḳaddem eyleyüp ḳırḳ biñ ḳula ser-dār
Getürdi soñra ṣadr-ı mihre itdi şānını müzdād

6. Virüp ol mesned-i vālā daḫi öyle revnaḳ kim
Ḫalāiḳ ser-be-ser luṭfıla oldı emrine münḳad

7. O deñlü eylemiş tehzīb aḫlāḳ-ı ʿalāyı kim
Sirişt-i ẕāt-ı pākı maşrıḳ-ı envār-ı istiʿdād

8. Velī yoḳ iʿtinā vü iʿtimādı re᾿y ü tedbīre
İder cümle umūrında Cenāb-ı Ḥaḳdan istimdād

9. Muvaffaḳdur anuñ çün intiẓām-ı emr-i devletde
İder ol āṣaf-ı ṣāhib-derūna feyż-i Ḥaḳḳ imdād

10. Ne āṣaf āṣaf-ı kān-ı himem kim olamaz s̱ānī
Keremde Ḥātem ü cūd u ʿaṭāda Caʿfer-i Baġdād

11. Cenāb-ı Ḥażret-i Seyyid Ḥasan Paşa-yı dānā-dil
Ḫudā ḫulḳ-ı ḥüsnle ẕāt-ı pākın eylemiş īcād

12. Ḫudāya ṣad-hezārān ḥamd u şükr olsun ki devrinde
Zemīn reşk-āver-i Bāġ-ı İrem ḫalḳ-ı cihān dil-şād

13. Ḫuṣūṣā rāh-ı Ḥaḳda ṣarf idüp naḳdīne-i himmet
Sebīl ü mekteb ü dārü'l-ulūm-ı nev idüp bünyād

14. Sebīl-i ṣāf u dil-cū-ṭarḥı ʿayn-ı Kevs̱er-i cennet
Felekde çeşme-i mihre olur nūr-pāş u pertev-dād

[24a]
15. Muʿallim-ḫāne-i feyż-āşiyān-ı mekteb-i ʿirfān
Gören bernā olur ol dem ġam-ı āyīneden azād

16. Biri birinden aʿlā her biri zīb-āver-i dünyā
Zihī tertīb-i zībā habbeẕā ās̱ār-ı ḫayr-ābād

17. Gören naḳş u nigār-ı dil-firīb ü cān-fezāsın dir
Ne cānı var ki naḳş ide anı Mānī ile Bihzād

18. Yā dārü'l-ʿilm ile ḥaḳḳa ki iḥyā-yı ʿulūm itdi
Sezādur olsa Saʿde'd-dīn ile Seyyid aña üstād

19. Bedīʿü'ṭ-ṭarḥ ʿaceb mecmūʿa-i ḫayriyye kim anuñ
Beyān-ı vāḳıʿ ile vaṣfını mümkin degül taʿdād

20. Ḫulāṣa ṭayy idüp ṭumār-ı naẓmı Niʿmetā şimdi
Şürūʿ ile duʿā-yı bāni-i ḫayra odur muʿtād

21. Müşeyyed eyleyüp ṭāḳ-ı bülend eyvān-ı iclālin
Müʾeyyed eyleye ṣadrında dāʾim Ḥayy-ı bī-endād

22. Didüm itmāmını tebrīk idüp bu beyt-i ġarrānı
Ki her bir mıṣraʿı tārīḫ-i nev-ṭarḥ u bihīn-inşād

23. Sebīl-i ṣāf u dil-cū vü müzeyyen ṭarzıla mekteb
Mükemmel medrese yapdı Ḥasan Paşa mübārek-bād (H. 1158/M. 1745)

Tārīḫ-i ʿİmāret-i Ḥażret-i Cihān-dārī

49

Mefāʿīlün Feʿilātün Mefāʿīlün Feʿilün

1. Veliyy-i niʿmet ʿālem-i şehen-şāh-ı ġazī
Cihānı eyledi luṭf-ı ʿamīm-i ḫayr-ābād

2. O şehri-yār-ı muʿazzam ki ẕātını Mevlā
Kemāl-i rüşd ü sedād ile eylemiş īcād

3. O şāh-ı ʿādilüñ endīşesi bu ʿālemde
ʿİmār-ı mülk ü refāh ʿibād u emn-i bilād

4. Zamān-ı devlet ʿahd-i güzīn-i ʿadlinde
Cihān ġarīḳ-i niʿamdur be-inşirāḥ-ı fuʾād

5. Ḫuṣūṣan eyledi Ayoṣofya Cāmiʿini[332]
Ḳarīḥadan niçe āẟār-ı nev ile ābād

---

[332] Bu mısraın vezni bozuktur.

6. Cihāna basṭ-ı bisāṭ-ı simāṭ içün yapdı
Bu nev-ʿimāreti daḫi şeh-i kerem muʿtād

7. Zihī ʿimāret-i nev kim sezā felek her rūz
İderse nānın eger ḳurṣ-ı mihrden iʿdād

[24b]
8. O deñlü ṭāḳı bülend kim dem-i temāşāda
Düşerdi refʿ-i ser itse zemīne tāc-ı Ḳubād

9. Bu irtifāʿıla tanẓīr iderdüm eflākı
Firāz-ı ṭāḳına hem-ser olaydı sebʿ-Şeddād

10. Eger göreydi Sinimmār iderdi ṣad-taḥsīn
Ki resm-i ḫūb ile ṭarḥ eylemiş anı üstād

11. O şehri-yār-ı ebüʾl-ḫayr idüp ebüʾl-fetḥüñ
Bu bī-bedel-i es̱er ḫayr ile revānını şād

12. O rütbe eyledi beẕl-i niʿam bu āfāḳa
Ki ḫᵛān-ı luṭfına seyr oldı bende vü āzād

13. Ḫulāṣa ol şeh-i vālā-cenāb-ı minʿāmuñ
Degül mekārim-i aḫlāḳı ḳabil-i taʿdād

14. Ḳalem ḫizāne-i deryā-nevāl-i cūdından
Ne ḳaṭre s̱ebt ide baḥr muḥīṭ olursa midād

15. Hemān duʿāya şürūʿ it be-muḳteżā-yı vücūd
Odur ehemm-i meʾrebe odur etemm-i murād

16. Ḫudā serīr-i ḫilāfetde eyleyüp dāʾim
Cihānı emrine rām eyleye be-vefḳ-i murād

17. Yazıldı bābına cevherle Niʾmetā tārīḫ
Bu zīb ʿimāreti yapdı şeh-i kerem muʿtād (H. 1155/M. 1742)

Tārīḫ Berāy-ı Ḳaṣr-ı Hümāyūn-ı Dil-cū Der-Maʿmūre-i Ṭopḳapu

50

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün

1. Şehen-şāh-ı muʿaẕẕam Ḥażret-i Sulṭān Maḥmūduñ
Duʿā-yı devletin ins ü melāʾik eylemiş evrād

2. Binā-yı şevketi bulsa ʿaceb mi dāʾim istiḥkām
Ki zīrā rū-nümā āyīne-i ṭabʿında ʿadl u dād

3. Bu cāy-ı nev-dil-i pāk-ı hümāyūnına ḫoş geldi
Kenār-ı yemde bu ḳaṣr-ı latīfi eyledi bünyād

4. Bu beytüñ iki tārīḫ oldıġın itsün ḳalem Niʿmet
Dür-i maʿnāyı her bir mıṣraʿa derc ile istişhād

5. Ḫıdīv-i Cem-sipeh Sulṭān Maḥmūda ola esʿad
Leb-i deryāda bünyād oldı raʿnā ḳaṣr-ı nev-īcād (H. 1161/M. 1748)

[25a]

ḤARFÜ'Ẕ-ẔĀL

Tārīḫ-i Çeşme

51

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1. Yapdı bu nev-çeşmeyi Allah içün Aḥmed Aġa
Oldı cārī Kevs̱er-āsā içelüm āb-ı eleẕẕ

2. Ṭālibān-ı ke's-i enhār-ı cinānız çünki hep
Neylerüz biz cām-ı ṣahbā içelüm āb-ı eleẕẕ

3. Hem temāşā idelüm ey neş'e-i mā'i'l-ḥayāt
Nūş iden yārāna ṣıḥḥa içelüm āb-ı eleẕẕ

4. Böyle bir ẕāt-ı şerīfüñ çeşmesinden dā'imā
Şīr ü sükker gibi iḥlā içelüm āb-ı eleẕẕ

5. Ni'met kilk-i terüñden eyle tārīḫin revān
'Ayn-ı Zemzem oldı bu mā içe āb-ı eleẕẕ (H.1157/M. 1744)

ḤARFÜ'R-RĀ

Tārīḫ-i Çeşme-i Cihān-dārī Der-Ḥaleb

52

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1. Mālik-i mülk-i ḫilāfet āb-ı rūy-ı salṭanat
Kām-baḫşā-yı 'ināyet dād-kār-ı Cem-maṣīr

2. Ẕāt-ı pākīdür cihāna çeşme-sār-ı maʿdelet
Dest-i cūd-efşānıdur mānende-i ebr-i maṭīr

3. Nüsḫa-i midḥat-fezā-yı şehri-yār-ı aʿẓamuñ
Ne Ḥarīrī vaṣfına ḳādirdür anuñ ne Cerīr

4. Nuḫbe-i ʿOs̱māniyān şehen-şeh-i devr-i zamān
Ḥażret-i Sulṭān Maḥmūd Ḫān-ı İskender-serīr

5. Ol şehen-şāh-ı kerem-fermā-yı Ḥātem-meşrebüñ
Cūy-bār-ı cūd u iḥsānıla ʿālem oldı sīr

6. Zīb-i taḫt-ı şevket ol şehen-şeh-i ʿālī-güher
Nūr-ı ḫayrātıla ḳıldı cāy-ı dehri müstenīr

7. Belde-i Şehbāya ez-cümle nigeh-endāz olup
Yapdı dil-cū çeşme-i dārüʾl-ʿulūm-ı bī-naẓīr

8. Bir şeh-i ẕī-şāna tevfīḳ olmamışken bu es̱er
Ol şehen-şāha muvaffaḳ eyledi luṭf-ı Ḳadīr

[25b]
9. Çeşme-i ḫurşīd-veş āb-ı muṣaffāsın görüp
ʿAyn-ı aʿyān-ı şehr oldı meserretle ḳarīr

10. Oldılar müstaġraḳ cūy-ı ʿaṭā-yı şehri-yār
Bu duʿāya el açar ābın içen bernā vü pīr

11. Çeşmesinüñ ṭāḳı māh-ı nevden olursa sezā
Lūlesi zer-nav-dān ü ṭası dür-i mihr-i münīr

12. Dā᾽imā mā᾽ü᾽l-ḥayāt-ı luṭfı dehri sīr idüp
Her umūrında ola tevfīḳ-i Mevlā dest-gīr

13. Yaz be-kilk-i cevherin tārīḫ Niʿmet sen daḫi
İç revān oldı Ḥalebde hem-çü Zemzem ʿayn-ı şīr (H. 1161/M. 1748)

Tārīḫ-i Çeşme-i Şehri-yār-ı Muʿaẓẓam

53

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1. Menbaʿ-ı cūd u himem ḫāḳān-ı İskender-ʿalem
Şehri-yār-ı yem-himem şāhen-şeh-i ʿālī-tebār

2. Ḥażret-i Sulṭān Maḥmūd-ı Felāṭun-re᾽y kim
Āb-ı iḥsānıla sīr-āb olmada şehr ü diyār

3. Ol ḫıdīv-i kişver-ārānuñ zamān-ı devleti
Ḥamdüli᾽llāh sū-be-sū nuṣretle itmekde güẕār

4. El-amāna el-amān didürdi cell-i himmeti
Fetḥ olındı ʿahd-i ʿadlinde niçe ḥıṣn u ḥiṣār

5. Her birinüñ eyleyüp iʿmārına beẕl-i himem
Nice ḫayrāt u müberrātıla ḳıldı üstüvār

6. Maᶜbed-i pür-nūr u dil-cū-çeşme vü ḥammām-ı nev
Eyleyüp inşā o şeh virdi bu ḥıṣna iştihār

7. Yapdı ez-cümle bu vāla çeşme-i pākīzeyi
Cūy-ı cūd u luṭfın icrā eyledi ol şehri-yār

8. Niçe fetḥ u nuṣret ü ḫayrāta tevfīḳ ile Ḥaḳ
Ol şehi ide serīr-i salṭanatda pāy-dār

9. Müjde birle Niᶜmetā ᶜaṭşāna tārīḫin didüm
Cūdıdur Sulṭān Maḥmūduñ bu dil-cū çeşme-sār (H. 1156/M. 1743)

[26a]

Tārīḫ-i Çeşme-i El-Ḥac Beşīr Aġa Der-Ḳurb-ı Ayaṣofya

54

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün

1. Ṣorarsañ ey lebīb-i teşne-leb bu ḫayr-ı cārīden
Ḳılan icrā anı Beşīr Aġa-yı mekremet-cūdur

2. Aġa-yı ḥażret-i dārüʾs-saᶜāde ol kerem-kāruñ
Cihān ās̱ār-ı ḫayrāt-ı müberrātıla memlūdur

3. Bu ᶜayn-ı cūdıla ᶜaṭşānı daḫi eyleyüp sīr-āb
Ḫudā ecr-i cezīl iḥsān ide ᶜālem duᶜā-gūdur

4. Gelince ābı tebşīr eyleyüp Niᶜmet didüm tārīḫ
Bu vālā-çeşme haḳḳa bu maḥalde bir içim ṣudur (H. 1157/M. 1744)

Tārīḫ-i Çeşme-i El-Ḥac Beşīr Aġa

55

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1. Nāẓır-ı dārüʾs-saʿāde ḥażret aġa ki odur
Āb-ı rūy-ı mücrimān-ı pādişāh-ı Cem-serīr

2. Mesned-i vālāsına teşrīf idelden Ḥaḳ bu kim
Cūy-bār-ı luṭf u cūdıla cihānı ḳıldı sīr

3. Yapdı ez-cümle Beliġrada bu raʿnā çeşmeyi
Ravża-i cennetde cārī oldı gūyā cūy-ı şīr

4. Buldı ġayet mevḳiʿin bu ḫayr-ı cāri-i güzīn
ʿÖmr-i Ḫıżr iḥsān ide bānīsine Ḥayy u Ḳadīr

5. Düşdi ṭabʿa Niʿmetā bir böyle tārīḫ-i selīs
Çeşme-i ṣāf-ı zülāl-i cūd-ı el-Ḥac Beşīr (H. 1156/M. 1743)

Tārīḫ-i Ḫaṭ-ı Ṭāhir Aġa Maḫdūm-ı Ṣādıḳ Aġa

56

Fāʿilātün Faʿilātün Faʿilātün Faʿilün

1. Necl-i saʿd-aḫter maḫdūm-ı maʿārif-perver
Ḥażret-i Ṣādıḳ Aġa-zāde Muḥammed Ṭāhir

2. Öyle maḫdūm-ı ḫıred-mend-i necībüñ el-ḥaḳ
Cebhe-i enver-i pākinde necābet ẓāhir

3. Öyle yek-tā-güher-i kān-ı feṭānet ki H̱udā
İtmiş ems̱ālini aḳrānı içinde nādir

4. İtdi evṣāf-ı maḥāsinde raḳam-perdāzı
Gūş idince ẖat-ı nev-ẖīzini kilk-i sāḥir

5. Gösterüp rīş-i sefīd ile eb ü ceddi gibi
Eyleye ẖalḳa nevāziş ile celb-i ẖāṭır

[26b]
6. Ṭūl-i ʿömrile muʿammer idüp iẖvānı ile
Her umūrında H̱udā ola muʿīn ü nāṣır

7. Yazdı bu vechle tārīẖini kilk-i Niʿmet
Oldı ẖaṭ-ı ḥüsni nev-vech-i Muḥammed Ṭāhir (H. 1157/M. 1744)

ḤARFÜʾZ-ZĀ

Tārīẖ Berāy-ı H̱āne-i Aḥmed Big

57

Fāʿilātün Faʿilātün Faʿilātün Faʿilün

1. Maʿrifet-pīşe hüner-endīşe mīr-i kām-kār
Ṭabʿ-ı cevher-pāş u ʿaḳl u reʾyi mānend-künūz

2. Ḥüsn-i aẖlāḳı mühezzib-i ṣaḥib-ʿilm ü edeb
Noḳṭana dil-dādedür hep cümle erbāb-ı rumūz

3. İtdi ol Ḥātem-meniş bu meʾmeni faṣṣ-ı nigīn
Eyledi miʿmār-ı ṭabʿıyla anı behcet-firūz

4. Ṣūret-i dīvār olur Bihzād ḥüsn-i naḳşına
Yapdığı beyt-i laṭīfüñ resmini ḳılsa bürūz

5. Reşk ile olsa ʿaceb mi zāhidüñ ḳaddi kemān
Gūşına girdükçe tāze naġmelerle sāz u sūz

6. Mesned-i iḳbālde bānisi ola müstedām
ʿİzz ü devletle ṣafā-yāb ide Mevlā şām u rūz

7. Niʿmetā zīb-i kitābe eyledüm tārīḫini
Dil-güşā beyt eyledi meʾvāsın Aḥmed Big henüz (H. 1156/M. 1743)

ḤARFÜʾS-SĪN

Tārīḫ Berāy-ı Ḫāne-i Nevres Çelebi

58

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Feʿūlün

1. Maʿārif ehline ser-çeşme bir ẕāt
Benān-ı lūlesi āb-ı hüner-res

2. Neşāṭ-efzāna dil-keş ḫāne yapdı
Ki dil-dāde temāşāsına herkes

3. Düşürdi ʿaksini envāʿ-i ezhār
Degüldür naḳş-ı nev-saḳf-ı muḳarnes

4. İḥtibā-yı naġme-rīz midḥat iken[333]

Çıḳarmasun bu bāġun bülbüli ses

[27a]

5. Cevāhirle yazılsa daḫi tārīḫ

Murād olan duʿādur böylece bes

6. Zihī beyt eyledi inşād-ı Nevres

Hemīşe ola ābād u müʾesses (H. 1161/M. 1748)

ḤARFÜʾŞ-ŞIN

Tārīḫ Berāy-ı Seng-i Nişāndan Gencver-i Sulṭānī-yi Beşīr Aġa Der-Maḳsim-i Beşikṭaş

59

Fāʿilātün Faʿilātün Faʿilātün Faʿilün

1. Şehri-yār-ı dād-ger Sulṭān Maḥmūduñ müdām

Eylemiş der-gāhını Ḥaḳ maḳam-ı rızḳ u maʿāş

2. Ol şehüñ gencver-i ḫāṣṣı Ḥażret-i Beşīr Aġa

Aḫter-i iḳbāli olmaḳda felekde şuʿle-pāş

3. Ol hüner-pirā tüfeng-endāz olup ṣad-şevḳle

Aldı bāzū-yı saʿādet-baḫtına bī-irtiʿāş

4. Atdı iki biñ yedi ḫatve mesāfe menzile

Urdı ḥaḳḳa kim nişānı dikdi bunda daḫi ṭaş

---

[333] Bu mısraın vezni bozuktur.

5. Ḳalb-i sengīnüñ eritdi ḳurşun-āsā bu kemāl
Ḫāliye virdi ḥasid iḳbāli oldı pür-telāş

6. Kār-ı Mūsā oldıġından tā tüfeng-i zer-nişān
Ṣad-ser-i düşmen bürīde olmasın itdüm tirāş

7. Ḥaḳ veliyy-i niʿmeti şāhen-şehi manṣūr idüp
Ḳande varısa ʿadüvv virsün yolında cān (u) baş

8. Bu kemālüñ gerçi kim ṣayt u ṣadā-yı vaṣfını
Çarḫa ḳābildi resīde-ḳāfiye olsaydı kāş

9. Gūş idüp Niʿmet duʿā-gūyı didi taḥsīn ile
Olsa tārīḫi sezā bu beyt-i pāk u nev-ḳumāş

10. Müjde bī-pervā sebū urdı Beşīr-i kām-cū
Sikkeyi mermerde ḳazdı bu maḥalde dikdi ṭaş (H. 1158/M. 1745)

ḤARFÜ'Ṣ-ṢĀD

Ṭāriḫ-i Ḳaṣr-ı Hümāyūn-ı Felek Der-Der-bend-i Nev-Īcād-ı Kemerler

60

Fāʿilātün Faʿilātün Faʿilātün Faʿilün

1. Nuḫbe-i pādişahān Ḥażret-i Sulṭān Maḥmūd
Devr ider mihr-i felek bābını her gün maḥṣūṣ

[27b]
2. Ol şehen-şāh-ı Ferīdūn-fer-i Dārā-ḥadeng
Bende-i der-gehidür ḫüsrev-i meʾmūn maḫṣūṣ

3. Ḫarc-ı yek-rūze-i iḥsānına olmaz vāfī
Olsa gencīne-i bād-āver ü Ḳārun maḫṣūṣ

4. Ẕātı raḫşende-güherdür ṣadef-āsā ḳaṣrı
Oldı emvāc-ı füyūżāt ile meşḥūn maḫṣūṣ

5. Aṭlas-ı al-ı şafaḳ-gūnını olsaydı sezā
Ferş iderdi der-i şāhen-şehe gerdūn maḫṣūṣ

6. Ṭarḥ içün pīş-geh-i ḳaṣrına ḫāḳān-ı Ḫoten
Tā ʿAdenden getürüp lüʾlüʾ-i meknūn maḫṣūṣ

7. Nūr-ı ḫurşīd gibi ẓıll-ı hümāyūnına Ḥaḳ
Gün-be-gün şevket ile eyleye efzūn maḫṣūṣ

8. Cevher-i ḫāme-i Niʿmet gibi tārīḫ oldı
Şeh-i devrāna bu nev-ḳaṣr-ı hümāyūn maḫṣūṣ (H. 1162/M. 1749)

ḤARFÜʾḌ-ḌĀD

Tārīḫ Berāy-ı Tekye-i Sālikān

61

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1. Yine bir ṣāḥib-i ḫayrāt u ḥisān
İtdi bu tekye-gehi gülşen-i feyż

2. Bī-riyā eyledi bünyād el-ḥaḳ
Sālikāna ne güzel mesken-i feyẓ

3. Görmedi çeşm-i felek böyle daḫi
Ṭarḥ-ı pākīze-i nūr-efgen-i feyż

4. Dāḫil-i silk-i leʾāl-i vaṣl ol
Ola gör sāʿī-yi dür-süften-i feyż

5. Bāṭının ẕikr ile taṭhīr eyle
Ẓāhir olsun dir isen maḫzen-i feyż

6. Merd isen mezraʿa-i dünyāda
Ḥāṣıl it sünbüle-i ḫirmen-i feyż

7. Söyle itmāmına Niʿmet tārīḫ
Oldı bu cāy-ı bihīn meʾmen-i feyż (H. 1161/M. 1748)

[28a]

ḤARFÜʾṬ-ṬĀ

Tārīḫ Berāy-ı Ḫaṭṭ-ı Aḥmed Big

62

Fāʿilātün Faʿilātün Faʿilātün Faʿilün

1. Hāle-dār itdi bu şeb bir meh-cebīn ruḫsārını
Buldı zīver yaʿni levḥ-i nüsḫa-i behcetde ḫaṭ

2. Ḫāl ṣanma ḳıṭʿa-i ḫaṭṭ-ı ruḫında cā-be-cā
Kātib-i ḳudret ḳodı ser-ṣafḥa-i ḫüsne nuḳaṭ

3. Mū-şikāfān buldılar nāz u niyāzuñ beynini
Ẓāhir oldı nükte-i *ḫayru'l-umūrı fi'l-vasaṭ*[334]

4. Şāne-i feyż ü gül-āb-ı luṭf-ı Ḥaḳla pīr ola
Micmer-efrūz-ı temennā vü duʿāmuz bu faḳaṭ

5. Niʿmetā evrāḳ-ver-i dāle yaz tārīḫini
Oldı sünbül gibi rūy-ı Aḥmede pākīze-ḫaṭ (H. 1161/M. 1748)

ḤARFÜ'Ẓ-ẒĀ

Tārīḫ-i Vilādet-i Nesīb Çelebi

63

Fāʿilātün Faʿilātün Faʿilātün Faʿilün

1. Rū-nümā eyledi mir'āt-i ʿaṭāyā-yı İlāh
Bu kerem olmış idi ḫayli zamāndur melḥūẓ

2. Yaʿni kām aldı bir oġul ile Seyyid Yümnī
Ḳadem-i yümn-es̱eri ḳıldı cihānı maḥẓūẓ

3. Niʿmetā böyle duʿā-gūne gerekdür tārīḫ
Mehd-i kevn içre Nesīb ola hünerle maḫfūẓ (H.1155/M. 1742)

---

[334] *"Hayır, ancak ortadadır."*; Yılmaz, *age.*, s. 101.

ḤARFÜ'L-ʿAYN

Tārīḫ-i Vilādet-i Kerīme-i Ṭāhir Aġa

64

Fāʿilātün Faʿilātün Faʿilātün Faʿilün

1. Ṣadıḳ Aġa-yı kerem-kār-ı güzīnüñ yümn ile
Geldi nesl-i ẓāhirinden eyledi bir meh ṭulūʿ

2. Öyle meh kim tāb-baḫş olsa ruḫ-ı pākīzesi
Ẕerredür bu meşʿal-i encümdeki nūr u lümūʿ

3. Ḫūşe-i Pervīn mehd-i nāzınuñ āvīzesi
Zühre vü Nāhīd eṭrāfında mānend-i şümūʿ

[28b]
4. Tābiş-i ruḫsārını seyr eyleyen aḥbābınuñ
Şevḳi dillerde ider āb-ı ḥayat-āsā nübūʿ

5. Eyleye ʿayn-ı ḫaṭādan ḫānedānın Ḥaḳḳ emīn
Nehr-i Ceyḫūn ola aʿdā dīdesi üzre dumūʿ

6. Niʿmetā cevherle yazdum mevlidi tārīḫini
Ṣulb-ı Ṭāhirden Ḫadice itdi gün gibi ṭulūʿ (H. 1151/M. 1738)

ḤARFÜʾL-ĠAYN

Tārīḫ Berāy-ı Ḫāne-i Nuʿman Big

65

Fāʿilātün Faʿilātün Faʿilātün Faʿilün

1. Ḳāfiye-teng oldıġından sünbül-i kilk-i teri
Eyledi āşüfte ser-baḫt-ı siyeh mānend-i tūġ

2. Çarḫa peyveste ider memdūḥınuñ evṣāfını
Ṣādır olmaz ḫame-i muʿciz-beyānımdan dürūġ

3. İktifā itdüm duʿā-yı devletile Niʿmetā
Olmadı ṭıfl-ı ṭabīʿat vāṣıl ḥadd-ı bülūġ

4. Ṭāḳ-ı bābın cevherī-tārīḫ ile zeyn eyledüm
Ṣala mihr-āsā bu cāyuñ ṣāḥibi güne fürūġ (H. 1157/M. 1744)

ḤARFÜʾL-FĀ

Tārīḫ-i Cāmiʿ-i Şerīf Ketḫudā-yı Şerīf Ḫalīl Aġa Der-Ḳaṣaba-i Şumnı

66

Fāʿilātün Faʿilātün Faʿilātün Faʿilün

1. Ketḫudā-yı ṣadr-ı ʿālī-melceʾyi ḫāṣṣ u ʿam
Ol semiyy-i bāni-i Beytüʾl-Ḥarem ẕāt-ı şerīf

2. İki defʿa ketḫudālıḳ mesned-i vālāsını
Eyledi iḳbāl ü ʿizzetle müşerref ol ʿafīf

3. Ol mühim-sāz-ı umūr-ı dīn ü devlet kim odur
Mecra-i senet-i muʿīn ḫādim-i şerʿ-i münīf

4. Menşeʾ-i pāk-ı vücūdı olmaġıla ol kerīm
Eyledi ās̱ār ile bu beldeyi pāk u naẓīf

5. Yapdı ez-cümle bu zībā-maʿbed-i pür-nūr kim
Ṭarḥı h̠ūb u resmi maḥbūb u bināsı hem-raṣīf

6. Ḥabbeẕā manẓūme-i nev-maʿbed-i dil-keş binā
Kim sezā Beytüʾl-Ḥareme olsa mānend ü redīf

[29a]
7. Ḥaḳ bu kim *ḥubbuʾl-vaṭan*[335] mıṣdākın icrā eyledi
Nāʾil-i ecr-i cezīl itsün H̠udāvend-i Laṭīf

8. Vaṣfına ṭarḥ itdi Niʿmet dah̠i bir tārīh̠-i h̠ūb
Hem-çü nūr ih̠yā olındı cāmiʿ-i pāk-ı şerīf (H. 1157/M. 1744)

ḤARFÜʾL-ḲĀF

Tārīh̠-i Sāl Bā-Medḥ-i Şehen-şāh-ı Maḥmūduʾl-Fiʿāl

67

Fāʿilātün Faʿilātün Faʿilātün Faʿilün

1. Māh-ı sāl-i nevine tenvīr-sāz-ı çarh̠ olup
Köhne taḳvīm oldı aḥkām-ı şühūr-ı mā-sebaḳ

2. Ḥaḳ şeh-i devrāna mesʿūd eyleyüp günden güne
Kevkeb-i iḳbāli pertev-bah̠ş ola tā ġarb u şarḳ

---

335 "Hubbu'l-vatan mine'l- îmân": *"Vatan sevgisi imandandır"* ;Yılmaz, *age.,* s. 70-71.

3. Öyle şeh kim nüsḫa-i evṣāf-ı şāhān-ı cihān
Olamaz şeh-nāme-i nā-yāb ẕātından varaḳ

4. Tā o rütbe mürtefiʿ dür kevkeb-i iclāl kim
Ṭāḳ-ı ʿarş-ı eyvān cāh-ı şevketile yek-nesaḳ[336]

5. Niçe māh u sāl zīb-efżā-yı tāc u taḫt olup
Ḥıfz ide dāʾim ḫatādan ẕātını *Rabbüʾl-Felāḳ*[337]

6. Niʿmetā bu vechle tebrīk-i sāl idüp didi
Ḫān-ı Maḥmūda bu nev-sālı hümāyūn ide Ḥaḳ (H. 1161/M. 1748)

ḤARFÜʾL-KĀF

Tārīḫ Berāy-ı Ḫāne-i Nuʿmān Big

68

Fāʿilātün Faʿilātün Faʿilātün Faʿilün

1. Mīr-i ekrem Ḥażret-i Nuʿmān Bigüñ Ḥaḳḳ eylemiş
Nūr-ı ḥüsn-i ḫulḳ ile ṭabʿ-ı şerīfin tāb-nāk

2. Ḫıżr-ı tevfīk-i Ḫudādur reh-nümāsı dāʾimā
Vāṣıl-ı ser-menzil-i maḳṣūd olur bī-vehm ü bāk

3. Ḥaḳ mübārek eylesün yapdurdı nev-beyt-i laṭīf
Bes berāber saḳfına nüh-ḳubbe-i bām-ı simāk

---

336 Bu mısraın vezni bozuktur.
337 *"Sabahı meydana getiren Rabb"*; Felâk/1.

4. N᾿ola terfī᾿ eylese Mevlā binā-yı ʿizzetin
Dest-i cūd u himmeti yanında bir iksīr ü ḫak

[29b]
5. Dīdesi düş olsa miʿmār-ı Sinimmāruñ eger
Deşne-i ser-tīz-i reşk ile olurdı sīne çāk

6. Cūy-bār-ı ʿizz ü iḳbāli ola dāʿim revān
Eylesün nār-ı ḥasedle cism-i aʿdāsın helāk

7. Niʿmetā tārīḫ içün cümle s̱enā-ḫᵛān didiler
Yapdı Nuʿmān Big bu dil-cū ḳaṣr-ı nev-resmi ne pāk (H. 1157/M. 1744)

ḤARFÜ᾿L-LĀM

Tārīḫ-i Bāb-ı Ḳaṣr-ı Şehen-şehī Der-Beşikṭaş

69

Fāʿilātün Faʿilātün Faʿilātün Faʿilün

1. Dāver-i mülk-i kerem Hażret-i Sulṭān Maḥmūd
Kim odur zīb-i ḫilāfet-gede-i cāh u celāl

2. O Ḫudāvend-i felek-der-geh-i ʿālī-himemüñ
Eyleyüp ṭabʿ-ı hümāyūnı bu cāya iḳbāl

3. Yapdı bir böyle güzīn ḳaṣr-ı bülend-eyvān kim
İremez küngüre-i ṭāḳına evhām u ḫayāl

4. Şīve-i ḥüsn-i rüsūmı o ḳadar raʿnā kim
Ḥaḳ taʿbīr ile vaṣf itmek anı emr-i muḥāl

5. Sāye-endāz olup ḳaṣr-ı ferah̬-zāya hemān
Geçe eyyāmı ṣafā ile nice rūz u leyāl

6. Bende-i der-gehi Niʿmet didi aña tārīḫ
Bāb-ı ḳaṣr-ı şeh ola ḳıble-i rūy-ı iclāl (H. 1160/1747)

Tārīḫ-i Çeşme-i Vezīr-i Mükerrem Bekir Paşa-yı Vālī-yi Ḫıṭṭa-i Mora

70

Fāʿilātün Faʿilātün Faʿilātün Faʿilün

1. Āṣafānuñ āb-ı rūyı luṭf-ı cūduñ menbaʿı
Ol semiyy-i Ḥażret-i Ṣādıḳ kerrūbī-ḫıṣāl

2. Belde-i Morayı teşrīf ideli iḳbālile
ʿAdl u ḫayrāt ile iḥyā itdi ol ṣāḥib-kemāl

3. Feyż-i luṭf-ı cūdı sīr-āb eyleyüp dil-teşneyi
Yapdı dil-cū çeşme icrā eyledi āb-ı zülāl

4. Umaruz Feyyāż-ı Muṭlaḳdan o kān-ı maʿdelet
Nāʾil-i ecr-cezīl ola ilā yevmüʾs-suʾāl

5. Ola cārī lūle her bir böyle tārīḫ Niʿmetā
[30a] Çeşme-i cūd-ı Bekir Paşada iç ʿayn-ı zülāl (H. 1154/M. 1741)

Tārīḫ-i Çeşme

71

Fāʿilātün Faʿilātün Faʿilātün Faʿilün

1. Menbaʿ-ı ʿayn-ı ʿināyet çeşme-sār-ı maʿdelet
Mecmaʿ-ı baḥr-ı kerem Sulṭān Maḥmūd-ı celīl

2. Ol şeh-i İskender-āyīnüñ muḥīṭ-i cūdına
Hem-terāzū-yı tesāvī olamaz ʿUmmān u Nīl

3. Sūy-ı ḫayra müncez̲ib olmağla ṭabʿ-ı enveri
İtmede rükn-i rekīn-i devleti ḫayr-ı cemīl

4. Yaʿni kim dārüʾ-saʿāde Ḥażret-i Beşīr Ağa
Ḫıżr-ı tevfīḳ Ḫudā ol dāvere olup delīl

5. Bu maḥalde eyledi icrā bu dil-cū çeşmeyi
Oldılar sīr-āb-ı cūy-ı luṭfı ebnāʾ-i sebīl

6. ʿÖmr ü iḳbāl-i şeh-i devrānı efzūn eyleyüp
Bāni-i ḫayra daḫi virsün Ḫudā ecr-i cezīl

7. Niʿmetā yaz ḫāme-i zībā ile tārīḫini
Māʾ-i Kevs̲erdür bu raʿnā-çeşme-sār-ı bī-ʿadīl (H. 1161/M. 1748)

Tārīḫ-i Çeşme vü Sebīl-i Başḳadın

72

Fāʿilātün Faʿilātün Faʿilātün Faʿilün

1. Menbaʿ-ı ʿayn-ı ʿināyet maʿden-i luṭf u himem
Māye-baḫş-ı ʿāṭıfet Sulṭān Maḥmūd-ı celīl

2. Ol şehen-şāh-ı kerem-kār ʿAzīz-i Mıṣr-ı cūd
Eyledi luṭfıla sīr-āb ʿālemi mānend-i Nīl

3. Ḥamdüliʾllāh ʿahd-i ʿadlinde cihān maʿmūr olup
İtdi herkes bir eser bünyād yine saʿy-ı cemīl

4. Ol ḫıdīv-i aʿẓamuñ bānū-yı ḫāṣṣı Başḳadın
Ḥıżr-ı tevfīḳ oldı ol ʿālī-cenāb çün delīl

5. Şād idüp rūḥ-ı Ebüʾl-fetḥi edāmüʾl-ḫayr-ı cūd
Cāmiʿ-i pür-nūrını teẕyīl idüp yapdı sebīl

6. Şehri-yār-ı ʿāleme celb-i duʿā-i ḫayr içün
Yapdı vālā mekteb ü nev çeşme-sār-ı bī-ʿadīl

7. Didiler seyr eyleyüp dil-teşneler taḥsīn ile
Mevḳiʿ-i şāyānına düşdi bu nev ḫayr-ı cemīl

8. Ḥaḳ veliyyüʾn-niʿmeti şāhen-şehi iḳbālile
Dāʾim itsün mesned-i şevketde niçe ay u yıl

[30b]

9. Ābı-veş tārīḫi cārī oldı Niʿmet ḫāmeden

Māʿ-i cūdın ḳıldı Başḳadın reh-i Ḥaḳda sebīl (H. 1158/M. 1744)

Tārīḫ-i Çeşme-i Verdināz Ḳadın

73

Fāʿilātün Faʿilātün Faʿilātün Faʿilün

1. Menbaʿ-ı āb-ı zülāl-i merḥamet Maḥmūd Ḫān

Maḳsim itmiş cūy-ı ḫayra der-gehin Ḥayy-ı Celīl

2. Ḫacle-pirā-yı ḥarīm-i ḫāṣṣ-ı pākinden biri

Verdināz Ḳadın ki ḫayrāta idüp saʿy-ı cemīl

3. Devletinde maẓhar oldı böyle nev-āṣāra kim

Ḫıżr-ı tevfīk-i mufīżuʾl-cūd olup aña delīl

4. Oldı ez-cümle muvaffaḳ böyle zībā mevḳiʿe

Yapdı raʿnā nev-sebīl-i çeşme-sār-ı bī-ʿadīl

5. Ḥażret-i şāh-ı cihān-bān ile bānisin hemān

Eyleye luṭfıla Mevlā nāʾil-i ecr-i cezīl

6. Ḫalḳa işrāb eyle Niʿmet bī-bedel tārīḫ ile

Verdināz Ḳadın gül-āb-ı ʿayn-ı cūd itdi sebīl (H. 1154/M. 1741)

ḤARFÜ’L-MĪM

Tārīḫ-i Ḥammām-ı Nev-Ṭarḥ-ı Ḥażret-i Cihān-dārī

74

Fāʿilātün Faʿilātün Faʿilātün Faʿilün

1. Āb-ı rūy-ı ḫulefā Ḥażret-i Sulṭān Maḥmūd
Menbaʿ-ı cūd u himem maḳam-ı erzāḳ-ı enām

2. O şehen-şāh-ı rıżā cūy-ı kerīm-i bī-çūn
Her ne eylerse irāde ider aḥkāmına rām

3. Himmet-i şāh-ı cihān-bān ile az müddetde
Buldı bu cāy-ı feraḥ-baḫş-ı derūn zīver-i tām

4. Dil-nişīn böyle zemīni görüp iḥyāya sezā
Vaḳf içün eyledi fermān-ı binā-yı ḥammām

5. Görmedi çeşm-i ḫıred böyle binā-yı dil-keş
S̱ebt-i erḳām ideli levḥ-i beyāna aḳlām

6. Kerem ıssı o ḳadar tāb u żiyā virmiş kim
Feyz-i nūr itmededür mihre ḳıbābındaki cām

7. Rūşenādur o ḳadar levḥ-i ruḫām-ı ṣāfī
Görinür anda ʿayān ṣūret-i maḳṣūd-ı merām

[31a]
8. Sādedür gerçi anuñ ḳubbesi ammā ki olur
Çarḫ-ı aṭlas gibi bālāy cemīʿ-i ecrām

9. Cāme-kānında sezā ferş olına aṭlas-ı çarḫ
İdelüm cāme-i vaṣfında anūñ ḫatm-i kelām

10. Olmasam serdī-i eyyām ile Niᶜmet bī-tāb
Böyle mi eyler idüm medḥ-i şehe ser ü maḳām

11. Kerem ıssı o şehen-şāhı hemān ᶜālemde
Niçe ās̱āra muvaffaḳ ide bir vefḳ-i merām

12. Lüʾleʾ-i ḫāmeden itdi cereyān bir tārīḫ
Ṭarḥı ḥaḳḳa ki bihīn resmi müferriḥ ḥammām (H. 1155/M. 1742)

Ṭāriḫ-i Ṣadāret-i Vezīr-i Aᶜzam ᶜAbduʾllāh Paşa

75

Fāᶜilātün Faᶜilātün Faᶜilātün Faᶜilün

1. Ḳuṭb-ı ᶜālem Ḥażret-i Sulṭān Maḥmūdüʾş-şiyem
Hep kerāmetdür işi bā-luṭf-ı Ḥayy lā-niyām

2. Bu kerāmet mi degül kim bir ḳadīmī bendesin
Getürüp ṣadra o şāhen-şāh-ı İskender-ġulām

3. Niçe dem olup rikābı ḫidmetile kām-yāb
Şimdi daḫi dāver-i mihr eyleyüp itdi bekām

4. Eyleyüp reʾy-i rezīninde iṣābet ᶜizz ile
İtdi ᶜAbduʾllāh Paşa bendesin vālā-maḳam

5. Daḫi ṣadr-ı mihre böyle bir vezīr ibnü'l-vezīr
Gelmedi devr ideli bu nüh-sipihr-i kec-ḫırām

6. Ol vezīr-i bī-naẓīrüñ ḫizmet-i dīrīnesi
Olmaġıla cümle hep maḳbūl-i sulṭān-ı enām

7. Kār-ı evvelde vezāretle idüp ḳudretin ref'
Eyledi soñra vekīl-i salṭanat idüp bekām

8. Geldi bir peyk-i berīd-i müjde-res ṣad-şevḳle
Didi ey Ni'met gözin aydın Ḫudā-yı lā-niyām

9. Yāver oldı baḫtuña zīrā kerem-verdür gelen
Ṣadr-ı mihre ey iden luṭfından ümmīd-i merām

10. Buldı el-ḥaḳ ṣāḥibin ol ṣadr-ı vālā-yı güzīn
Maẓhar-ı tevfīḳ-i Ḥaḳḳ ola umūrında müdām

11. Şimdilik tārīḫ-i teşrīfiyle tebrīk eyleyüp
Ḳıl du'ā-yı devlet ü iclāline bu dem ḳıyām

[31b]
12. Ḥaḳ şehen-şāh-ı cihān-bānı ḫaṭādan ḥıfẓ idüp
Sāyesinde ide ol ṣadr-ı güzīni ber-devām

13. Ḫidmeti maḳbūl u sa'y u himmeti meşkūr olup
Gün-be-gün iḳbālin efzūn eylesün Rabbü'l-Enām

14. Ṣād olup ser-cümle ʿālem yazdılar tārīḫini
Geldi ṣadr-ı mihre ʿAbduʾllāh Paşa-yı benām (H. 1160/M. 1747)

Tārīḫ Berāy-ı Mekteb-i Ṣadr-ı Aʿẓam ʿAbduʾllāh Paşa Ḥażretleri

76

Fāʿilātün Faʿilātün Faʿilātün Faʿilün

1. Efḍal-i şāhān-ı ʿālem ekmel-i devr-i zamān
Ḥażret-i Sulṭān Maḥmūd Ḫān-ı İskender-rüsūm

2. Ol şehen-şāh-ı kerem-kār-ı ʿadālet-perverüñ
Ḥamdüliʾllāh ḳalmadı ʿahdinde ās̱ār-ı ġumūm

3. İşte ez-cümle ḫayır-ḫʷāhı vezīr-i aʿẓamı
Seyyid ʿAbduʾllāh Paşa kim odur faḫr-i ḳurūm

4. Menbaʿ-ı ḫayr u ḥisānı oldı her sūya revān
Olalı ṣadr-ı muʿallā-yı şeref-baḫş-ı ḳudūm

5. Zīver-i ser-ṣafḥadur mecmūʿa-i ḫayrātına
Bu müzeyyen mekteb-i pākīze-i dil-keş ruḳūm

6. Rūz u şeb itmekde maḫṣūṣā duʿā-yı devletin
Pīr ü bernā hem-zebān olmış ʿalā-vechüʾl-ʿumūm

7. Başladı Niʿmet elif bādan yazup tārīḫini
Yapdı ʿAbduʾllāh Paşa mekteb-i kenz-i ʿulūm (H. 1161/M. 1748)

Tārīḫ-i Şeyḫü'l-islām-ı Ḥayātī-zāde Muḥammed Emīn Efendi

77

Fāʿilātün Faʿilātün Faʿilātün Faʿilün

1. Müjde erbāb-ı dil ü dānişe çün bād-ı nesīm
Feyż-res oldı yine luṭf-ı Ḫudāvend-i Kerīm

2. Eyledi yümnile zīb-āver-i ṣadr-ı fetvā
Bir kerem-perver-i ʿālī-güheri Rabb-i Rahīm

3. Yaʿni hem-nām-ı şehen-şāh-ı rüsül mefḫar-ı gül
İsm-i sāmīsi gibi mis̱li de nā-yāb-ı ʿadīm

4. O kerem-kār-ı mufaḫḫam ki olup niçe zamān
Cāh-ı vālā-yı eṭıbbāya riyāsetle muḳīm

5. Ṣıdḳla ḫidmeti maḳbūl şeh-i ʿālem olup
Eyledi mesned-i iftā ile daḫi tekrīm

[32a]

6. Virdi ol ṣadr-ı muʿallāda zīb ü revnaḳ
O Felāṭun-reviş ol dāver-i dānā-yı kerīm

7. Ẕātıdur müntaḫib-i nüsḫa-i nā-yāb-ı kemāl
Ẕihn-i naḳḳad-ı süḫan-perveridür ṭabʿ-ı selīm

8. Öyle bir fāżıl u taḥrīr-i zamānuñ el-ḥaḳ
Olsa şākirdi sezā Bū ʿAli Sīnā-yı ḥakīm

9. Hep ḫakīm-ānedür eṭvār-ı ḥikem-perdāzı
Eyler üslūb-ı ḥakīm üzre her emri tanẓīm

10. Ḥüsn-i ḫulḳı o ḳadar kim o gül-i bāġ-ı kerem
Gösterür ḫalḳa nevāziş iderek rūy-ı nīm

11. Şebih ü mānend-i ney tecvīz idenüñ ʿālemde
Bir ṭarīḳile hele ʿaḳlını itmem teslīm

12. Ḥāṣılı midḥat u evṣāfına yoḳdur pāyān
Ne ḳadar eylese irḫā-yı ʿinān ṭabʿ-ı fehīm

13. Şimdilik eyleme taṭvīl-i süḫanla ṭaṣdīʿ
Vaḳt-i tebrīk ü duʿādur anı eyle taḳdīm

14. Ola biʾl-cümle umūrında be-vefḳ-i dil-ḫᵛāh
Yümnile maẓhar-ı tevfīḳ-i Ḫudāvend-i Kerīm

15. Ḥıfẓ idüp ẕātını evlād-ı kirāmıyla müdām
Eyleye ʿizzet ü iḳbālile ṣadrında mukīm

16. Ez-derūn dāīʿ-i ḫāliṣdür efendüm çoḳdan
Niʿmetā bende-i ḫāk-i derk-i Allāh-ı ʿAlīm

17. Ey veliyy-i niʿmet-i ʿālem budur ümīd velī
Naẓar-ı luṭfuñ ile görmeye baḫtı ġam u bīm

18. Yazdı bu mıṣraʿ-ı bālā ile tārīḫ-i duʿā

Ṣadr-ı iftāda emīn eyleye ʿAllām-ı Ḥakīm (H. 1159/M. 1746)

Tārīḫ Berāy-ı Medrese-i Muṣṭafā Efendi

78

Fāʿilātün Faʿilātün Faʿilātün Faʿilün

1. Mesned-ārā-yı riyāset rükn-i cāh-ı salṭanat

Vāḳıf-ı esrār-ı devlet dāver-i faḫr-i ḳurūm

2. Ol semiyy-i Muṣṭafā ʿallāme-i müşkil-güşā

Münşī-i ʿatebi ola Veysī-nihād mülk-i Rūm

3. Mevlid-i vālāsı olmaġla bu zībā-beldeye

Ḳıldı iḥyā maʿbed ü nev-buḳʿa-i dil-keş rüsūm

[32b]

4. Ol ʿulüvvüʾl-hemme ẕāt-ı ekremi iḳbālile

Nāʾil-i ecr ide Mevlā keyfe şāʾ ve mā-yerūm

5. Gūş idince Niʿmetā bu beyt-i pākile o dem

Cevherīn iẓhār idüp tārīḫine dökdi ruḳūm

6. Medrese bünyād idüp bu mevḳiʿe iḫlāṣ ile

Ḳıldı Ḥacı Muṣṭafā Efendi iḥyā-yı ʿulūm (H. 1160/M. 1747)

Tārīḫ-i Mekteb-i Ketḫudā-yı Ṣadr-ı ʿĀlī Pīr Muṣṭafā Aġa

79

Fāʿilātün Faʿilātün Faʿilātün Faʿilün

1. Ketḫudā-yı ṣadr-ı ʿālī Muṣṭafā Aġa ki anuñ[338]
Pīr ü bernā maḥmidet-ḫᵛānı ʿalā-vechüʾl-ʿumūm

2. Eyledi ḫayrāt ile iḥyā o kān-ı maʿdelet
Olalı bu semte el-ḥaḳ meymenet-baḫş-ı ḳudūm

3. Yapdı bir böyle muʿallim-ḫāne-i zībende kim
Ṭarḥ-ı vālāsın görüp reşk itdi aṣḥāb-ı rüsūm

4. Pīr idüp ṣadrında iḳbālüñ füzūn itsün Ḫudā
Görmesün mirʾāt-ı pāk-ı ḫātırı gerd-i ġumūm

5. Ḳudsiyān tebrīk idüp Niʿmet didi tārīḫini
Mevḳiʿ-i esrār-ı vaḥy-i Muṣṭafā kenz-i ʿulūm (H. 1154/M. 1741)

ḤARFÜʾN-NŪN

Tārīḫ Berāy-ı Binā-yı Cāmiʿ-i Şerīf Der-Ḥiṣār

80

Müstefʿilün Müstefʿilün Müstefʿilün Müstefʿilün

1. Şāhen-şeh-i ʿālī-tebār ẓıll-ı Cenāb-ı Kird-gār
Kişver-güşā-yı kām-kār kām-āver-i ḫalḳ-ı cihān

[338] Bu mısraın vezni bozuktur.

2. Ol şehri-yār-ı yem-ʿaṭā yek-tā-şeh-i cūd-āzmā
Niçe es̱er ḳıldı binā ol kān-ı cūd-ı bī-gerān

3. Bu maʿbedi daḫi hemīn evvelkiden pāk u güzīn
Bünyād idüp ol şāh-ı dīn virdi Ḫisāra zīb ü şān

4. Ḥaḳḳa ki dil-keş bu es̱er mānende-i dür ü güher
Virmiş leb-i deryāda fer ol cāmiʿ-i feyż-āşiyān

5. Resminde yoḳ aṣlā ḫalel ṭarḥı bihīn ü bī-bedel
Eşbāhını itme cedel görmiş degül çeşm-i cihān

6. Saḳfı rehīn-i nüh-ḳıbāb ṭāḳı anuñ gerdūn-tāb
Hem-çü duʿā-yı müstecāb peyveste-i nüh-āsumān

[33a]

7. Naḳş-ı cidār-ı aḥseni şermende eyler Erjeni[339]
Behcet-nümā her revzeni mānende-i ḳaṣr-ı cinān

8. Bānīsi şāhen-şāh-ı dīn olsun serīrinde mekīn
Ẕāt-ı hümāyūnın hemīn ḥıfẓ ide Ḥayy-ı Müsteʿān

9. Niʿmet gibi bir bendesi didi anuñ tārīḫini
Yapdı bu vālā-cāmiʿi sulṭān-ı dīn Maḥmūd Ḫān (H. 1159/M. 1746)

---

339 “Erjeng” şeklinde yazılması gereken kelime vezin gereği “Erjen” şeklinde yazılmıştır.

Tārīḫ Berāy-ı Binā-yı Cāmiᶜi Şerīf Der-Ḥiṣār-ı Rūm İli

81

Fāᶜilātün Faᶜilātün Faᶜilātün Faᶜilün

1. Pādişāh-ı yem-himem sulṭān-ı bālā-menzilet
Ṣaf-der ü dād-āver ü İskender-i sāmī-mekān

2. Ol enām-ı mülk ü millet pādişāh-ı ᶜālemüñ
Ber-vücūdı yümnile āfāḳa virdi zīb ü şān

3. Eyleyüp iḥyāluca Ḥaḳ niçe ḫayr-ı cezīl
Siyemmā biri bu vālā-cāmiᶜ-i ḳuds-āsitān[340]

4. Ṭarḥı dil-keş çün mineʾl-bāb-ı ileʾl-miḥrāb kim
Bir gören şābāş ile didi ki dil-cū-ḥüsn ü ān

5. Lāmiᶜ-i envār her cām bulur revzeni
Rūşenā-efzā-yı māh oldı çü mihr-i āsumān

6. *İrkeᶜū ve's-cudū vaᶜbudūyı*[341] kilk-i ter
Ṭāḳına iḫlāṣ ile yazdı duᶜā idüp hemān

7. Ḥaḳ ḫaṭāsız ide dāʾim ol cihān-bānuñ felek
Ḥükmini icrā ide tā ki ṭura bu āsumān

8. Niᶜmetā tārīḫ olur her mıṣraᶜı bī-reyb (ü) şek
O bihīn-ḫayr-ı nev-īcāda eyā muᶜciz-beyān

---

[340] Bu mısraın vezni bozuktur.
[341] *"Rükû edin, secdeye kapanın."*; Hacc/ 77.

9. Zīr-i yemde pür-güher faṣṣ-ı nigīn oldı hemīn
Cāmiʿ-i vālā-yı sulṭān-ı zamān Maḥmūd Ḫān (H. 1159/M. 1746)

Tārīḫ-i Maḥfil-i Hümāyūn Der-Cāmiʿ-i Şerīf-i Ḥiṣār

82

Fāʿilātün Faʿilātün Faʿilātün Faʿilün

1. Maḥfil-ārā-yı ḫilāfet zīb-i ṣadr-ı salṭanat
Sāye-endāz-ı ʿināyet ẓıll-ı Rabbüʾl-ʿĀlemīn

2. Öyle şāhen-şāh-ı kişver-gīr-i ʿālem kim ider
Ṣīt-i şān u şevketi ṭas-ı sipihri pür-ṭanīn

3. Ḳıble-i āmāl-ı şāhān-ı cihān itmüş Ḫudā
Kim sezādur itseler der-gāhına vażʿ-ı cebīn

[33b]

4. Ol şeh-i fermān-revā-yı heft-iḳlīm-i kerem
Eyledi ās̱ār-ı luṭfıla cihānı kām-bīn

5. Siyemmā bu cāmiʿ-i pākīzeyi bünyād idüp[342]
Hem-çü Beytuʾllāh-ı maʿmūr oldı ḳalb-i müʾminīn

6. Yapdılar iḳbāl ile teşrīfine ol dāverüñ
Böyle bir nev-maḥfil-i zībende-ṭarḥ u dil-nişīn

7. Ḥabbeẕā manẓūme-i ṭāʿat-geh-i nev-iḫtirāʿ
Kim bu maḥfil oldı gūyā şāh-beyt-i nev-zemīn

---

[342] Bu mısraın vezni bozuktur.

8. Levḥaşu'llāh maḥfil-i ḥālet-dih-i rūḥ-āşinā
Kim derūn-ı enveri olmış maṭāf-ı ḥūr-ı ʿīn

9. Ṭarḥ-ı maṭbūʿ u nev-īcād-ı feraḥ-zāsın görüp
Didiler taḥsīn ile üstādına ṣad-āferin

10. Sāḥasında berḳ urur nūr-ı leṭāfet öyle kim
Feyż-yāb olmaḳda andan mihr-i çarḫ-ı çārümīn

11. Ḥāṣılı zer-kilk-i ḳudret ṭāḳına s̱ebt eylemiş
Hāzihī cennātü ʿAdnin fe'dḫulūhā ḫālidīn[343]

12. Ḥażret-i Ḥaḳḳ ol şehen-şāh-ı cihān-dāruñ hemān
Eyleye ẕāt-ı hümāyūnuñ ḫaṭālardan emīn

13. Eyleyüp iclāl ile zīb-i serīr-i salṭanat
Ola her kārında tevfīḳ-i Ḫudā yār u muʿīn

14. Cevherin iẓhār idüp Niʿmet duʿā-gūyı yine
Yazdı iki mıṣraʿ-ı berceste tārīḫ-i bihīn

15. Resmi pāk u dil-nişīn ü ṭarḥı daḫi nev-zemīn
Maḥfil-i dil-keş binā-yı Ḫān-ı Maḥmūd-ı güzīn (H. 1159/M. 1746)

---

343 *"Bunlar Adn cennetleridir, ebedî kalmak üzere girin buraya."*; Yılmaz, *age.*, s. 68.

Tārīḫ-i Diger Berāy-ı Maḥfil-i Hümāyūn Der-Cāmiʿ-i Şerīf-i Ḥiṣār

83

Mefʿūlü Fāʿilātün Mefʿūlü Fāʿilātün

1. Şāhen-şeh-i muẓaffer ḫāḳān-ı heft-kişver
Olsun derinde çāker tāc-āverān-ı gerdūn

2. Ol şehri-yār-ı ʿādil ḥikmet-şinās-ı kāmil
Olmaz aña muʿādil ṣad-Ḳayṣer ü Felāṭun

3. Ṣubḥ u mesā ḫayāli ās̱ār-ı ḫayr-ı ʿālī
Aḥkāmınuñ meʾāli icrā-yı şerʿ ü ḳanūn

4. Yek-tā şeh-i kerem-zā yoḳdur naẓīri ḥālā
ʿAhdinde oldı iḥyā luṭfıla rubʿ-ı meskūn

5. Bu cāmiʿ-i münevver yapdı şeh-i kerem-ver
Ṣan ḳıṭʿa-i muṣavver resmi o deñlü mevzūn

[34a]

6. Bu maḥfilüñde ḥaḳḳa ṭarḥ-ı güzīni vālā
Naḳş u nigārı zībā seyr iden oldı meftūn

7. Manẓūme-i ʿibāret anuñla buldı zīnet
Gūyā ki oldı şeh-beyt bu maḥfil-i hümāyūn

8. Ola bu cāy-ı behbūd ol şehri-yāra mesʿūd
Ẓıllını ide memdūd tā şarḳ u ġarba Bī-çūn

9. Dā᾿im ola İlāhī zīb-i serīr-i şāhı

Ḥıfẓ it o pādişāhı tā kim dura bu gerdūn

10. Dāʿī-i ḫaṣṣı Niʿmet cūyende-i ʿināyet

Yazdı bu resme bir beyt tārīḫ-i tām u mevzūn

11. Şāhāne ṭarḥı el-ḥaḳ yā Rabb ola mesʿūd

ʿİzzle şehri-yāra nev-maḥfil-i hümāyūn

12. Bu ṭarḥ-ı pāk n᾿ola ola saʿīd İlāhī

Sulṭān Maḥmūda dā᾿im bu maḥfil hümāyūn (H. 1159/M. 1746)

Nüzūl-i Şüden Be-Deryā Ḳalyon-ı Bī-hemtā-yı Ḥażret-i Şehri-yār

84

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Feʿūlün

1. Şeh-i deryā-yı himem Sulṭān Maḥmūd

Dil-i pāki kerāmet ile meşḥūn

2. O yek-tā gevher-i kān-ı süḫanuñ

Naẓīrin görmemişdür çeşm-i gerdūn

3. Yetişmez maṣraf-ı yek-rūzesine

Hezārān genc-i bād-āverle Ḳārun

4. Kef-i dür-pāşıdur ʿayn-ı ʿināyet

Cihān olmaḳda elṭāfıla memnūn

5. Ṣadā-yı ṭob-ı ḳahrından dem-ā-dem
Muʿaṭṭaldur ṣımāḫ-ı deşt ü hāmun

6. İdüp dāʾim ġazāya ṣarf-ı maḳdūr
O sulṭān-ı muẓaffer ẓıll-ı Bī-çūn

7. Ḫuṣūṣā nev-be-nev olmaḳda maʿmūr
Zamānında donanmay-ı hümāyūn

8. Yapıldı niçe fülk-i kūh-ı peyker
Dil-i aʿdā-yı dīni itdi pür-ḫūn

9. Ki ez-cümle bu ḳalyon-ı nev-īcād
Olur resmin gören ḥayrān u meftūn

[34b]
10. Nüzūlinde şehen-şāh-ı cihānuñ
Temāşāya ḳudūmı oldı ḳānun

11. İdüp iclāl ü şevket ile teşrīf
Nüzūli emrine olmaġla merhūn

12. O keştī-i girān-temkīni gör kim
Revān olmış iken çün āb-ı Ceyḫūn

13. Kemāl-i dehşetinden pīş-i şehde
Tevaḳḳuf itdi nīm-saʿātden efzūn

14. Neheng-āsā hemān atladı baḥre
Ṣudūr itdükde fermān-ı hümāyūn

15. Ne zevraḳ aldırur seyr ile bir gün
İdince sūy-ı aʿdāya şebīḥūn

16. Yeter taṣdīʿi ḳo ṭayy-ı kelām it
Ki fülk-i ẖāmede ṭopṭolu mażmūn

17. Şürūʿ it baʿd-ezīn semt-i duʿāya
Odur zīrā süẖanda emr-i mesnūn

18. O şāhen-şāh-ı baḥr-i cūduñ olsun
Musaẖẖar emrine bu rubʿ-ı meskūn

19. Livāʾ-i devletin manṣūr ide Ḥaḳ
Telaffuẓ olına tā *kāf ile nūn*[344]

20. Yazınca ẖāme-i ẕī-bāl-i Niʿmet
Bu beyt oldı iki tārīẖ-i mevzūn

21. Şeh-i baḥrinüñ ʿizz-i himmetiyle
Yemme ʿanḳa-ṣıfat süzüldi ḳalyon (H. 1162/M. 1749)

---

[344] Kef ve nun (kün): *"O, bir şeyi yaratmak isterse ona yalnız "Ol" demesi yeter. Ol dediği şey hemen oluverir."*, Yılmaz, age., s. 89; Bakara/ 117; Âl-i İmrân/ 47; Nahl/40.

Tārīḫ-i Bend-i Cūy-bār-ı Elṭāf-ı Sulṭānī

85

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1. Baḥr-i ʿummān-ı kerem Sulṭān Maḥmūdü ʾş-şiyem
Pādişāh-ı muḥterem ḫāḳān-ı İskender-tüvān

2. Menbaʿ-ı enhār-ı elṭāf-ı Ḫudādur der-gehi
Feyż-yāb olmaḳda dāʾim mülket-i ʿOs̱māniyān

3. Pür-ṭarāvet cūy-bār-ı ʿadli ile her ṭaraf
Şūre-zār-ı dehri itdi himmetile gül-sitān

4. Ol şehen-şāh-ı mekārim-kār-ı Ḥātem-meşrebüñ
Nev-be-nev sīr-āb-ı cūy-ı cūdıdur pīr ü civān

5. Ḳahrı cārī düşmene mānende-i *seylü ʾl-ʿArim*[345]
Luṭfı sārī hem-çü Zemzem ʿāleme bī-imtinān

[35a]

6. Çeşme-sār-ı himmeti dehri ṣuvardı ser-be-ser
Oldı Reyyān cūy-bār-ı şevḳ ile ḫalḳ-ı cihān

7. Ġarḳa-i ġufrān Süleymān Ḫān idüp ṣarf-ı himem
Gerçi bu āb-ı muṣaffāyı bulup itmiş revān

8. Vüsʿat eyyāmında ammā eyleyüp cūş u ḫurūş
Ḳıllet avānında dil-sīr olmaz idi teşne-gān

---

[345] "Arim seli"; Sebe/16.

9. Līk bu maʿnā olup şevḳ-āver-i ṭabʿ-ı selef
Bulmadılar żabṭı tedbīrinde rāh-ı şāygān

10. Ser-keşīde deşt ü ṣaḥrāya yine pūyān olup
Dīdeden olur iken dāʾim serāb-āsā nihān

11. Ḥıżır ilhām eyleyüp tebşīr-i ṭabʿ-ı pākine
Oldı ḥaḳḳa kim delīl rāh-ı ḫayrāt-ı ḥisān

12. Bend idüp ḥükm-i şeh-i devrān o āb-ı ser-keşi
Cemʿ olan cūlar ser-ā-pā oldı baḥr-ı bīgerān

13. Baḥr-ı cūdı dāʾimā dünyāyı şād-āb eylesün
Tā ola mihr-i münevver ʿāleme pertev-feşān

14. Sen de işrāb eyle Niʿmet yaz bu beyt-i dil-keşi
Ḫāmeden bu iki tārīḫ oldı şu gibi revān

15. Çekdi mecrā-yı kemerler cūy-ı ṣāfīsine bend
Eyledi Sulṭān Maḥmūd seddin İskender-nişān (H. 1161/M. 1748)

Tārīḫ Berāy-ı Binā-yı Cāmiʿ-i Şerīf-i Şehri-yārī

86

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1. Mesned-ārāy-ı ḫilāfet iftiḫār-ı salṭanat
Rūḥ-baḫş-ı dīn-i devlet Ḥażret-i Maḥmūd Ḫān

2. Ol imāmü᾽l-müslimīnüñ der-geh-i iclālini

Eylemiş Ḥaḳ ḳıble-gāh-ı şehri-yārān-ı cihān

3. Ol şehüñ ās̱ār-ı ḫayrātıyla maʿmūr olmada

Devr-i ʿadlinde s̱üġūr-ı ser-ḥad-i İslāmiyān

4. İşte ez-cümle bu zībā-belde-i manṣūreyi

Eyledi ās̱ār ile iḥyā o şāh-ı Cem-nişān

5. Yapdı bir böyle muʿallā maʿbed-i pür-nūr kim

Olsa ḫuddāmı sezā ṣad-şevḳle kerrūbiyān

6. Ḥabbeẕā nev-maʿbed-i dil-keş binā kim rūz u şeb

İḳtibās-ı feyż-i nūr itmekde mihr-i āsumān

7. Ṣāḥibü᾽l-ḫayr ol şehen-şāh-ı mekārim-perverüñ

Ḥıfẓ ide ẕātın ḫaṭālardan Cenāb-ı Müsteʿān

[35b]

8. Niʿmetā itmāmına ṭarḥ itdi bir tārīḫ-i ḫūb
Ḳıldı bu nev-cāmiʿ-i pākı binā Maḥmūd Ḫān (H. 1159/M. 1746)

Tārīḫ-i ʿİmāret-i ʿĀmire Ḥażret-i Pādişāh-ı Gītī-sitān Der-Ḳurb-ı Serāy-ı Cihān-bānī

87

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1. Şehri-yār-ı dād-ger ḫāḳān-ı İskender-ẓafer

Pādişāh-ı baḥr u ber şāhen-şeh-i gītī-sitān

2. Ḥażret-i Sulṭān Maḥmūd-ı Felāṭun-reʾy kim
Oldı ẕātı bāʿis̱-i āsāyiş-i kevn ü mekān

3. Ol şehüñ olmaḳda mirʾāt-ı cihānda nev-be-nev
Vech-i pākinden niçe ās̱ār-ı ḫayriyye ʿayān

4. İşte ez-cümle Ayāṣofiyye gibi maʿbedüñ
Ḳıldı eṭrāfın niçe ās̱ār ile cennet-nişān

5. Mekteb ü dārüʾl-kütüb dil-cū sebīl inşād idüp
Eyledi sükkānını ġarḳ-āb-ı cūd-ı bīgerān

6. Baʿd-ezīn dārüʾn-niʿam bünyād idüp ol kām-kār
Oldı sīr iḥsānına ṣad-vechle pīr ü civān

7. Māh-ı nev ṣanma görince ṭāḳ-ı vālā ṭarḥını
Āsumān olmış aña ḥayretle engüşt-der-dehān

8. Ḥāṣılı bir böyle sulṭān-ı kerem-ver gelmedi
Gerçi geldi ʿāleme çoḳ pādişāh-ı Cem-nişān

9. Ḥaḳḳ edā-yı şükrine iḳdār ide bu ʿālemi
Görmedük böyle veliyyüʾn-niʾmete bī-imtinān

10. Pāyidār itsün hemān Allāh o şāh-ı ekremi
Vāye-dār-ı niʿmet-i iḥsānı olsun bende-gān

11. Didi Niᶜmet ḫᵛār-ḫᵛān-ı devleti tārīḫini
Dār-ı niᶜmet yapdı nev Sulṭān Maḥmūd-ı cihān (H. 1155/M. 1742)

Tārīḫ Berāy-ı Maḥfil-i Hümāyūn Der-Cāmiᶜ-i Ḥiṣār-ı Rūm İli

88

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1. Mesned-ārā-yı ḫilāfet zīb-i cāy-ı salṭanat
Muḳtedā-yı ehl-i sünnet Ḥażret-i Maḥmūd Ḫān

2. Ol şeh-i dīn-perver-i ẓıll-ı Ḫudā kim olmada
Niçe āṣār-ı müberrāt vech-i pākinden ᶜayān

3. Lā-cerem bu maᶜbedi nār-ı ḳażā sūzān idüp
Ḳalmamışdı hīç esāsından daḫi nām u nişān

[36a]

4. Olıcaḳ semᶜ-i hümāyūna resīde der-ᶜaḳab
Bī-bedel iᶜmārın emr itdi o sulṭān-ı cihān

5. Eyleyüp evvelkiden aᶜlā anı ṭarḥ u binā
Oldı bir nev-cāmiᶜ-i pākīze-i feyż-āşiyān

6. Hem yapıldı yümnile teşrīfine şāhen-şehüñ
Böyle cāy-ı dil-nişīn ü maḥfil-i çarḫ-āsitān

7. Resm-i ḫūb-ı dil-güşāsı bī-naẓīr olmış hele
Kim leṭāfetde olur reşk-āver-i ḳaṣr-ı cinān

8. Ḥaḳ hümāyūn eyleyüp bānīsi şāh-ı ʿālemüñ
ʿÖmrini efzūn ide iḳbāl ü şānın bīgerān

9. Seyr idüp Niʿmet duʿā-gūyı didi tārīḫini
Maḥfil-i zībende-cāy u mesned-i Maḥmūd Ḫān (H. 1159/M. 1746)

Tārīḫ-i Tecdīd-i Cebe-ḫāne Der-Sarāy-ı Hümāyūn

89

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1. Ḳuvvet-i ḳalb-i ḫilāfet iftiḫār-ı salṭanat
Zūr-ı bāzū-yı celādet Ḥażret-i Maḥmūd Ḫān

2. Ol zamān ṣavlet ü Rüstem-i neberd-i ʿālemüñ
Pertev-i şemşīr-i āteş-tābıdur berḳ-i cihān

3. Ḳande irsāl-i cüyūş itdiyse bā-teʾyīd-i Ḥaḳ
Oldı manṣūruʾl-livā ol dāver-i gītī-sitān

4. Himmet-i şāhānesin el-ḥaḳ ki iẓhār eyledi
Ġālib oldı düşmen-i dīne be-luṭf-ı Müsteʿān

5. Fetḥ u tesḫīr eyledi nice bilādıla ḳılāʿ
Tīġini āvīze-i ʿarş itdi ol ṣāḥib-ḳırān

6. Ol şehe bir saṭvet ü şevket ʿaṭā itmüş ki Ḥaḳ
Bīm-i tīġ-i ḳahrına düşdi gürūh-ı düşmenān

7. Şimdi oldur ṣaf-der-i kişver-güşā-yı nām-ver
Der-gehinde ḳulluġıla faḫr ider ṣad-Ḳahramān

8. Ol hem-sāz-ı umūr-ı dīn ü devlet kim anuñ
Fikr-i tertīb-i cüyūş u deʿbi iʿmār-ı cihān

9. Siyemmā dārüʾs-silāḥ-ı ceyş-i sulṭānī ki anuñ[346]
İnhidāma meylini gūş itdigi demde hemān

10. Oldı fermān-ı hümāyūnı şeref-baḫş-ı ṣudūr
Yapıla evvelkiden aʿlā vü cāy-ı dil-sitān

11. Öyle dil-keş ṭarḥ nʾola eyleyüp inşā anı
Kim firāz-ı ḳubbe-i vālāsı farḳ-ı Ferḳadān

[36b]
12. Ḥabbeẕā dārüʾs-silāḥ-ı bī-bedel kim seyr idüp
Müjde-i nuṣretle tebşīr eyledi Kerrūbiyān

13. Ḥaḳ ḫaṭādan ḫıfẓ idüp ol şehri-yār-ı ʿālemi
Eyleye dāʾim serīr-i salṭanatda kām-rān

14. Boynı baġlu bende itsün der-geh-i iḳbāline
Ḳande var ise gürūh-ı düşmen-i gerden-keşān

15. Niʿmetā sen daḫi yaz tārīḫ-i bālāsın anuñ
Yapdı dārüʾl-esliḥa iḥyā idüp Maḥmūd Ḫān (H. 1157/M. 1744)

---

[346] Bu mısraın vezni bozuktur.

Tārīḫ Berāy-ı Ḳaṣr-ı Beşīr Aġa Der-Sarāy-ı Hümāyūn

90

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1. Ḥażret-i Sulṭān Maḥmūd-ı ʿadālet-perverüñ
ʿAhd-i pākinde esās-ı salṭanat oldı metīn

2. Ḳalb-i āgāhı çü beyt-i Ḥaḳ münevver-sāz-ı çarḫ
Der-geh-i ʿadli muṭāf-ı pādişāhān-ı güzīn

3. Bundan aḳdem zīver-i ser-ṣafḥa-i evṣāf idüp
Böyle inşād eylemiş bir şāʿir-i siḥr-āferīn

4. İrtifāʿ-i ḳadrine irmez yine medd-i baṣar
Mihr ü meh şīşe ʿamūd-ı ṣubḥ olursa dūr-bīn

5. Bāġçe-i ḫāṣṣ-ı leṭāfet-iḫtiṣāṣından o şeh
İntiḫāb idüp bu cāyı itdi firdevs-i berīn

6. Ṭabʿ-ı maṭbūʿ-ı hümāyūnıla ṭarḥ u resm idüp
Yapdı nādīde niçe kāşāne vü kāḫ-ı bihīn

7. Her biri ḥüsn-i nezāketde leṭāfet-baḫş olup
Oldı bir manẓūme-i şeh-beyt-i pāk u nev-zemīn

8. Sāḥasında berḳ urur envār-ı şevḳ-i inbisāt
Her nişīmen-gāh-ı zībāsı birer faṣṣ-ı nigīn

9. Niçe hem-seng ü mümās̱il ola ḳaṣr-ı çil-sütūn
Her ʿimād-ı ḳaṣrı zīrā hem-ser-i çarḫ-ı berīn

10. Her nihāl-i nev-resānı gülşeninde ṣaf-be-ṣaf
Dest-i bestedür kemer-mānend-i ḥūr-ı meh-cebīn

11. Ol feraḥ-baḫşā-sarāy-ı ḫaṣdan taḫṣīṣ idüp
Eyledi inşād u iḥyā ol şehen-şāh-ı güzīn

12. Kim ola dārüʾs-saʿāde mesnedin tezyīn iden
Bendesi Beşīr Aġa ol cāy-ı raʿnāda mekīn

13. Öyle aġay-ı ṣadāḳat-kār kim ems̱ālini
Görmemiş devr ideli çeşm-i sipihr-i çārümīn

[37a]
14. Maʿrifet-pīşe hüner-endīşe naḳḳad-ı zamān
Kim odur ḥikmet-şinās-ı ʿaḳl-ı kül dāniş-ḳarīn

15. Şīve-i ḥüsn-ḫaṭṭı dil-dādesi şeyḫ ile şebāb
Şāhid-i ʿirfān der-i cūdında ʿabd-ı kem-terīn

16. Her kemāl ü maʿrifetde fāʾiḳuʾl-aḳrāndur
Sāye-i şehde İlāhī ola dāʾim kām-bīn

17. Öyle dil-keş oldı bu zībā-maḥall-i bī-bedel
Pertev-endāz olsa şāyān ẓıll-ı Rabbüʾl-ʿĀlemīn

18. Niʿmet-āsā bāz idüp revzenleri dest-i duʿā

Böyle eyler iltica iḫlāṣ ile her ān u īn

19. Pür-żiyā itsün Ḫudā nüzhet-sarāy-ı şevketin

Görmesün ṭabʿı keder olsun ḫaṭālardan emīn

20. Eyleyüp zīb-i serīr-i salṭanat iḳbālile

Eyleye bünyān-ı ʿömr ü devletin dāʾim raṣīn

21. Niʿmetā vech-i cemīl ile didi tārīḫini

Mesned-i dārüʾs-saʿāde cilve-gāh-ı nev-zemīn (H. 1161/M. 1748)

Tārīḫ-i Ḳaṣr-ı Hümāyūn-ı Bī-Bahāne Der-Maʿmūre-i Ṭopḫāne

91

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1. Ḥażret-i Sulṭān Maḥmūd-ı maġazī-pīşenüñ

Eyledi ṣīt ü ṣadā-yı ʿadli çarḫı pür-ṭanīn

2. Devletinde ṭopcıyan ocaġı ābādan olup

Hem yapıldı böyle zībā iki cāy-ı nev-zemīn

3. Ḥabbeẕā cāy-ı temāşā-gāh kim vaḳt dökem

Eyleye seyrān içün teşrīf o sulṭān-ı güzīn

4. Niʿmetā taḥsīn birle didi tārīḫin anuñ

Bī-bedel cāy-ı muʿallā ṭarḥ-ı zībā şeh-nişīn (H. 1156/M. 1743)

Târîḫ Berây-ı Oṭa-yı Mütevellî Der-ʿİmâret-i ʿÂmire

92

Fâʿilâtün Fâʿilâtün Fâʿilâtün Fâʿilün

1. Vâḳıf-ı dârü'n-niʿam Sulṭân Maḥmûd-ı kerîm
Her cihetden oldı sîr iḥsânına ḫalḳ-ı cihân

2. Fâtiḫüñ manẓûme-i evḳâfını âs̱âr ile
Eyledi tez̠yîl o sulṭân-ı kerîm-i nükte-dân

[37b]
3. Żâbiṭân-ı vaḳf içün ez-cümle bünyâd eyledi
Böyle bir kâşâne-i vâlâ der-i çarḫ-âsitân

4. Ḥabbez̠â kâşâne-i zîbende kim şâyestedür
Olsa gül-mîḫ-i dür-i iclâli mâh-ı âsumân

5. Ṭarḥı dil-keş resmi ġayet dil-nişîn olmış hele
Kim leṭâfetde naẓîr olmaz aña ki ḳaṣr-ı cinân

6. Bâni-i ḫayr ol şehen-şâh-ı muʿallâ-mesnedi
Pâyidâr itsün maḳâmında Cenâb-ı Müsteʿân

7. Niʿmetâ ṭarḥ itdi yek-tâ mıṣraʿ-ı târîḫini
Bu oṭa dîvân-ı vaḳfa şâh-beyt aldı hemân (H. 1155/M. 1742)

Tāri̱ḫ-i Tedri̱s-i Mi̱rān-ı Mükrimān-ı Vahhāb Efendi vü ʿAbduʾr-raḥmān Efendi

93

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1. Ḫān-ı Maḥmūd-ı ʿadālet-pi̱şe
Şeh-i ẕi̱-şān u güzi̱n-i devrān

2. Kām-ver eyledi her bendesini
ʿĀlemi gül gibi ḳıldı ḫandān

3. İşte ez-cümle bu maḫdumānı
Medrese eyleyüp itdi şādān

4. Dāḫil-i buḳʿa-i kām ola ebed
Olalar zi̱ver-i bezm-i ʿirfān

5. Ḳalbini her birisi vālidinüñ
İtdi bu şevḳle mihr-i raḫşān

6. Niʿmetā s̱ebt idelüm tāri̱ḫin
Ḳılalum biz daḫi bu beyti ʿayān

7. Müjde bādā ki müderris oldı
Mi̱r-i Vahhāb ile ʿAbduʾr-raḥmān (H. 1159/M. 1746)

ḤARFÜ’L-VĀV

Tārīḫ-i Bend-i Dil-Pesend-i Ḥażret-i Şehri-yārī

94

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

1. Çeşme-sār-ı merḥamet Sulṭān Maḥmūduñ müdām
Der-gehine itmede şāhān-ı ʿālem ser-fürū

2. Böyle sīr-āb-ı ʿināyet olmaz idi her ṭaraf
Vāḳıf-ı aḥvāl-i dünyā olmasaydı mū-be-mū

[38a]

3. Gördi kim ser-şārdur ḥavż-ı ʿaṭā vü himmeti
Ṣanma mihr ü meh felek ṣunar tehī iki sebū

4. Cūy-bār-ı ḫayr u iḥsānı ṭutardı ʿālemi
Yapmasa bu ṭāḳ-ı bendi ol ḫıdīv-i nīk-ḫū

5. Ġarḳa-i ġufrān Süleymān Ḫān himmet ṣarf idüp
Olmış aṣḥāb-ı ḥisān u ḫayra gerçi āb-ı rū

6. Böyle ṣāḥib-ḫayr-ı cārī pādişāhı görmedi
Eyleyen ezber selef tārīḫini mānend-i ṣu

7. Neşr içün āfāḳa Niʿmet söyledi tārīḫini
End-bend itdi bu bend āb-ı ḥayātı sū-be-sū (H. 1161/M. 1748)

ḤARFÜ'L-HĀ

Tārīḫ-i Sāl-i Bā-Sitāyiş-i Şehen-şāh-ı Maḥmūdü'l-Ḫiṣāl

95

Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün

1. Yine tecdīd idüp menşūr-ı sāli münşi-i taḳdīr
Meh n'ola çeküp ṭuġrā-yı ġarrā-yı zer-endūda[347]

2. İder ḫayra delālet evvel sāl ile nev-rūzuñ
Teṣādüf itmesi taḥvīlinüñ ol māh-ı mes'ūda

3. Hilāl-i sāl-i nev ẓan itme bir Bercīs-i felek şimdi
Yazar taḳvīm-i nev zer-kilk ile Sulṭān Maḥmūda

4. O ḫurşīd-i cihān ol āfitāb-ı 'ālem-ārānuñ
Ẓılāl-ı şefḳati olmaḳdadur āfāḳa memdūde

5. Yegāne dāver-i devrān ki mir'āt-ı cihān içre
Felek devr ideli olmış degül emṡāli meşhūde

6. Olur āṡār-ı yümn-i himmetile ol cihān-bānuñ
Zamān-ı 'adl u dād-ı devletinde 'ālem āsūde

7. O Ẕü'l-ḳarneyn-i 'aṣruñ berr ü baḥre ḥükmi cārīdür
Der-i bī-dād-ı Ye'cūc-ı fiten devrinde mesdūde

---

347 Bu mısraın vezni bozuktur.

8. O rütbe kevkeb-i iḳbāli ʿālīdür o sulṭānuñ
Sezā şāhān-ı ʿālem olsa der-gāhında fersūde

9. Yeter taṣdīʿ idersin ṭayy-ı ṭūmār-ı süḫan it kim
O şāh-ı emcedüñ evṣāfı zīrā ġayr-ı maḥdūda

10. Hemān her sāl u māh iḳbāl ü şevketle olup dāʾim
Muvaffaḳ ola ḥüsn-i reʾy ile tevfīḳ-i Maʿbūda

11. Didi tebrīk idüp tārīḫini Niʿmet duʿā-gūyı
[38b] Hümāyūn eyleye nev-sālı Mevlā Ḫān-ı Maḥmūda (H. 1154/M. 1741)

Tārīḫ-i Kitāb-ḫāne-i Ḥażret-i Pādişāh-ı Devrān Der-Ḳurb-ı Ebüʾl-Fetḥ-i Sulṭān Meḥmed Ḫān

96

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün

1. Şeh-i çarḫ-āsitān Sulṭān Maḥmūd Ḫān-ı dārā-der
Sezā şāhān-ı ʿālem olsa der-gāhında ruḫ-sūde

2. Mis̱āl-i pertev-i ḫurşīd-i dehre ol cihān-bānuñ
Ẓılāl-ı şevketi günden güne olmaḳda memdūde

3. Ḫuṣūṣā ol şeh-i ʿālī-himem ecdādı şāhānuñ
Olup ās̱ārını iḥyāda maẓhar ʿavn-ı Maʿbūda

4. Ebüʾl-fetḥüñ niçe mevḳufe zībā-nüsḫası ḳalmış
Perīşān ṭāḳ-ı nisyān içre kim ḫār u ḫas ālūde

5. Olup vāḳıf o şāh-ı ekmel iḥyā-yı ʿulūm itdi
Ki yapdı böyle bir dārüʾl-kütüb bu cāy-ı behbūda

6. İdüp gencīne-i ḫāṣṣından ez-cümle kütüb iḥsān
Derūnında ki her fenden ola bir nüsḫa mevcūda

7. Ḫulāṣā bī-bedel dārüʾl-kitāb-ı nev-zemīn oldı
Ki mirʾāt-ı cihānda olmamış eşbāhı mevcūda

8. Hemān ẕāt-ı hümāyūnuñ viḳaye eyleyüp Allāh
ʿİnāyet eyleye ecr-i cezīl ol şāh-ı zī-cūda

9. ʿUṭārid ṭāḳ-ı çarḫa yazdı böyle Niʿmetā tārīḫ
Zihī dārüʾl-kütüb mesʾūd ola Sulṭān Maḥmūda (H. 1155/M. 1742)

Tārīḫ-i Ḳaṣr-ı Hümāyūn Der-Bāġçe-i Aġay-ı Dārüʾs-saʿāde

97

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün

1. Şehen-şāh-ı cihān Sulṭān Maḥmūd-ı felek-der-gāh
Fürūġ-ı şevket ü iclāli ġālib mihr-i raḫşāna

2. Yegāne pādişāh-ı ʿālem ü şāhen-şeh-i devrān
Naẓīri gelmedi gelmez bu çār-erkān-ı imkāna

3. Ne şāhen-şeh-i mühim-sāz umūr-ı dīn ü devlet kim
Mukārindür hemīşe yümnle tevfīḳ-i Yezdāna

4. Zihī tevfīḳ ü te᾽yīd-i İlāhī kim murād üzre
Olup aḥkāmı cārī virdi ṣūret emr-i Īrana

5. Cihān ᶜīd üzre ᶜīd itdi nevīd bir beşāretle
Berīd-i müjde-res ḳarᶜ eyledükde gūş-ı izᶜāna

6. Hezārān şükr ü minnet ᶜahd-i ᶜadlinde olup ābād
Müceddid-sāz-ı bünyān oldı el-ḥaḳ köhne-eyvāna

[39a]
7. H̬uṣūṣā bāġçe-i h̬āṣṣında bu cāy-ı feraḥ-zānuñ
Hevāsı h̬oş gelüp ṭabᶜ-ı hümāyūn-ı cihān-bāna

8. Kemāl-i raġbetinden ḥüsn-i tertīb-i dil-ārāsın
İḥāle itmekile bendesi aġa-yı ẕī-şāna

9. O dānā-dil dah̬i tezyīn idüp ol behcet-efzāyı
Leṭāfetde ḥased-fermādur el-ḥaḳ baġ-ı Rıḍvāna

10. Ümīd-i maḳdem-i feyż-āverile ol cihān-bānuñ
Yeñiden ṭarḥ olındı böyle bir ḳaṣr-ı mülūk-āne

11. Ne ḳaṣr ol ḥüsn-i ṭarḥ-ı ḥālet-efzā-yı dil-ārāsı
Neşāṭ u inbisāṭ ilḳā ider naẓẓāre-sencāna

12. Leṭāfet şāhid-i iḳbāline ez-cān u dil ḥayrān
Çerāġ-ı meclis-i iclāline h̬urşīd pervāne

13. Muṣaffā āb-ı ṣādurvānı hem-çün Kevs̱er-i cennet
Müselsel selsebīli ġıbṭa-fermā āb-ı ḥayvāna

14. Muṭābıḳ ṭāḳ-ı eyvān-ı deri ebrū-yı ḥavrāya
Müşābih her sütūnı bir ḳad-ı bālā-yı h̬ūbāna

15. Dinilse nāmına ḳaṣr-ı sürūr el-ḥaḳ ki ber-cādur
Teṣādüf itdi bünyādı sürūr u şevḳ-i devrāna

16. H̬ulāṣa ṭarḥı zībā resmi dah̬i dil-keş ü bālā
Nuḳūşı bī-bahā ṭarẓ-ı güzīni cümle şāhāna

17. Hemān mesʿūd olup ẕāt-ı hümāyūn-ı cihān-dārı
Emānet eyledüm ḥıfẓ-ı Cenāb-ı Ḥayy-ı Sübḥāna

18. Şeref-bah̬ş-ı ḳudūm olduḳda iḳbāl ü saʿādetle
Tevāfuḳ eyleye her dem hevāsı ṭabʿ-ı sulṭāna

19. Didi itmāmını gūş eyleyüp Niʿmet duʿā-gūyı
Bu beyt ile iki tārīh̬-i ġarrā-yı belīġ-āne

20. Zihī ḳaṣr-ı feraḥ-cāy u muʿallā-ṭarḥ u nev-īcād
H̬udā saʿd eyleye Sulṭān Maḥmūd-ı cihān-bāna (H. 1159/M. 1746)

ḤARFÜ'L-YĀ

Tārīḫ-i Tecdīd-i Maḫzen Der-Tersāne-i ʿĀmire

98

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1. Yem-i himem Sulṭān Maḥmūd-ı mekārim-perverüñ
Der-geh-i vālāsıdur cūd u ʿināyet maʿdeni

2. Ol cihān-gīr-i ẓafer-yāver ḫıdīvüñ kim sezā
Būse-gāh-ı şehri-yārān olsa ẕeyl-i dāmeni

3. Şevket ü dārātına naẓarla Dārā der-be-der
Cūdına nisbetle Ḫātem bī-nevā şaḫs-ı denī

4. Feyż-i luṭfı terbiyet-baḫş-ı nevāziş olsa ger
Pür-ṭarāvet gülşen-i firdevs iderdi külḫeni

5. Līk bād-ı saṭvet-i ḳahrı eger olsa vezān
Külḫen-i pür-sūz-ı nirān eyler idi gülşeni

6. Oldı bādī şevḳ-i cünd-i nuṣret-āyīne yine
Ṭopṭolu nār-ı ḥasedle düşmenüñ fülk-i teni

7. İşte ez-cümle mühimmāt-ı donanma ḥıfẓına
Eylemişlerdi muʿayyen bu maḥall-i nāmını

8. İndirāsa ṣūret-i meylin o İskender-nihād
Pür-ġubār oldı görüp mir'āt-ı ṭabʿ-ı rūşeni

9. Eyleyüp tecdīd yine emr-i hümāyūnı ṣudūr
Bī-tevaḳḳuf ṭarḥ-ı nevle itdiler inşā anı

10. Ḥabbeẕā ṭarḥ-ı güzīn ü dil-güşā kim ṭāḳınuñ
Nüh-ḳıbāb-ı künbed-i gerdūnıla bir dāmeni

11. Lenger-endāz-ı yem-i reşk eyleyüp Mānī-ṣıfat
Resm-i ḫūbı ġarḳ-ı baḥr-i ḥayret eyler Erjeni[348]

12. Öyle istiḥkām virmiş aña miʿmār-ı ḫıred
Var mı görmiş böyle ʿālī-ṭarḥ u resm-i aḥseni

13. Öyle tanẓīm eyledi tersāne-i maʿmūresin
Ṭaldı baḥr-ı yem-i cāna seyr idince düşmeni

14. Ḥāṣılı emr-i cihāda himmetile ol şehüñ
Ṣudadur zevraḳ-çe-i ümmīd-i aʿdā yelkeni

15. Ḳafiye teng oldı Niʿmet baʿd-ezīn eyle duʿā
Şiʿr ü inşāda odur cümle kelāmuñ ehveni

16. Ḥaḳ ḫaṭādan ḫıfẓ idüp şāhen-şehi dāʾim ola
Nām u şān u fetḥ ü nuṣret der-gehine mübtenī

17. Baḥr u berde hem livāʾüʾl-ḥamdini manṣūr idüp
Ola maḳhūr u müdemmer her ṭarafda düşmeni

---

[348] "Erjeng" olarak yazılması gereken kelime vezingereği "Erjen" şeklinde yazılmıştır.

18. Niʿmetā itmāmına yaz böyle bir tārīḫ-i ḫūb
ʿİzle Sulṭān Maḥmūd yapdı bu nev maḫzeni (H. 1160/M. 1747)

[40a]

Tārīḫ-i Maḥfil-i Hümāyūn Der-Cāmiʿ-i Şerīf-i Maḥmūd Paşay-ı Velī

99

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1. Maḥfil-ārā-yı ḫilāfet zīb-baḫş-ı salṭanat
Muḳtedā-yı ehl-i sünnet Ḫān Maḥmūd-ı Velī

2. Ol şehen-şāh-ı hüner-senc-i maʿārif-perverüñ
Himmet-i vālāsı ḥal eyler umūr-ı müşkili

3. Bu Velī Maḥmūd Paşa cāmiʿ-i pür-nūrına
Eyleyüp raġbet teveccüh eyledi ṭabʿ u dili

4. Ḥaḳ mübārek eyleyüp ẕāt-ı hümāyūnuñ hemān
Ḥıfẓ ide dāʾim ḫaṭādan vire ʿömr-i aṭveli

5. Tā ki ḫurşīd-i felek tenvīr-sāz-ı dehr ola
Mihr-i ẕātıla ola aḳṭār-ı ʿālem müncelī

6. Ṭarḥı ġayet ḫūb u resmi bī-bedel olmış meger
Anı tanẓīr ide dehrüñ kec-nigāh u aḥveli

7. Bir güzel tārīḫ nev-peydā çıḳar eyleye ḥisāb[349]
Niʿmetā itmāmına bu beyt-i pāk-ı ekmeli

---

[349] Bu mısraın vezni bozuktur.

8. Buldı zībā maḥfil Sulṭān Maḥmūdıla zīb
Cāmiʿ-i pākīze-i Maḥmūd Paşay-ı Velī (H. 1158/M. 1745)

Tārīḫ-i Tecdīd-i Cāmiʿ-i Şerīf-i Ḳalender-ḫāne

100

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1. Ḥażret-i Sulṭān Maḥmūd-ı mekārim-pervere
Ḥaḳ Beşīr Aġa gibi bir bende iʿtā eyledi

2. Yaʿni kim dārüʾ-saʿāde mesned-i vālāsını
İdeli teşrīf luṭfı çoḳ dil iḥyā eyledi

3. İşte ez-cümle ḫarābe meylini bu cāmiʿüñ
Gūş idüp evvelkiden pākīze inşā eyledi

4. Oldı el-ḥaḳ öyle ābādan ki cīrānı degül
Anda bir secde-i ḳalender-i ḫayr-vālā eyledi[350]

5. Vire Ḥaḳ bānīsine ecr-i cezīl lā-yuʿad
Kim dil-i āgāhını ḫayrāta meʾvā eyledi

6. Cevherin ṣarf eyleyüp Niʿmet duʿā-gūyı daḫi
Böyle beyt-i pāk ile tārīḫin imlā eyledi

7. Nāẓır-ı Beytüʾl-Ḥarem Beşīr Aġa iḫlāṣ ile
Bu muʿallā maʿbedi tecdīd ü iḥyā eyledi (H. 1160/M. 1747)

---

[350] Bu mısraın vezni bozuktur.

[40b]

Tārīḫ Berāy-ı Ḳaṣr-ı Ketḫudā-yı Ṣadr-ı ʿĀlī Pīr Muṣṭafa Aġa

101

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün

1. Cenāb-ı ketḫudā-yı ṣadr-ı ʿālī-i kerem-perver
Ki mebnā-yı şeref hem-nām-ı Faḫrüʾl-Mürselīn oldı

2. Olaldan yümnile ol mesned-i vālāya zīb-efzā
Ki ẕāt-ı bī-naẓīri revnaḳ-ı dīn-i mübīn oldı

3. Virüp ḥükmin o ṣadruñ şimdi el-ḥaḳ buldı istiḥkām
Esās-ı devlet ü iḳbāli gitdükce metīn oldı

4. Yapıldı ḥüsn-i ḫulḳ-ı āfiyetle çoḳ dil-i virān
Nevāzişle feraḥ-baḫşāy her ḳalb-i ḥazīn oldı

5. Ḫuṣūṣā bu maḥall-i dil-güşā olmış iken sūzān
İdüp iʿmāra himmet bir sarāy-ı dil-nişīn oldı

6. Zihī devlet-sarāy-ı bī-bedel kim ṭarḥ-ı maṭbūʿ
Ser-ā-pā dil-keş-i ḥāṭır-güşā cāy-ı güzīn oldı

7. Anuñ her beyt-i müsteṡnāsı bir ḳaṣr-ı feraḥ ammā
Bu ḳaṣr ol cāya bir beytüʾl-ḳaṣad-ı nev-zemīn oldı

8. Yaḫūd baḥr-ı leṭāfetden ḫurūc itmiş ṣadefdür kim
Bu ḳaṣr-ı nev aña yek-dāne-i dür-i ṡemīn oldı

9. Ne ḳaṣr ol südde-i rifʿat-meʾābı sāḥa-i devlet
Ki her bir ṣuffesi maḳṣūre-i ʿizzet-ḳarīn oldı

10. Ruḫām-ı ḥavżınuñ her ḳıṭʿası bir gevher-i nā-yāb
Muṣannaʿ resmle mānende-i faṣṣ-ı nigīn oldı

11. Ya ol ḥavż-ı leṭāfet-baḫşınuñ āb-ı muṣaffāsı
Çü ḥavż-ı Kevs̱er-i ʿayn u çü şīr ü engebīn oldı

12. Ne ḳaṣr ol sāḥa-i behcet-fezāsı ravża-i cennet
Fežā-yı dil-keşi reşk-āver-i ḫuld-i berīn oldı

13. Temāşā eyleyüp Niʿmet didi taḥsīn ile tārīḫ
Be-cāh-ı Muṣṭafā bu ḳaṣr-ı zībā dil-nişīn oldı (H. 1153/M. 1740)

Tārīḫ-i Ḫāne-i Nev-Binā-yı Ketḫudā-yı Ṣadr-ı ʿĀlī Pīr Muṣṭafā Aġa

102

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1. Nām-daş-ı faḫr-i ʿālem ketḫudā-yı muḥterem
Ḥüsn-i ḫulḳıla Ḫudā ʿālemde mezkūr eyledi

2. Ḫidmet-i māʿmūre-i devletde bir vaḳf-ı rıżā
Saʿy ile maḫdūmı ṣāḥib-ṣadrı meşkūr eyledi

3. Luṭfıla bir rütbe celb itdi ḳulūb-ı nāssı kim
Pīr ü bernāyı s̱enā-ḫᵛānīde mecbūr eyledi

4. Ḥāṣılı eṭvār-ı memdūḥı o kān-ı fıṭnatuñ
Gevher-i nā-yāb-veş maḥsūd u manẓūr eyledi

5. Ḥafiẓ Allāh ẕātını el-ʿaynü Ḥaḳdan şübhesiz
Ḥıfẓ içün taḥrīḳ-i emvālile mestūr eyledi

6. Mā-melek ḳaydıla sūzān olmayup ammā dilüñ
Bu sarāy-ı müsteʿāruñ fikri maḥrūr eyledi

7. Līk şāhen-şāh-ı dārādur midād-ı cūdıla
Ḫaṭ keşīde eyleyüp iʿṭāʾ-i menşūr eyledi

8. ʿArṣasın temlīk idüp ol pādişāh-ı yem-himem
Sūzişin iṭfā derūnın şād u mesrūr eyledi

9. Ṣadr-ı ʿālī-i kerem-perver daḫi ber-vefḳ-i ḫaṭ
Neşve-yāb-ı şevḳ olup iʿṭāʾ-i menşūr eyledi

10. Ol ḫıdīv-i bende-perver āṣaf-ı vālā-güher
Tesliyet-baḫşā hemān iʿmāre maʿmūr eyledi

11. İmtis̱āl-i emr idüp ol dāver-i ʿālī-himem
Ṭarḥ u inşāsında el-ḥaḳ ṣarf-ı maḳdūr eyledi

12. Yapdı bir böyle sarāy dil-güşā niʿamüʾl-bedel
Kim gören dārüʾl-ḳarār-ı ḫuldı mehcūr eyledi

13. Kilk-i naḳḳaş-ı hüner bir rütbe tezyīn itdi kim
Ṭāḳ-ı zerrīn-kārını reşk-āver-i ḥūr eyledi

14. Mū-şikāfān seyr idüp naḳş u nigārın didiler
Şān-ı Bihzādı bu resm-i tāze meksūr eyledi

15. Māhı gülmīẖ-i der-i iclāl ü iḳbāl eyleyüp
Çarẖ-ı mihri revzeninde cām-ı billūr eyledi

16. Ḥaḳ mübārek eyleye teşrīf idüp iḳbālile
Ẕātı ol cāy-ı sürūr-efzā-yı pür-nūr eyledi

17. Cevherī Niʿmet didüm tārīẖ-i itmāmın anuñ
Muṣṭafā Aġa bu zībā cāyı maʿmūr eyledi (H. 1153/M. 1740)

KIT'ALAR

[41b] MUḲAṬṬAʿĀT

Ḳıṭʿa

1

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

Kim baḳar cām-ı Cem ü āyīne-i İskendere
Var iken ʿālem-nümā bir böyle mirʿāt-ı ṣafā

Rū-nümā olsa derūnından nʾola esrār-ı dil
Kim nigāh-endāz ola aña şeh-i kişver-güşā

Ḳıṭʿa

2

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

İki mirʾāt-ı mücellā kim olup zīb-i cidār
Biri nūr-ı māh biri pertev-i mihr-i semā

Yoḳ ḫaṭā itdüñ felekde belki ḫurşīd ü ḳamer
ʿAksidür ol iki mirʿātüñ kim olmış rū-nümā

Ḳıṭʿa

3

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün

Şeref-baḫş-ı hümāyūn ile bu cāy-ı feraḥ-efzā
Ḳadem-būs-ı saʿādet olmış idi gerçi kim ammā
Bu dem ḥālet-fezā-yı şevḳ-i teşrīf-i cihān-dārī
Ṣafā-baḫşā olup nūr-ı ʿalī nevr eyledi ḥaḳḳā

Ḳıṭʿa

4

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

Ḥabbeẕā mirʿāt-ı ʿālem-tāb kim ṣubḥ u mesā
İḳtibās-ı feyż-i nūr itmekde andan āfitāb

Nūr-pāş olsa ʿaceb mi ber ü baḥre pertevi
Oldı şāyān nigāh-ı ḫüsrev-i gerdūn-Cenāb

Ḳıṭʿa

5

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün

Şeref-yāb-ı ḳudūm-ı şehri-yār-ı mesned-i şevket
Olaldan oldı sāḥil-ḫānemüz maʿmure-i zīnet

Nʾola teşrīf-i iḳbāl-i hümāyūn ile kesb itse
Bu dem şevḳ-i cedīd-i ʿizz ü şādı māye-i behcet

BEYİTLER

EBYÂT

Beyt

1

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

Beşşir el-bābe ḳudūm sulṭāninā[351]

Ḳad ṣaraʾl-beytü maḳaman Maḥmūdan[352]

Beyt

2

Müstefʿilün Müstefʿilün Müstefʿilün Müstefʿilün

Fedeʿā ṣarīrüʾl-bāb biʾl-yümn ilā sulṭāninā[353]

Mübeşşir-i emn-i daḫl-i beyte *kāne āminā*[354]

Beyt

3

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün

Bu sāḥil-ḫāne teşrīf-i hümāyūn ile ser-tā-pā

Açıldı gül gibi maʿmūr olup her cāy-ı rūḥ-efzā

Beyt

4

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün

Ḳabudan bir ḳadem ayrılma ey yümn-i feraḥ-efzā

Ki vaʿd itdi saña teşrīfüñ ol şāh-ı melek-sīmā

---

[351] *"Sultanımızın gelişini kalplere müjdele."*
[352] *"Bu ev övülen bir makam oldu."*
[353] *"Kapının bekçisi sultanımızı çağırdı."*
[354] " Ve men dahalehu kâne âminân(âminâ)": *"Oraya kim girerse güven içinde olur"*; Âl-i İmrân/ 97.

Beyt

5

Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün

Der-i şāh-ı cihāndan bir ḳadem dūr olma kim zīrā

Yine ḳapu saña açıldı ey yümn-i feraḥ-efzā

Beyt

6

Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün

Bu mir'āt-ı mücellāyı mis̱āl-i sāġar-ı mīnā

Gören dillerde ḳalmaz jeng-i ġam gerd-i keder aṣlā

Beyt

7

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

'Arşa teşbīhi bu ḳaṣr-ı bī-'adīlüñ nārevā

Farḳı gerdūn ile *mā-beyne'ṡ-S̱üreyyā ve'ṡ-s̱erā*[355]

Beyt

8

Mefā'īlün Mefā'īlün Fe'ūlün

'Adīlin görmedi çün çeşm-i dünyā

Bu bābı eylesün bārī temāşā

---

[355] *"Aralarında yerle gök kadar fark vardır."*

Beyt

9

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

Lāne-i ʿanḳa bu zerrīn-ṭāḳ-ı bāb

Kaʿbene yüz sürse lāyıḳ āfitāb

Beyt

10

Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün

Bahār-istān-ı şevḳı kilk-i ḳudret eyledi tertīb

Dü bāb-ı beytine ser-*sūre-i Kevs̱er*[356] idüp tezhīb

[42b] Beyt

11

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

Būs-ı der-gāh-ı şeh-i ʿālem olınca terbiyet

Eyledi mevce-i deryā biri birin taʿḳīb

Beyt

12

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

İki der-bān oldı bu der-gehde māh u āfitāb

Oldı zīrā maḳdem-i şāhen-şehīden behre-yāb

---

[356] Kevser Sûresi.

Beyt

13

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

Ṭāḳ-ı ebrū-yı dil-ārādur bu bāb

Seyr iden olsa sezādur kām-yāb

Beyt

14

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

Eylese nāziş n'ola āfāḳa rif'atle bu bāb

Rūz u şeb der-bānıdur nevbetle māh u āfitāb

Beyt

15

Mefā'ilün Fe'ilātün Mefā'ilün Fe'ilün

Görüp bu ṭāḳ-ı bülendi didi o *ulü'l-elbāb*[357]

Olur mı aña mu'ādil sipihr-i heft-ḳıbāb

Beyt

16

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

Melce'-i yümn ü sa'ādet olsa lāyıḳdur bu bāb

Her maḥalli cilve-gāh-ı pādişāh-ı Cem-cenāb

---

[357] Bu mısraın vezni bozuktur. "Ulü'l-elbâb": "*Akıl sahipleri, akıllı kimseler*"; Yılmaz, *age.,* s. 156; Âl-i İmrân/ 190; Bakara/ 179, 269.

Beyt

17

Mef'ūlü Mefā'īlü Mefā'īlü Fe'ūlün

Baḫtuñ açılur gül gibi ey ḳaṣr-ı letāfet

Basduḳça ḳadem pādişeh-i mülk-i melāḥat

Beyt

18

Mefā'īlün Mefā'īlün Fe'ūlün

Bu bāb olsun hemīşe burc-ı devlet

Virüp hem-vāre fer ḫurşīd-i şevket

Beyt

19

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'lün

Cilve-gāh ile ebed pādişeh-i ʿālem-sūd

Zīnet-i cennet ola tā ki maḳām-ı Maḥmūd

Beyt

20

Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün

Bu ḳaṣr-ı dil-nişīnüñ ḥüsn-i evṣāfın idüp taʿdād

Ḥüseynī perdesiyledir ṣarīr-i bābı ʿizzet-bād

[43a] **Beyt**

21

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

Böyle bu bāb itdi ṣarīrin bedīd

Ṣabbeḥaka 'llāhu ṣabāḥe 's-sa'īd[358]

Beyt

22

Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün

Bu bābuñ ṭāḳı ebrū-yı dil-ārā-veş mürettebdür

Zemīni gevher-i baḥr-ı leṭāfetle leb-ā-lebdür

Beyt

23

Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün

Degül bābuñ ṣarīri murġ-ı ḳudsī-i mübārek-bād

Ḳanad açup ḳudūm-ı pādişāh içün ider feryād

Beyt

24

Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün

Bu bābuñ ṭāḳı şāyāndur olursa 'arşla hem-ser

Şeref-baḫş-ı ḳudūm oldı aña sulṭān-ı Dārā-der

---

[358] *"Allah sizi mutlu bir sabaha eriştirsin"* anlamında bir dua cümlesidir.

Beyt

25

Mefāʻīlün Mefāʻīlün Mefāʻīlün Mefāʻīlün

Bu bābın mıṣraʿını maṭlaʿ-ı şeh-beyt-i ġarrādur

Ki mażmūnı ḳudūm-ı pādişāh-ı ʿālem-ārādur

Beyt

26

Mefāʻīlün Mefāʻīlün Feʻūlün

Bu bāba pās-bān kerrūbiyāndur

Ki pertev-baḫş olan ḳuṭb-ı zamāndur

Beyt

27

Mefāʻīlün Mefāʻīlün Mefāʻīlün Mefāʻīlün

Zihī kāşāne-i behcet-nümā üstādına şābāş

Ki olmış der-geh-i devlet-meābında ṣabā ferrāş

Beyt

28

Fāʻilātün Fāʻilātün Fāʻilātün Fāʻlün

Baḫtı açılsa güni ṭoġsa bu ḳaṣruñ lāyıḳ

Bābınuñ mıṣraʿıdur maṭlaʿ-ı ṣubḥ-ı ṣādıḳ

Beyt

29

Mefā'īlün Mefā'īlün Fe'ūlün

Zemīninden bu bāb-ı dil-güşānuñ

Naẓar ḳıl āşiyānına hümānuñ

[43b] **Beyt**

30

Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün

Şeref-baḫş-ı ḳudūm ol şevket ile ey şeh-i iclāl

Saʿādet perde-dāruñdur bīver biʾl-yümnü veʾl-iḳbāl

Beyt

31

Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün

Derūn-ı ḳaṣra teşrīf ise ḳaṣduñ ey şeh-i iclāl

Saʿādet perde-dāruñdur bīver biʾl-ʿizz ü veʾl-iḳbāl

Beyt

32

Mefā'ilün Fe'ilātün Mefā'ilün Fe'ilün

Kitābe olsa sezā zīr-i ṭāḳına bu meʾāl

Dü-ḥalḳa-i der-i şehdür devām-ı devlete dāl

Beyt

33

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

Mihr ü mehdür pās-bān-ı bāb-ı sulṭān-ı cihān

Muntaẓırlar yümn-i teşrīfine rūzān u şebān

Beyt

34

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

Rūşenā olmazdı tā böyle bu ḳaṣr-ı nev-zemīn

Nūr-baḫşā-yı teveccüh olmasa şāh-ı güzīn

Beyt

35

Mefā'īlün Mefā'īlün Fe'ūlün

Hümā lāne iderdi ṭāḳ-ı bābın

Resīde itse med-i perr-i tābın

Beyt

36

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

Olmasaydı āb u tāb-ı beyt-i şevketden nişān

Pādişāh-ı ᶜāleme olmazdı bu nev-cā mekān

Beyt

37

Fāʻilātün Fāʻilātün Fāʻilātün Fāʻilün

Kāş der-bānı olaydum dir idi Faġfūr-ı Çīn

Olsa düş çeşmi kāşīli bu ḳaṣr-ı dil-nişīn

Beyt

38

Mefʻūlü Mefāʻīlü Mefāʻīlü Feʻūlün

İtdükçe çemen-zār-ı hümāyūnını seyrān

Gül-ġonçe-i şevket ola gül-ḫānede ḫandān

Beyt

39

Mefāʻīlün Mefāʻīlün Feʻūlün

Bu der-gāh-ı muʿallā ṭāḳ-ı dil-cū

Güşāde-sīne şūḫ-ı çār-ebrū

[44a] Beyt

40

Mefāʻīlün Mefāʻīlün Mefāʻīlün Mefāʻīlün

Bu ḳaṣr-ı dil-güşānuñ ḥüsn-i tertībi niṣāb üzre

Muṣavver nüsḫa-i nev-gül-sitāndur iki bāb üzre

Beyt

41

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'lün

Mis̱li nādīde bu ḳaṣruñ dir idüm dünyāda

Görmesem ʿaksini ger āyīne-i deryāda

Beyt

42

Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün

ʿAceb midür ṣayılsa üstüḫ̮ᵛān-ı sīne-i şāne

Ḳıl üzre ḳaldı cānı tā görince dest-i sulṭāna

Beyt

43

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'lün

Oldı şāyeste kef-i pādişeh-i ẕī-şāna

Şevḳle ʿuḳde-güşā olsa ʿaceb mi şāne

Beyt

44

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'lün

Meh-i nevden idüp āmāde felek zer-şāne

Ṣundı dest-i kerem-i pādişeh-i ẕī-şāna

Beyt

45

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿlün

Ser-mū resmine yoḳ kīl müferriḥ şāne

İde mesʿūd Ḫudā pādişeh-i ẕī-şāna

Beyt

46

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿlün

Mū-be-mū ṭarḥı güzel resmi muḥayyel şāne

Olsa şāyān u sezā pādişeh-i ẕī-şāna

Beyt

47

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Feʿūlün

Sebeb-i sīne-çākī-i şāne

Gireyim dir kef-i cihān-bāna

Beyt

48

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Feʿūlün

Bu bāb-ı dil-güşānuñ mıṣraʿını

Baḳılsa bāl-i murġ-ı feyżüñ ʿaynı

[44b] Beyt

49

Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün

Müşerref eyledikçe gāhi ḳaṣr-ı dil-ārāyı

Revā sulṭān-ı ʿālem eylese der-bān Dārāyı

EK-1

GAZELLER[359]

1

Mefʿūlü Fāʿilātü Mefāʿīlü Fāʿilün

1. Dil fikr (ü) ẕikr-i laʿl-i leb-i cān-fezādadur
Ḫāṭır hevāy-ı ẕevḳ-i mey-i dil-güşādadur

2. Ümīd-i būs-ı pāy-ı ḫayāl-i nigārıyla[360]
Rūy-ı niyāz maḳdem-i şāh-ı recādadur

3. Pā-beste-i kemend-i hevesdür egerçi dil
Ser-ḫāk-ı āsitāne-i luṭf-ı Ḫudādadur

4. Ben şeh-süvār-ı ʿarṣa-i feyż-i belāġatum
Aʿdā semend-i ṭabʿum öñinde piyādedür

5. Niʿmet celāl-i dīde-i ʿaḳl-ı suḫan-verân
Seyr-i cemāl-i şāhid-i ḥüsn-i edādadur

---

[359]Bazı biyografik kaynaklarda, şairin divanında bulunmayan Ni'met'in dört gazeline yer verilmiştir. Şefkât ve Silahdar-zâde Tezkiresi'nde bu dört gazelin hepsi yer alırken, Tuhfe-Nâilî'de ise, ilk üç gazelin sadece ilk iki beyti yer almaktadır. Bu nedenle bu gazeller ek olarak metnin sonuna konulmuştur; http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/belge/1-83505/sefkat-i-bagdadi---tezkiretus-suara.html; Silahdar-zâde Mehmed Emin, *age.*, 71b- 72a; Tuman, *age.*, c. II, s. 1081.

[360] Bu mısraın vezni bozuktur.

2

Fāʻilātün Fāʻilātün Fāʻilātün Fāʻilün

1. Ṣanma ancaḳ zülf-i yārıyla göñül āvāredür
Mihr-i ʿālem-tāb-ı ruḫsārıyla āteş-pāredür

2. Yād-ı laʿli eritir şerm-i dil-i dīvāneyi
Gerçi dirler nūş-ı mey defʿ-i ḥicāba çāredür

3. Lāle-āsā eylemez dāġ-ı derūnuñ āşiḳār
Ġonce-veş ḫûn-ı cigerle laḫt-ı dil ṣad-pāredür

4. Merhem-i bihbūd-ı ẓāhir aña teʾs̱īr eylemiş
Zaḫm-ı şemşīr-i muḥabbet bir oñulmaz yāredür

5. Neşʾe-i Niʿmet o meydendür ki cāmında anuñ
Nüh-ḳıbāb-ı āsumān birḳaç faḳīr āvāredür

3

Fāʻilātün Feʻilātün Feʻilātün Feʻilün

1. Yār-ı sīmīn-bedenüm ḳadr-i niyāzı bilmez
Nicedür ḳāʾide-i bende-nuvāzı bilmez

2. Girye-i telḫa ider ḫande-i şīrīn-kārı
Ḥāl-i Ferhāda degül vāḳıf o rāzı bilmez

3. Olmamış ḳāfile-i rāh-ı cünūna pey-rev
Ḳıṣṣa-i silsile-i zülf-i dırāzı bilmez

4. Çemen-i ḫuld-i sitāyişde ser-efrāz olmış
Dūzaḫ-ı derde ḳonan sūz u güdāzı bilmez

5. Naẓar-endāz-serā-perde-i vaḥdet Niʿmet
Fen-i tahḳiḳ-i reh-i ʿışḳ-ı mecāzı bilmez

4

Fāʻilātün Feʻilātün Feʻilātün Feʻilün

1. Yārdan dūr raḳībüñ ġam-ı bārın çekerüz
Güle hem-dem degülüz zaḫmet-i ḫārın çekerüz

2. İştiyāḳ-ı şeref-i vaṣlı ile dil-dārın
Çeşm-i ümmīde reh-i kūy-ı ġubārın çekerüz

3. Berg-i sebz ile dil ehlini nevāziş ḳılmaz
Bāġ-ı dehrüñ yine bārān-ı bahārın çekerüz

4. Felek erbāb-ı dile cām-ı telāfī ṣunmaz
Yoḳ yere renciş-i efkār-ı ḫumārın çekerüz

5. Niʿmetā Mānī-i muʿciz-eserüz deyr-i dile
Her zamān bir sanemüñ naḳş u nigārın çekerüz

SONUÇ

"Ni'met Divanı (İstanbullu): İnceleme-Metin-Dizin" adlı tez çalışmasından elde edilen bilgileri şöyle sıralayabiliriz:

1. İstanbul'da H.1112/M.1700 tarihinde doğan Ni'met'in asıl adı Ni'metullâh'tır. Küçük yaşta yetim kalan Ni'met, dedesi Osman Efendi tarafından yetiştirilmiş ve medrese eğitimi görmüştür. Koca Ragıp Paşa'nın meclisinde de bulunmuş olan Ni'met, müderrislik, Harameyn müfettişliği, çeşitli yerlerde mollalık ve ordu kadılığı gibi devlet görevlerinde bulunmuş, H. 12 Şevvâl 1186/M. 6 Ocak 1773 tarihinde Şumnu'da vefat etmiştir.

2. Yaptığımız tarama ve araştırmalar sonucunda tek nüsha olarak tespit ettiğimiz Ni'met Divanı, İstanbul Topkapı Sarayı Yazma Eserleri Koleksiyonu'nda H. 881 arşiv numarası ile kayıtlıdır.

3. Ni'met Divanı 4 kaside, 10 gazel, 97 kıt'a ve 49 beyitten müteşekkildir.

4. Ni'met Divanı'nda daha çok tarihler dikkat çekmektedir. Divan'da yer alan tarihlerin 92'si kıt'a ve 10'u gazel nazım şekli ile yazılmış ve tarihler, şair tarafından elif-bâ yani hecâ harfleriyle tertip edilmiştir. Toplam 102 tarih bulunan Divan'da tarihler incelendiğinde, şairin hemen her tarih türünde şiir yazdığı görülmektedir. Divan'da noktalı ve noktasız harflerle düşürülen tarihler, tam tarihler, ta'miyeli tarihler, karışık tarihler gibi birçok tarih türü kullanılmıştır. Ayrıca tarihler konularına göre sınıflandırılmıştır. Bu tarihler; mansıb ve tayinlere düşürülen tarihler, doğumlara (velâdet) düşürülen tarihler, zafer ve fetihlere düşürülen tarihler, yeni yılın gelişine düşürülen tarihler, inşa, tamir, tecdidlere (yenilemelere) ve çeşitli yapıların yapımına düşürülen tarihler, farklı konulara düşürülen tarihler olmak üzere verilmiştir.

5. Ni'met, şiirlerinde en çok "*Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün*" kalıbını (77 kez) kullanmıştır.

6. Şair, Divanı'nda en çok "-ā" hecesi ile biten kafiyeye (29 kez) yer vermiştir.

7. Ni'met Divanı'nda şiirler daha çok Arapça ve Farsça kelimelerle kafiyelenmiştir. Bunun dışında Türkçe kelimelerle kafiyelenen şiirler de bulunmaktadır.

8. Arapça ve Farsça kelimelerin fazla kullanıldığı Divan'da şairin, ayet ve hadislerden iktibaslar yaptığı görülmektedir.

9. Ni'met Divanı'nın başında yer alan dibace kısmından hareketle ayrıca Ni'met'in sanat görüşü, şiir ve şair hakkındaki görüşleri gibi konulara da yer verilmiştir.

10. Şekil ve muhteva özellikleri açısından incelenen Divan'da şekil özellikleri, "nazım şekilleri", "nazım türleri" ve "nazım tekniği" başlıkları ile muhteva özellikleri ise, "dinî unsurlar", "tarihî ve efsanevi şahıslar", "yer adları", "nehirler", "kozmik âlem" başlıkları altında verilmiştir. Bir de "şahıs adları" ve "yer adları" başlıklarını taşıyan söz dizini ortaya konulmuştur.

DİZİN

Şahıs Adları:

-A-

Abdullâh Paşa: (Tr. 75), (Tr. 75/4), (Tr. 75/14),(Tr. 76), (Tr. 76/3), (Tr. 76/7)
Abdurramân Efendi: (Tr. 93/7)
Abdülfettâh: (Tr. 30/6)
Âdem: (K. 2/20)
Ahmed Ağa: (Tr. 51/1)
Ahmed Bey: (Tr. 57/7), (Tr. 62), (Tr. 62/5)
Ahmed Paşa: (Tr. 12/18)
Ali: (Tr. 13/8)
Ali Paşa: (Tr. 13), (Tr. 13/7), (Tr. 13/25)
Aristo: (Tr. 12/9), (Tr. 25/6)
Âsaf: (Tr. 12/8), (Tr. 12/15), (Tr. 17/5), (Tr. 48/4)
Aziz-i Mısr: (Tr. 72/2)

-B-

Başkadın: (Tr. 6/5), (Tr. 22/4), (Tr. 22/11), (Tr. 72/4), (Tr. 72/9)
Behmen: (Tr. 4/30)
Bekir Paşa: (Tr. 70), (Tr. 70/5)
Beşir: (Tr. 59/10)
Beşir Ağa: (K. 1/22), (K. 2/18), (K. 3/12), (Tr. 11/15), (Tr. 18/5), (Tr. 18/9), (Tr. 59/2), (Tr. 71/4), (Tr. 90/12), (Tr. 100/1), (Tr. 100/7)
Bihzâd: (Tr. 16/4), (Tr. 34/10), (Tr. 35/5), (Tr. 38/5), (Tr. 44/16), (Tr. 48/17), (Tr. 57/4), (Tr. 102/14)
Bijen: (K. 4/30)
Bû Alî Sînâ: (Tr. 11/4), (Tr. 77/8)

-C-

Cafer: (K. 2/19), (Tr. 4/25), (Tr. 48/10),
Cem: (K. 1/15), (K. 4/2), (K. 4/4), (K. 4/16), (K. 4/23), (Tr. 12/2), (Tr. 50/5), (Tr. 50/5), (Tr. 55/1), (Tr. 86/4), (Tr. 87/8), (Kt. 1), (B. 16)
Cemşid: (Tr. 46/1)
Cerîr: (Tr. 52/3)

-D-

Dârâ: (K. 4/22), (K. 4/24), (Tr. 2/5), (Tr. 5/6), (Tr. 11/1), (Tr. 13/4), (Tr. 14/1), (Tr. 26/1), (Tr. 32/2), (Tr. 98/3), (B. 24), (B. 49)
Dârüssâde Ağası Beşir Ağa: (Tr. 14), (Tr. 14/13)

-E-

Eflâtun: (Tr. 25/6)
Efrasiyâb: (Tr. 25/1)
Emir Sultan: (Tr. 26/3)
Es'ad Efendi: (Tr. 45), (Tr. 45/17)

-F-

Fağfûr: (B. 38)
Fahr-i Râzî: (Tr. 45/7)
Fâtih: (Tr. 2/3), (Tr. 8/5), (Tr. 92/2)
Felâtun: (Tr. 5/3), (Tr. 13/9), (Tr. 53/2), (Tr. 77/6), (Tr. 83/2), (Tr. 87/2)
Ferîdûn: (Tr. 13/4), (Tr. 60/2)
Ferrûh: (Tr. 5/6)

-H-

Haccâc: (K. 3/14)
Hacı Ahmed Paşa: (Tr. 9/7)
Hacı Beşir Ağa: (Tr. 26/1), (Tr. 26/9), (Tr. 54/5),

Hacı Mustafa Efendi: (Tr. 24), (Tr. 78/6)
Harîrî: (Tr. 52/3)
Hasan Paşa: (Tr. 27/3), (Tr. 27/10), (Tr. 48), (Tr. 48/11), (Tr. 48/23)
Hâtem: (K. 4/25), (Tr. 13/8), (Tr. 13/17), (Tr. 48/10), (Tr. 52/5), (Tr. 57/3), (Tr. 85/4)
Hatice: (Tr. 64/6)
Hayber: (Tr. 7/3)
Hızır: (K. 1/18), (K. 4/25), (Tr. 1/7), (Tr. 1/11), (Tr. 3/6), (Tr. 7/4), (Tr. 7/17), (Tr. 19/4),(Tr.26/8), (Tr. 27/6), (Tr. 55/4), (Tr. 68/2), (Tr. 71/4), (Tr. 73/3)
Hemidânî: (Tr. 45/11)
Hûşeng: (K. 4/29)
Hüsrev: (K. 2/12), (K. 4/24), (Tr. 1/11), (Tr. 2/5), (Tr. 11/1)
Hacı Beşir: (Tr. 55/5)

-İ-

İbn-i Abbâd: (Tr. 44/25), (Tr. 45/13)
İbn-i Hâcib: (Tr. 45/6)
İbn-i Hümâm: (Tr. 45/11)
İmâd: (Tr. 44/23)
İsâ: (Tr. 4/4)
İskender: (K. 2/12), (K. 3/22), (K. 4/25), (K. 4/31), (Tr. 5/3), (Tr. 12/2), (Tr. 19/1), (Tr. 19/4), (Tr. 25/1), (Tr. 27/2), (Tr. 37/9), (Tr. 38/1), (Tr. 52/4), (Tr. 53/1), (Tr. 71/2), (Tr. 75/2),(Tr. 76/1), (Tr. 81/1), (Tr. 85/1), (Tr. 85/15), (Tr. 87/1),(Tr. 98/8), (Kt. 1), (Kt. 1)
İsmâil: (Tr. 29/1)
İsmâil Ağa: (Tr. 16/1)

-K-

Kahraman: (Tr. 7/2), (Tr. 13/3), (Tr. 89/7)
Kârun: (Tr. 60/3), (Tr. 84/3)
Kayser: (Tr. 13/4), (Tr. 14/1), (Tr. 83/2)
Keykâvus: (Tr. 2/5)
Kisrâ: (Tr. 35/7), (Tr. 38/11)
Kubâd: (Tr. 49/8)

-L-

Lebîd: (Tr. 43/12)

-M-

Mânî: (Tr. 16/4), (Tr. 34/9), (Tr. 48/17), (Tr. 80/7), (Tr. 98/11)
Mehmed Bey: (Tr. 46), (Tr. 46/8)
Mehmed Emin Ağa: (Tr. 15/1), (Tr. 15/6)
Muhammed Emin Efendi: (Tr. 77)
Mesîhâ: (K. 4/25)
Muhammed: (Tr. 3/2), (Tr. 20/4), (Tr. 21/4)
Muhammed Han: (Tr. 9/7)
Muhammed Paşa: (Tr. 17), (Tr. 17/12)
Muhammed Tâhir: (Tr. 56/1), (Tr. 56/7)
Muhteşem: (K. 4/29)
Muhteşem Kâşânî: (K. 4/34)
Murtazâ: (Tr. 7/3)
Musâ: (Tr. 59/6)

-N-

Nef'î: (K. 4/36), (Tr. 7/13)
Nemrûd: (Tr. 36/8)
Nesîb Çelebi: (Tr 63), (Tr. 63/3)
Nevres Çelebi: (Tr. 58/6)
Nizâmü'l-Mülk: (Tr. 13/5)
Nu'man Bey: (Tr. 68/1), (Tr. 68/7)
Nûşirevân: (Tr. 5/2)

-Ö-

Ömer: (Tr. 13/8)

-P-

Pîr Mustafa Ağa: (Tr. 47)

-R-

Rüstem: (K. 4/19), (K. 4/29), (Tr. 7/2), (Tr. 7/12), (Tr. 13/17), (Tr. 89/2)
Risto: (Tr. 7/19)

-S-

Sa'deddîn: (Tr. 48/18)
Sadık Ağa: (Tr. 56)
Sâm: (K. 4/29)
Sarıca-zâde Muhammed: (Tr. 21/1)
Seyyid: (Tr. 48/18)
Seyyid Yümni: (Tr. 63/2)
Sinimmâr: (Tr. 38/5), (Tr. 44/14), (Tr. 49/10), (Tr. 68/5)
Sultan Mahmûd: (K. 1/17), (K. 1/13), (Tr. 2/1), (Tr. 2/8), (Tr. 5/1), (Tr. 6/1), (Tr. 8/1), (Tr. 9/1), (Tr. 10/1), (Tr. 11/1), (Tr. 12/1), (Tr. 17/4), (Tr. 18/1), (Tr. 26/1), (Tr. 28/4), (Tr. 33/1), (Tr. 33/15), (Tr. 34/1), (Tr. 35/1), (Tr. 36/1), (Tr. 36/11), (Tr. 37/1), (Tr. 37/19), (Tr. 39/4), (Tr. 40/1), (Tr. 40/9), (Tr. 41/2), (Tr. 42/2), (Tr. 44/30), (Tr. 50/1), (Tr. 50/5), (Tr. 52/4), (Tr. 53/2), (Tr. 53/9), (Tr. 59/1), (Tr. 60/1), (Tr. 69/1), (Tr. 71/1), (Tr. 72/1), (Tr. 74/1), (Tr. 75/1), (Tr. 76/1), (Tr. 83/12), (Tr. 84/1),(Tr. 85/1), (Tr.85/15), (Tr. 87/2), (Tr. 87/11), (Tr. 90/1), (Tr. 91/1), (Tr. 92/1), (Tr. 94/1), (Tr. 95/3), (Tr. 96/1), (Tr. 96/9), (Tr. 97/1), (Tr. 97/20), (Tr. 98/1), (Tr. 98/18), (Tr.99/8), (Tr. 100/1)
Süleyman Han: (Tr. 85/7)

-Ş

Şeddâd: (Tr. 49/9)
Şerif Halil Ağa: (Tr. 66)
Şevket: (K. 1/26)

-T-

Tâhir Ağa: (Tr. 64), (Tr. 64/6)

-V-

Vahhâp Efendi: (Tr. 93/7)
Vassâf: (K. 4/32)
Velî Mahmûd Paşa: (Tr. 99/1), (Tr. 99/3), (Tr. 99/8)
Verdinâz Kadın: (Tr. 19/3), (Tr. 19/7), (Tr. 73/2), (Tr. 73/6)
Veysî: (Tr. 78/2)

-Z-

Zeyd u Amr: (Tr. 45/12)
Zü'l-karneyn: (Tr. 95/7)

Yer Adları:

-A-

Aden: (Tr. 60/6)
Adn: (Tr. 44/23), (Tr. 82/11)
Ahmed Paşa Çeşmesi: (Tr. 8), (Tr. 8/8)
Ahmed Paşa Kasrı: (Tr. 12)
Ahmed Paşa Mektebi: (Tr. 10), (Tr. 10/16)
Ayasofya: (Tr. 54), (Tr. 87/4)
Ayasofya Camii: (Tr. 49/5)

-B-

Bâğ-ı İrem: (Tr. 4/9), (Tr. 12/6), (Tr. 48/12)
Başkadın Çeşmesi: (Tr. 6)
Başkadın Mektebi: (Tr. 22)
Batha: (K. 1/19), (K. 3/8)
Belgrad: (Tr. 7), (Tr. 7/9), (Tr. 55/3)
Beşiktaş: (Tr. 23), (Tr. 3), (Tr. 3/12), (Tr. 5), (Tr. 39), (Tr. 44), (Tr. 44/30), (Tr. 69)
Beşir Ağa Çeşmesi: (Tr. 18)
Beşir Ağa Kasrı: (Tr. 90)
Beytullâh: (Tr. 82/5)
Beytü'l-Harem: (K. 1/16), (K. 3/12)
Bursa: (Tr. 26), (Tr. 26/3)

-C-

Ceyhun: (Tr. 64/5), (Tr. 84/12)

-Ç-

Çin: (K. 2/13), (Tr. 3/16), (Tr. 34/8), (B. 37)

-F-

Fatih: (Tr. 22/5)
Fırat: (Tr. 26/5)

-H-

Hacı Beşir Ağa Çeşmesi: (Tr. 26), , (Tr. 54), (Tr. 55)
Hatâ: (Tr. 1/2)
Halep: (Tr. 52), (Tr. 52/13), (Tr. 1)
Havernak: (Tr. 44/14)
Hisâr: (Tr. 80)
Hisâr Camii: (Tr. 82), (Tr. 83)
Hoten: (K. 1/14), (Tr. 1/2), (Tr. 60/6)

-İ-

İsmail Ağa Kasrı: (Tr. 16)
İran: (Tr. 13/20)
İstanbul: (Tr. 8/4)

-K-

Kalenderhâne Camii: (Tr. 100)
Kastomonu: (Tr. 24)
Kevser: (Tr. 1/13), (Tr. 4/6), (Tr. 6/4), (Tr. 9/5), (Tr. 15/5), (Tr. 25/16), (Tr. 27/6), (Tr. 29/4), (Tr. 40/5), (Tr. 48/14), (Tr. 51/1), (Tr. 71/7), (Tr. 97/13), (Tr. 101/11)
Körfez Sahilhânesi: (Tr. 4)

-M-

Mahbûbiyye: (Tr. 25), (Tr. 25/21), (Tr. 34)
Mekke: (K. 2/24)
Meriç: (Tr. 29/2)
Mora: (Tr. 70), (Tr. 70/2)
Muhammed Emin Ağa Sebili: (Tr. 15)

-N

Nemçe: (Tr. 7/12)
Nil: (Tr. 29/3), (Tr. 71/2), (Tr. 72/2)

-R-

Rum: (Tr. 78/2)
Rumeli Hisarı: (Tr. 37), (Tr. 81), Tr. 88)

-S-

Sadık Ağa Kasrı: (Tr. 4)
Sarıca-zâde Çeşmesi: (Tr. 21)
Sadrazam Hasan Paşa Sebili: (Tr. 27)

-Ş-

Şehbâ: (Tr. 1/6), (Tr. 1/13), (Tr. 1/13), (Tr. 52), (Tr. 52/13)
Şumnu: (Tr. 66)

-T-

Tokat Bahçesi: (Tr. 38)

-U-

Ummân: (Tr. 71/12)

-V-

Velî Mahmûd Paşa Camii: (Tr. 99)
Verdinaz Kadın Çeşmesi: (Tr. 19), (Tr. 73)

-Y-

Yesrib: (K. 2/24), (K. 3/8)

KAYNAKÇA

Kitaplar

AKKUŞ, M., **Nef'î Dîvânı**, Akçağ Yayınları, Ankara, 1993.

AKSOY, Ö. A., **Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü II Deyimler Sözlüğü**, İnkilâp Kitabevi, İstanbul, 1988.

AKTEPE, M. M., **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, "Hekimoğlu Ali Paşa", Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1998, c. 17, s. 166-168.

ALPARSLAN, A., **Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi**, "Beşir Ağa", Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1999, c. I, s. 315.

Ana Britannica Genel Kültür Ansiklopedisi, "Belgrad", Ana Yayıncılık, İstanbul, 2004, c. 4, s. 5.

______________________________________, "Beşiktaş", Ana Yayıncılık, İstanbul, 2004, c. 4, s. 138.

ÂRİF HİKMET, **Tezkire-i Şu'arâ,** Millet Genel Kütüphanesi Mikrofilm Arşivi Nu: 601.

BİRİNCİ, A.-ÇAKIROĞLU, E.-FAZLIOĞLU, İ.-IŞIN, E.-KARA, İ.-SAKAOĞLU, N. ŞENTÜRK, A.-TANMAN, M. B., **Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi**, "Ali Paşa (Hekimoğlu)", Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1999, c. I, s. 226-227.

____ ,

"Hasan Paşa (Seyyid), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1999, c. I, s. 545.

Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi, "İran", Gelişim Yayınları, İstanbul, 1986, c. 10, s. 4546.

___________________________________, "İstanbul", Gelişim Yayınları, İstanbul, 1986, c. 10, s. 5852-5865.

___________________________________, "Kastomonu", Gelişim Yayınları, İstanbul, 1986, c. 11, s. 6486-6487.

__________________________________, "Nemçe", Gelişim Yayınları, İstanbul, 1986, c. 14, s. 8590.

__________________________________, "Şumnu", Gelişim Yayınları, İstanbul, 1986, c. 18, s. 11107.

CHENEB, M. B., **İslâm Ansiklopedisi,** "İbnü'l-Hâcib", Millî Eğitim Basımevi, İstanbul, 1988, c. 5/2, s. 856-857.

DEVELLİOĞLU, F., **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat**, (Yay. Haz. Aydın Sami Güneyçal),Aydın Kitabevi Yayınları, Ankara, 2004.

DOĞAN, M. N., **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, "Esad Efendi, Ebûishakzâde", Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1995, c. 11, s. 338-340.

______________, **Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi**, "Esad Efendi (Ebu İshakzade)", Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1999, c. I, s. 418-419.

EMECEN, F., **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, "Ahmed Paşa, Şehlâ", Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1989, c. 3, s. 114.

ESİN, E., **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, "Amuderya", Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1991, c. 3, s. 98-99.

EYÜBOĞLU, E. K., **On Üçüncü Yüzyıldan Günümüze Kadar Şiirde ve Halk Dilinde Atasözleri ve Deyimler (Deyimler-Tabirler)**, Doğan Kardeş Matbaacılık, İstanbul, 1975.

FIĞLALI, E. R., **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi,** "Ali", Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1989, c. 2, s. 371-374.

GÖLPINARLI, A., **Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi Devirler/ İsimler/ Eserler/ Terimler,** "İbn Abbad Ebu'l-Kasım",Dergâh Yayınları, İstanbul, 1981, c. IV, 317.

HARMAN, Ö. F., **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, "Arim", Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1991, c. 3, s. 373-374.

İNALCIK, H., **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, "Bursa", Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1992, c. 6, s. 445-449.

İPEKTEN, H., **Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2008.

_____________, İSEN, M.- TOPARLI, R.- OKÇU, N.-KARABEY, T., **Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü,** Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1998.

İPŞİRLİ, M., **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, "Mehmet Emin Efendi, Hayâtîzâde", Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 2003, c. 28, s. 462.

İstanbul Kütüphaneleri Türkçe Yazma Divanlar Kataloğu, Milli Eğitim Basımevi, c. III, İstanbul, 1967.

KANAR, M., **Büyük Farsça-Türkçe Sözlük**, Birim Yayıncılık, İstanbul, 1998.

KAPSAL, S., **Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi Devirler/ İsimler/ Eserler/ Terimler**, "Hatâ", Dergâh Yayınları, İstanbul, 1981, c. IV, s. 151-152.

KIEL, M.-ALEXANDER, J., **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi,** "Mora", Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 2005, c. 30, s. 280.

KILIÇ, H., **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi,** "Harîrî", Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1997, c. 16, s. 191-192.

____, "İbnü'l-Hâcib", Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 2000, c. 21, s. 55-58.

KOÇ, H., **Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi**, "Beşir Ağa (Hacı)", Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1999, c. I, s. 315-316.

KOCA, F., **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi,** "İbnü'l-Hümâm", Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 2000, c. 21, s. 87-90.

KÖKSAL, M. F., **Sana Benzer Güzel Olmaz Divan Şiirinde Nazire**, Akçağ Yayınları, Ankara, 2006.

KRAMERS, J. H., **İslâm Ansiklopedisi,** "Râzî", Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1988, c. 9, s. 645-646.

Kur'an-ı Kerim Meâli, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2006.

KURTULUŞ, R., **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi,** "Muhteşem-i Kâşânî", Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 2006, c. 31, s. 77-78.

MACİT, M., **Divân Şiirinde Âhenk Unsurları**, Akçağ Yayınları, Ankara, 1996.

Meydan Larousse-Büyük Lûgat ve Ansiklopedi, "Kartal savaşı", Meydan Yayınevi, İstanbul, 1973, c. VII, s. 41.

MEHMED SÜREYYÂ, **Sicill-i Osmânî Yahud Tezkire-i Meşâhir-i Osmâniyye**, Matbaa-i Âmire, İstanbul, 1308.

MERÇİL, E., **İslâm Ansiklopedisi**, "Vassâf", Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1986, c. 13, s. 232-234.

Nİ'MET Nİ'METULLÂH EFENDİ, **Dîvân**, Topkapı Sarayı Yazma Eserler Müzesi Arşivi Nu: H. 881.

ONAY, A. T., **Açıklamalı Divan Şiiri Sözlüğü Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar ve İzahı**, (Haz. Cemal Kurnaz), H Yayınları, İstanbul, 2009.

ÖZCAN, A., **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi,** "Beşir Ağa (Hacı)", Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1992, c. 5, s. 555.

____,"Beşir Ağa, Moralı", Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1992, c. 5, s. 555-556.

____, "Mahmud I", Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 2003, c. 27, s. 348-352.

ÖZCAN, T., **Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi**, "Mehmed Emin Efendi (Hayatîzade)", Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1999, c. II, s. 135.

PAKALIN, M. Z., **Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü,** I-III, Millî Eğitim Basımevi, İstanbul, 1983.

PALA, İ., **Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü**, Kapı Yayınları, İstanbul, 2004.

SARICAOĞLU, F., **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi,** "Hasan Paşa, Seyyid", Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1997, c. 16, s. 339-340.

SİLAHDAR-ZÂDE MEHMED EMİN, **Tezkire-i Silahdar-zâde,** Millet Genel Kütüphanesi Mikrofilm Arşivi Nu: 605.

ŞEMSEDDİN SÂMÎ, **Kâmus-ı Türkî**, Kapı Yayınları, İstanbul, 2009.

_________________, **Kâmûsu'l-A'lâm** (Tıpkıbasım/Facsimile), Kaşgar Neşriyat, , c. VI, Ankara, 1996.

TEKİN, A., **Edebiyatımızda İsimler ve Terimler**, Ötüken Yayınları, İstanbul, 1999,.

TOPALOĞLU, A., **Yaşamları Ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi**, "Ahmed Paşa (Hacı, Foçalı), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1999, c. I, s. 145.

Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Kataloğu (Haz. Fehmi Edhem KARATAY), Topkapı Sarayı Müzesi Yayınları, c. II, İstanbul, 1961.

TÖKEL, D. A., **Divan Şiirinde Mitolojik Unsurlar**, Akçağ Yayınları, Ankara, 2000.

TUMAN, M. N., **Tuhfe-i Nâilî, Dîvân Şairlerinin Muhtasar Biyografileri,** (Haz. Cemal KURNAZ, Mustafa TATÇI), Bizim Büro Yayınları, c. II, Ankara, 2001.

TUNCEL, M., **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, "Fırat", Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1996, c. 13, s. 31-33.

____,"Meriç", Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 2004, c. 29, s. 188-190.

TÜCCAR, Z., **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, "Cerîr b. Atıyye", Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1993, c. 7, s. 412-413.

TÜLÜCÜ, S., **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi,** "Lebîb. b. Rebîa", Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 2003, c. 27, s. 121-122.

Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi Devirler/ İsimler/ Eserler/ Terimler, "Çin", Dergâh Yayınları, İstanbul, 1977, c. II, s. 149-150.

____,
"Fahreddin Razî", Dergâh Yayınları, İstanbul, 1979, c. III, s. 142.

____,

"Ferkad", Dergâh Yayınları, İstanbul, 1979, c. III, s. 201.

____,

"Kubad", Dergâh Yayınları, İstanbul, 1982, c. V, s. 428.

____,

"Kevser", Dergâh Yayınları, İstanbul, 1982, c. V, s. 300.

____,

"Müşteri", Dergâh Yayınları, İstanbul, 1986, c. VI, s. 487.

____,

"Ni'met Ni'metullah Efendi", Dergâh Yayınları, İstanbul, 1997 c. VII, s. 62.

____,

"Süreyya", Dergâh Yayınları, İstanbul, 1988, c. VIII, s. 77.

____,

"Utarid", Dergâh Yayınları, , c. VIII, s. 469.

____,

"Zuhal", Dergâh Yayınları, İstanbul, 1988, c. VIII, s. 671.

Türkçe-İngilizce Redhouse Sözlüğü, Redhouse Yayınevi, İstanbul, 1992.

UÇMAN, A., **Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi Devirler/İsimler/Eserler/ Terimler,** "Emir Sultan", Dergâh Yayınları, İstanbul, 1979, s. 35-36.

ULUÇAM, M., **Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi**, "Abdullah Paşa (Boynueğri, Seyyid)", Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1999, c. I, s. 18.

UYAN, A., **Menkıbelerle İslâm Meşhurları Ansiklopedisi**, "Fahrüddin Râzî", Berekât Yayınevi, İstanbul, 1983, c. II, s. 760-765.

Yeni Tarama Sözlüğü (Düz. Cem DİLÇİN), Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1983.

YAKIT, İ., **Türk-İslâm Kültüründe Ebced Hesabı ve Tarih Düşürme**, Ötüken Yayınları, İstanbul, 1992.

YAVUZ, Y. Ş., **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi,** "Adn", Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1988, c. 1, s. 390-391.

____,
"Fahreddin er-Râzî", Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1995, c. 12, s. 89-95.

YÂZÎCÎ, T., **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi,** "Halep", Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1997, c. 15, s. 239-244.

YILMAZ, M., **Edebiyatımızda İslamî Kaynaklı Sözler (Ansiklopedik Sözlük)**, Enderun Kitabevi, İstanbul, 1992.

___________, **Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi**, "Mehmed Paşa (Tiryaki, Hacı)", Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1999, c. II, s. 173.

ZAVOTÇU, G., **Divan Edebiyatı Kişiler-Kişilikler Sözlüğü**, Aydın Kitabevi, Ankara, 2006.

Makaleler

BİLKAN, A. F., " Tefeül ile Ad Verme Geleneği ve Emir Timur'un Adı", **Millî Folklor Üç Aylık Uluslararası Kültür Araştırmaları Dergisi**, Geleneksel Yayınları, Ankara, 2010, S. 85, s. 133-137.

ELIOT, T. S., "Şiirde Musiki", **Edebiyat Üzerine Düşünceler,** (Çev. Sevim Kantarcıoğlu), Paradigma Yayıncılık, İstanbul, 2007, s. 121-137.

TANYILDIZ, A., "Süreli Yayınlar Bağlamında Bazı Çevriyazı Sorunları", **Turkısh Studies/ Türkoloji Araştırmaları Volume 2/3 Summer 2007** (Prof. Dr. Tunca Kortantamer Özel Sayısı-1), 2007.

TEKİN, A., **Edebiyatımızda İsimler ve Terimler**, Ötüken Yayınları, İstanbul, 1999.

TOLASA, H., "Divan Şairlerinin Kendi Şiirleri Üzerine Düşünce ve Değerlendirmeleri", **Ege Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi**, S. 1, s. 15-40, İzmir, 1982.

TURAN, S., “Necâtî Beğ’in Şiirlerinde Yer Adları”, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Aralık 2009, S. 20, s. 135-154.

ÜNVER, İ., “Çevriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler”, **Türkloji Dergisi**, c. XI, S. 1, s. 51-89, Ankara, 1993.

YILDIRIM, A., “Kâmî’nin Divan Şiiri ve Şairi Hakkındaki Düşünceleri”, **Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, C. 11, S. 2, s. 185-198, Elazığ, 2001.

Tezler:

ÖZCENGİZ, Z., **Kuruluş Döneminde Türk Operası (19. Yüzyıl Ortasından 1950’ye Kadar),** (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi, İstanbul, 2006.

USLU, Ş., **Surûrî-i Müverrih’in Manzum Tarihleri (İnceleme-Transkripsiyonlu Metin S. 1-50)**, [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi], Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kütahya, 2008.

İnternet Kaynakları:

http://ekitap.https://www.kulturturizm.gov.tr/belge/1-83503/fatin-davud---hatimetul-esar.html,(10.01. 2011).

http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/belge/1-83505/sefkat-i-bagdadi---tezkiretus-suara.html, (10.01.2011).

http://tdkterim.gov.tr/atasoz/?kategori=atalst&kelime=e%FEi+benzeri+olmamak&hng=tam, (07. 07. 2011).

http://yukarikayalar.wordpress.com/2007/05/22/surelerin-fazileti-hakkinda-hadisi-i-serifler/, (05. 08. 2011).

ÖZ GEÇMİŞ

Sevim ALKAN

Kişisel Bilgiler

Doğum Yılı ve Yeri : 05.01.1985, ÇAN

Yazışma Adresi : Modernevler Mah. 3102 Sok. No:57 Çelikörs Apartı D.:105 ISPARTA

E-Posta : sevimalkan@windowslive.com

Eğitim Bilgileri

Lise (1999-2003) :Çan İbrahim Bodur Anadolu Lisesi ÇAN/ÇANAKKALE

Lisans (2004-2008) :Süleyman Demirel Üniversitesi, Fen EdebiyaFakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, ISPARTA

Yüksek Lisans (2008-) : Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı, ISPARTA

Yabancı Dil : İngilizce (KPDS: 53)

Yayınlar

Ulusal Kuruluşlarca Desteklenen Projede Görev Alma

ALKAN, Sevim, "Ni'met Divanı (İstanbullu): İnceleme-Metin-Dizin" , SDÜ-BAP, Proje No: 2134-YL-10, (Devam ediyor.)

Ulusal Toplantıda Poster, Sözlü Sunum İle Gösterimleri

Çetin, Kamile-Alkan, Sevim, "Osmanlı Şairinin Perspektifinden Konya ve Çevresi", I. Ulusal Her Yönüyle Oğuz Türkleri ve Konya Ereğli Yöresi Türkmenleri (İskânları, Kültür-Sanatları, Ağızları, Edebiyatları Sempozyumu), 7 Ağustos 2010, Konya-Ereğli.